

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПРИЧОРНОМОРСЬКІ ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Науковий журнал

Випуск 9

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Науковий журнал «Причорноморські філологічні студії» засновано у 2023 році Одеським національним морським університетом.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1547 від 09.05.2024 року. Ідентифікатор медіа: R30-04556.

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Одеський національний морський університет (вул. Мечникова, 34, м. Одеса, 65029, e-mail: priem@onmu.org.ua. Тел.: +38 (048) 732-17-35).

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН № 1309 від 25.10.2023 р. (Додаток 4).
Спеціальність: В11 Філологія (за спеціалізаціями).

Періодичність виходу: 3 рази на рік.

Мова видання: українська, англійська, німецька, польська, іспанська, французька, болгарська, румунська.

Офіційний сайт видання: journals.onmu.in.ua/index.php/philology

Головний редактор – **Сікорська Вікторія Юріївна**, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри журналістики та мовної комунікації, Одеський національний морський університет.

Редакційна колегія:

Андреана Ефтімова, доктор соціальних комунікацій та інформатики, професор, Софійський університет «Св. Климент Охридський», Софія, Болгарія; **Богатько Валентина Василівна**, кандидат філологічних наук, доцент, заступник декана з виховної та соціальної роботи факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна; **Громко Тетяна Василівна**, доктор філологічних наук, доцент, Україна; **Джиджора Євген Володимирович**, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української літератури та компаративістики, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна; **Дружинець Марія Львівна**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна; **Мельник Світлана Михайлівна**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій, Національний університет «Одеська політехніка», Україна; **Назаревич Леся Тарасівна**, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української та іноземних мов, Тернопільський національний технічний університет, Україна; **Назаренко Оксана Миколаївна**, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Одеська юридична академія», Україна; **Романченко Алла Петрівна**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна; **Стекольщикова Валентина Андріївна**, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувачка кафедри журналістики та філології, Приватний заклад вищої освіти «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика», Україна; **Царьова Ірина Валеріївна**, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри українознавства та іноземних мов, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна; **Конрад Казимеж Шамрик**, доктор наук, професор кафедри лексикології та прагмалінгвології кафедри польської мови та компаративістики, Білостоцький університет, Білосток, Польща.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-8184 (print)
ISSN 2786-8192 (online)

© Одеський національний морський університет, 2025

ЗМІСТ

Svitlana Aleksenko, Diana Movchan MODELLING THE LINGUOCULTURAL TYPE OF THE BRITISH FASHION AND LIFESTYLE VLOGGER (BASED ON LYDIA ELISE MILLEN'S SOCIAL MEDIA CONTENT).....	7
Лідія Барановська СУЧАСНЕ ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ.....	14
Тетяна Бикова МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТВОРЧОСТІ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО (ЗА КИЇВСЬКИМ ТЕКСТОМ ПИСЬМЕННИКА).....	23
Mariya Buriak, Victoriia Pohonets RENDERING UKRAINIAN-LANGUAGE DIALOGUES IN THE ANIMATED FILM «CARS»: STYLISTIC, PRAGMATIC AND CULTURAL DIMENSIONS.....	30
Христина Герасименко, Людмила Рибачківська ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У ТЕЛЕВІЗІЙНІЙ РЕКЛАМІ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ.....	36
Анатолій Загнітко, Юлія Бевз ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ «ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЕТНОКОДІВ КУЛЬТУРИ.....	43
Kateryna Ivanenko THE THEORETICAL ASPECTS OF TRANSLATING IT NEOLOGISMS (WITH A FOCUS OF ON POPULAR SCIENCE LITERATURE).....	55
Лариса Козловська, Вікторія Чолан МОВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВЕРБАЛЬНОГО ВПЛИВУ В ЖАНРОВИХ РІЗНОВИДАХ МЕДІАДИСКУРСУ.....	60
Наталія Коломієць ЗМІСТОВА ПАРАДИГМА МОТИВУ КОХАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ ЛІРИЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ.....	66
Мирослава Корецька, Людмила Рибачківська МУЗИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В КОРЕЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ І ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ (НА МАТЕРІАЛІ НАЗВ ТРАДИЦІЙНИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ).....	73
Ірина Кушнір ПОЧУТИ, ІНШОГО НЕ БАЧАЧИ: РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У РОМАНІ А. Д'АВЕНІА «ПЕРЕКЛИЧКА».....	79
Наталія Луцишина, Ірина Гарбера ОСНОВНІ ЕМОЦІЙНО-ОЦІННІ МОВНІ ЗАСОБИ В УРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ: НА МАТЕРІАЛІ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОГО ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА ТА ВАРШАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	86
Тетяна Огаренко ЕТИЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ В БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ: ПРОТИДІЯ МОВНИМ МАНІПУЛЯЦІЯМ І ТОКСИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	98

Олена Похилюк СИНТАКСИЧНІ ДЕФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ОБРАЗНОГО МОДЕЛЮВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ.....	104
Руслан Сердега КАЗКОВІ АНТРОПОНІМИ В ЛЕКСИКОГРАФІЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ	113
Маргарита Сєдакова, Дар'я Шульга, Вікторія Погонєць ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ.....	124
Ольга Турко СТИЛІСТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ РЕЧЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОРЯДКУ СЛІВ	130
Ольга Циганок ХРИСТИЯНСЬКІ ВІРШІ ЙОСИПА ТУРОБОЙСЬКОГО З «LIBELLUS EPIGRAMMATON» (1700).....	137
Оксана Назаренко ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ДИСКУРСУ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ТА ДІЛОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	144
Diana Petkova MEDIATIZED SOCIAL VALUES AND THEIR PERCEPTIONS BY BULGARIANS: AN EMPIRICAL STUDY.....	151

CONTENTS

Svitlana Aleksenko, Diana Movchan MODELLING THE LINGUOCULTURAL TYPE OF THE BRITISH FASHION AND LIFESTYLE VLOGGER (BASED ON LYDIA ELISE MILLEN'S SOCIAL MEDIA CONTENT).....	7
Lidiia Baranovska MODERN LEXICOGRAPHIC MODELING: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES.....	14
Tetiana Bykova MORAL AND AESTHETIC PRINCIPLES OF I. NECHUY-LEVYTSKY'S CREATIVITY (ACCORDING TO THE KYIV TEXT OF THE WRITER).....	23
Mariya Buriak, Victoriia Pohonets RENDERING UKRAINIAN-LANGUAGE DIALOGUES IN THE ANIMATED FILM "CARS": STYLISTIC, PRAGMATIC AND CULTURAL DIMENSIONS.....	30
Khrystyna Herasymenko, Liudmyla Rybachkivska LINGUISTIC FEATURES OF THE USE OF ANGLICISMS IN SOUTH KOREAN TELEVISION ADVERTISING.....	36
Anatolii Zahnitko, Yuliia Bevz PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COMPONENT "UNREAL BEING" IN UKRAINIAN AND POLISH LANGUAGES THROUGH THE PRISM OF ETHNOCULTURAL CODES.....	43
Kateryna Ivanenko THE THEORETICAL ASPECTS OF TRANSLATING IT NEOLOGISMS (WITH A FOCUS OF ON POPULAR SCIENCE LITERATURE).....	55
Larysa Kozlovska, Victoria Cholan THE LINGUISTIC TOOLS OF VERBAL INFLUENCE IN GENRE VARIETIES OF MEDIA DISCOURSE.....	60
Nataliia Kolomiets CONTENT PARADIGM OF THE LOVE MOTIF IN UKRAINIAN AND FRENCH LYRICS OF THE XIX – EARLY XX CENTURIES.....	66
Myroslava Koretska, Liudmyla Rybachkivska MUSICAL TERMINOLOGY IN KOREAN AND UKRAINIAN: LEXICAL-SEMANTIC AND COMPARATIVE ANALYSIS (BASED ON THE NAMES OF TRADITIONAL MUSICAL INSTRUMENTS).....	73
Iryna Kushnir HEARING WITHOUT SEEING: THE ROLE OF THE TEACHER IN A. D'AVENIA'S NOVEL "THE ROLL CALL".....	79
Nataliia Lutsyshyna, Iryna Harbera BASIC EMOTIONAL AND EVALUATIVE LANGUAGE TOOLS IN CONFLICT RESOLUTION: BASED ON THE MATERIALS OF A SOCIOLINGUISTIC SURVEY OF STUDENTS AT THE VASYL' STUS DONETSK NATIONAL UNIVERSITY AND THE UNIVERSITY OF WARSAW.....	86
Tetiana Oharienko ETHICS OF SPEECH IN A BUSINESS ENVIRONMENT: COUNTERACTING LANGUAGE MANIPULATIONS AND TOXIC COMMUNICATION.....	98

Olena Pokhyliuk SYNTAX DEFORMATIONS AS A MEANS OF ILLUSTRATIVE MODELING OF REALITY IN POETIC TEXTS.....	104
Ruslan Serdeha FAIRYTALE ANTHROPONYMS IN LEXICOGRAPHICAL COVERAGE.....	113
Marharyta Siedakova, Darya Shulga, Victoria Pohonets LINGUISTIC PECULIARITIES OF LITERARY TRANSLATION.....	124
Olha Turko STYLISTIC ORGANISATION OF SENTENCES IN THE UKRAINIAN LANGUAGE THROUGH WORD ORDER.....	130
Olha Tsyhanok CHRISTIAN POEMS OF JOSEPH TUROBOYSKI FROM THE BOOK OF EPIGRAMS (1700).....	137
Oksana Nazarenko FEATURES OF PROFESSIONAL DISCOURSE IN MODERN SCIENTIFIC AND BUSINESS COMMUNICATION.....	144
Diana Petkova MEDIATIZED SOCIAL VALUES AND THEIR PERCEPTIONS BY BULGARIANS: AN EMPIRICAL STUDY.....	151

UDC 811.111.2'42'27
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.1>

MODELLING THE LINGUOCULTURAL TYPE OF THE BRITISH FASHION AND LIFESTYLE VLOGGER (BASED ON LYDIA ELISE MILLEN'S SOCIAL MEDIA CONTENT)

Svitlana Aleksenko

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and
Language Didactics
Sumy A. S. Makarenko State Pedagogical University
87, Romenska Str., Sumy, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7187-8791
e-mail: svaleksen@gmail.com*

Diana Movchan

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology
Sumy State University
116, Kharkivska Str., Sumy, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3604-7057
e-mail: d.movchan@gf.sumdu.edu.com*

Abstract. *The article deals with modelling the linguocultural type of the British fashion and lifestyle vlogger. It seeks to pinpoint its categorial features through establishing their verbalization in the English language. Drawing on understanding the linguocultural type as a recurrent and generalized image of a representative of a linguoculture, the British fashion and lifestyle vlogger has been regarded as sociocultural concept of a digital content creator, contributing their output to video platforms, who curates and shares aesthetically driven content related to personal style, grooming and home décor. The research has shown that the emergence of the studied linguistic and cultural type is to be traced to the surge in social media and influencer culture in Britain in the late 2000s–2010s. The tripartite nature of this sociocultural concept has been considered via componential and frame analyses. The results of the study indicate that a conceptual domain of this type includes such constituents: 1) a person, 2) who keeps a video blog, 3) who uploads videos with regularity, 4) who is in the public eye, 5) who comes from and / or lives in Great Britain, 6) who is keen on fashion, 7) who sticks to British ways of living, 8) who is socially active, 9) who is involved in business collaborations with fashion brands. An image-forming domain of this linguocultural type is exhibited in such constituent features as: attractive appearance, marital status, place of residence and way of life. The frame analysis led to the classification of the conceptual space of the way of life of the vlogger into such frame zone as «fashion», «daily pursuits», «home». The frame «fashion» falls into slots «unboxing luxury hauls / featuring outfits», «luxury designer bags», «collaboration with brands». The frame «daily pursuits» is represented by slots «attending or hosting social gatherings / events», «rural pursuits and keeping fit», «travels around the country and abroad». The frame «home» embraces slots «house decoration / renovation», «food and nutrition», «house pets». The value-based domain is partly connected with the image-forming one and encompasses the components: Britishness, inspiration from nature, life learnings, seasonal living.*

Key words: *linguocultural type, British fashion and lifestyle vlogger, conceptual domain, image-forming domain, value-based domain, componential analysis, frame analysis.*

МОДЕЛЮВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖУ БРИТАНСЬКОЇ ВІДЕОБЛОГЕРКИ З МОДИ ТА СПОСОБУ ЖИТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ КОНТЕНТУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЛІДІ ЕЛІЗИ МІЛЛЕН)

Світлана Алексенко

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка
вул. Роменська, 87, м. Суми, Україна
orcid.org/0000-0001-7187-8791
e-mail: svaleksen@gmail.com

Діана Мовчан

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
Сумського державного університету
вул. Харківська, 116, м. Суми, Україна
orcid.org/0000-0003-3604-7057
e-mail: d.movchan@gf.sumdu.edu.com

Анотація. Пропонована наукова розвідка висвітлює процес моделювання лінгвокультурного типу британської відеоблогерки з моди та способу життя. Метою статті є визначення категоріальних ознак цього типу за допомогою аналізу їх вербалізації в англійській мові. Виходячи з розуміння лінгвокультурного типу як певного повторюваного та узагальненого образу представника лінгвокультури, типаж британської відеоблогерки з моди та способу життя розуміється як соціокультурний концепт творця цифрового контенту, який викладає свої влоги на відеоплатформи, формуючи та ділячись власним естетично насиченим матеріалом зі стилю одягу, догляду за собою та оформлення домашнього інтер'єра. Дослідження засвідчило, що виникнення аналізованого типу пов'язане зі сплеском ролі соціальних мереж та культури інфлюенсерів у Великобританії наприкінці першої декади ХХ ст. Для дослідження трикомпонентної структури цього соціокультурного концепту використано методи компонентного та фреймового аналізу. Результати пропонованої розвідки показали, що понятійний складник цього типу включає такі ознаки: 1) людина, 2) що веде відеоблог, 3) що регулярно завантажує відео, 4) що знаходиться у фокусі уваги громадськості, 5) що народилася та/чи живе у Великобританії, 6) що постійно цікавиться модою, 7) що дотримується британського стилю життя, 8) що є соціально активною, 9) що залучена у співробітництво з брендами моди. Образний складник цього типу проявляється у таких конститутивних ознаках: приваблива зовнішність, сімейний статус, місце проживання та спосіб життя. Фреймовий аналіз дав змогу класифікувати концептуальний простір способу життя досліджуваної блогерки на такі фрейми: «мода», «повсякденні справи», «дім». Фрейм «мода» містить слоти «розпаковка люксових замовлень/показ типів вбрання», «розкішні дизайнерські сумки», «співпраця з брендами». Фрейм «повсякденні справи» представлений слотами «соціальні зібрання/вечірки», «сільські справи та заняття спортом», «подорожі країною та закордон». Фрейм «дім» містить слоти «прикрашення /оновлення будинку», «їжа та харчування», «домашні улюбленці». Ціннісний складник частково пов'язаний з образним та містить компоненти: британськість, натхнення природою, уроки життя та життя у злагоді з порами року.

Ключові слова: лінгвокультурний типаж, британська відеоблогерка з моди та способу життя, понятійний складник, образний складник, ціннісний складник, компонентний аналіз, фреймовий аналіз.

Problem statement. Anthropocentrism as a prevailing linguistic paradigm spanning the last several decades postulates an integrative approach to studying language and speech phenomena in their relation to Homo Loquens and prioritizes research of the communicative behavior of language personalities as an epitome of a national mentality they represent. As a corollary, the study of the linguocultural type, being in the nexus of Linguopersonology, Linguoconceptology and Linguoculturology, acquires considerable momentum since it is viewed upon as 1) a certain sociocultural concept; 2) a typical, recurrent, generalized

and easily recognizable image of a social group representative within a definite culture, whose verbal and non-verbal behavior as well as a set of values make them a distinctive entity [9]. The linguistic and cultural type the “British fashion and lifestyle vlogger” comes across as a timely and compelling object of research due to a rapid growth of a blogosphere as a popular infotainment source for millions of the Internet users. The role of vloggers as influencers and leaders of opinion is hard to overestimate in such processes as shaping approaches to comprehension of life matters, popularizing particular mindsets and lifestyles, marketing goods and services. Although the significance of fashion and lifestyle vloggers is constantly rising in the British blogosphere, their linguocultural type has not been subjected to a particular linguistic study, what renders our endeavor highly relevant.

Analysis of recent research and publications. Rocketing linguocultural research evidences quite a few studies into various linguocultural types of the German, British, Ukrainian and French cultures by Bondarchuk O., Demydenko O., Rusakova A., Sukalenko T., Tarasyuk I. [1; 4; 8–10], many of them resorting to linguoconceptual mapping as an instrument of modelling this sociocultural concept. Media personality of a blogger attracted little attention (Karpenko O. dwelt on the rights and duties of a blogger as a disseminator of information) [6] while it is the phenomenon and discourse of videoblogging that received a more extensive scientific coverage (Voloshchenko E., Hrabarchuk O., Dobronosova Yu., Krochmalny R.) [2; 3; 5; 7]. In her recent study Hrabarchuk O. treats the practice of video blogging as a way of a theatrical self-presentation of a vlogger, a pathological striving for exhibiting their life, laying it bare in all its daily pursuits as well as a mode of culture, communication and marketing activity [3, c. 195–196].

The purpose of the paper is to model the linguocultural type the “British fashion and lifestyle vlogger” by defining its categorial features verbalized in the English language. To that end it is mandatory to regard a tripartite nature of this sociocultural concept: a conceptual domain (sociocultural background including), an image-forming domain and a value-based domain.

The material of our study comprised excerpts from the transcripts of videos

presented on the Youtube channel of one of the UK’s original and leading digital creators in the luxury space Lydia Elise Millen (with one million subscribers) [11] and texts on her personal website [12] featuring this top British influencer in terms of her biography, different aspects of living, digital presence and evolution of the mindset over time.

Presentation of the main material. First and foremost, it is essential to outline the notion of a vlog (a video blog) which is directly derived from the notion of a blog – multifarious diaries, journals, entries uploaded online on a regular basis. Entries are of a multimodal nature being displayed in the form of texts, photos, video recordings. Keeping a vlog requires consistency and a considerable amount of self-reflection. Lydia Elise Millen claims: “*Whether I’m filling you in on interior updates, garden planning and fashion hauls or styling sessions and my latest beauty buys, I upload my videos to Youtube on Mondays and Thursdays at 5pm UK time each week*” [12]. The vlogger admits to having been on the Internet for nearly 15 years and to her constant evolution of her Self throughout that time (“*there have been so many iterations of me*”), while becoming aware of the true sense of her online presence in the public eye and claiming to aspire for “mild” influencing her viewers by sheer sharing rather than persuading.

Based on the factual multimodal material (the topics discussed by the influencer on the Youtube channel and the visual content of the vlogs) and using continuous sample analysis in combination with componential one, we have defined the linguocultural type “British fashion and lifestyle vlogger” as a digital content creator, contributing their output to Youtube (as the most accessible website for video materials), who curates and shares aesthetically driven content related to personal style, grooming, home decor and everyday living with a strong emphasis on Britishness as an inherent cultural underpinning. Thus, a hybrid identity is shaped by the British cultural codes and global digital trends, what with the influencer using the appropriate linguistic means and visuals to construct a branded online persona.

A conceptual domain of the linguocultural type “British fashion and lifestyle vlogger” gets retrieved from the dictionary definitions of the key word posing as the name of this linguocultural type – “vlogger”: 1) *a person who keeps*

a videoblog (Collins Dictionary); 2) someone who makes vlogs (Cambridge Dictionary). Two other esteemed lexicographic sources confine themselves to defining a lexeme “blog”: 1) a blog that contains video material (Meriam-Webster Dictionary); 2) a blog containing videos rather than only text (Longman Dictionary). Should we go any further, we are sure to stumble across definitions of a “blog” as a “web page containing information or opinions from a particular person or about a particular subject, to which new information is added regularly” (Longman Dictionary), containing some crucial features specifying the essence of the practice in question such as informing someone on a particular subject; doing it online; doing it regularly.

Dwelling on the sociocultural and economic landscape of the formation of the studied linguocultural type, it is worthy of emphasizing that its emergence is linked with the rise of social media and influencer culture in the UK back in the late 2000s–2010s. The social status of a British vlogger making video installments on fashion and style can be described as middle-class or aspiring, coming across as both aspirational and relatable: “...what started as an online diary in which I documented my outfits as a student back in 2011, has evolved into a space for my amazing community to immerse themselves in, seek inspiration from...” [12], with the main sphere of activity being digital communication: “...all the content and products that I put out into the world via my channels on Instagram, Tik Tok, Pinterest, and YouTube” [ibid]. Acting as cultural intermediaries between brands and audiences, vloggers get capable of shaping beauty and fashion norms and promoting certain values depending on individual tastes.

Thus, taking into account the aforementioned definitions and building on the modifiers of the key name of the linguocultural type in question, that is “British”, “fashion”, “lifestyle”, we can single out the following conceptual features of it: 1) a person, 2) who keeps a video blog, 3) who uploads videos with certain regularity, 4) who does so with a view to being in the public eye, 5) who hails from and/or lives in Great Britain, 6) who is keen on fashion, 7) who manifests adherence to British ways of living, 8) who is socially active, 9) who is involved in business collaborations with fashion brands.

An image-forming domain of this linguocultural type is presented by the following constituent features:

1) Attractive appearance: always perfect make-up and clothing impeccably suiting an occasion. The skill of applying make-up professionally and conversance with brands is taken for granted: “*This is my make-up done with the Sweed Glass Fondtion and also a bit of the Miracle Powder over the top. I’ve got a new blush in Fancy Face that gives you a blushed wintry look*” [11]. A fashion vlogger is supposed to be a true connoisseur of various types of cosmetics, e.g. *primer/foundation/concealer/tinted moisturizer/blush/bronzer/face mist/face shimmer/lip crayon/lip liner/sun screen/serum* etc, their pros and cons in terms of texture, hues and shades, purpose and effect.

2) Marital status: married to a man of the same age, social status and background experience after at least several years of dating/being engaged. The household duties in so far as cooking, taking care of the garden and pets, cleaning and shopping are concerned remain fairly distributed, what with equal contribution of either of the spouses to the net income and everything having been discussed and agreed upon before tying the knot. Lydia frequently takes pride in her choice of a life partner in her vlogs, for instance: “*It’s our pancake day today. Ali is cooking American pancakes*”; “*Oh, I married the right guy. I married JUST the right guy*” [11].

3) Place of residence and way of life: it is esteemed prestigious for the British middle class on reaching the middle age to move to the English countryside and spend the spare time embarking on a variety of activities, from rural pursuits to attending social events to travelling locally and abroad.

The digital content of the vlogger in question (both verbal and visual components) have been categorized via a frame analysis. The latter allowed to model the conceptual space of the influencer’s way of life featured in her videos into the following frame zones:

The frame “**fashion**” comes across as the dominant and defining one since it encapsulates the very essence of the vlogger’s online presence: “*It would be wrong of me if I didn’t talk about fashion*” [11]. It is represented by the following slots:

1) unboxing luxury hauls/featuring outfits: “*gorgeous neckline*”, “*this dress feels like it really encapsulates exactly what I love*”, “*this top is an earthy elegance*”, “*it does have*

this faint ivory hue to it which makes it so fresh and summary”, “*this is one of those items that will live in your wardrobe seasonless*”, “*My outfit of the day is my House of Bruar wool shirt dress, an Intimissimi roll neck, brown boots, brown bag, brown belt*” [11];

2) **luxury designer bags**: “*I’ve got a good, well-rounded bag collection*”, “*I genuinely feel like I’ve got something to bring to the fashion table that I am really passionate about*”, “*My Chanel Classic Flap Caviar Leather... it’s an icon for me and I do still wear it every now and then. For me it’s the epitome of timelessness*”, “*I don’t know... I could never get rid of this bag no matter how much I’ve thought about doing it. This is Louis Vuitton Pochette Metis*” [11];

3) **collaboration with brands**: “*Proud to have worked with Karen Millen, BEAUTY PIE, Cult Beauty, Dior, MyTheresa, GHD, Farfetch, Intimissimi*”, “*I have a number of projects I’m working on: Evergreen project, shooting for two magazines, launching an edit with Frasers, it runs the breadth of brands such as Barber, Ralph Lauren, Mulberry, Aaron, Jo Malone*” [12].

The frame “**daily pursuits**” embraces such slots as:

1) attending or hosting **social gatherings/events**: *Women’s Singles Final at Wimbledon Tennis Tournament, friends’ weddings and birthdays, concerts at well-known venues such Victoria and Albert Halls Trust, Belmond le Manoir for the Bastille Day Celebrations, Royal Ascot, the Pride of Britain Awards, live concerts of famous worldwide pop and / or jazz singers to name just a few;*

2) **rural pursuits and keeping fit**: “*the stables*” – grooming, feeding, curing, if needed, a couple of pet horses Atlas and Romeo: “*I had my horse riding lesson on Saturday and it was incredibly humbling*”; “*I went for the most glorious hack with Atlas*”, “*...was fortunate cantering up the hills*”; “*dog walks in the countryside*”: “*Now, when you heading onto public footpaths, especially in lambing season when generally the lambs and the sheep are around you always put your dogs on a lead, not extendable leads, they have to be short leads*”, “*Our early spring walk is full of wildlife and livestock today*”, “*The views are breathtaking, it’s a natural extravaganza this morning!*” etc; “*pottering about in the kitchen garden*”: “*I want to do a bit more seed sowing*”,

“*I’m going to try and trail up my wine wires*”, “*My mint was all from seed and it’s just thriving*”, “*Our flower-beds at the front have just come into their own*”, “*I’ve got some dill, lemon basil, normal basil, parsley, tomatoes, salad lettuce, peas*” etc; “*visiting a gym/highlighting the importance of sport: The aches and pains in my body since not doing Pilates is honestly ridiculous*”, “*My shoulders, my chest, my arms, everything is so tight*”, “*I needed that time off to realize how important Pilates is, especially for my upper body*” [11];

3) **travels around the country and abroad**, whether to Australia, the south of France, Hungary or Ireland (on business trips or as part of vacations), whether with her husband Ali or with the best long-standing girlfriend Carrie get extensively featured in the videos of the vlogger as an integral part of her social media identity.

The frame “**home**” falls into in the following slots:

House decoration/renovation – “*furniture*”: *fitting in the bar in the clubroom, we have gone for curved edges of the bar; built-in bins; store space; triple-fronted book-cases; a dishwasher; cushions and chairs; a whole run of cabinetry; garden furniture*: *striped sitting cushion set; little table set*; “*carpeting and upholstery*”: “*Persian rugs add so much depth to the interior*”; *refurbishing; leather texture* [11].

Food/nutrition – “*recipes*”: “*I’m going to make a double batch of my granola. I am really craving yogurt in the morning or something proteiny. I can add more fruit, I adapt a recipe in my thermal mix. I just basically put in whatever nuts I like, whatever seeds I like*”, “*cooking*”: “*this is my trademark lemon drizzle cake. I have just made buttercream and I am going to make myself a bit of a tiered cake*” [11].

House pets – treating two house dachshunds, “*sausage dogs*” in terms of the hosts, Berkeley, Porter as family members: “*Barky is such a sensitive soul*”, “*I’ve got a cheat roast for the boys*”, “*Barky hates fruit and berries, he loves greens*”, “*We have ‘puppies-in-the-bed’ night, it’s usually one particular night of the week*”, “*Berkeley, Porter, this is the thing we’ve already discussed that the bed is not a play-pan, it’s a sleeping aid, ok?*” [11].

The value-based domain of the linguocultural type “the British fashion and lifestyle vlogger” is partly linked with and ensues from the image-forming one. It encompasses, on the one hand,

loyalty to one's national identity and, on the other, shaping a set of values to elucidate to their followers which, in relation to the slant of the vlogging in question revolves around the definition of "luxury". Analysis of the verbal and other semiotic content of the vlogger's output allowed us to distinguish such frame zones in this domain:

Britishness – the vlogger thrives on fetishizing Britishness being savvy about moving towards more British content, be it about authentically British produce (goods, brands), countryside/scenery, habits: "*That is pure British fabric*", "*It feels so authentically British, this decor*", "*It's beautifully crafted. AND it's a British brand*", "*The House of Fraser...it's one of those British institutions, the staple of the British high street*", "*We are segueing into Pre-BAFTA content, so we're going on a very British adventure*" [11].

Inspiration from nature consists of the following slots – weather updates: "*It's a bit blustery today*", "*We have pure sunshine in the garden today, it is so glorious*", "*It is truly lovely to see the sun rising at this time... ah, exquisite*", "*I feel like the weather is such a huge defining thing in how I feel*"; passion for flowers: "*Now, this rose bush has got very, very big and so I really think that could do with a prune back*", "*I've been waiting for these buds to burst into bloom*", "*I can pick them and pop them into some vases*", "*These are my peonies, roses, fox gloves and marigold flowers*" [11].

Life learnings as a sign of progress on a life journey: "*I have evolved more time than I care to imagine. It is coming on here and redefining who I am, what I stand for and what my channel is all about*". The vlogger's pinnacle of the Internet presence in the public eye is her confession about the shift of values: "*a shock to the system*", "*it comes down to my learning on success*". After amassing a collection of over 75 luxury handbags and lots of diamond jewelry, she realized: that didn't make her happy. "*That was a real wake-up call for me where I actually want to spend my money on quality food, my health, ethically farmed produce. THAT is luxury, THAT*

is the real flex", "*Luxury is subjective. You have the ability to curate luxury in your life*" [11].

Seasonal living embodies the vlogger's philosophy of binding and aligning with nature's ebb and flow and gleaning bliss from it. It resulted in publishing a book "Evergreen: Discover the Joy in Every Season": "*I talked about my style changes and things like that in my book 'Evergreen'. It's the proudest thing I have ever done*", "*...a book about finding joy in every season*", "*I've always believed that being able to connect and be immersed in the natural world is one of life's real luxuries*" [11]. The vlogger is, thus, by sharing her own revelations with the followers, capable of opening her numerous audience's eyes to eternal solid values which cannot be bought even with all the money in the world.

Conclusions and the prospects of further research. To sum up, the linguocultural type the "British fashion and lifestyle vlogger", deemed as a generalized image of a representative of the British influencer culture, is marked by an idiosyncratic kit of conceptual, image-forming and value-based features. The conceptual domain of this linguocultural type reveals the epitome of being a vlogger and incorporates consistent shooting videos that feature fashion, adherence to British identity, readiness to exhibit one's social activities related in the first place with promoting certain fashion brands and business collaborations. An image-forming domain of this linguocultural type is manifested by such constituent features as attractive appearance, marital status, place of residence and way of life. The value-based domain is partly connected with and stems from the image-forming one and spans such components as Britishness, inspiration from nature, life learnings, seasonal living. This domain seems the most flexible one and subject to alterations as values of a language personality do evolve over the course of time.

The prospects of further research are viewed as those tied with establishing the repertoire of the most representative linguocultural types within the modern British culture.

BIBLIOGRAPHY

1. Бондарчук О. Ю. Лінгвокультурний типаж «Aussteiger» у сучасному німецькомовному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2015. 20 с.
2. Волощенко Є. Дискурс відеоблога у структурі Інтернет-комунікації. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 52. Т. 1. С. 147–152. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/52_2022/part_1/52-1_2022.pdf#page=147
3. Грабарчук О. Театралізація повсякдення: феномен відеоблогу. *Культурологічна думка*. 2018. № 13. С. 194–199.

4. Демиденко О. П. Лінгвокультурні типажі британців та українців у лінгвoseміотичному аспекті. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2016. Вип. 60. С. 28–32.
5. Доброносова Ю. Медіакультурна специфіка відеоблогінгу як практики медіакомунікації. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки»*. 2019. Вип. 23. С. 85–91. URL: http://fs-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/23_2019/13.pdf
6. Карпенко О. І. Блогер як медіаособа. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2016. Вип. 22. С. 135–137.
7. Крохмальний Р., Крохмальний Д. Відеоблогінг як явище сучасної Інтернет-комунікації (дискурсивні маркери і когерентність образу). *Молодий вчений*. 2018. № 8. С. 18–21.
8. Русакова А. В. Лінгвокультурний типаж «авантюристка» в художньому втіленні: гендерний і семантико-когнітивний аспекти (на матеріалі романів Сідні Шелдона) : дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2017. 320 с.
9. Сукаленко Т. М. Лінгвокультурні типажі в українській художній літературі XIX ст. : монографія / наук. ред. В. М. Бріцин. Київ : Видавн. дім Дмитра Бурого, 2018. 676 с.
10. Тарасюк І. В. Особливості моделювання лінгвокультурного типуажу Bobo Parisien. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13. Т. 1. С. 147–151.
11. Lydia Elise Millen: Life & Style from the English countryside. URL: <https://www.youtube.com/@lydiamillen> (last accessed: 18.11.2025).
12. Lydia Millen's personal website. URL: <https://lydiaelisemillen.com> (last accessed: 18.11.2025).

REFERENCES

1. Bondarchuk, O. Yu. (2015). Lingvokulturnij typazh “Aussteiger” u suchasnomu nimetskomovnomu dyskursi: Avtoreferat dysertatsii ... kandydata filolohichnykh nauk [Linguocultural type “Aussteiger” in the Modern German Discourse]. Lviv [in Ukrainian].
2. Voloshchenko, Ye. (2022). Dyskurs videobloga v strukturi internet komunikacii [Discourse of the videoblog in the structure of the Internet communication]. *Aktual'ni pytannja gumanitarnukh nauk*, 52, (1), 147–152. Retrieved from: http://aphn-journal.in.ua/archive/52_2022/part_1/52-1_2022.pdf#page=147. [in Ukrainian].
3. Hrabarchuk, O. (2018). Teatralizatsia povsyakdennja: fenomen videoblogu. [Theatricalization of daily routine: the phenomenon of the videoblog]. *Kulturologichna dumka*, 13, 194–199. [in Ukrainian].
4. Demydenko, O. P. (2016). Lingvokul'turni typazhi brytantsiv ta ukrajintsiv u lingvosemiotychnomu aspekti [Linguocultural types of the British and the Ukrainians in the linguosemiotic aspect]. *Naukovi zapysky Natsional'nogo universytetu “Ostrozka akademija”*. Seria: *Filologichna*, 60, 28–32. [in Ukrainian].
5. Dobronosova, Yu. (2019). Mediakulturna spetsyfika videoblogingu jak praktyka mediakomunikatsiji. [Mediacultural specificity of videoblogging as a practice of mediacommunication]. *Visnyk L'vivskogo universytetu. Seria filosofski nauky*, 23, 85–91. Retrieved from: http://fs-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/23_2019/13.pdf. [in Ukrainian].
6. Karpenko, O. I. (2016). Bloger jak mediaosoba [Blogger as a mediapersonality]. *Visnyk Kharkivskogo natsional'nogo universytetu imeni V.N. Karazina. Seria “Pravo”*, 22, 135–137. [in Ukrainian].
7. Krokhmalnyj, R., Krokhmalnyj, D. (2018). Videobloging jak javyshche suchasnoji internet-komunikatsiji (dyskursyvni marker i kogerentnist' obrazu) [Videoblogging as a phenomenon of the modern Internet-communication]. *Molodyy vchenyj*, 8, 18–21. [in Ukrainian].
8. Rusakova, A. V. (2017). Lingvokulturnij typazh “avanturyistka” v khudozhnyomu vtilenni: genedrnyj i semantiko-kognityvnyj aspekty (na materialі romaniv Sidni Sheldona): dysertatsija ... kandydata filolohichnykh nauk. [Linguocultural type “Adventuress” in the literary embodiment: gender and semantic-cognitive aspects (based on Sidney Sheldon's novels)] Kyiv. [in Ukrainian].
9. Sukalenko, T. M. (2018). Lingvokulturni typazhi v ukrainskij khudozhnij literaturi XIX st.: monografia. [Linguocultural types in the Ukrainian fiction of the XIXth century] Kyiv, 676. [in Ukrainian].
10. Tarasyuk, I. V. (2020). Osoblyvosti modelyuvannja lingvokulturnogo typazhu Bobo Parisien. [Peculiarities of modelling the linguocultural type Bobo Parisien.]. *Zakarpatski filologichni studiji*, 13 (1), 147–151. [in Ukrainian].
11. Lydia Elise Millen: Life & Style from the English countryside. Retrieved from: <https://www.youtube.com/@lydiamillen> (last accessed: 18.11.2025).
12. Lydia Millen's personal website. Retrieved from: <https://lydiaelisemillen.com> (last accessed: 18.11.2025).

Дата першого надходження статті до видання: 19.11.2025
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 81'374:81'322:001.891
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.2>

СУЧАСНЕ ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Лідія Барановська

асистент кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології
Донецького національного університету імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0002-1912-9029
e-mail: l.baranovska@donnu.edu.ua

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз теоретико-методологічних засад лексикографічного моделювання у контексті сучасного мовознавства та цифровізації наукової діяльності. Розглянуто загальнолінгвістичне розуміння моделювання як методу дослідження, що передбачає створення формалізованих систем для упорядкування, систематизації та класифікації мовних явищ, та його специфікацію на лексичному рівні мовної системи.

Особливу увагу приділено критичному аналізу та уточненню ключових метамовних понять «модель» і «моделювання» через призму різних теоретичних підходів у лінгвістиці. Установлено, що лінгвістична модель характеризується трьома ключовими ознаками: абстрактністю, штучністю та цілеспрямованістю і постає як абстрактний аналог структури природної мови, що слугує інструментом пізнання, опису й пояснення мовних процесів.

Обґрунтовано необхідність чіткого розмежування понять «лексикографічна модель» і «лексикографічне моделювання». Лексикографічна модель визначено як абстрактну формалізовану структуру, що являє собою систему правил і принципів організації словникового матеріалу, тоді як лексикографічне моделювання витлумачено як теоретичний та аналітичний етап створення описових схем для побудови словника.

Проаналізовано сучасні підходи до комп'ютерної лексикографії. Виокремлено три основні вектори розвитку: створення електронних словників як машинних версій традиційних видань; автоматизоване укладання словників через комп'ютерну обробку текстів; розроблення електронних словників як елементів інформаційних систем. Визначено основні принципи лексикографічного моделювання: формалізація, системність, ієрархічність, універсальність та комп'ютеризація.

Доведено, що розвиток лексикографії неможливий без інтеграції теоретичних концепцій моделювання з практичними можливостями комп'ютерних технологій. Окреслено перспективи дослідження: удосконалення методології лексикографічного моделювання та розроблення універсальних моделей представлення лексикографічної інформації в електронному форматі.

Ключові слова: лексикографія, лексикографічне моделювання, лексикографічна модель, лінгвістична модель, комп'ютерна лексикографія, металінгвістика.

MODERN LEXICOGRAPHIC MODELING: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES

Lidiia Baranovska

Assistant Professor at the Department of General and Applied Linguistics and Slavic Philology
Vasyl' Stus Donetsk National University
600-richchia Str., 21, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1912-9029
e-mail: l.baranovska@donnu.edu.ua

Abstract. In this article, a comprehensive analysis of the theoretical and methodological foundations of lexicographic modeling is carried out within the context of modern linguistics and the digitalization

© Л. Барановська, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

of scholarly activity. The study examines the general linguistic understanding of modeling as a research method that involves the creation of formalized systems for organizing, systematizing, and classifying linguistic phenomena, as well as its specification at the lexical level of the language system.

Particular attention is devoted to the critical analysis and clarification of the key metalanguage concepts «model» and «modeling» through the lens of various theoretical approaches in linguistics. It is established that a linguistic model is characterized by three essential features – abstraction, artificiality, and purposefulness – and functions as an abstract analogue of the structure of natural language, serving as a tool for the cognition, description, and explanation of linguistic processes.

The necessity of clear distinction between the concepts «lexicographic model» and «lexicographic modeling» is substantiated. A lexicographic model is defined as an abstract formalized structure that represents a system of rules and principles for organizing dictionary material, whereas lexicographic modeling is interpreted as the theoretical and analytical stage of developing descriptive schemes for dictionary compilation.

The article analyzes contemporary approaches to computer lexicography. Three main vectors of development are identified: the creation of electronic dictionaries as machine versions of traditional editions; automated dictionary compilation through computer-based text processing; and the development of electronic dictionaries as components of information systems. The principal foundations of lexicographic modeling – formalization, systematicity, hierarchical structure, universality, and computerization – are outlined.

It is demonstrated that the further development of lexicography is impossible without integrating theoretical modeling concepts with the practical capabilities of computer technologies. The study also outlines future research prospects: improving the methodology of lexicographic modeling, and developing universal models for representing lexicographic information in electronic formats.

Key words: lexicography, lexicographic modeling, lexicographic model, linguistic model, computer lexicography, metalinguistics.

Постановка проблеми. У сучасному світі продовжує спостерігатися бурхливий розвиток комп'ютеризації, автоматизації наукової діяльності, зокрема лексикографічної, та міждисциплінарного підходу до вивчення мовних явищ.

Словникарство у галузях, пов'язаних із застосуванням комп'ютерних технологій, значною мірою ґрунтоване на моделюванні, що зумовлює актуальність нашого дослідження. Його новизна полягає в інтегруванні знань щодо лінгвістичного моделювання лексичного рівня мови та лексикографічного моделювання, які можуть стати основою для макронаукових досліджень.

У науковій літературі вже декілька десятиліть обговорювана проблематика такого міждисциплінарного явища, як моделювання. Серед мовознавців тематиці лінгвістичних аспектів моделювання присвятили роботи

Н. Дарчук, Ю. Калимон, Є. Карпіловська, І. Попова, В. Широков, Т. Ястремська та ін. Питанням лексикографії присвятили роботи О. Демська, В. Кононенко, А. Лучик, Н. Сніжко, В. Перебийніс, О. Черниш та ін.

Мета дослідження – узагальнення сучасних поглядів на поняття, які відтворюються такими металінгвістичними номінаціями, як «лінгвістичне моделювання», «модель»

та «лексикографічне моделювання», та визначення можливостей їх застосування у вивченні мовних явищ та створенні лексикографічних видань. Реалізація мети передбачає вирішення таких завдань: 1) окреслити сучасні наукові підходи до розуміння понять «модель» і «моделювання» у лінгвістиці, простежити динаміку їх тлумачення; 2) проаналізувати сутність і функції лінгвістичного моделювання, його роль у систематизації, класифікації та формалізації мовних явищ; 3) визначити місце та значення моделювання у лексикографічній практиці; 4) сформулювати робочі дефініції понять «лексикографічна модель» та «лексикографічне моделювання», спираючись на аналіз теоретичних джерел; 5) виявити роль моделювання в автоматизованому створенні лексикографічних ресурсів та з'ясувати перспективи використання формалізованих лексикографічних моделей у лексикографічних системах.

Об'єктом дослідження є лінгвістичне моделювання як метод пізнання мовних явищ і процесів. **Предмет** – теоретичні засади та принципи лексикографічного моделювання, його структура, функції та можливості застосування у традиційній та комп'ютерній лексикографії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пізнаючи світ, людина намагається його впорядкувати, систематизувати, створити його модель відповідно до набутих знань і досвіду. Моделювання як метод лінгвістичного аналізу усталене в сучасному мовознавстві як таке, що передбачає систематизацію мовних явищ, уможлиблює перехід від пізнання гносеологічної пропозиції, абстрактної моделі до реального буття у його варіантності. Моделювання – водночас метод, засіб і результат пізнавальної діяльності: з одного боку, це ключ до розуміння, а з іншого – правило упорядкування та систематизації мовних явищ [17, с. 66]. Така багатоаспектність моделювання робить його одним із найефективніших інструментів сучасної лінгвістики.

Важливість моделювання у лінгвістиці зумовлена його універсальним характером та можливістю застосування до різних рівнів мовної системи. Модель допомагає упорядкувати, систематизувати та класифікувати емпіричний матеріал [17, с. 66]. Саме тому для аналізу й інтерпретації мовних явищ моделювання як один з основних методів пізнання дійсності набуває дедалі більшої популярності, адже використання формально-логічних та математичних методів забезпечує системність і чіткість щодо подачі матеріалу. Модель дає змогу проаналізувати й інтерпретувати об'єкт у парадигмах зіставності та системності. І чим складніший об'єкт, то більшою є потреба у створенні моделі, яка систематизує ознаки об'єкта, скеровуючи процес пізнання від простого до складного [17, с. 67].

Теоретичне обґрунтування методу моделювання знаходимо у сучасній лінгвістичній термінології. А.П. Загнітко у «Словнику сучасної лінгвістики: поняття і терміни» (т. 2) подає таке визначення: «Моделювання (франц. *modèle* від *modello* – формувати та від італ. *modello* і від лат. *modulus* – міра, зразок) – метод дослідження мовних явищ, що ґрунтується на складанні схеми чи моделі мовної одиниці, мовного явища, що не піддаються безпосередньому спостереженню або відзначаються великою складністю. Моделювання лінгвістичне – один з експериментальних і теоретичних методів дослідження, що охоплює опрацювання моделей-теорій, моделей-конструктів, формул, креслень тощо» [3, с. 253]. Моделювання полягає, як правило,

у генерації та перевірці гіпотез про функціональну структуру спостережуваного явища [5, с. 89]. Таким чином, моделювання дає змогу не лише описати мовне явище, а й пояснити механізми його функціонування.

Застосування моделювання у лінгвістиці має різноманітні цілі та завдання залежно від специфіки дослідження. Різноманітність цілей і завдань моделювання є джерелом різноманіття власне моделей. Одні з них використовуються у практичній діяльності для зберігання та отримання інформації про реально існуючі об'єкти. Інші слугують вивченню систем, які тільки належить створити, ще інші формулюють припущення про властиві оригіналу закони, уявлення про які або помилкове, або недостатньо чітке. Із цього випливає, що моделі володіють такими функціями, як прагматична, прогностична, евристична. Здійснення цих функцій моделями залежить від способів їх утілення, методів опису та подібності з оригіналом [5, с. 90]. Варто пам'ятати, що вибір типу моделі визначується не лише об'єктом дослідження, а й теоретичними настановами дослідника, доступними технічними засобами та кінцевою метою моделювання.

Міжкультурна комунікація створює нові виклики для лінгвістичного моделювання, вимагаючи врахування не лише структурних, а й функціональних, прагматичних та когнітивних аспектів мови. Не можна не зважати на світові тенденції глобалізації науки, економіки, освіти, культури, у результаті яких корінних змін зазнає людина як носій мови чи кількох мов, реалізуючи потенційні можливості себе як особистості, зокрема й актуалізуючи вербально-семантичний код іншої мови. Ці, як і багато інших, позамовних чинників впливають на процеси й результати мовознавства загалом, на моделювання різних складників теорії, урізноманітнюючи й надзвичайно швидко поповнюючи систему металінгвістичних номінацій [4, с. 10].

Особливого значення набули питання моделювання природної мови та мовлення. Це спонукає науковців до розроблення різноманітних лінгвістичних моделей, що могли б розв'язати практичні завдання лінгвістики, а саме: інформаційний пошук, машинний переклад, розуміння природної мови, екстракція та локалізація знань з текстів тощо [11, с. 143].

Отже, **лінгвістичне моделювання** – це метод, засіб і результат пізнавальної діяльності, що передбачає створення формалізованих систем для упорядкування, систематизації та класифікації мовних явищ із метою їх аналізу в парадигмах зіставності й системності.

Оскільки моделювання як метод передбачає створення певного формалізованого представлення мовного явища, логічним є звернення до уточнення самого поняття моделі, без якого неможливо повно осягнути сутність моделювальних процедур.

Моделювання – поняття загальнонаукове, використовується в математичних, природничих, соціальних і гуманітарних науках. Уважаємо за необхідне чітко окреслити та з'ясувати природу терміна «модель», від якої залежить успішність моделювання. Багатоаспектність цього поняття зумовлює необхідність розгляду різних підходів до його тлумачення в історії лінгвістики.

Ч. Хокетт, а також Н. Хомський визначали модель як узагальнену та формалізовану структуру, що імітує певні мовні процеси. У лінгвістиці історично сформувалися два головні вектори розуміння моделі: 1. Штучно створений лінгвістом реальний або уявний пристрій, що відтворює, імітує своєю поведінкою (зазвичай у спрощеному вигляді) поведінку якогось іншого («справжнього») пристрою (оригіналу) в лінгвістичних цілях. 2. Зразок, що слугує стандартом (еталоном) для масового відтворення. Наведена дефініція репрезентує неоднозначне розуміння терміна «модель»: перше значення – модель як схема процесу; друге – модель як зразок статичного об'єкта. Трактують модель і як систему деяких об'єктів (будь-якої фізичної природи), структура чи поведінка якої відповідно відтворює структуру або поведінку іншої системи об'єктів, що є предметом дослідження [12, с. 148]. Така багатозначність інтерпретації відображає динамічний і статичний аспекти моделювання, що взаємодоповнюють один одного.

Сучасна лінгвістична теорія пропонує різноманітні тлумачення поняття «модель», які відображають його функціональну багатогранність. Лінгвістична модель – явище багатоаспектне, зі складною структурою. А.П. Загнітко у «Словнику сучасної лінгвістики: поняття і терміни» (т. 2) подає таку

дефініцію: «Моделі (франц. *modèle* від *modello* – формувати та від італ. *modello* і від лат. *modulus* – міра, зразок):

– мовний конструкт, що показує послідовність розташування складників, усталеність яких і лінійне розташування виступають стандартом для відтворення;

– абстраговане поняття еталона або абстрагованого зразка граматичної системи і вияв найзагальніших характеристик певного мовного явища;

– абстрагована штучно створена лінгвістична реальна/ірреальна побудова, що відтворює своїми особливостями реальний прототип для вирішення лінгвістичних завдань;

– закономірна послідовність елементів складної мовної одиниці словосполучення або речення, зумовлена властивостями певної мовної структури» [3, с. 253].

Ця багатовимірна дефініція охоплює основні характеристики моделі. Модель – це сама структура, що володіє пояснювальною силою і зображується у вигляді схем, що пояснюють поведінку спостережуваної ситуації [5, с. 89]. Таким чином, модель постає не лише як спрощене зображення об'єкта, а й як інструмент його пояснення.

Н. Іваницька зазначає, що в усій інтерпретаційній канві словоназви «модель», що так чи інакше відтворює сам процес лінгвістичного моделювання, можна виділити поєднання таких диференційних параметрів, які, окрім усього іншого, відтворюють послідовність процесу моделювання (початок – мислетворення, результат – штучність, мета – цілеспрямованість), можна розглядати як мінімальний комплекс утворення та, найголовніше, прагматичне функціонування лінгвістичних моделей [4, с. 8].

Узагальнюючи різні підходи до визначення лінгвістичної моделі, дослідники виокремлюють її ключові ознаки: абстрактність, штучність і цілеспрямованість, що дають змогу розглядати модель як систему правил, створену для конкретних дослідницьких завдань.

За Є. Карпіловською [7, с. 33], це поняття визначено як «конструкцію, структуру, формально-логічну побудову, що служить аналогом реального об'єкта (=натурного об'єкта, оригіналу, прототипу, прообразу)». Найістотніше в будь-якій моделі – це ступінь її адекватності, її здатність бути аналогом виучуваного явища, а не її апаратна конфігурація

й навіть не рівень формалізації [12, с. 150]. Саме адекватність моделі як аналога реального об'єкта визначає її пояснювальну силу та практичну цінність.

Функціональний аспект моделі розкривається через її роль у пізнавальному процесі. Лінгвістичну модель розуміють як певний момент пізнання, певну схему, що постає у сучасній лінгвістичній науці. «...Лінгвістичну модель уже практично однозначно тлумачать як модель певного явища мови й мовлення, будь-якої лінгвістичної одиниці або здійснюваного в процесі комунікації акту, а також будь-якої функційної системи разом, наприклад із мовленнєвим апаратом людини» [12, с. 149].

Розуміють модель як схему, зразок, узагальнений конструкт, попередньо витворений людським розумом на основі складників, що містяться у самій терміноназві. Модель, що має здатність регулярно відтворюватися як певна єдність змісту й форми [4, с. 9]. Така здатність до регулярного відтворення перетворює модель на ефективний аналітичний інструмент.

Різноманітність об'єктів моделювання зумовлює і різноманітність цілей створення моделей. Лінгвістичні моделі орієнтовані на виконання найрізноманітніших завдань як теоретичного, так і прикладного, зокрема дидактичного, характеру, і будують ці моделі по-різному залежно від того, кому вони адресовані та які метамовні функції повинні виконувати [12, с. 149].

Особливо важливим є застосування моделей у прикладних дослідженнях. Найрізноманітніші види моделей активно використовували в прикладній лінгвістиці, що займається вивченням загальних принципів створення штучних і машинних мов поряд із розробленням методів моделювання перекладу за участі автоматизованих систем, а також реалізації цих моделей у прикладних програмах, задіяних у різноманітних проєктах (наприклад, теорія лексикографічних систем, морфологічний та синтаксичний аналізатори української мови) [1, с. 27–33; 16, с. 33–64]. Таким чином, лінгвістична модель є ефективним інструментом наукового дослідження.

Узагальнюючи, **модель** – це абстрактний аналог структури природної мови, який являє собою узагальнену схему або систему правил, яка відтворює закономірну послідовність

елементів досліджуваного явища та має здатність регулярно відтворюватися як єдність змісту й форми, слугуючи інструментом пізнання, опису й пояснення мовних процесів.

Одним із найважливіших напрямів застосування лінгвістичного моделювання є **лексикографія** – галузь мовознавства, яка потребує чіткої структуризації та систематизації мовного матеріалу. Словник як особливий тип лінгвістичного опису природним чином потребує використання моделювальних процедур, оскільки сам по собі є специфічною моделлю організації та представлення мовної системи. Саме тому розгляд лексикографічного моделювання становить окремий інтерес у контексті теорії та практики створення словників.

Візьмемо до уваги, що мова сама собою є моделлю, яка відображає довілля мовця. У своєму усному вираженні мова існує як концептуальний утвір у свідомості мовців, котрі використовують її для спілкування. У письмовому вираженні мова постає як конкретний засіб фіксації предмета думки мовця [6, с. 140].

Таке розуміння мови має безпосереднє відношення до лексикографічної практики, оскільки словник як лінгвістичний об'єкт також є специфічною моделлю мовної системи. Сучасна лексикографічна теорія і практика, як вітчизняна, так і закордонна, протягом десятків років намагається розв'язати цілу низку нагальних проблем, які стосуються принципів побудови словника, структури словникової статті, вичерпного й адекватного витлумачення значення слова.

Розв'язання цих проблем значною мірою пов'язане із застосуванням методів моделювання у лексикографічній діяльності. Методи моделювання у науковому пізнанні давно зарекомендували себе як ефективний спосіб узагальнення та систематизації уявлень про об'єкт (як наявний, так і той, що перебуває на стадії проєктування). Особливе значення моделювання набуває у лінгвістиці, де воно вирізняється специфічними характеристиками та функціями, що визначаються конкретними дослідницькими завданнями. Володіння теоретичними знаннями щодо властивостей моделей уможливило створення власних ефективних конструктів для аналізу мовних явищ.

Важливим завданням моделювання того чи іншого об'єкта є точне визначення

його компонентів, або складових частин, і взаємозв'язків між ними. Цьому боку справи приділяють велику увагу в теорії моделювання [6, с. 135]. У контексті лексикографії це означає необхідність чіткого визначення структурних компонентів словника та принципів їх організації. Лексикографування – «процес і процедура опрацювання довільної мовної одиниці, факту, явища згідно з визначеними теоретичними засадами, концепцією та інструкцією у словниковій праці» [3, с. 29].

Зміни в лексикографічній практиці пов'язані з появою комп'ютерних технологій. Лексикографи фактично від моменту появи комп'ютера почали експлуатувати машину у своїх дослідженнях і роботах. І це лягло в основу диференціації так званої традиційної, на паперових носіях, сформованої впродовж багатьох століть, лексикографії та комп'ютерної, в основі реалізації якої лежить машинна ідеологія, і технологія творення електронних словників є актуальним завданням сучасної української комп'ютерної лексикографії.

Комп'ютерна лексикографія зазвичай трактована як розділ не лексикографії, а прикладної лінгвістики, присвячена теорії та практиці створення мовно зорієнтованого машинного продукту лексикографічного типу – програм оброблення тексту, баз даних, корпусів [2, с. 22]. Комп'ютерна лексикографія – це прикладна наукова дисципліна в лінгвістиці, яка вивчає методи використання комп'ютерних технологій для складання словників. Спеціальні програми: бази даних, комп'ютерні картотеки, програми обробки текстів дають змогу автоматично формувати словникові статті, зберігати інформацію словника та обробляти її [15, с. 166].

Розвиток комп'ютерної лексикографії відбувається в кількох напрямках, кожен з яких має специфічні завдання та методологію. У сучасній комп'ютерній лексикографії виокремлюють три основні вектори дослідження, а саме: створення електронних словників як машинних версій традиційних лексикографічних видань, що використовуються як база для лінгвістичних досліджень; автоматизоване створення словників за допомогою комп'ютерної обробки текстів; створення електронних словників як внутрішніх елементів інформаційних систем [10, с. 6].

Теоретичною основою комп'ютерної лексикографії є концепція моделювання мовної системи. «Важливе лінгвістичне завдання у сфері проблематики комп'ютерної лінгвістики – це побудова таких лінгвістичних процесорів, які здатні були б забезпечити людино-машинне спілкування природною мовою. Для успішного вирішення цієї стратегічної мети необхідно створити теоретичні передумови, а саме: розробити адекватну модель взаємодії мовних одиниць і реалізувати її в комп'ютерній граматиці та комп'ютерних словниках. Основним поняттям у сучасній комп'ютерній лінгвістиці є поняття моделі, а метод моделювання є конструктивною необхідністю, оскільки об'єкт науки у спілкуванні «людина – машина – людина» недоступний для безпосереднього спостереження» [1, с. 27].

Практичне застосування комп'ютерних технологій суттєво розширює можливості лексикографічної роботи. Безсумнівно, застосування комп'ютера відкриває нові можливості опрацювання лінгвістичного матеріалу, зокрема уможливорює правку та поповнення словника в автоматичному режимі опрацювання інформації, застосування мультимедійних засобів представлення інформації з використанням відповідного текстового, кольорового, звукового тощо супроводу, створення зведеного реєстру зіставлених словників, укладання перекладних словників на основі машинних корпусів паралельних текстів тощо [13].

Відповідно, комп'ютеризований підхід формує нові закономірності впорядкування лексичних одиниць у системі мови на основі аналізу великого фактичного матеріалу [9, с. 15]. Як наслідок, електронні словники набувають більшої функціональності, універсальності. Вони дають можливість не лише належного візуального оформлення, а й організації інтерактивного пошуку, створення системи гіперпосилань. За потреби можна також додати мультимедійні елементи [14, с. 158].

Перспективи розвитку комп'ютерної лексикографії пов'язані з концептуальними змінами у підходах до представлення мовної інформації. Словники нового покоління, про які сьогодні стільки точиться гострих дискусій у світі, передбачають не лише інші технології укладання, а й іншу форму їх існування

в комп'ютерному середовищі. Вони передусім потребують нових форматів для представлення наслідків моделювання мови, і це завдання можуть виконати лише мовознавці [8, с. 15]. Таким чином, розвиток лексикографії неможливий без інтеграції теоретичних концепцій моделювання з практичними можливостями комп'ютерних технологій.

Спираючись на розглянуті вище теоретичні положення щодо природи моделі та моделювання, можемо сформулювати робочі визначення цих ключових понять для лексикографічної царини. Лексикографічна модель – це абстрактна формалізована структура, що являє собою систему правил і принципів організації словникового матеріалу, визначає інформаційні поля (семантика, граматики, стилістика, контексти вживання) і способи їх представлення в словнику або лексикографічній базі даних. Засади лексикографічного моделювання базовані на створенні формалізованих моделей мови, які описують лексичну систему шляхом виявлення зв'язків між словами та їх значеннями. Основні риси включають формалізацію, системність, ієрархічність, універсальність та комп'ютеризацію, що дає змогу описувати лексику об'єктивно, повно та з урахуванням взаємозв'язків між словами.

Лексикографічне моделювання – це теоретичний та аналітичний етап, який полягає у створенні моделей – описових схем структури словника. Його основні фази: 1) визначення типу словника (тлумачний, перекладний, частотний, термінологічний тощо); 2) розроблення структури словникової статті, моделі подання слова (які параметри будуть описані: граматики, семантика, сполучуваність тощо); 3) вибір принципів макрор-мікроструктури словника; 4) формалізація лексикографічної інформації (часто у вигляді схем, баз даних, XML-моделей у сучасних електронних словниках). Тобто лексикографічне моделювання визначає, як саме буде організовано опис слів.

Лексикографічне моделювання – абстрактне цілеспрямоване утворення, що являє собою систему правил і принципів орга-

нізації словникового матеріалу, яка відтворює закономірну послідовність та взаємозв'язки лексичних одиниць мовної системи, володіє пояснювальною силою щодо структури та функціонування лексику і має здатність регулярно відтворюватися в різних типах лексикографічних продуктів – від традиційних паперових словників до електронних баз даних і корпусів.

Висновки і перспективи. Актуальним у сучасній лінгвістиці є створення прикладних моделей. Тут маємо на увазі передусім формалізовану фіксацію лінгвістичних об'єктів із можливістю використовувати їх у автоматизованих/автоматичних системах опрацювання мовної інформації [6, с. 140]. Комп'ютерна лексикографія як розділ прикладної лінгвістики, спрямована на теорію і практику створення мовно зорієнтованого машинного продукту лексикографічного типу: програм оброблення тексту, баз даних, корпусів.

Сучасна лексикографія прагне до кількісного та якісного розширення низки параметрів, що сприятиме вичерпному опису лексичних одиниць, моделюванню механізмів функціонування мови, формуванню лексикографічних систем на основі текстових та словникових баз даних, укладанню нових словників різних типів та ін. Традиційний підхід до укладання словників поступово трансформується під впливом цифрових технологій, що вимагає переосмислення базових принципів лексикографічного опису, тому важливим та перспективним аспектом лінгвістики є комп'ютерна лексикографія, зокрема створення лексикографічних продуктів, електронних словників.

Володіючи теоретичними знаннями про характерні властивості моделей, можна створювати власні ефективні екземпляри для вивчення мовних явищ. Таким чином, володіння теоретичними знаннями про характерні властивості моделей і розуміння специфіки лексикографічного моделювання уможливує створення ефективних інструментів для вивчення мовних явищ і забезпечує якісний розвиток сучасної лексикографічної практики в умовах цифровізації наукової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дарчук Н. Комп'ютерне анотування українського тексту: результати і перспективи. Київ : Освіта України, 2013. 543 с.
2. Демська О. Два аспекти лексикографії: місце у системі мовознавчих дисциплін і структура. *Магістеріум*. 2009. Вип. 37. С. 18–23.

3. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни : у 4-х т. Донецьк : ДонНУ, 2012. 350 с.
4. Іваницька Н. «Модель» у металінгвістичній системі теоретичних постулатів. *Граматичні студії*. 2016. Вип. 2. С. 7–12.
5. Калимон Ю. Моделювання: лінгвістичний аспект. *Молодий вчений. Спецвипуск Дрогобицького ДПУ ім. Івана Франка*. 2019. С. 88–91.
6. Карамішева І. Поняття моделі в лінгвістиці. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/b310c940-3157-4cfd-815d-e2bc28b3fb96/content>
7. Карпіловська Є. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика. Донецьк : ЮгоВосток, Лтд., 2006. 188 с.
8. Карпіловська Є. Лексична картотека і корпус як інструмент лексикографічного моделювання слова. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/185407>
9. Клименко Н.Ф. Нові підходи до укладання комп'ютерних словників. *Мовознавство*. 1996. № 4–5. С. 11–15.
10. Ковтуненко Л.С. Комп'ютерно-інформаційні аспекти сучасної української лексикографії. Київ, 1995. 23 с.
11. Лукач М. Типи лінгвістичних моделей та їх застосування для розв'язання лінгвістичних задач. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі*. 2013. С. 143–153.
12. Попова І. Про моделювання в синтаксисі як метамовну проблему. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Серія 8. 2013. Вип. 5. С. 148–156.
13. Перебийніс В.І., Сорокін В.М. Традиційна та комп'ютерна лексикографія. Київ : КНЛУ, 2009. 218 с.
14. Ситар Г., Адамусік К. Електронний словник термінів конструкційної граматики: досвід створення. *Граматичні читання – XI*. С. 153–159.
15. Чернявська І., Лазарева О., Сердюкова О. Основні концепти комп'ютерної лексикографії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 63. Т. 2. С. 165–172.
16. Широков В.А. Комп'ютерна лексикографія. Київ : Наукова думка, 2011. 351 с.
17. Ястремська Т. Лексико-семантичне моделювання: переваги та перспективи. URL: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/gd/article/view/40588/33987>

REFERENCES

1. Darchuk, N. (2013). *Kompiuterne anotuvannia ukrainskoho tekstu: rezultaty i perspektyvy* [Computer Annotation of Ukrainian Texts: Results and Prospects]. K.: Osvita Ukrainy, 543 s. [in Ukrainian].
2. Demska, O. (2009). *Dva aspekty leksykohrafii: mistse u systemi movoznavchykh dystsyplin i struktura* [Two Aspects of Lexicography: Its Place within Linguistic Disciplines and Its Structure]. *Mahisterium*. Kyiv: NaUKMA, Vyp. 37 : Movoznavchi studii. S. 18–23. [in Ukrainian].
3. Zahnitko, A. (2012). *Slovyk suchasnoi lnhvistyky: poniattia i termyny: u 4 t.* [A Dictionary of Modern Linguistics: Concepts and Terms]. Donetsk: DonNU, 350 s. [in Ukrainian].
4. Ivanytska, N. (2016). “Model” u metalinhvistychnii systemi teoretychnykh postulativ [The “Model” in the Metalanguage System of Theoretical Postulates]. *Hramatychni studii*. Vyp. 2. S. 7–12. [in Ukrainian].
5. Kalymon, Yu. (2019). *Modeliuvannia: lnhvistychnyi aspekt*. [Modelling: The Linguistic Aspect]. *Molodyi Vchenyi. Spetsvypusk Drohobytskoho DPU im. Ivana Franka*. S. 88–91. [in Ukrainian].
6. Karamysheva, I. *Poniattia modeli v lnhvistytsi* [The Concept of a Model in Linguistics]. Retrieved from: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/b310c940-3157-4cfd-815d-e2bc28b3fb96/content> [in Ukrainian].
7. Karpilovska, Ye. (2006). *Vstup do prykladnoi lnhvistyky: kompiuterna lnhvistyka* [Introduction to Applied Linguistics: Computational Linguistics]. Donetsk: TOV “Iuhovostok, Ltd”, 188 s. [in Ukrainian].
8. Karpilovska, Ye. *Leksychna kartoteka i korpus yak instrument leksykohrafichnoho modeliuvannia slova* [A Lexical Card Index and a Corpus as Tools for Lexicographic Word Modelling]. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/185407> [in Ukrainian].
9. Klymenko, N. (1996). *Novi pidkhody do ukladannia kompiuternykh slovnykiv* [New Approaches to Compiling Computer Dictionaries]. *Movoznavstvo*. № 4–5. S. 11–15. [in Ukrainian].
10. Kovtunencko, L.S. (1995). *Kompiuterno-informatsiini aspekty suchasnoi ukrainskoi leksykohrafii* [Computer-Informational Aspects of Modern Ukrainian Lexicography]. Kyiv, 23 s. [in Ukrainian].
11. Lukach, M. (2013). *Typy lnhvistychnykh modelei ta yikh zastosuvannia dlia rozv'iazannia lnhvistychnykh zadach* [Types of Linguistic Models and Their Application to Solving Linguistic Tasks]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”*. *Informatsiini systemy ta merezhi*. S. 143–153. [in Ukrainian].

12. Popova, I. (2013). Pro modeliuvannia v syntaksysi yak metamovnu problemu [On Modelling in Syntax as a Metalanguage Problem]. *Naukovyi chasopys NPU im. M.P. Drahomanova. Seriiia 8. Vyp. 5.* S. 148–156. [in Ukrainian].
13. Perebyinis, V.I., Sorokin, V.M. (2009). Tradytsiina ta kompiuterna leksykohrafiia. [Traditional and Computer Lexicography]. Kyiv: Vyd. tsentr KNLU, 218 s. [in Ukrainian].
14. Sytar, H., Adamusik, K. Elektronnyi slovnyk terminiv konstruktsiinoi hramatyky: dosvid stvorennia [An Electronic Dictionary of Construction Grammar Terms: Experience of Development]. *Hramatychni chytannia – KhI.* S. 153–159. [in Ukrainian].
15. Cherniavska, I. Lazarieva, O., Serdiukova O. (2023). Osnovni kontsepty kompiuternoї leksykohrafii [Basic concepts of computer lexicography]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk.* Vyp. 63, tom 2. S. 165–172.
16. Shyrovkov, V.A. (2011). Kompiuterna leksykohrafiia [Computational Lexicography as a Branch of Modern Applied Linguistics]. Kyiv: Naukova dumka, 351 s. [in Ukrainian].
17. Iastremska, T. Leksyko-semantychne modeliuvannia: perevahy ta perspektyvy [Computational Lexicography. Lexical-Semantic Modelling: Advantages and Prospects] Retrieved from: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/gd/article/view/40588/33987> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 26.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 821. 161. 2 (092)
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.3>

МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТВОРЧОСТІ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО (ЗА КИЇВСЬКИМ ТЕКСТОМ ПИСЬМЕННИКА)

Тетяна Бикова

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-8028-3535
e-mail: t.v.bykova@udu.edu.ua

Анотація. У статті аналізуються морально-естетичні засади творчості українського класика-реаліста І. Нечуя-Левицького, київський період якого відіграв ключову роль у становленні національної літературної традиції. Метою дослідження є розкриття художніх принципів, що формують творчий метод митця та визначають його погляд на роль мистецтва і реалістичне зображення життя українців. Розглянуто соціальні, моральні та національні мотиви у творчості письменника, зокрема особливості відображення суспільних проблем через призму реалізму. Окрему увагу приділено ролі мови та стилю: використання народної лексики, діалектів і фольклорних елементів як засобів вираження національного колориту, що створюють автентичну картину життя українського міста та села. Підкреслюється значення образу міського інтелігента як носія ідей просвітництва, культурного відродження і формування національної самосвідомості. Проаналізовано, як через систему образів і художні засоби Нечуй-Левицький розкриває духовні цінності та ідеали українського народу. Наголошено на внеску письменника у розвиток українського реалізму, формування естетичних орієнтирів та ідейної спадкоємності в національній літературі. У висновках доведено актуальність морально-естетичних принципів його творчості для сучасного літературного й культурного процесу, що дає підстави розглядати доробок митця як важливий складник української культурної спадщини, котра формує ідентичність і надихає наступні покоління.

Ключові слова: І. Нечуй-Левицький, морально-естетичні засади, творчість, український реалізм, київський текст, київський період, мова, стиль, художні засоби.

MORAL AND AESTHETIC PRINCIPLES OF I. NECHUY-LEVYTSKY'S CREATIVITY (ACCORDING TO THE KYIV TEXT OF THE WRITER)

Tetiana Bykova

Doctor of Philology, Professor,
Professor at the Department of Ukrainian Literature
Drahomanov Ukrainian State University
Pirogova Str., 9, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8028-3535
e-mail: t.v.bykova@udu.edu.ua

Abstract. The article analyzes the moral and aesthetic foundations of the work of the Ukrainian realist classic Ivan Nechui-Levytskyi, whose Kyiv period played a crucial role in shaping the national literary tradition. The study aims to reveal the artistic principles that define the writer's creative method and his distinctive view of art's role and the realistic portrayal of Ukrainian life. Social, moral, and national motifs are examined, with special attention to the reflection of societal issues through realism. The role of language and style is highlighted, particularly the use of vernacular speech, dialects, and folklore elements as aesthetic tools that convey national color and authenticity in depicting urban and rural environments. The figure

© Т. Бикова, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

of the urban intellectual is emphasized as a bearer of enlightenment ideas, cultural revival, and national consciousness. Through a system of images and artistic devices, Nechui-Levytskyi reveals the spiritual values and ideals of the Ukrainian people. The article underlines his significant contribution to the development of Ukrainian realism, the formation of aesthetic orientations, and ideological continuity in national literature. The conclusions substantiate the relevance of the moral and aesthetic principles of his works in the context of modern literary and cultural processes, viewing his artistic legacy as an essential component of Ukrainian cultural heritage that shapes identity and inspires future generations.

Key words: Ivan Nechuy-Levytskyi, moral and aesthetic principles, creativity, Ukrainian realism, Kyiv text, Kyiv period, language, style, artistic means.

Постановка проблеми. Іван Нечуй-Левицький – один із найвидатніших українських письменників другої половини XIX ст., який сформував власні морально-естетичні засади, що відображені у його літературному доробку. Він наголошував на важливості української мови, культури та традицій, показував контраст українського, російського та інших «світів», гаряче засуджував асиміляцію та денаціоналізацію – русифікацію українців. Київ у творах І. Нечуя-Левицького є осередком традицій, духовності й боротьби за українську ідентичність, що помітно у творах «Хмари» та «Гетьман Іван Виговський», де Київ є місцем зіткнення українських та імперських впливів.

Дослідник М. Тарнавський зауважив про творчість класика української літератури, що «його особиста географія – це шлюб репрезентативної точності з пошуком краси» [11, с. 225]. Тож можна стверджувати, що вся творчість І. Нечуя-Левицького є його візією України, підтвердженням її існування, незважаючи на тогочасні імперські реалії. Тарнавський теж акцентує на цьому: «Його твори пристрасно утверджують існування цієї нації, уводять у літературу її представників і той простір, який вони населяють» [11, с. 217].

Так, роман «Хмари» викриває й засуджує політику Російської імперії щодо українства, зокрема його пасіонарної частини – інтелігентів-просвітян та їх особисту слабку організованість. Письменник правдиво та реалістично, а часом експресивно описав у цьому та інших творах, де згадано Київ, ментальні риси українців, порівняв їх з іншими народами, подекуди звернувся до історії та філософування на тему життя українського народу та загалом життя людини у світі, що відображено у його творах-нарисах «Вечір на Владимирській горі» і «Ніч на Дніпрі». Зокрема, у «Вечорі...» ліричний герой, згадавши народну приказку «половина світу скаче, а половина світу плаче», зауважує: «Я бачив ніби уявки, як одна половина світу

була пишна й весела, неначе рай, а за Дніпром друга половина була, ніби темний чорний тартар. Зирну на захід, і там неначе бачу, як сміється милий до милої, як радісно вона обнімає й пригортає до себе свого милого. І я почуваю радість та любов людську, ніби розливу в рожевих хмарках, в бірюзовому блакитному небі. Я неначе сам почуваю радість та веселість глядачів у величезному театрі, де на сцені ллються солодкі мелодії, де артисти з великою штучністю, з великим артизмом взрушують силу людських серців, розворушують веселу напругу в душах, де радість панує у кожному серці з такою силою, що од криків та плескання в долоні сливе дрижать ложі» [6, с. 1–2].

Варто зазначити, що герої творів І. Нечуя-Левицького часто є заручниками обставин та суспільства, що випробовує їхню людську та національну гідність. На думку Я. Муравецької, І. Нечуй-Левицький розглядав реалізм як можливість достовірного й естетичного зображення життя українського народу, поєднуючи реалізм з ідейним складником, а принцип національності він пов'язав із використанням української мови та зображенням характерних рис національної ідентичності; поняття народності митець трактував через народну мову, епічні та ліричні форми фольклорної поезії, що і спостерігаємо у його п'єсах. Так, основною ідеєю є унікальність українського реалізму, що базується на зображенні життя українського народу в межах його власної території [4].

Мета і завдання статті. Метою статті є ґрунтовне дослідження морально-естетичних засад творчості Івана Нечуя-Левицького в контексті його «київського тексту» як феномену української культури другої половини XIX ст. Основними завданнями статті є: аналіз морально-етичних й естетичних домінант у творах Нечуя-Левицького київського періоду, визначення особливостей формування авторського «київського тексту» як

художньої моделі міського простору з моральними та соціальними вимірами, виявлення зв'язку між морально-естетичними поглядами письменника та суспільно-культурними процесами доби, розкриття значення художніх засобів (мови, символів, типів героїв) у втіленні ідей національної свідомості, духовного відродження та моральної культури українців.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є художня творчість І. Нечуя-Левицького, зокрема його твори київського періоду, які формують цілісну систему морально-естетичних уявлень митця. Предметом дослідження виступають морально-естетичні принципи, світоглядні мотиви та художні засоби, що визначають структуру, зміст та ідейно-ціннісне наповнення «київського тексту» письменника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Про моральні та національні цінності і їх відсутність, боротьбу за справедливість йдеться у творах І. Нечуя-Левицького на історичну тематику: «Гетьман Іван Виговський», «Українські гетьмани Бруховецький та Тетеря», «Князь Єремія Вишневецький», повістях «Кайдашева сім'я», «Київські прохачі», оповіданні «Дивовижний похорон», історичному «метелику» «Побіда Хмельницького під Збаражем і Зборовом». Дослідниця Т. Гаврилова відзначила, що більшість географічних назв, використаних автором, є реальними топонімами, що надають текстам ефекту достовірності [1, с. 500]. Вона вважає, що їхнє основне призначення – це «локалізація» – позначення місця, де розгортаються події [1, с. 502]. На нашу думку, топографія у творах письменника мала ширше значення, ніж визначення просторових меж. Український ландшафт і топоніми у текстах підкреслюють існування України, яка була розділена між двома державами й не мала власної територіальної єдності та незалежності.

Передав І. Нечуй-Левицький також особливості мови та традицій українського народу, що, наприклад, бачимо у його п'єсі «На Кожум'яках», та що загалом характерно для етнографічного реалізму. У цьому творі значну увагу приділено моралі містян, коли злодійкуватий Голохвастий хоче одружитися з багатою міщанкою, проте зневажає як її, так і всіх інших: «Завтра піду на Липки й посватаю разом десять Євфросин, кругом обкованих золотом; завтра поїду вінчатись отут

попід вашим двором, щоб заздрість скрутила вас оттак! Оттак!» [8, с. 13].

Протягом 33 років І. Нечуй-Левицький жив у Києві, що теж вплинуло на його творчість, зокрема на відтворення київських пейзажів та образів містян у таких творах, як «Хмари», «Без пуття», «Київські прохачі», «Ніч на Дніпрі», «Вольне кохання», «Апокаліпсична картина у Києві», «Неоднаковими стежками», «Афонський пройдисвіт», «Вечір на Владимирській горі» тощо. Дослідник Д. Лавров зазначив, що класик був одним із найвидатніших знавців і співців неповторної краси Києва, відкривачем його найзагадковіших та найпоетичніших куточків. Він став одним із перших авторів урбаністичних пейзажів в українській літературі [2, с. 146]. Київ у творчості І. Нечуя-Левицького – не лише географічна локація, а й символ боротьби за національну ідентичність, місце протистояння української та імперської культур, центр освіти, духовності, культури та історії українського народу. Саме у Києві письменник окреслив власні естетичні погляди та письменницький стиль.

Основною естетичною позицією І. Нечуя-Левицького був реалізм, що відображав правдиве, а часом критичне відтворення світу. Письменник уважав, що справжнє мистецтво має служити народові, а не втілювати ідеалізовані картини, що й визначило зміст його творчості та його погляди на місце художника в суспільстві. Письменник неодноразово звертався до теми Києва, зображаючи його історичну, культурну та суспільну роль. Роман «Хмари», опублікований у 1874 р., є одним із найвідоміших творів про Київ, де автор описав героїв-інтелігентів міста, їхні моральні пошуки та національну свідомість.

І. Нечуй-Левицький уважав, що література повинна відображати реальне життя, не прикрашаючи його, а висвітлюючи важливі моральні та соціальні проблеми. Творчість І. Нечуя-Левицького ґрунтується на *естетичних засадах реалізму*, який для нього був способом відображення дійсності, яку він прагнув передати такою, якою вона є, не ідеалізуючи її. Митець відстоював ідею, що мистецтво повинно бути корисним для народу, служити освітній меті та сприяти моральному й соціальному розвитку.

У творах класика показано реальне життя українського народу, його боротьба та надії на відродження, а також великі соціальні

та моральні питання, які актуальні й для сучасного суспільства. Багато уваги письменник приділяв темі життя українського народу, відображаючи його турботи, злети й падіння, радощі та страждання. Митець критикував та висміював соціальну і моральну несправедливість соціуму. Одним із важливих аспектів цієї проблематики є питання *моральної чистоти*, коли автор зображував моральні недоліки чи пошуки своїх персонажів, їхні конфлікти із суспільством, що відображено у таких творах, як «Афонський пройдисвіт», «Київські прохачі», «Хмари» тощо.

Художня структура творів І. Нечуя-Левицького відображає його морально-естетичні принципи, що ґрунтуються на поєднанні реалістичної достовірності з глибоким психологізмом. Письменник активно використовував контрасти, аби розкрити соціальні й духовні суперечності часу, показати боротьбу між моральним і аморальним, між народною правдою та суспільною несправедливістю.

Саме київський період творчості став визначальним для формування світогляду письменника. Письменник прибув до Києва в середині 1850-х років. І нинішня столиця України як важливий культурний і літературний центр надавала класикові можливість взаємодіяти з іншими культурними діячами, письменниками, критиками. Важливу роль відіграла атмосфера центрального українського міста, яке описане митцем у його творах, поряд із темою національної ідентичності, селянською тематикою, темою соціальної нерівності, що є основними темами його творчості на шляху становлення українського реалізму. Київський період визначив еволюцію літературного стилю класика. Київ на той час був важливим центром освіти, культури та політики. І він став джерелом натхнення письменника, давши йому змогу відкрити нові шляхи для самовираження через літературну творчість.

Твори І. Нечуя-Левицького є справжнім соціальним маніфестом, який відображає внутрішні суперечності його часу. Письменник описував особисті конфлікти персонажів та величезний вплив історичних, політичних і соціальних умов на їхнє життя, психологію та моральний вибір. Так, у романі «Хмари» він показав процес національного самоусвідомлення української інтелігенції та її боротьбу за збереження культурної ідентич-

ності; розкрив внутрішні конфлікти героїв, які розриваються між імперськими впливами, власними амбіціями та обов'язком перед народом. Утрата національного ґрунту, соціальна нерівність та безсилля і непослідовні дії інтелігенції є ключовими темами твору. В оповіданні «Афонський пройдисвіт» автор висміяв лицемірство та моральну деградацію окремих представників духовенства. Через образ головного героя Нечуй-Левицький викрив проблеми корумпованості, формалізму та відсутності справжньої духовності у релігійному житті того часу. Він продемонстрував, як соціальне середовище та обставини можуть впливати на поведінку людини, перетворюючи віру на інструмент маніпуляцій.

Важливою естетичною засадою І. Нечуя-Левицького є глибока *соціальна критика*. Він звернув увагу на пороки вищих верств соціуму, мораль чи її відсутність у зображуваних персонажів, соціальну несправедливість та нерівність. Митець звернув велику увагу на моральні аспекти вчинків людини; критикуючи чиновників, інтелігентів, шляхту та інших представників еліти, він показав, що їхні байдужість, аморальність та бездіяльність ведуть до денаціоналізації і багатьох страждань народу. Через своїх персонажів автор порушив питання відповідальності, сумління і моральних цінностей, які мають вирішальне значення у житті, розкрив внутрішні конфлікти і вибір у складних життєвих обставинах. Наприклад, у його оповіданні «Київські прохачі» вдова капітана, пані Галецька, змушена помирати з голоду або жебрати у київських монастирях, щоб прогодувати себе на старості років [7].

Мова творів І. Нечуя-Левицького є важливим естетичним, а часом моралізаторським та дидактичним інструментом. Він активно залучив до власних текстів багатство української народної мови, діалекти, ідіоми, народні вислови, що надають творах автентичності. Мова героїв передає їхній характер, збагачує твори емоційним підтекстом, через неї читач отримує глибше розуміння описуваних подій. *Мова письменника* є одним з основних естетичних інструментів його творчості, що дає змогу досягати глибокого реалістичного зображення життя, виразити емоційний стан персонажів, передавати глибину соціальних і психологічних конфліктів. Вона сприяє створенню автентичних образів, які роблять твір близьким

до реального життя. Діалекти, народні вирази та фразеологізми зробили твори митця максимально автентичними. Мова героїв жива і відображає соціальний статус персонажів, світогляд, внутрішню суть, почуття та переживання.

Класик відстоював ідею національної освіти в Україні, наголошуючи, що кожен народ має право вчити дітей рідною мовою. Він навів приклад Німеччини, де початкове навчання відбувалося діалектами з поступовим переходом до літературної мови. У Російській імперії українським дітям забороняли вчитися рідною мовою, що спричинило значні психологічні труднощі, адже навчання чужою мовою призводить до когнітивного перевантаження, змушуючи дітей одночасно опановувати нову мову та навчальні дисципліни. Як наслідок, це викликало у них відразу до освіти, що призводило до низького рівня грамотності в українських губерніях, хоча у XVII ст. Україна вирізнялася високим рівнем освіти серед населення. І. Нечуй-Левицький порушив і питання відчуженості українців від російської літератури. Він наголошував, що світ, зображений у творах російських авторів, є чужим українській ментальності [3, с. 138]. Цікаво, що І. Нечуй-Левицький на сторінках своїх творів порівнює долю України з Польщею в Німеччині, провансальцями у Франції, Шотландією у Британії тощо. Спільними рисами цих народів є денационалізація та боротьба за власну мову і культуру, оскільки мовна асиміляція була і є основним інструментом державного поневолення. Позбавляючи народ власної мови, панівні нації зміцнюють владу, а національно дезорієнтована інтелігенція змушена служити іншим народам, інтегруючись до їхньої культури. Письменник розглядає українську ситуацію у контексті загальноєвропейських процесів, підкреслюючи, що поневолені народи мають утиски у різних країнах [1, с. 500].

Одне із центральних місць у творчості митця займає тема народності. Він прагнув відобразити реальне життя українського народу, його труднощі, боротьбу за людську гідність та справедливість. Він зобразив українців такими, які вони є, показуючи гідність, недоліки і внутрішню силу. Можна ствердити, що І. Нечуй-Левицький глибоко вірив у силу українського народу, у багатий духовний та культурний потенціал і саме тому часто звертався до теми життя селян, його

боротьби і мрій. У творах письменник показував, у першу чергу, внутрішні конфлікти та моральні дилеми героїв. Деякі його персонажі живуть за законами тогочасної імперської реальності й демонструють внутрішні конфлікти, кар'єризм, нехтування власним українським корінням, що веде до морального занепаду, руйнування родинних відносин, як у повісті «Причепка» [9].

Важливою рисою стилю письменника є його схильність до драматизації подій і конфліктів. Він використовує яскраві контрасти, різке протиставлення персонажів, їхніх переконань і дій, що дає змогу глибше показати моральні суперечності через драматичні ситуації й конфлікти між героями. Варто зауважити, що стиль І. Нечуя-Левицького відзначається великою увагою до деталей та описів, що є ще одним *естетичним інструментом* для створення глибоких і реалістичних образів. У його творах часто зустрічаються детальні пейзажі, опис природи, побуту, що надають текстам особливої емоційної насиченості. Природа є не лише фоном, а й співвідноситься з настроєм героїв і відображає їхній стан. Твори класика сповнені й глибокого психологізму, а за допомогою стилістичних прийомів він передає емоційне тло, де ці образи існують.

Художня структура творів І. Нечуя-Левицького є відображенням його реалістичного підходу до зображення дійсності, що дає змогу письменникові розкрити складні моральні, психологічні та соціальні питання через продуману композицію і взаємодію персонажів. Він не лише зображує реальні факти, а й працює з ними через багатошарові структури, що дають змогу глибше осмислити життя селян, їхні внутрішні конфлікти, соціальні проблеми та моральні пошуки.

Однією з характерних рис художньої структури творів І. Нечуя-Левицького є чітко виражена *композиційна побудова*, яка сприяє поступовому розгортанню подій і показує внутрішній розвиток персонажів. Важливу роль відіграє і динаміка змін героїв, які розвиваються або деградують залежно від того, як реагують внутрішні моральні та зовнішні соціальні чинники. Наприклад, у «Хмарах» митець створює складну композицію, яка розгортається поступово, відображаючи еволюцію світогляду головних героїв. Павло Радюк, молодий інтелігент, проходить шлях від романтичного ідеалізму до перемоги власних

страхів та неспроможності української інтелігенції націоналізувати українське суспільство. Його внутрішній розвиток тісно пов'язаний із соціальними умовами Києва XIX ст., де українське життя занепало під тиском імперської політики. Водночас професор Дашкович, старший представник інтелігенції, стає символом розчарування та втоми від власної непослідовної діяльності [10]. Подібна композиція простежується і в «Афонському пройдисвіті», де розвиток подій яскраво демонструє моральне падіння героя. А сюжетну лінію вибудовано так, що поступова деградація Копронідоса стала логічним наслідком його власних рішень та впливу соціуму [5].

Іншою важливою особливістю художньої структури є чітке використання мотивів і повторів, що дає змогу письменникові підкреслити важливі моменти в розвитку подій і взаємодії персонажів. У творах І. Нечуя-Левицького часто зустрічаються мотиви, що повторюються і набувають символічного значення. Наприклад, у «Хмарах» мотив занепаду і відродження має центральне значення. Київ у романі постає як місто з величною історією, але занедбане, яке імперія відриває від національних коренів. Цей мотив перегукується з долею головних героїв, які прагнуть духовного і культурного відродження, проте стикаються з байдужістю суспільства. Символічною є назва твору – метафора хмар уособлює тяжкі історичні обставини, що нависли над Україною, та роздуми інтелігенції про можливі шляхи подолання кризи й занепаду. У «Афонському пройдисвіті» повторюваним мотивом є лицемірство й моральна деградація героя-шахрая, який плете інтриги [5]. Ці та інші повторювані мотиви у творах класика слугують для стилістичної єдності та підсилення авторської ідеї. Вони допомагають глибше розкрити моральні конфлікти епохи, змушуючи читача замислитися над історичною долею українського народу та роллю особистості у суспільних процесах. Через діалоги та внутрішні монологи героїв автор показує конфлікти, мотивацію, переживання, сумніви, трансформацію персонажів.

Ще однією особливістю художньої структури є змішування жанрових елементів. Твори І. Нечуя-Левицького часто поєднують риси сатири, комедії, трагедії та соціальної драми. Це дає письменникові змогу створити багатогранну картину дійсності, у якій поєднуються

веселі та гіркі моменти, що підкреслює складність людських взаємин і соціальних процесів. Наприклад, у «Афонському пройдисвіті» елементи гумору служать не лише для розваги, а й для критики соціальних вад, таких як жадібність, лицемірство та моральна деградація.

Опис персонажів та їхні характери часто створюються через контраст, де один персонаж служить «тлом» для іншого. Зіткнення і поєднання різних соціальних типів та моральних орієнтирів, традицій і нових ідей, інтелігенції, духовенства, дідичів і селян є основними елементами композиційної побудови творів Івана Нечуя-Левицького. Так, художня структура творів теж дає змогу дослідникові глибше проникнути у суть морально-естетичних засад творчості автора, що розкриваються через взаємодію персонажів, порушені проблеми, розвиток подій, мотиви і повтори, змішання жанрових елементів. Така структура дає змогу читачеві не лише спостерігати за життям героїв, а й глибше осмислювати реалії моральних конфліктів і соціальних відносин, що лежать в основі кожного твору письменника.

Висновки. Іван Нечуй-Левицький – одна з найбільш визначних постатей української літератури XIX ст., представник класичного реалізму. Його творчість стала важливим етапом у розвитку української прози, зокрема в жанрі повісті та роману. Київ як культурний і літературний центр значно вплинув на становлення його художніх поглядів та морально-естетичних засад творчості. Він вибрав для себе реалістичний шлях зображення життя, у якому прагнув показати історичні, моральні, естетичні, філософські й соціальні аспекти. Естетика творчості митця базується на реалістичному змалюванні життя, народності, патріотизмі та відданості українській культурі. Київський текст відіграє важливу роль у цих засадах, оскільки саме в ньому автор відобразив свої ідейні та художні принципи.

Таким чином, морально-естетичні засади творчості Івана Нечуя-Левицького охоплюють такі важливі аспекти: моральні роздуми, реалістичне зображення життя українського народу, народність, соціальну критику та роблять його творчість однією з найбільш значущих в українській літературі. Морально-естетичні засади творчості митця, зокрема у контексті його київських текстів, є класикою української літературної спадщини. Через реалізм, народність і соці-

альну проблематику письменник вплинув на розвиток української літератури та на формування української національної свідомості.

Творчість І. Нечуя-Левицького є важливим етапом у розвитку української класичної літератури, а його твори мають високу естетичну вартість завдяки глибокому розумінню пси-

хологічних, національних, історичних і соціальних реалій буття людей, використанню художніх засобів, народної мови, образів, які зробили його творчість актуальною й для сьогодення. А морально-естетичні погляди класика є корисними для аналізу та розвитку літературних процесів і сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилова Т.Б. Топонімія творів І. Нечуя-Левицького. *Іван Нечуй-Левицький: постать та творчість* : зб. праць Всеукр. наук. конф. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2008. С. 499–504.
2. Лавров Д. Святий Київ наш великий. Київ : Криниця, 2002. 151 с.
3. Михайлин І. Публіцистика пізнього І. Нечуя-Левицького в журналі «Дніпрові хвилі». *Журналістика. Філологія. Медіаосвіта. Полтава*, 2014. С. 136–141.
4. Муравецька Я. Візуальний код реалізму Івана Нечуя-Левицького. Київ : Наукова думка, 2023. 160 с. URL: <https://tarnawsky.artsci.utoronto.ca/elul/Nechui/Muravetska-kod.pdf>
5. Нечуй-Левицький І.С. Оповідання «Афонський пройдисвіт». URL: <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=900>
6. Нечуй-Левицький І.С. Новела «Вечір на Володимирській горі». URL: <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=2659>
7. Нечуй-Левицький І.С. Повість «Київські прохачі». URL: <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=2638>
8. Нечуй-Левицький І.С. Комедія «На кожум'яках». URL: <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=909>
9. Нечуй-Левицький І.С. Повість «Причепа». URL: <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=2648>
10. Нечуй-Левицький І.С. Роман «Хмари». URL: <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=910>
11. Тарнавський М. Нечуваний Нечуй. Реалізм в українській літературі. Київ : Лауріус, 2018. 287 с.

REFERENCES

1. Havrylova, T.B. (2008). Toponymiia tvoriv I. Nechuia-Levytskoho [Toponymy in the works of Ivan Nechui-Levytskyi]. In: *Ivan Nechui-Levytskyi: Personality and Creativity. Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference* (pp. 499–504). Cherkasy: Yu. Chabanenko Publishing. [in Ukrainian].
2. Lavrov, D. (2002). Sviaty Kyiv nash velykyi [*Holy Kyiv, Our Great City*]. Kyiv: Krynytsia. [in Ukrainian].
3. Mykhailyn, I. (2014). Publitsystyka piznoho I. Nechuia-Levytskoho v zhurnali “Dniprovi khvyli” [*The journalism of the late I. Nechui-Levytskyi in the magazine “Dniprovi Khvyli”*]. In: *Journalism. Philology. Media Education: Collection of Scientific Papers*, pp. 136–141. Poltava. [in Ukrainian].
4. Muravetska, Ya. (2023). Vizualnyi kod realizmu Ivana Nechuia-Levytskoho [*The Visual Code of Realism in Ivan Nechui-Levytskyi's Works*]. Kyiv: Naukova Dumka. Retrieved from <https://tarnawsky.artsci.utoronto.ca/elul/Nechui/Muravetska-kod.pdf>. [in Ukrainian].
5. Nechui-Levytskyi, I.S. Opovidannia “Afonskiy proidysvit” [*The Athonite Rogue (short story)*]. Retrieved from <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=900>. [in Ukrainian].
6. Nechui-Levytskyi, I.S. Novela “Vechir na Volodymyrskii hori” [*An Evening on the Volodymyrsk Hill (novella)*]. Retrieved from <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=2659>. [in Ukrainian].
7. Nechui-Levytskyi, I.S. Povist “Kyivski prokhachi” [*Kyiv Beggars (story)*]. Retrieved from <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=2638>. [in Ukrainian].
8. Nechui-Levytskyi, I.S. Komediiia “Na kozhumiakakh” [*At the Tanner's (comedy)*]. Retrieved from <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=909>. [in Ukrainian].
9. Nechui-Levytskyi, I.S. Povist “Prychepa” [*The Trouble-Maker (story)*]. Retrieved from <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=2648>. [in Ukrainian].
10. Nechui-Levytskyi, I.S. Roman “Khmary” [*Clouds (novel)*]. Retrieved from <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=910>. [in Ukrainian].
11. Tarnavskiy, M. (2018). Nechuvanyi Nechui. Realizm v ukrainskii literaturi [*Unheard Nechui: Realism in Ukrainian Literature*]. Kyiv: Laurus. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 29.10.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.11.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

RENDERING UKRAINIAN-LANGUAGE DIALOGUES IN THE ANIMATED FILM “CARS”: STYLISTIC, PRAGMATIC AND CULTURAL DIMENSIONS

Mariya Buriak

*Higher Education Applicant at the Department of Theory and Practice of English Translation
Zaporizhzhia National University
Universytetska Str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0001-1337-8702
e-mail: buriakmaria527@gmail.com*

Victoriia Pohonets

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory and Practice of English Translation,
Zaporizhzhia National University
Universytetska Str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2002-4758
e-mail: pogonets518@gmail.com*

Abstract. *The article examines the rendering of Ukrainian-language dialogues in the animated film trilogy Cars produced by Pixar Animation Studios. The study focuses on the stylistic, pragmatic, and cultural aspects of the Ukrainian dubbed versions of “Cars” (2006), “Cars 2” (2011), and “Cars 3” (2017), comparing them with the original English dialogues. The research investigates how translators and dubbing specialists convey humor, idiomatic expressions, emotional tone, character-specific speech patterns, and culturally marked elements. Special attention is given to strategies for translating children-oriented audiovisual content, where naturalness, clarity, and cultural accessibility must be balanced with fidelity to the original narrative.*

The analysis demonstrates that the Ukrainian versions successfully preserve the communicative intent of the English dialogues through a combination of translation transformations, such as modulation, adaptation, cultural substitution, explication, and partial domestication. Character idiolects – including the rural speech of Mater, the formal tone of Doc Hudson, and Lightning McQueen’s dynamic colloquial style – undergo creative reinterpretation to align with Ukrainian linguistic norms while maintaining recognizable traits. Furthermore, humor based on wordplay, cultural references, and intertextual allusions is often adapted to ensure comprehensibility for Ukrainian audiences.

The findings show that Ukrainian dubbing enhances emotional resonance and audience engagement while preserving the stylistic identity of the film. The study highlights the importance of cultural sensitivity, genre specificity, and functional equivalence in audiovisual translation and suggests further research on the translation of humor and dialects in animated media.

Key words: *audiovisual translation, localization, adaptation, film dialogues, humor, wordplay, transformations.*

ПЕРЕДАЧА УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ДІАЛОГІВ В АНІМАЦІЙНОМУ ФІЛЬМІ «ТАЧКИ»: СТИЛІСТИЧНІ, ПРАГМАТИЧНІ ТА КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ

Марія Буряк

здобувач вищої освіти кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізького національного університету
вул. Університетська, 66, м. Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0001-1337-8702
e-mail: buriaktmaria527@gmail.com

Вікторія Погонець

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізького національного університету
вул. Університетська, 66, м. Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-2002-4758
e-mail: pogonets518@gmail.com

Анотація. У статті проаналізовано особливості відтворення україномовних діалогів в анімаційній трилогії «Тачки» виробництва Pixar Animation Studios. Дослідження зосереджене на стилістичних, прагматичних і культурних аспектах українського дубляжу фільмів «Тачки» (2006), «Тачки 2» (2011) та «Тачки 3» (2017) у зіставленні з оригінальними англійськими репліками. У роботі розглянуто, яким чином перекладачі та фахівці з дублювання передають гумор, ідіоматичні звороти, емоційне забарвлення, індивідуальні мовні характеристики персонажів та елементи з культурною маркованістю. Окремо акцентовано увагу на перекладацьких підходах, характерних для дитячого аудіовізуального контенту, де важливо узгодити природність і зрозумілість мовлення з точністю та відповідністю авторському задуму.

Проведений аналіз демонструє, що український дубляж переважно зберігає комунікативну спрямованість оригінальних реплік завдяки використанню таких перекладацьких трансформацій, як модуляція, адаптація, культурна заміна, експлікація та часткова доместикація. Ідіолекти персонажів, зокрема протонародна манера мовлення Сирника, стримано-офіційний тон Дока Гадсона та жвавий розмовний стиль Блискавки МакКвіна, творчо інтерпретуються відповідно до норм української мови, але зі збереженням упізнаваних рис. Гумор, що ґрунтується на грі слів, культурних алюзіях чи інтертекстуальних відсилках, часто зазнає адаптації, аби залишатися зрозумілим і дотепним для українських глядачів.

Отримані результати свідчать, що український дубляж посилює емоційний вплив стрічок і забезпечує високу залученість аудиторії, водночас зберігаючи стильову індивідуальність оригіналу. У роботі підкреслено значущість культурної чутливості, жанрових особливостей та принципу функціональної еквівалентності в аудіовізуальному перекладі, а також окреслено перспективи подальших досліджень гумору й діалектних форм у мультимедійному контенті.

Ключові слова: аудіовізуальний переклад, локалізація, адаптація, кінодіалоги, гумор, гра слів, трансформації.

Statement of the problem. The growing global popularity of animated films has highlighted the complexities of their translation and dubbing. Animated films, intended for diverse audiences, require translators to go beyond linguistic substitution to preserve narrative, stylistic, and cultural meaning. The Cars trilogy (2006–2017) showcases communicative strategies, stylistic nuances, and culturally embedded elements that must be accurately conveyed in translation.

The problem addressed in this study is how Ukrainian translators render stylistically

marked English dialogues while maintaining humor, emotional expressiveness, character-specific speech, and cultural references, including American geography, automotive culture, and wordplay. Despite the high quality of Ukrainian dubbing of Pixar films, research on translating character idiolects and culturally marked humor in children's films remains limited, particularly in Ukrainian scholarship. Therefore, the Cars trilogy provides a valuable case study for exploring stylistic adaptation, cultural substitution, and functional equivalence in dubbing practice.

The aim of this article is to analyze the linguistic, stylistic, and cultural strategies employed in the Ukrainian-language dubbing of the animated film trilogy *Cars*, focusing on the rendering of English dialogues into Ukrainian. The study seeks to determine how translators preserve the communicative intent, stylistic distinctiveness, and character-specific linguistic features of the original while ensuring naturalness and accessibility for Ukrainian audiences.

To achieve this aim, the following **tasks** are set:

1. To outline the theoretical foundations of audiovisual translation with emphasis on dubbing.
2. To identify stylistic, pragmatic, and cultural challenges in translating animated film dialogues.
3. To examine specific translation strategies used in the Ukrainian versions of “Cars”, “Cars 2”, and “Cars 3”.
4. To analyze how translators convey humor, idiomatic expressions, and culturally marked references.
5. To investigate the rendering of character idiolects and expressive means.
6. To evaluate the effectiveness of translation solutions in terms of functional equivalence and audience perception.

Object of the study: the English-language dialogues of “Cars”, “Cars 2”, and “Cars 3”, as well as their Ukrainian-language dubbed versions.

Subject of the study: translation strategies, stylistic transformations, pragmatic adaptations, and cultural substitutions used to render dialogues from English into Ukrainian in the *Cars* trilogy.

Analysis of Recent Research. Research in audiovisual translation has expanded considerably in recent decades, emphasizing multimodality, synchrony, character identity, and cultural adaptation. Notable contributions have been made by scholars such as Díaz Cintas, Chaume, Gambier, and Remael, who highlight the complexity of dubbing as a multimodal process involving linguistic, sociocultural, and acoustic dimensions. Their works underline the importance of lip-synchrony, isochrony, emotional fidelity, and the interplay between verbal and visual channels in translated media.

In Ukrainian linguistics, the theoretical foundations of translation have been laid by scholars such as Karaban, Korunets, Bilozerska, and others, whose studies address lexical, stylistic, and cultural challenges in translation. Recent Ukrainian research has also explored the specifics of translating humor, idiomatic expressions, and culture-bound elements in audiovisual media, though studies focusing on animated films remain limited.

Scholarly attention has been paid to the strategies used in dubbing: domestication, foreignization, adaptation, modulation, explicitation, compensation, and transcreation. These strategies help recreate the stylistic texture of the source text while making it accessible to target audiences. However, the translation of character-specific speech patterns – such as dialects, sociolects, and idiolects – remains an area requiring further exploration.

While various studies have addressed theoretical principles of audiovisual translation, the specific issue of rendering dialogues in the *Cars* trilogy has not been comprehensively investigated. The linguistic creativity, cultural specificity, and humorous nature of the film series require detailed scholarly attention, especially regarding Ukrainian-language dubbing, which is praised for its artistic quality and cultural resonance. Thus, the present study aims to address this gap.

The *Cars* trilogy, produced by Pixar Animation Studios, presents a particularly rich corpus for studying audiovisual translation due to its extensive use of humour, colloquial register, automotive jargon, and culturally embedded references. Unlike subtitling, dubbing requires the translator not only to render linguistic meaning but also to account for timing, intonation, character identity, and cultural acceptability. This multimodal nature of dubbing increases the complexity of translation choices and often necessitates creative departures from the original text.

Ukrainian dubbing of the trilogy is considered one of the most successful localisation projects undertaken in Ukraine. Its popularity derives not from literal fidelity but from skillful recreation of pragmatic intent, humour, emotional tone, and character-specific linguistic behaviour. This article investigates how these effects are achieved through specific translation strategies.

Theoretical Framework. Audiovisual translation (AVT) includes dubbing, subtitling, and localisation, each constrained by different technical and cultural factors [4, p. 2–5]. Dubbing requires synchrony with on-screen lip movements, natural prosody, and coherent character representation, which necessitates flexible translation strategies.

Modulation is used when direct translation would distort meaning or fail to reproduce stylistic nuance. Adaptation and cultural substitution are applied when the target audience lacks the cultural background necessary to understand the original reference. Compensation helps restore humorous or stylistic effects lost elsewhere. Explicitation clarifies implicit elements for audiences with differing cultural or linguistic knowledge.

Methodology. The research employs a comparative linguistic analysis of original English dialogues and their Ukrainian dubbed versions in “Cars” (2006), “Cars 2” (2011), and “Cars 3” (2017). The material includes scenes containing humour, idioms, wordplay, culturally marked references, and character-specific speech patterns. The analysis focuses on identifying translation strategies and evaluating semantic, pragmatic, and stylistic equivalence between the source and target texts.

Stylistic Dimensions of Translation. Stylistic equivalence is central to the Ukrainian dubbing of Cars, where translators often use modulation to recreate expressive force. For instance, Lightning McQueen’s colloquial remark “*That ain’t nothing*” [Part 1, 00:36:31] becomes “*Тю, то ж на щастя!*”, where the Ukrainian version shifts the meaning from negation to a culturally familiar positive exclamation, thus preserving the upbeat tone associated with McQueen’s personality. Similarly, when the character shouts “*Get outta here!*” [Part 1, 1:19:51], the Ukrainian “*Котися звідси!*” introduces a metaphor tied to the automotive theme, strengthening stylistic coherence.

Humour in Cars frequently involves puns that cannot be transferred literally, prompting translators to apply adaptation. When one character exclaims “*I’m in hillbilly hell!*” [Part 1, 00:40:13], the Ukrainian version transforms the metaphor into “*Я здохну в цьому Задринанську!*”, creating a humorous fictional toponym that preserves the emotional intensity and comic

effect. A similarly creative adaptation appears in “*Well, life’s a beach and then you drive*” [Part 3, 00:38:26], rendered as “*Все наше життя – нісок, а потім – ямка*”, where the Ukrainian pun relies on familiar imagery rather than mirroring the English sound play.

Cultural and Pragmatic Adaptation. The trilogy references American popular culture, automotive history, and motorsport institutions, many of which are unfamiliar to Ukrainian audiences. Consequently, the translators apply cultural substitution. For example, the culturally distant mention of “*Los Angeles International Speedway*” [Part 3, 00:00:37] is often generalised in Ukrainian as “*головна траса*” or “*великі перегони*”, ensuring narrative clarity without introducing obscure details. Similarly, slang terms like “*jalopy*” [Part 2, 01:06:33], are translated as “*драндулету*”, using a well-established Ukrainian colloquialism to maintain the pragmatic tone of humorous insult.

The translators also employ explicitation, especially when rendering complex colloquial constructions. A line such as “*What’s happened to McQueen is ‘cause I’m such a big one*” [Part 2, 01:16:19], is localised as “*І халена з МакКвіном сталася через мене*”, eliminating the ambiguous metaphor “a big one” and replacing it with a clear admission appropriate for a children’s audience.

Another important pragmatic technique is euphemisation, used to soften rude or emotionally charged expressions. The American rural exclamation “*Dad-gum!*” [Part 2, 01:11:42], becomes the playful Ukrainian “*Патрон в батон!*”, which maintains the character’s rustic charm without introducing inappropriate connotations.

Humour as a Translation Challenge. Humour in Cars arises from punning, cultural stereotypes, and phonetic play. When a pun cannot be transferred, the translators often employ compensation, adding humour to another line or recreating the comic effect in a new form. For example, the English euphemistic pun “*He did what in his cup?*” [Part 1, 1:06:11], involving homophony is replaced with “*Наробив на кукли?*”, where the Ukrainian version uses invented phonetic similarity to achieve a humorous effect meaningful to Ukrainian-speaking children.

Another notable case is the Ukrainian recreation of Mater’s rustic slang. His line

“*We’re best buds!*” [Part 1, 1:27:46] becomes “*Ми друзьбаку!*”, preserving the informal warmth that defines his character. Through such strategies, humour becomes not an imported cultural feature but an organically localised element of the Ukrainian version.

Rendering Character Identity.

The translators demonstrate sensitivity to character-specific speech patterns. McQueen’s lines are often short, energetic, and assertive, which is preserved in translations such as “*I’m gonna cut to the chase. Me, you, dinner*” [Part 1, 00:30:56] rendered as “*І давай одразу до сумі. Ти, я, здибанка*”, where the colloquial “здибанка” reinforces his bold personality.

Mater’s rustic, humorous, and slightly naïve speech is conveyed through colloquial forms such as “*Це наша юристка, ну і тину моя дівка*”, which translates “*She’s the town attorney and my fiancée*” [Part 1, 00:31:38] while enhancing his playful tone. Sally’s gentle, refined style is maintained in lines like “*I fell in love with this little town*” [Part 1, 00:48:00] – “*Я закохалася в це маленьке містечко*”, which faithfully conveys her emotional sincerity.

Through these choices, the translators preserve not only semantic content but the entire pragmatic identity of each character, thus ensuring that Ukrainian viewers perceive the same interpersonal dynamics as in the original.

Localisation for a Child Audience. Since the primary audience includes children, the translators simplify complex constructions and avoid culturally dense metaphors. The line “*Lifting my funk making sculpture outta junk!*” [Part 3, 00:55:53] becomes “*Кайфую од життя, люблю скульптури із сміття!*”, where rhythm, rhyme, and emotional colour take precedence over literal accuracy. This transformation reflects the principle that accessibility and enjoyment outweigh lexical precision in child-oriented dubbing.

Simplification is also applied to technical vocabulary. Motorsport terminology that might confuse younger viewers is either generalised or replaced with familiar Ukrainian equivalents, ensuring comprehension without compromising narrative flow.

Discussion. The analysis reveals that the Ukrainian dubbing of the Cars trilogy is characterised by consistent reliance on

pragmatic and functional equivalence rather than literal translation. Creativity proves essential, as translators frequently rebuild jokes, modify cultural references, and restructure idioms. Their work demonstrates that successful localisation requires:

- 1) sensitivity to cultural differences;
- 2) preservation of character voice;
- 3) audience-oriented simplification;
- 4) creative reconstruction of humour;
- 5) dynamic equivalence in stylistic and emotional meaning.

These strategies contribute to the cultural resonance and popularity of the Ukrainian version, which is widely acknowledged as a creative achievement rather than a derivative adaptation.

Conclusions. The analysis of Ukrainian-language dubbing in Pixar’s Cars trilogy demonstrates that successful audiovisual translation requires far more than linguistic accuracy. The translators act simultaneously as language mediators, cultural interpreters, and creative adaptors. By employing strategies such as modulation, adaptation, cultural substitution, explicitation, compensation, and audience-oriented simplification, they manage to preserve the humour, emotional resonance, and character individuality inherent in the original dialogues.

The study shows that Ukrainian localisation is not limited to reproducing the semantic content of the source text; rather, it reconstructs pragmatic intent, stylistic nuances, and culturally marked elements in forms that are natural and engaging for Ukrainian audiences, particularly children. The translators’ decisions often involve a shift away from literal equivalence but contribute to creating a coherent and culturally meaningful audiovisual experience. As a result, the Ukrainian versions of “Cars”, “Cars 2”, and “Cars 3” can be considered not merely translations but creative reinterpretations that maintain the spirit of the original while integrating local linguistic and cultural conventions.

The findings highlight the importance of flexibility, cultural sensitivity, and creativity in dubbing animated films. They also confirm that the success of Ukrainian dubbing is rooted in the translators’ ability to balance fidelity with naturalness, preserve character voice, and re-create humour through innovative solutions rather than mechanical transfer.

BIBLIOGRAPHY

1. Агтардо С., Раскін В. Script Theory Revisited. Humour, 1991, С. 293–347.
2. Бейкер М. In Other Words : A Coursebook on Translation. Routledge, 2018, С. 279–292.
3. Білозерська О.М. Локалізація як складник аудіовізуального перекладу. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2019. Вип. 56. С. 78–82.
4. Чауме Ф. Audiovisual Translation : Dubbing. Routledge, 2012, С. 2–5.
5. Карабан В.І. Переклад англійської художньої літератури. Вінниця : Нова Книга, 2003. 317 с.
6. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова Книга, 2003. 101 с.
7. К'яро Д. Verbally Expressed Humour on Screen. 2006. P. 198–208.
8. Діас Сінтас Х., Ремеал А. Audiovisual Translation : Subtitling. St. Jerome, 2007. 272 p.
9. Гамб'є Є. Multimodality and Audiovisual Translation. Benjamins, 2013. P. 98–103.
10. Гауз Дж. Translation Quality Assessment. Routledge, 2015. P. 3–5.
11. Ньюмарк П. A Textbook of Translation. Prentice Hall, 2016., 311 p.
12. Перего Е. Audiovisual Translation : Research and Use. Springer, 2020. P. 7–15; 160–180.
13. Ранцато І. Translating Culture-Specific References. Palgrave, 2016. P. 53; 104; 107–110.
14. Венуті Л. The Translator's Invisibility : A History of Translation. Routledge, 1995. 353 p.
15. Золчер П. Humor in Audiovisual Translation. ELTE Press, 2016. P. 76–92.

REFERENCES

1. Attardo, S., Raskin, V. (1991). Script Theory Revisited. Humour, P. 293–347.
2. Baker, M. (2018). In Other Words : A Coursebook on Translation. Routledge, P. 279–292.
3. Bilozerska, O.M. (2019). Localization as a Component of Audiovisual Translation. *Language and Conceptual Pictures of the World*. Issue 56, pp. 78–82.
4. Chaume, F. (2012). Audiovisual Translation : Dubbing. Routledge, P. 2–5.
5. Chiaro, D. Verbally Expressed Humour on Screen. 2006, P. 198–208.
6. Díaz Cintas, J., Remael, A. (2007). Audiovisual Translation : Subtitling. St. Jerome, 272 p.
7. Gambier, Y. (2013). Multimodality and Audiovisual Translation. Benjamins, P. 98–103.
8. House, J. (2015). Translation Quality Assessment. Routledge, P. 3–5.
9. Karaban, V.I. (2003). Translation of English Fiction. Vinnytsia : Nova Knyha. 317 p.
10. Korunets, I.V. (2003). Theory and Practice of Translation (Aspect-Based Translation). Vinnytsia : Nova Knyha. 101 p.
11. Newmark, P. (2016). A Textbook of Translation. Prentice Hall, 311 p.
12. Perego, E. (2020). Audiovisual Translation : Research and Use. Springer, P. 7–15; 160–180.
13. Ranzato, I. (2016). Translating Culture-Specific References. Palgrave, P. 53; 104; 107–110.
14. Venuti, L. (1995). The Translator's Invisibility : A History of Translation. Routledge, 353 p.
15. Zolczer, P. (2016). Humor in Audiovisual Translation. ELTE Press, P. 76–92.

Дата першого надходження статті до видання: 28.11.2025
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 81'373.45:81'282.5:659.126.2
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.5>

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У ТЕЛЕВІЗІЙНІЙ РЕКЛАМІ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ

Христина Герасименко

здобувач вищої освіти кафедри корейської і японської філології
факультету східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету
вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, Україна
e-mail: khrystyna.herasymenko@knl.u.edu.ua

Людмила Рибачківська

кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри англійської мови і перекладу
факультету східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету
вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-5860-5550
e-mail: liudmyla.rybachkivska@knl.u.edu.ua

Анотація. Актуальність теми зумовлена глобалізаційними процесами, які сприяють поширенню англійської мови як засобу міжнародного спілкування, науки та масової культури. Південна Корея, одна з найдинамічніших економік Азії, є яскравим прикладом поєднання локальної ідентичності з глобальними мовними тенденціями, що особливо помітно у сфері реклами. Метою дослідження є визначення функцій, а також структурних і семантичних характеристик англіцизмів у телевізійній рекламі Південної Кореї та виявлення культурно-комунікативних чинників, які зумовлюють їх активне використання. У межах роботи проаналізовано близько 50 рекламних відеоматеріалів різних типів – від роликів про косметику, електроніку та харчові продукти до реклами соціальних служб, мобільних застосунків та індустрії розваг. Для аналізу було використано матеріали, доступні у відкритих онлайн-джерелах, що дало можливість охопити різні жанри, стилі подачі та маркетингові стратегії. Методологічну базу дослідження становлять методи контент-аналізу, лінгвостилістичного аналізу та елементи дискурсивного підходу, які дали змогу виявити не лише мовні особливості англіцизмів, а й специфіку комунікативних стратегій рекламодавців. Дослідження показує, що використання англіцизмів у корейській телевізійній рекламі підкреслює сучасність, технологічність, інноваційність і високий статус брендів, що є важливим елементом їхньої маркетингової стратегії. Важливою рисою є активне поєднання англійських запозичень із корейською граматичною системою, яке проявляється у формуванні гібридних словотвірних моделей та в адаптації іношомовних елементів до корейських морфологічних та синтаксичних норм. Таким чином, результати дослідження демонструють, що англіцизми в телевізійній рекламі Південної Кореї виступають важливим маркером сучасних соціолінгвістичних тенденцій і відіграють ключову роль у формуванні привабливого комунікативного образу брендів у глобалізованому інформаційному просторі.

Ключові слова: англіцизми, реклама, мовна адаптація, Південна Корея, запозичення, глобалізація.

LINGUISTIC FEATURES OF THE USE OF ANGLICISMS IN SOUTH KOREAN TELEVISION ADVERTISING

Khrystyna Herasymenko

Higher Education Applicant at the Department of Korean and Japanese Philology
Faculty of Oriental and Slavic Philology
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska Str., 73, Kyiv, Ukraine
e-mail: khrystyna.herasymenko@knl.u.edu.ua

Liudmyla Rybachkivska

Candidate of Sciences in Philology,
Head of the Department of English Language and Translation
Faculty of Oriental and Slavic Philology
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska Str., 73, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5860-5550
e-mail: liudmyla.rybachkivska@knl.u.edu.ua

Abstract. The relevance of the topic is due to globalization processes that contribute to the spread of English as a means of international communication, science and mass culture. South Korea, one of the most dynamic economies in Asia, is a vivid example of combining local identity with global language trends, which is especially noticeable in the field of advertising. The purpose of the study is to determine the functions, as well as structural and semantic characteristics of anglicisms in television advertising in South Korea and identify cultural and communicative factors that determine their active use. The work analyzed about 50 advertising video materials of various types – from commercials about cosmetics, electronics and food products to advertising social services, mobile applications and the entertainment industry. Materials available in open online sources were used for the analysis, which made it possible to cover various genres, presentation styles and marketing strategies. The methodological basis of the study is the methods of content analysis, linguostylistic analysis and elements of the discursive approach, which made it possible to identify not only the linguistic features of anglicisms, but also the specifics of the communicative strategies of advertisers. The study shows that the use of anglicisms in Korean television advertising emphasizes modernity, technologicality, innovation and high status of brands, which is an important element of their marketing strategy. An important feature is the active combination of English borrowings with the Korean grammatical system, which is manifested in the formation of hybrid word-formation models, and in the adaptation of foreign language elements to Korean morphological and syntactic norms. Thus, the results of the study demonstrate that anglicisms in South Korean television advertising are an important marker of modern sociolinguistic trends and play a key role in the formation of an attractive communicative image of brands in the globalized information space.

Key words: anglicisms, advertising, language adaptation, South Korea, loanword, globalization.

Постановка проблеми. Сучасний мовний простір характеризується активними процесами взаємодії та змішування мов, що зумовлено глобалізацією та розвитком масової міжкультурної комунікації. Англійська мова виконує роль універсального засобу міжнародного спілкування та чинить значний вплив на інші мови, зокрема через рекламний дискурс, який є важливим компонентом сучасної медіакультури. У Південній Кореї реклама стала своєрідним ресурсом мовних експериментів, де англіцизми використовуються не лише як засіб номінації, а й як маркер соціального статусу, глобальної ідентичності та сучасності,

як зазначила Jamie Shinhee Lee [9] у своєму дослідженні. Попри значний науковий інтерес до проблеми мовних запозичень загалом, специфіка функціонування англіцизмів у телевізійному рекламному дискурсі Південної Кореї залишається недостатньо дослідженою. Це зумовлює потребу у системному аналізі їхніх структурних, семантичних і прагматичних особливостей. Дане дослідження покликане допомогти лінгвістам і маркетологам глибше зрозуміти механізми мовного впливу, процеси адаптації англійських запозичень та їхню роль у формуванні брендового іміджу в умовах глобалізованого медіапростору.

Мета статті полягає у виявленні лінгвістичних особливостей уживання англіцизмів у телевізійній рекламі Південної Кореї та з'ясуванні їхньої ролі у формуванні сучасного медіадискурсу. Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань: проаналізувати основні типи англіцизмів, уживаних у корейських телевізійних рекламних текстах; визначити особливості їх адаптації до корейської мовної системи; охарактеризувати комунікативні, стилістичні та соціокультурні функції англійських запозичень у рекламному дискурсі.

Предметом дослідження є англіцизми як лінгвістичні одиниці, що функціонують у телевізійній рекламі Південної Кореї.

Об'єктом дослідження є телевізійна реклама Південної Кореї як різновид масової комунікації, у межах якого простежується активне використання англіцизмів та проявляється мовна динаміка сучасного глобалізованого суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна мова, зокрема й корейська, постійно розвивається та збагачується новими лексичними одиницями, що потрапляють до неї з різних мов світу. Одним із найпомітніших лінгвістичних явищ останніх десятиліть є поява англіцизмів – запозичень з англійської мови, які активно інтегруються в різні сфери корейського суспільного життя, зокрема у рекламний дискурс.

У своєму дослідженні Kostiuk [8] виокремлює кілька основних типів англіцизмів, характерних для корейської мови. Розглянемо їх із відповідними прикладами:

– Лексичні англіцизми –прямі запозичення англійських слів без істотних змін: *recipe* – 레시피 (рецепт), *fanmade* – 팬메이드 (створений фанатами).

– Семантичні англіцизми – слова, що зазнали семантичного переосмислення у мові-реципієнті. Наприклад: *fighting* – 화이팅, що в корейській мові набуває значення вигуку підтримки «Давай! Ти зможеш!».

– Синтаксичні англіцизми – калька англійських словосполучень або фраз: *movie star* – 영화별 (кінозірка), де *영화* (фільм) + *별* (зірка).

– Морфологічні англіцизми – запозичення, адаптовані до морфологічних моделей корейської мови: *check* – 체크하다 (пере-

віряти), де англійська основа поєднується з корейським дієслівним суфіксом 하다.

– Гібридні англіцизми – утворення, що містять елементи як англійської, так і корейської мов [6]. Наприклад: *컴퓨터실* (комп'ютерний клас) – 컴퓨터 (computer) + 실 (кімната).

Інколи ці характеристики можуть поєднуватися, наприклад слово *헬스장* (спортивна зала) водночас відноситься до гібридних запозичень, оскільки поєднує у собі дві частини з різних мов – *헬스* з англійської й *장* з корейської, та до семантичних запозичень, оскільки у цьому разі в контексті корейської мови слово *헬스* буде перекладатися як «фітнес», що і дає нам змогу перекладати весь термін як «фітнес-центр» або «спортивна зала».

У корейській мові існує ще один термін, який позначає англійські запозичення – *콩글리시* (конгліш). Ця назва утворена шляхом поєднання корейської та англійської мов. Це явище охоплює англійські слова, які були фонетично, морфологічно чи семантично адаптовані до корейської мови. Це можуть бути прямі запозичення, слова зі змінним значенням, скорочення або повністю вигадані терміни, наприклад слово *핸드폰* (мобільний телефон) походить від англійських слів *hand* та *phone*, воно може бути незрозумілим для носіїв англійської, оскільки для них більш природним є використання словосполучення «mobile phone» [12]. Розглянемо ще декілька прикладів таких слів, які траплялися нам безпосередньо в корейських рекламах:

– Прямі запозичення, які зберігають початкове значення англійського слова й адаптуються здебільшого фонетично: *steake* – 스테이크 (стейк), *energy* – 에너지 (енергія), *cheese* – 치즈 (сир).

– Слова зі змінним значенням (семантичні англіцизми), що демонструють розходження між англійською та корейською семантикою: *stand* (стіжка) – 스탠드 (лампа), *skin* – 스킨 (у косметичному контексті – «тонер», але також може означати «шкіра»), *consent* (згода) – 콘센트 (розетка).

– Скорочення (усічені англіцизми), які часто використовуються в усному та рекламному мовленні через зручність і високу частотність: *air conditioner* – 에어컨 (кондиціонер), *iced americano* – 아아 (американо з льодом), *apartment* – 아파트 (квартира).

– Показовим є те, що навіть сам термін на позначення корейської телевізійної реклами – *시애프* є скороченням від англійського словосполучення *commercial film* (CF). На відміну від корейського відповідника *광고* (реклама), який позначає рекламну діяльність у широкому сенсі й охоплює усі її різновиди, *시애프* використовується лише для позначення коротких рекламних відеороликів, призначених передусім для телебачення та Інтернет-платформ [5]. Таким чином, сам термінологічний вибір демонструє орієнтацію корейського медіадискурсу на англомовні моделі та підтверджує активність процесів мовного запозичення.

Важливо зазначити, що англіцизми становлять понад 90% сучасних іншомовних запозичень у корейській мові, особливо у сферах економіки, технологій, медіа та повсякденного життя [12]. Така висока частотність зумовлена загальною орієнтацією корейського суспільства на глобальні комунікативні та культурні моделі. Рекламний дискурс виявляється особливо чутливим до зовнішніх впливів, пов'язаних із процесами глобалізації, швидким технологічним розвитком та культурними змінами. Реклама не лише інформує споживача про продукт або послугу, а й формує певні цінності, створює емоційно забарвлені образи та сприяє конструюванню сучасного стилю життя. У цьому контексті англіцизми виконують роль маркерів модерності, інноваційності та глобальної інтегрованості бренду, що пояснює їх активне використання в телевізійних рекламних роликах.

У телевізійній рекламі Південної Кореї англіцизми виконують низку важливих функцій, які впливають як на структуру рекламного повідомлення, так і на його сприйняття аудиторією:

– комунікативна – забезпечує стислість, універсальність та зрозумілість повідомлення, полегшуючи його сприйняття як локальною, так і глобальною аудиторією;

– стилістична – створює відчуття модерності, технологічності та престижності, посилюючи імідж бренду;

– соціокультурна – відображає асоціації англійської мови з успіхом, інтелектуальністю та відкритістю до світу, що відповідає сучасному культурному образу Південної Кореї.

– Аналіз телевізійних роликів популярних у Кореї брендів свідчить, що найпоширенішими є прямі (лексичні) запозичення. Такі одиниці, як *스타일* (стиль), *패션* (мода), *에브리타임* (кожного разу), зберігають форму й значення англійських відповідників, але проходять фонетичну адаптацію відповідно до корейської фонетики. Це означає, що вимова іншомовних слів узгоджується з корейськими фонетичними нормами, що робить їх природнішими для носіїв мови: *festival* – *페스티벌*; *stress* – *스트레스*; *coffee* – *커피*; *club* – *클럽*; *burger* – *버거*.

– Проте деякі запозичення набувають у корейській мові нових, відсутніх в англійській мові значень. Наприклад, *골든블렌딩* (*golden blending*) використовується для позначення преміальної лінійки корейського шоколаду та означає «золоте поєднання інгредієнтів». Це свідчить не про механічне копіювання, а про творчу інтеграцію англомовних елементів у корейський мовний простір.

У рекламних роликах часто використовуються цілі англомовні слогани, наприклад «Winter is back» чи «Wish you a Happy Holiday» у період зимових свят. Такий прийом спрямований на привернення уваги молодій аудиторії, для якої англійська мова є маркером сучасності та інноваційності. Її використання створює образ модного та прогресивного бренду, а відсутність англіцизмів, навпаки, сприймається як віддаленість від сучасності [10].

Варто звернути увагу на причини поширення англіцизмів, зокрема на соціокультурні, економічні та комунікативні чинники, які зумовлюють їх активне проникнення у мовний простір південнокорейської телевізійної реклами та формують сучасні тенденції.

– Глобалізація та міжнародні контакти активно впливають на прискорення мовних змін [14]. Англійська стала мовою міжнародного спілкування, бізнесу, науки, та культури [3].

– Відсутність власних відповідників. Із часом виникає необхідність позначати нові реалії, поняття, технології, для яких немає місцевих слів [1].

– Економія мовних засобів. Англіцизми часто є коротшими, зручнішими й семантично точнішими за місцеві відповідники, що робить їх ефективними інструментами кому-

нікації [14]. Це дуже важливо для рекламної сфери, оскільки текст має бути простим, легко запам'ятовуватися та містити максимум інформації. Використання коротких англійських слів або сталих виразів дає змогу оптимізувати обсяг повідомлення, зменшити надмірність мови та підвищити динамічність подачі.

– Престиж і мода. Англiцизми сьогодні сприймаються як ознака сучасності та освіченості [3]. Їх використання в телевізійній рекламі формує імідж бренду як сучасного, конкурентного й технологічно розвиненого. Це особливо ефективно для привернення уваги молодій аудиторії, орієнтованій на західні тренди та позитивно налаштованій до англomовних елементів медіапростору.

– Вплив медіа та соцмереж. Користувачі Інтернету масово поширюють англiцизми через соцмережі чи інші сучасні засоби масової інформації [11].

– Освіта та технології. Інтернаціоналізація освіти, активне використання англійської мови у наукових публікаціях, академічних програмах та міжнародних проєктах, а також домінування англійської у сфері інформаційних технологій сприяють природному засвоєнню та поширенню англiцизмів. Унаслідок цього англomовні терміни швидко входять у повсякденний і професійний лексикон [1].

– Соціальна ідентифікація. Англiцизми використовуються для створення групової ідентичності та професійного жаргону [4].

Попри активне проникнення англiцизмів, корейська мова все ж має власну лексику, здатну передавати ті самі поняття без запозичень. Однак навіть за наявності повноцінних корейських відповідників їх часто замінюють словами англomовного походження або вживають паралельно з ними. Це свідчить про те, що іншомовні слова, зокрема англiцизми, легко засвоюються корейською мовою та органічно інтегруються у мовний простір [2]. У телевізійних рекламних роликах, проаналізованих у межах дослідження, було

виявлено такі приклади співіснування власне корейських слів і англійських запозичень: 피부 та 스킨 – шкіра; 프로 та 퍼센트 – відсоток; 얼굴 та 페이스 – обличчя.

Незважаючи на зусилля державних інституцій щодо впровадження корейських відповідників, популярність англiцизмів не зменшується, а інколи навіть зростає паралельно з уживанням корейських слів [7]. У цьому контексті поширився термін «*english fever*» – стрімке бажання вільно володіти англійською мовою [13]. Така ситуація демонструє складність мовних процесів у Південній Кореї, де прагнення до глобалізації переплітається з намаганням зберегти національну мовну ідентичність.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що англiцизми в телевізійній рекламі Південної Кореї мають складну й багатofункціональну природу. Вони одночасно виконують функції мовної економії, стилістичної виразності та соціокультурного впливу. Використання англійських елементів сприяє комерційній ефективності рекламного повідомлення, формує імідж бренду та відображає процеси глобалізації корейського суспільства.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на аналіз англiцизмів у медіапросторі Південної Кореї з урахуванням динамічних змін у комунікативних практиках. Особливо актуальним є вивчення механізмів впливу англійських запозичень на сприйняття рекламних повідомлень різними аудиторними групами включно з віковими, соціальними та культурними сегментами. Доцільним також вважається аналіз взаємодії англiцизмів із корейськими відповідниками з метою виявлення тенденцій мовної конкуренції або співіснування. Зіставлення цих процесів із подібними явищами в інших мовах і культурах дасть змогу глибше зрозуміти глобальні моделі функціонування англiцизмів у сучасному медіадискурсі та окреслити можливі напрями їх подальшої еволюції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биховець Н., Кругликова О. Вплив українсько-англійських мовних контактів ХХІ століття на лексичний склад української мови. *Мовознавство*. 2023. Т. 333. № 6. С. 38–50. DOI: <https://doi.org/10.33190/0027-2833-333-2023-6-002>
2. Голод В.М., Андріанов Д.В., Кінджибала О.С. Лінгвістичні особливості та граматичні перетворення корейської мови на прикладі сайтів-маркетплейсів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2024. Т. 35(74). № 5. Ч. 2. С. 123. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.2/20>

3. Algryani A., Syahrin S. Anglicisms in Omani Arabic: A study on the use, status, and perception of English loanwords. *World Journal of English Language*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.5430/wjel.v14n5p505>
4. Celevska I., Naumoska-Sarakinska B. Affect behind the use of anglicisms among adolescents in North Macedonia: causes and consequences. *Educational Role of Language Journal*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.36534/erlj.2023.01.06>
5. Han C., Namgung Y. Symbolic meanings of the TV commercials for Korean school uniforms: Focus on CF since 2000. *Journal of the Korean Society of Clothing and Textiles*. 2007. DOI: <https://doi.org/10.5850/jksct.2007.31.1.011>
6. Hunt J. Lexical hybridization of English and German elements: a comparison between spoken German and the language of the German newsmagazine Der Spiegel. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*. 2019. DOI: <https://doi.org/10.4467/20834624sl.19.010.10605>
7. Kim E. A corpus-based study of anglicized neologisms in Korea. *International Journal of Corpus Linguistics*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1075/ijcl.20055.kim>
8. Kostiuk M. Anglicisms in the French language: linguistic and social aspects. *Advanced Education*. 2018. DOI: <https://doi.org/10.20535/2410-8286.112213>
9. Lee J. Linguistic constructions of modernity: English mixing in Korean television commercials. *Language in Society*. 2006. Vol. 35. P. 59–91. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0047404506060039>
10. Lee J. I'm the illest fucka. *English Today*. 2007. Vol. 23. P. 54–60. DOI: <https://doi.org/10.1017/s026607840700209x>
11. Rodríguez Arrizabalaga B. Social networks: A source of lexical innovation and creativity in contemporary Peninsular Spanish. *Languages*. 2021. Vol. 6(3). Article 138. DOI: <https://doi.org/10.3390/languages6030138>
12. Rüdiger S. Mixed feelings: attitudes towards English loanwords and their use in South Korea. *Open Linguistics*. 2018. Vol. 4. P. 184–198. DOI: <https://doi.org/10.1515/opli-2018-0010>
13. Shim D., Park J. S.-Y. The language politics of “English fever” in South Korea. *Korea Journal*. 2008. Vol. 48. No. 2. P. 136–159. DOI: <https://doi.org/10.25024/kj.2008.48.2.136>
14. Shukurlu S. The role of borrowed words in the development of the English language. *Path of Science*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.22178/pos.116-24>

REFERENCES

1. Bykhovets, N., & Kruhlikova, O. (2023). Vplyv ukraïnsko-anhliiskykh movnykh kontaktiv XXI stolittia na leksychnyi sklad ukraïnskoi movy [The influence of Ukrainian–English language contacts of the 21st century on the lexical composition of the Ukrainian language]. *Movoznavstvo*, 333(6), 38–50. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-333-2023-6-002>. [in Ukrainian].
2. Holod, V.M., Andrianov, D.V., & Kindzhybala, O.S. (2024). Linhvistychni osoblyvosti ta hramatychni peretvorennia koreiskoi movy na prykladi saitiv-marketpleisiv [Linguistic features and grammatical transformations of the Korean language based on marketplace websites]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho*. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka, 35(74/5, part 2), 123–....<https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.2/20>. [in Ukrainian].
3. Algryani, A., & Syahrin, S. (2024). Anglicisms in Omani Arabic: A study on the use, status, and perception of English loanwords. *World Journal of English Language*, 14(5), 505–520. <https://doi.org/10.5430/wjel.v14n5p505>
4. Celevska, I., & Naumoska-Sarakinska, B. (2023). Affect behind the use of anglicisms among adolescents in North Macedonia: Causes and consequences. *Educational Role of Language Journal*. <https://doi.org/10.36534/erlj.2023.01.06>
5. Han, C., & Namgung, Y. (2007). Symbolic meanings of the TV commercials for Korean school uniforms: Focus on CF since 2000. *Journal of the Korean Society of Clothing and Textiles*. <https://doi.org/10.5850/jksct.2007.31.1.011>
6. Hunt, J. (2019). Lexical hybridization of English and German elements: A comparison between spoken German and the language of Der Spiegel. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*. <https://doi.org/10.4467/20834624sl.19.010.10605>
7. Kim, E. (2022). A corpus-based study of anglicized neologisms in Korea. *International Journal of Corpus Linguistics*. <https://doi.org/10.1075/ijcl.20055.kim>
8. Kostiuk, M. (2018). Anglicisms in the French language: Linguistic and social aspects. *Advanced Education*. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.112213>
9. Lee, J. (2006). Linguistic constructions of modernity: English mixing in Korean television commercials. *Language in Society*, 35(1), 59–91. <https://doi.org/10.1017/S0047404506060039>

10. Lee, J. (2007). I'm the illest fucka. *English Today*, 23(1), 54–60. <https://doi.org/10.1017/S026607840700209X>
11. Rodríguez Arrizabalaga, B. (2021). Social networks: A source of lexical innovation and creativity in contemporary Peninsular Spanish. *Languages*, 6(3), Article 138. <https://doi.org/10.3390/languages6030138>
12. Rüdiger, S. (2018). Mixed feelings: Attitudes towards English loanwords and their use in South Korea. *Open Linguistics*, 4, 184–198. <https://doi.org/10.1515/opli-2018-0010>
13. Shim, D., & Park, J. S.-Y. (2008). The language politics of “English fever” in South Korea. *Korea Journal*, 48(2), 136–159. <https://doi.org/10.25024/kj.2008.48.2.136>
14. Shukurlu, S. (2025). The role of borrowed words in the development of the English language. *Path of Science*. <https://doi.org/10.22178/pos.116-24>

Дата першого надходження статті до видання: 23.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 81'373.7:398.4:[811.161.2+811.162.1]
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.6>

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ «ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЕТНОКОДІВ КУЛЬТУРИ

Анатолій Загнітко

доктор філологічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
професор кафедри загального та прикладного
мовознавства і слов'янської філології
Донецького національного університету імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0001-7398-6091

Юлія Бевз

здобувачка вищої освіти ОНП «Філологія»,
асистент кафедри загального та прикладного
мовознавства і слов'янської філології
Донецького національного університету імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0001-6820-5975

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз фразеологічних одиниць із компонентом «ірреальна істота» в українській та польській мовах через призму відповідних етнокодів культури. Актуальність студіювання зумовлена необхідністю системного дослідження культурних кодів як важливих складників мовної картини світу, що структуровано відображають специфіку світосприйняття та ціннісні орієнтування етнічних спільнот. Метою роботи є типологічна кваліфікація фразеологічних одиниць із компонентом «ірреальна істота» на ґрунті функційної класифікації етнокодів культури, яку опрацювала Л. Савченко, та зіставний аналіз їх вияву в українській і польській мовах.

Теоретичну базу студіювання становлять концепції культурного коду в лінгвістиці, де код потрактований як мережа поділу, категоризування та оцінювання інтеріоризованого світу й внутрішнього досвіду лінгвоперсони, репрезентовані в семіотичних системах мов. Для аналізу фразеологічних одиниць із компонентом «ірреальна істота» стрижневе значення мають три визначальні етнокоди: міфологічний, демонологічно-антропоморфний та релігійний.

Фактичний матеріал дослідження охоплює 115 фразеологізмів української мови з 20 найменуваннями ірреальних істот та 56 фразеологізмів польської мови із 17 найменуваннями. Кількісний аналіз виявив істотну асиметрію у репрезентації етнокодів: найпродуктивнішим в українській фразеології постає демонологічно-антропоморфний етнокод (93 фразеологічні одиниці з образами чорта, біса, дідька), тоді як у польській – домінує релігійний етнокод (30 фразеологізмів із біблійними персонажами). Міфологічний етнокод виявив паритетну представленість в обох аналізованих мовах із переважанням античних міфологем.

Семантичний аналіз засвідчив, що фразеологізми з компонентом «ірреальна істота» функціонують у декількох основних значеннєвих площинах: емоційно-експресивній (вираження незадоволення, обурення, здивування чи подиву), просторово-темпоральній (позначення віддаленого від лінгвоперсони місця, часових характеристик), інтенсифікації дії або ознаки, позначення зникнення та смерті, труднощі розуміння, характеристики людини. Релігійний етнокод актуалізує значення певного морального стану, а міфологічний – символічні концепти.

Студіювання дало змогу виявити як універсальні, так і національно-специфічні риси культурних кодів у зіставлюваних мовах. Універсальність простежувана в наявності всіх трьох етнокодів і використанні подібних образів для вираження негативної оцінки й емоційних станів. Національна особливість полягає у кількісній асиметрії репрезентації етнокодів, що корелює з культурно-історичними

© А. Загнітко, Ю. Бевз, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

особливостями етносів: глибшим укоріненням демонологічних уявлень в українській культурі та поси-
леним впливом релігійних світосвідчуттів на польську мовну свідомість.

Перспектива подальших досліджень простежувана в залученні англійської мови до компаратив-
ного аналізу та укладанні спеціального зіставного словника фразеологізмів із компонентом «ірре-
альна істота», що дасть змогу встановити репрезентативний статус досліджуваного компонента
в різносистемних мовах.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, ірреальна істота, етнокод культури, демонологійно-
антропоморфний етнокод, релігійний етнокод, міфологічний етнокод, українська мова, польська
мова, зіставний аналіз, мовна картина світу.

PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COMPONENT “UNREAL BEING” IN UKRAINIAN AND POLISH LANGUAGES THROUGH THE PRISM OF ETHNOCULTURAL CODES

Anatolii Zahnitko

Doctor of Philology, Professor,
Corresponding Member of NAS of Ukraine,
Professor at the Department of General and
Applied Linguistics and Slavonic Philology
Vasyl' Stus Donetsk National University
600-richchia Str., 21, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7398-6091

Yuliia Bevz

Higher Education Applicant in Philology
Assistant Lecturer at the Department of General and
Applied Linguistics and Slavic Philology
Vasyl' Stus Donetsk National University
600-richchia Str., 21, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6820-5975

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of phraseological units with the component «unreal being» in Ukrainian and Polish languages through the prism of corresponding ethnocodes of culture. The relevance of the study is determined by the need for systematic investigation of cultural codes as important components of the linguistic worldview that structurally reflect the specificity of world perception and value orientations of ethnic communities. The aim of the work is the typological qualification of phraseological units with the «unreal being» component based on L. Savchenko's functional classification of ethnocodes of culture and a contrastive analysis of their manifestation in Ukrainian and Polish languages.

The theoretical basis of the study consists of concepts of cultural code in linguistics, where code is interpreted as a network of division, categorization, and evaluation of the interiorized world and internal experience of a linguistic personality, represented in semiotic systems of languages. For the analysis of phraseological units with the «unreal being» component, three defining ethnocodes are of pivotal significance: mythological, demonological-anthropomorphic, and religious.

The factual material of the study encompasses 115 phraseological units of the Ukrainian language with 20 names of unreal beings and 56 phraseological units of the Polish language with 17 names. Quantitative analysis revealed significant asymmetry in the representation of ethnocodes: the most productive in Ukrainian phraseology is the demonological-anthropomorphic ethnocode (93 phraseological units with images of чорт, біс, дідько), while in Polish the religious ethnocode dominates (30 phraseological units with biblical characters). The mythological ethnocode showed parity representation in both analyzed languages with a prevalence of ancient mythologemes.

Semantic analysis demonstrated that phraseological units with the «unreal being» component function in several main semantic planes: emotional-expressive (expression of dissatisfaction, indignation, astonishment or surprise), spatial-temporal (designation of a place remote from the linguistic personality, temporal characteristics), intensification of action or feature, designation of disappearance and death, difficulty of understanding, human characterization. The religious ethnocode actualizes meanings of a certain moral state, while the mythological ethnocode actualizes symbolic concepts.

The study enabled identification of both universal and nationally specific features of cultural codes in the compared languages. Universality is traceable in the presence of all three ethnocodes and the use of similar images to express negative evaluation and emotional states. National specificity lies in the quantitative asymmetry of ethnocode representation, which correlates with the cultural and historical characteristics of the ethnicities: deeper rootedness of demonological beliefs in Ukrainian culture and the enhanced influence of religious worldview on Polish linguistic consciousness.

The prospect for further research is traceable in the incorporation of the English language into comparative analysis and the compilation of a special contrastive dictionary of phraseological units with the «unreal being» component, which will enable establishing the representative status of the studied component in typologically different languages.

Key words: *phraseological unit, unreal being, ethnocode of culture, mythological ethnocode, demonological-anthropomorphic ethnocode, religious ethnocode, Ukrainian language, Polish language, contrastive analysis, linguistic worldview.*

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві все більшою мірою посилюється зацікавлення у студіюваннях культурних кодів із зосередженням уваги на них як системоутворювальних компонентах національно-мовної картини світу, оскільки вони послідовно відбивають специфіку світобачення та світосприйняття, відображають ціннісні орієнтири етнічних спільнот. Особливої уваги заслуговує фразеологічний фонд мови, який акумулює та синтезує культурно маркований досвід народу, є надійним джерелом відомостей про його духовну спадщину.

Культурні коди, уміщені у фразеологічних одиницях, становлять істотний науковий інтерес, оскільки їх дослідження уможливує реконструкцію фрагментів національної концептосфери та розкриття механізмів групування і класифікації об'єктів, фактів, явищ та понять реального світу за відповідними спільними ознаками, постановки цілісної категорійної системи. Це зумовлює актуальність вивчення фразеологізмів через спектр кодів культури, особливо у зіставному аспекті.

На засадничих принципах сучасної лінгвістичної парадигми вітчизняні та закордонні науковці досліджують феномен коду в різноманітних аспектах, зокрема у центрі їхньої уваги перебувають особливості коду культури (О. Селіванова [1], О. Снитко [2], К. Рапай [3]); лінгвокультурного коду (Н. Андрейчук [4]); духовного й духовно-естетичного, духовно-естетичного коду культури (Н. Шарманова [5]); мовного коду (Ф. Бацевич [6]); мовно-культурного коду (Я. Ісаєвич [7]); комунікативного коду (Н. Дев'ятко [8]); етнокоду, етномакрокоду, етномікрокоду, етносубкоду культури (Л. Савченко [9]) та ін.

Водночас типологічне покваліфікування фразеологічних одиниць із компонентом

«ірреальна істота» в українській та польській мовах з опертям на класифікацію кодів культури й застосування зіставного аналізу не було заторкнутим і висвітленим у цих та інших наукових дослідженнях і залишається поза увагою сучасних лінгвістичних студій, що й зумовлює актуальність нашої наукової праці.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей найменувань ірреальних істот, актуалізованих у фразеологічних одиницях української та польської мов, з опертям на розгорнуту класифікацію етнокодів культури із послідовним зіставленням вияву аналізованих компонентів у студійованих близько-системних (↔ односистемних) мовах. Для успішної реалізації мети необхідно вирішити такі **завдання**: 1) визначити особливості трактування поняття коду культури й етнокоду в сучасній лінгвістиці; 2) охарактеризувати міфологічний, демонологічно-антропоморфний та релігійний етнокоди культури зі встановленням їх статусної значущості; 3) зреалізувати зіставний аналіз фразеологічних одиниць із компонентом «ірреальна істота» в українській та польській мовах; 4) виявити спільні та відмінні риси в репрезентації етнокодів культури у фразеологічних системах зіставлюваних мов.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці української та польської мов із компонентом «ірреальна істота». **Предмет дослідження** – особливості вияву етнокодів культури (міфологічний, демонологічно-антропоморфний, релігійний), актуалізованих у фразеологізмах із компонентом «ірреальна істота», та закономірності їх репрезентації у таких одиницях зіставлюваних мов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Уперше «код» як поняття системи, що

передає значення, запровадив Ф. де Соссюр на початку ХХ ст. (1911 р.), а згодом заявлене поняття як соціальний, культурний та конвенціональний інструмент конкретизував У. Еко в межах власної комунікативно-семіологічної теорії [10, с. 57–58], тому код у цьому разі постає певною сукупністю знаків, мова ж – доволі структурно складним кодом, у межах якого слово завжди співвідноситься, взаємодіє з іншими – експліцитними чи імпліцитними, названими чи відсутніми. У сучасних наукових працях поширеними є декілька дефінувань цього поняття, з-поміж яких заслуговують на увагу розуміння коду як: 1) сукупності знаків (символів) та їхніх смислів, котрі наявні в будь-якому предметі культури певної національної лінгвокультурної спільноти (знаходить вияв також в етнічній мові, мовній картині світу) [11, с. 74]; 2) відповідної національної етнокультурної інформації, що кодована у формі, здатній ідентифікувати культуру через множину вторинних знаків і символів, наділених такими смислами (та їх комбінаціями), які можуть бути виявлювані в предметах матеріальної та духовної діяльності людини на рівні семіотичного простору [12, с. 62]; 3) мережі розділення, категоризування, оцінювання явищ і реалій інтеріоризованого світу та внутрішнього досвіду лінгвоперсони, зумовленої культурою певного етносу й відбитої у семіотичних системах природної мови, мистецтва, обрядів, звичаїв, вірувань, а також у нормах моралі, поведінки представників етнічної спільноти [13, с. 43]; 4) від франц. *code* – умовне скорочення, від лат. *codex* – книга, список настанов – система умовних знаків, символів для передавання, опрацювання й зберігання різної інформації; спосіб записування, передавання інформації та/чи відповідних інформаційних блоків каналами зв'язку (спілкування) відповідно до їхніх технічних, соціально культурних особливостей і функцій; сукупності правил чи їх обмежень, що забезпечують функціонування природної мови або тієї чи тієї знакової системи; для комунікативістики – у разі міжоперсонального й міжкультурного спілкування кодами постають засоби певної ідіоетнічної мови, мови міжнаціональної (одно- і/чи поліфункційної) й міжнародної комунікації, інколи таку функцію виконують штучні мови [14, с. 308]. Оскільки природна мова функціонує у просторово-часових межах,

вона завжди обтяжена відповідними еволюційними, категоризувальними та іншими величинами, пізнання яких постає можливим через застосування, наприклад, декодувальних моделей, підтвердженням чого постають фразеологічні одиниці зі складником «ірреальна істота».

Для цілей нашого дослідження найадекватнішим є потрактування коду як мережі поділу, категоризування, оцінювання інтеріоризованого світу та внутрішнього досвіду лінгвоперсони, зумовленої культурою відповідного етносу й репрезентованої у семіотичних системах природної мови, мистецтва, обрядів, звичаїв, вірувань, уявлень, а також в усталених (↔ кодифікованих) нормах моралі, поведінки представників етнічної спільноти [13, с. 43], що набули системного статусу.

Кодам культури притаманний універсальний характер, однак їхні вияви в різних культурах мають особливості. Загалом дослідники концентрують зазвичай увагу на таких типах культурних кодів, як: 1) соматичний, ґрунтований на символічних функціях різноманітних частин людського тіла; 2) просторовий, безпосередньо поєднаний із членуванням простору та локалізацією персони та її координатами; 3) часовий, що фокусує уявлення про темпоральність, вимірюваність останньої людиною; 4) предметний, який відбиває еталони метричної системи та побутові реалії, відображає систему певних культурних значень, символів та відповідної інформації, які закодовані у предметах матеріальної культури; 5) біоморфний, що репрезентує сприйняття тваринного (захисна, небесна, земна та інші стихії та функції), рослинного (оберегові, ритуальні та ін.) й міфологічного (традиційно-обрядовий, символічно-чародійний і подібні статуси) світів, їх символічну значущість; 6) духовний, який відбиває моральні пріоритети та культурні цінності як систему філософських, етичних та ціннісних уявлень народу, відображає колективний менталітет. Окрім того, інколи обґрунтовують наявність інших культурних кодів, зокрема антропного, космологічного, акціонального, релігійного, сенсорного, аксіологічного та ін. [15, с. 150–151; 16, с. 8], що у своїй сукупності є деталізованішими й постають менш узагальненими.

Поряд із загальною типологією кодів культури Л. Савченко упорядковує класифікацію,

орієнтовану на етнокультурну специфіку, виокремлюючи п'ять етнокодів: 1) міфологічний етнокод як первинну матрицю усталення національного світогляду (космогонічні, антропогонічні та есхатологічні міфи); 2) етіологічний етнокод як систему певних значень, що пояснюють походження, причину й первісне призначення об'єктів, явищ і культурних практик; 3) демонологічно-антропоморфний етнокод як систему уявлень про надприродні, демонічні та міфічні істоти, що мають частково або повністю людські (антропоморфні) риси; 4) етнокод повір'я (прикмет) як систему культурних значень, відображених у сталих, традиційних віруваннях, прикметах, забобонах і заборонах, що регулюють повсякденну поведінку людини та її ставлення до навколишнього світу; 5) релігійний етнокод як систему культурних значень, символів та практик, задованих у традиційній релігійній системі етносу. Безперечно, кожний із цих етнокодів має відповідний статус, функції і под. Так, наприклад, етнокод повір'я (прикмет) є функційним і прагматичним, прямо впливаючи на дії людей у конкретних життєвих ситуаціях (перед дорогою, під час будівництва, зустрічі, прощання та ін.), а демонологічно-антропоморфний етнокод пріоритетними має світоглядну (експланаторну), регулятивну, контролювальну, комунікативну та інші функції, до яких прилягають часткові: сакральна, моральна, етична, інтегрувальна та ін. Основою скваліфікованих етнокодів є саме менталітет людини, її колективні уявлення, де вершинним постає міфологічний етнокод. Підґрунтям для формування ФО досліджуваної групи стали міфологічне та релігійне світосприйняття, демонологічні уявлення, вірування та повір'я, закладені у свідомості етносу [12, с. 87; 15, с. 9].

У контексті нашого дослідження фразеологізмів із компонентом «ірреальна істота» стрижневого значення набувають міфологічний, демонологічно-антропоморфний та релігійний етнокоди.

Демонологічно-антропоморфний етнокод культури. Демонологія як галузь релігієзнавства, етнографії та фольклористики описує та класифікує надприродні істоти, духи й демони, з'ясовує їхній статус у віруваннях різних культур та релігій, зокрема української та польської. До класифікаційних

основ у демонології можна віднести: 1) типологію істот за походженням (духи, природи, душі померлих, занепалі ангели і т. ін.); 2) за локусом (місцем проживання: демони простору (Лісовик, Водяник тощо), демони часу (Нічниця, Польовик і т. ін.); 3) за функцією (спокусники, носії злиднів і под.) та ін. Тому істотним у демонологічних студіюваннях є опис таких істот, їхньої поведінки, особливостей впливу, уявлень про трансформацію, закономірності вияву в різних культурах, а в межах лінгвістики особливої уваги набувають студіювання статусу в національній концептосфері, засобів реалізації у мовній картині світу та ін.

Загалом демони є абстрактними силами, неоформленими й невизначеними. Українська демонологія, відома своїми анімістичними віруваннями, зображує фантастичні або антропоморфні істоти з людськими рисами, що впливають на живу та неживу природу. Частина таких образів із часом утратила свої демонічні характеристики, трансформувшись на художньо-фантастичних персонажів у фольклорі [12, с. 190; 15, с. 9], але й у цьому разі домінують риси та визначальні характеристики тих чи тих демонів є усталеними і досить легко впізнаваними.

Демонологічно-антропоморфний етнокод культури репрезентує комплекс міфічних уявлень народу, що базуються на вірі у злих духів (демонів), які перешкоджають або допомагають людині в її діяльності [12, с. 190–191; 15, с. 9].

До демонологічно-антропоморфного етнокоду культури на матеріалі української мови зараховуємо такі ірреальні істоти: *бенеря*, *біс*, *бісик*, *відьма*, *гаспид*, *диявол*, *дідько*, *лунь*, *чорт* (9 істот, 93 ФО).

Бенеря: *бенеря вхопила* (хто-небудь десь зник або помер) [1, с. 26]; *бенеря носить* (уживається для вираження незадоволення з приводу того, що хтось невчасно або багато, без потреби ходить, вештається в різних місцях) [1, с. 769].

Біс: *біс вселився* (хто-небудь перебуває у збудженому стані, робить незрозумілі вчинки) [1, с. 32]; *біс зливав* (хто-небудь безслідно пропав, зник) [1, с. 32]; *біси зна що* (не те, що треба; не таке, як треба; те, що викликає осуд, подив, і т. ін.) [1, с. 768]; *біситися з журу* (вередувати, живучи в багатстві, без труднощів) [1, с. 33]; *бісів син* (уживається

для вираження незадоволення, обурення і т. ін. ким-небудь) [1, с. 646]; **до біса** (багато, безліч, дуже, занадто, надзвичайно; уживається для вираження категоричного небажання мати справу з ким-, чим-небудь, терпіти когось, щось; уживається, коли проганяють, відпускають або впускають кого-небудь кудись із невдоволенням, обуренням і т. ін.; геть звідси, куди завгодно) [1, с. 32–33]; **до бісової матері** (уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, обурення, гніву і т. ін. з якогось приводу, для підсилення висловлюваного; дотла, нанівець, неодмінно і т. ін.) [1, с. 369]; **ні біса** (нічого, зовсім нічого) [1, с. 770]; **один біс** (все одно, однаково; те ж саме) [1, с. 767]; **послати до біса** (вилаяти або прогнати геть когось) [1, с. 758]; **сам біс ногу зломить** (важко зрозуміти що-небудь, розібратися в чомусь; нічого не можна зрозуміти) [1, с. 767]; **у біса** (уживається як підсилення або під час вираження незадоволення, для вираження заперечення, спростування чогось) [1, с. 770].

Бісик: **бісик в оці грає** (веселий, грайливий настрій у когось) [1, с. 33]; **бісики стрибають** (хто-небудь веселий, перебуває у піднесеному настрої) [1, с. 33]; **посилати бісики** (грайливо дивитися на когось) [1, с. 547]; **пускати бісики очима** (кокетувати, загравати з ким-небудь) [1, с. 584].

Відьма: **конопська відьма** (зла, примхлива, підступна жінка) [1, с. 108]; **як відьми вкрали** (зовсім зникнути) [1, с. 108].

Гаспид: **гаспид знає** (невідомо, незрозуміло) [1, с. 768]; **до гаспида** (дуже багато) [1, с. 770]; **у гаспида** (уживається як підсилення або під час вираження незадоволення) [1, с. 770]; **хай йому гаспид** (уживається для вираження сильного незадоволення ким-, чим-небудь, перев. із утратою інтересу до нього) [1, с. 767]; **який гаспид** (хто) [1, с. 770]; **якого гаспида** (чому, навіщо, чого) [1, с. 770].

Диявол: **диявол знає** (невідомо, незрозуміло) [1, с. 202]; **дияволів син** (уживається для вираження незадоволення, обурення і т. ін. ким-небудь) [1, с. 646].

Дідько: **віддати дідькові душу** (продатися кому-небудь, відступивши від моральних норм) [1, с. 100]; **дідько б тебе взяв** (уживається для висловлення невдоволення, обурення, досади чи захоплення, здивування і т. ін. ким-, чим-небудь) [1, с. 202]; **дідько**

вхопив (хто-небудь раптово помер, загинув) [1, с. 202]; **дідько знає** (невідомо, незрозуміло) [1, с. 768]; **дідько лисий** (ніхто або ніщо) [1, с. 768]; **дідько ногу звихне** (уживається для підкреслення надзвичайної складності, важкої доступності або заплутаності, незрозумілості чого-небудь) [1, с. 203]; **дідько понунав** (хто-небудь зробив щось погане, допустив помилку, не передбачивши небажаного результату; піддався спокусі) [1, с. 337]; **дідько приніс** (уживається для вираження незадоволення з приводу небажаної появи кого-небудь десь або неприємних наслідків чийогось приходу кудись) [1, с. 768]; **один дідько** (усе одно, однаково; те ж саме) [1, с. 767]; **сам дідько** (ніхто, ніщо) [1, с. 203]; **як дідько за грішну душу** (вхопитися, триматися дуже міцно) [1, с. 769]; **як дідько ладану** [свяченої води] (боятися дуже сильно) [1, с. 769].

Лунь: **лунь ухопив** (хтось помер) [1, с. 355]; **як лунь** (уживається для підсилення супровідних слів; дуже, зовсім) [1, с. 355–356].

Чорт: **до чорта в зуби** (у найнебезпечніше або найвіддаленіше місце) [1, с. 770]; **у чорта на рогах** (дуже далеко, у далекому або небезпечному місці) [1, с. 770]; **віддати чортові душу** (померти, продатися кому-небудь, відступивши від моральних норм) [1, с. 100]; **відправити чортам на сніданок** (убити, згубити кого-небудь) [1, с. 105]; **давати чортів** (критично оцінювати що-небудь, викриваючи вади, недоліки і т. ін.; бити, нещадно громити кого-небудь, розправлятися з кимсь; висловлювати осуд, докори кому-небудь; лаяти) [1, с. 180]; **дивитися чортом** (виявляти неприязнь, ворожість до кого-небудь, підозріло ставитися до когось; напускати на себе суворість, неприступність) [1, с. 198]; **до чорта** (дуже багато; значною мірою, дуже сильно) [1, с. 770]; **і чорт лизне** (хто-небудь пропаде або помре) [1, с. 767]; **іди під три чорти** (уживається для вираження злості, обурення, незадоволення чим-небудь, роздратування з приводу чогось, небажання бачити кого-небудь) [1, с. 27]; **летіти до чорта** (заснавати цілковитого провалу, краху; пропадати, гинути) [1, с. 277]; **лізти чортові в зуби** (наражатися на небезпеку; ризикувати потрапити у складну ситуацію) [1, с. 347]; **ні чорта** (нічого, зовсім нічого) [1, с. 770]; **ніякий чорт** (ніхто) [1, с. 767]; **носитися як чорт із грішною душею** (приділяти над-

мірну увагу чомусь незначному) [1, с. 441]; **один чорт** (усе одно, однаково; те ж саме) [1, с. 767]; **під три чорти** (геть, куди завгодно) [1, с. 771]; **сам чорт ногу зломить** (важко зрозуміти що-небудь, розібратися в чомусь; нічого не можна зрозуміти; нема порядку; велике безладдя; дуже складний, заплутаний) [1, с. 767]; **сам чорт у ступі не влучить** (хтось дуже хитрий, спритний, уміє вийти з будь-якої складної ситуації і нікому не вдається довести його причетність до чогось, спіймати на чому-небудь) [1, с. 118]; **самому чорту брат і сват** (дуже грізний, підступний, жорстокий) [1, с. 37]; **смикнув чорт за язика** (хто-небудь необдуманно, невчасно, недоречно сказав щось) [1, с. 767]; **спекти чорта** (нічого не дістати, не одержати, не добитися) [1, с. 679]; **у чорта** (уживається як підсилення або під час вираження незадоволення, для вираження заперечення, спростування чогось) [1, с. 770]; **у чортів голос** (дуже пізно, несвоєчасно) [1, с. 160]; **хай йому чорт [сім чортів]** (уживається для вираження сильного незадоволення ким-, чим-небудь, переважно з утратою інтересу до нього) [1, с. 767]; **чорт батька знає** (уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, обурення з якогось приводу, для вираження здивування або захоплення з приводу кого-, чого-небудь) [1, с. 769]; **чорт забирай** (уживається для вираження незадоволення, обурення, досади з приводу чогось, для вираження задоволення, захоплення ким-, чим-небудь) [1, с. 768]; **чорт би побрав** (уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, побажання позбутися їх) [1, с. 767]; **чорт довбнею не доб'є** (хто-небудь має міцне здоров'я; живучий) [1, с. 209–210]; **чорт знає що** (не те, що треба; не таке, як треба; те, що викликає осуд, подив і т. ін.) [1, с. 768]; **чорт знає** (невідомо, незрозуміло; уживається для вираження негативного ставлення до кого-, чого-небудь, сумніву, досади з приводу чогось) [1, с. 768]; **чорт зі свічкою не знайде** (не можна розшукати, навіть докладаючи великих зусиль) [1, с. 766]; **чорт лисий** (ніхто або ніщо) [1, с. 768]; **чорт не брат** (хто-небудь сміливий, відважний, нічого не боїться, усе може перебороти) [1, с. 767]; **чорт не візьме** (із ким-небудь нічого поганого не трапиться, не станеться) [1, с. 769]; **чорт не пізнає** (зовсім нічого не зрозуміло або не

відомо) [1, с. 766]; **чорт несе** (уживається для вираження незадоволення з приводу небажаної появи кого-небудь десь або неприємних наслідків чийогось приходу кудись) [1, с. 768]; **чорт сім кіп гороху змолотив** (хто-небудь має віспини або шрами від них) [1, с. 769]; **чорта з два** (уживається для вираження заперечення чогось) [1, с. 770]; **чорти не вхопили** (хто-небудь живий, не вмер; із ким-небудь нічого не трапилося) [1, с. 771]; **чортів пеньок** (уживається для вираження незадоволення ким-небудь) [1, с. 489]; **чортове зілля** (міцне куриво; тютюн) [1, с. 264]; **чортове число** (тринадцять) [1, с. 764]; **ще чорти навкулачки не б'ються** (дуже рано) [1, с. 771]; **як чорт за грішну душу** (вхопитися, триматися дуже міцно) [1, с. 769]; **як чорт ладану [свяченої води]** (боятись дуже сильно) [1, с. 769]; **як чорт лико [лика] дере** (кричати дуже сильно, голосно) [1, с. 769]; **як чорт від ладану** (тікати надзвичайно швидко і злякано) [1, с. 769]; **як чорт до сухої верби** (дуже сильно причепитися) [1, с. 769]; **як чорт у суху грушу** (дуже сильно закохуватися) [1, с. 770]; **як чортові в зуби кинути** (невідомо куди подіти кого-, що-небудь) [1, с. 294]; **якого чорта** (чому, навіщо, чого) [1, с. 770].

На матеріалі польської мови до демонологічно-антропоморфного етнокоду культури зараховуємо такі найменування ірреальних істот: пол. *czarownica*, пол. *diabł* (2 істоти, 12 ФО).

Пол. *Czarownica*: *polowanie na czarownice* «poszukiwanie winnych na pokaz ze względu na jakąś konfliktową sytuację; zrzucić na kogoś odpowiedzialność za coś» [2, с. 305].

Пол. *Diabł*: *adwokat diabła* «osoba świadomie broniąca niesłusznej sprawy w celu wzmożenia aktywności działań przeciwników» [2, с. 7]; *bać się czegoś jak diabeł święconej wody* «odczuwać wielki strach» [2, с. 14]; *diabeł kogoś opętał* «ktoś jest w złośliwy, gniewny; zły nastrój czyjś jest odczuwany przez innych» [2, с. 82]; *diabeł nakrył coś ogonem* «czegoś nie można znaleźć» [2, с. 82]; *diabeł tkwi/siedzi w szczegółach* «złożoność czegoś ujawnia się dopiero przy dokładnym poznaniu czegoś; coś pozornie nieskomplikowane» [2, с. 82]; *diabeł w kimś siedzi* «ktoś jest w złośliwy, gniewny; zły nastrój czyjś jest odczuwany przez innych» [2, с. 82]; *diabeł w kogoś wstąpił/wstępuje* «ktoś jest w złośliwy, gniewny;

zły nastrój czyjś jest odczuwany przez innych» [2, с. 82]; *diabeł wcielony* «о чоловіку: злий, злоśliвий; перебіглий» [2, с. 82]; *diabli kogoś/coś nadali* «о kimś lub о czymś niespodziewаным, nieproszonym» [2, с. 82]; *diabli kogoś/coś wzięli* «trudno kogoś lub coś znaleźć; coś zaginęło, zawieruszyło się» [2, с. 82]; *diabła wart/warte* «małej wartości, niewielkiego znaczenia» [2, с. 82].

Релігійний етнокод культури. Релігія являє собою специфічну форму світосприйняття, головною ознакою якої є віра в сакральне, надприродне, священне. Це – комплекс моральних норм і моделей поведінки індивіда, його розуміння та оцінювання власних учинків та дій оточуючих крізь цю призму. Релігійна свідомість формується впродовж тривалого періоду, давні релігійні традиції не зникають безслідно, а трансформуються, органічно вплітаються в нову систему релігійних переконань та набувають нового значення, отримуючи в них своєрідний глибинний підтекст [12, с. 208; 15, с. 11].

ФО релігійного походження вносять у мовлення високу духовність і повчальні відтінки, характеризуються високою моральністю. Загальновідомі біблійні сюжети транслують чітко окреслені норми, і Біблія функціонує як своєрідний моральний кодекс, до якого може звернутися як окрема людина, так і певна спільнота [12, с. 213; 16, с. 11].

До релігійного етнокоду культури на матеріалі української мови зараховуємо такі найменування ірреальних істот: *Адам*, *Бог*, *Господь*, *Каїн* (4 істоти, 15 ФО).

Адам: як Адам і Єва в раю (морально чистий; нехитрий, наївний) [1, с. 19]; *адамові слізки* (горілчані напої) [1, с. 667]; *від Адама* (дуже здаєка, від самого початку) [1, с. 19]; *адамові діти* (люди) [1, с. 208]; *адамові реберце* (жінка) [1, с. 596].

Бог: Бог милував (кому-небудь пощастило уникнути чогось неприємного, небажаного; усе обійшлося) [1, с. 34]; *Бог на що таке* (невідомо що; щось неймовірне) [1, с. 34]; *з Богом, Парасю* (уживається як побажання: можеш іти) [1, с. 34]; *за малим Богом* (ледь, трохи) [1, с. 34]; *скляний бог* (алкогольні напої) [1, с. 34]; *як Боги* (почувати себе упевнено, добре) [1, с. 34]; *дай Бог ноги, а чорт колеса* (уживається для вираження необхідності раптової втечі звідкись) [1, с. 186]; *ні*

Богу свічка, ні чорту кочерга (нічим не примітна, посередня людина; нема ніякої користі, толку з кого-, чого) [1, с. 637].

Господь: Господь милував (кому-небудь пощастило уникнути чогось неприємного, небажаного; усе обійшлося) [1, с. 34].

Каїн: каїнова душа (зрадлива, підступна людина) [1, с. 228].

На матеріалі польської мови до релігійного етнокоду культури належать такі назви ірреальних істот: пол. *Abraham*, пол. *Adam*, пол. *anioł*, пол. *Annasz*, пол. *Bóg*, пол. *Ewa*, пол. *Judasz*, пол. *Kajfasz* (8 істот, 30 ФО).

Пол. *Abraham: pójść do Abrahama na piwo* «umrzeć» [2, с. 318]; *iść do Abrahama na piwo* «umierać» [2, с. 125]; *przenieść się na łono Abrahama* «umrzeć» [2, с. 331].

Пол. *Adam: od Adama i Ewy [zaczynać]* «[zaczynać] od początku, od pierwszej przyczyny» [2, с. 258]; *w stroju Adama* «nago» [2, с. 473]; *zaczynać od Adama i Ewy* «zaczynać od początku, od pierwszej przyczyny» [2, с. 504].

Пол. *Anioł: anielska cierpliwość* «о чоловіку: bardzo opanowany, niezwykle cierpliwy» [2, с. 8]; *aniołek z różkami* «о dziecku wyglądającym prześlicznie, niewinnie, ale lubiącym płatać figle, czasem zachowującym się nieznośnie» [2, с. 9]; *anioł stróż* «osoba śledząca kogoś; tajniak pilnujący kogoś» [2, с. 9].

Пол. *Annasz: chodzić od Annasza do Kajfasza* «być zbywanym, być kierowanym od instytucji do instytucji, od urzędu do urzędu itp. w rezultacie czego nie móc załatwić jakiejś sprawy» [2, с. 51]; *odsyłać kogoś od Annasza do Kajfasza* «kierować kogoś od instytucji do instytucji, od urzędu do urzędu itp., utrudniając załatwienie czegoś» [2, с. 266].

Пол. *Bóg: bicz boży* «zrzządzenie losu, niekorzystne zdarzenie odbierane jako działanie sił nadprzyrodzonych, kara boża» [2, с. 21]; *Bóg kogoś pokarał kimś/czymś* «ktoś ma z kimś lub czymś duży problem, komuś coś lub ktoś uprzykrza życie» [2, с. 28]; *Bóg mi świadkiem* «zapewnienie o prawdziwości słów; przysięgam» [2, с. 28]; *Bogiem a prawdą* «prawdę mówiąc; w samej rzeczy» [2, с. 27]; *Bogu ducha winny/winien* «о чоловіку niewinnym, niemającym wpływu na niezbyt dobre położenie, w którym się znalazł» [2, с. 27]; *Boże, ty widzisz i nie grzmisz!* «jak to możliwe; nie móc się

pogodzić z zaistniałą sytuacją» [2, c. 28]; *być mądrzejszym od Pana Boga* «wyrokować o czymś autorytarnie, być przekonanym o swojej nieomyślności» [2, c. 36]; *cały boży dzień* «od rana do wieczora» [2, c. 47]; *chwycić Pana Boga za nogi* «być bardzo zadowolonym z powodu odniesienia sukcesu; czuć się bardzo szczęśliwym» [2, c. 55]; *czuć się jak młody bóg* «rzeško, wspaniale, wypoczęty» [2, c. 70]; *jak u Pana Boga za piecem* «dobrze, bezpiecznie, bez kłopotów» [2, c. 135]; *strzelać Panu Bogu w okno* «strzelać niecelnie» [2, c. 398]; *świata bożego nie widzieć poza kimś/czymś* «kochać kogoś, coś ponad wszystko» [2, c. 412]; *święty Boże nie pomoże* «sytuacja beznadziejna, nic nie poprawi złego stanu rzeczy, niekorzystnych warunków» [2, c. 414]; *trzymać Pana Boga za nogi* «być bardzo zadowolonym z powodu odniesienia sukcesu; czuć się bardzo szczęśliwym» [2, c. 427]; *z bożej łaski* «o człowieku: zdolny, utalentowany, wybitny» [2, c. 519]; *z bożej łaski* «o człowieku: nie przejawiający zdolności w jakiejś dziedzinie, nieutalentowany; gamoń, fajtłapa» [2, c. 519].

Пол. Ewa: *od Adama i Ewy [zaczynać]* «[zaczynać] od początku, od pierwszej przyczyny» [2, c. 258]; *w stroju Ewy* «nago» [2, c. 473]; *zaczynać od Adama i Ewy* «zaczynać od początku, od pierwszej przyczyny» [2, c. 504].

Пол. Judasz: *judaszowe srebrniki / judaszowskie srebrniki* «korzyści materialne uzyskane w zamian za czyn oceniany negatywnie, za zdradę» [2, c. 144].

Пол. Kajfasz: *chodź od Annasza do Kajfasza* «być zbywanym, być kierowanym od instytucji do instytucji, od urzędu do urzędu itp. w rezultacie czego nie móc załatwić jakiejś sprawy» [2, c. 51]; *odsyłać kogoś od Annasza do Kajfasza* «kierować kogoś od instytucji do instytucji, od urzędu do urzędu itp., utrudniając załatwienie czegoś» [2, c. 266].

Міфологічний етнокод культури. Міф є давньою формою пізнання та інтерпретації світу. Людина, не володіючи науковим розумінням буття, створювала міфи, і її мислення мало міфологічний характер [12, c. 150; 16, c. 11].

Міфонім – «назва будь-якої сфери ономастичного простору в міфах, епопеях, казках, билинах». Міфонім виконує значущу роль у системі мови та культури. Входячи до складу художнього тексту, він сприяє

розкриттю національно-культурних особливостей конкретного етносу [12, c. 171; 16, c. 11].

До міфологічного етнокоду культури на матеріалі української мови уналежнюємо такі найменування ірреальних істот: *Амур, Ахілес, Геркулес, жар-птиця, Купідон, Пандора, сфінкс* (7 істот, 7 ФО).

Амур: *стріла Амура* (символ кохання) [1, c. 698].

Ахілес: *ахілесова п'ята* (найуразливіше, найслабкіше місце у когось) [1, c. 589].

Геркулес: *геркулесові стовпи* (кінцева межа, край; крайність) [1, c. 694].

Жар-птиця: *спіймати жар-птицю* (стати везучим, досягти чогось значного) [1, c. 682].

Купідон: *стріла Купідона* (символ кохання [від зображення міфологічного бога Амура з луком і стрілами]) [1, c. 698].

Пандора: *скриня Пандори* (вмістище зла, лиховісний дар) [1, c. 659].

Сфінкс: *як сфінкс* (мовчати повністю, абсолютно) [1, c. 702].

Множину назв ірреальних істот у міфологічному етнокодї культури в польській мові становлять: *Argos, Augiasz, Feniks, Morfeusz, Pandora, smok, Syzyf* (7 істот, 14 ФО).

Пол. Argos: *argusowe oko* «подеjrzliwe czuwanie nad czymś, dokładne kontrolowanie czegoś» [2, c. 11].

Пол. Augiasz: *czyścić stajnię Augiasza* «porządkować coś zaniedbanego, naprawić czyjeś błędy» [2, c. 72]; *oczyścić stajnię Augiasza* «uporządkować coś zaniedbanego, naprawić czyjeś błędy» [2, c. 257].

Пол. Feniks: *odrodzić się jak Feniks z popiołów* «po okresie niepowodzeń, porażek, upadku doprowadzić do odnowy, aktywności, świetności» [2, c. 265].

Пол. Morfeusz: *być w objęciach Morfeusza* «spać» [2, c. 44]; *w objęciach Morfeusza* «we śnie» [2, c. 463]; *tkwić w objęciach Morfeusza* «spać» [2, c. 418]; *znaleźć się w objęciach Morfeusza* «zasnąć» [2, c. 538].

Пол. Pandora: *otwierać puszkę* doprowadzać do sytuacji stwarzającej niepotrzebne zagrożenie, konflikt itp., które później trudno opanować, załagodzić» [2, c. 275]; *otworzyć puszkę Pandory* «nierozważnie, nieumyślnie doprowadzić do sytuacji stwarzającej niepotrzebne zagrożenie, konflikt itp., które później trudno opanować, załagodzić» [2, c. 275]; *puszka Pandory* «sytuacja stwarzająca niepotrzebne zagrożenie,

konflikt itp., które później trudno opanować, załagodzić» [2, с. 342].

Пол. Smok: *nawalony jak smok* «*pospolicie* «bardzo pijany» [2, с. 225]; *palić jak smok* «*palić bardzo dużo papierosów*» [2, с. 279].

Пол. Syzyf: *syzyfowa praca* «*działania nie przynoszące korzyści, mimo wielkiego zaangażowania, nakładu sił i środków*» [2, с. 402].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження фразеологічних одиниць із компонентом «ірреальна істота» в українській та польській мовах крізь призму етнокодів культури дає підстави для таких узагальнень.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що код культури є мережею членування, категоризації та оцінок інтеріоризованого світу й внутрішнього досвіду людини, зумовленою культурою певного етносу та репрезентованою в семіотичних системах природної мови, мистецтва, обрядів, звичаїв, вірувань, а також у нормах моралі, поведінці членів етнічної спільноти. У контексті фразеологічних досліджень найбільшу релевантність має класифікація етнокодів культури Л. Савченко, яка враховує специфіку ментального простору етносу. Для вивчення фразеологізмів із найменуваннями ірреальних істот ключового значення набувають міфологічний, демонологічно-антропоморфний та релігійний етнокоди.

Кількісний аналіз фактичного матеріалу виявив асиметрію у репрезентації етнокодів культури у зіставлюваних мовах. В українській фразеології зафіксовано 20 найменувань ірреальних істот, що актуалізуються у 116 фразеологічних одиницях, тоді як у польській мові – 17 найменувань у 56 фразеологізмах. Така диспропорція свідчить про більшу продуктивність досліджуваного компонента в українській мові та його глибше закорінення в українській лінгвокультурній традиції.

Демонологічно-антропоморфний етнокод виявився найрепрезентативнішим в українській мові (9 істот, 93 ФО), що підтверджує значущість демонологічних уявлень в українській культурі. Домінантними є образи *чорта* (64 ФО), *біса* (13 ФО) та *дідька* (12 ФО), які виконують різноманітні функції – від вираження емоційно-оцінних станів до позначення просторово-темпоральних характерис-

тик. Натомість у польській мові цей етнокод представлений лише двома найменуваннями (пол. *czarownica*, пол. *diabł*) у 12 фразеологізмах, що вказує на більшу стриманість польської фразеології в експлікації демонологічних образів.

Релігійний етнокод в українській мові репрезентований чотирма істотами (*Адам, Бог, Господь, Каїн*) у 15 фразеологічних одиницях, тоді як у польській мові – вісім істот (*Abraham, Adam, anioł, Annasz, Bóg, Ewa, Judasz, Kajfasz*) у 30 фразеологізмах. Переважання релігійного компонента в польській фразеології корелює з історично глибшим впливом католицизму на польську культуру та мовну свідомість. Характерно, що в обох мовах біблійні образи несуть високу духовність і повчальність, проте польська мова демонструє ширший спектр біблійних алюзій та персонажів.

Міфологічний етнокод виявив паритетну представленість у зіставлюваних мовах: сім істот у семи фразеологізмах української мови та сім істот у 14 фразеологічних одиницях польської мови. Обидві мови активно залучають античні міфологеми (*Пандора*, пол. *Pandora, Achiles*, пол. *Augiasz*), що свідчить про спільний європейський культурний фундамент. Водночас спостерігається розбіжність у конкретних міфологічних образах: українська мова зберігає казкову жар-птицю, тоді як польська оперує ширшим репертуаром античних образів (*Morfeusz, Feniks, Syzyf*).

Семантичний аналіз фразеологізмів засвідчив, що найменування ірреальних істот в обох мовах функціонують у кількох основних значеннєвих площинах. Найпродуктивнішою є емоційно-експресивна функція: вираження незадоволення, обурення, досади (укр. *до чорта, дідько б тебе взяв*; пол. *diabli kogoś nadali*), здивування чи захоплення (укр. *чорт батька знає, Бог на що take*; пол. *Boże, ty widzisz i nie grzmisz!*). Просторово-темпоральна семантика реалізується у фразеологізмах на позначення віддаленого або небезпечного місця (укр. *до чорта в зуби, у чорта на рогах*; пол. *chodzić od Annasza do Kajfasza*), часових характеристик (укр. *у чортів голос (дуже пізно), ще чорти навкулачки не б'ються (дуже рано)*; пол. *cały boży dzień* (від ранку до вечора)). Значну групу становлять фразеологізми зі значенням інтенсифікації дії або ознаки (укр. *як чорт ладану, як*

чорт лико дере; пол. *palić jak smok, czuć się jak młody bóg*). Окрему семантичну нішу займають фразеологізми на позначення зникнення, смерті (укр. *біс злизав, чорти вхопили*; пол. *rójść do Abrahama na piwo*), складності розуміння (укр. *сам чорт ногу зломить, чорт не пізнає*; пол. *diabeł tkwi w szczegółach*), характеристики людини (укр. *комотонська відьма, каїнова душа*; пол. *diabeł wcielony, anielska sierpliwosc*). Релігійний етнокод часто актуалізує значення морального стану (укр. *як Адам і Єва в раю, віддати душу*; пол. *Vogu ducha winny, z bożej łaski*), тоді як міфологічний – символічні концепти (укр. *ахілесова п'ята, скриня Пандори*; пол. *syzyfowa praca, puszka Pandory*).

Зіставний аналіз засвідчив, що фразеологічні одиниці з компонентом «ірреальна істота» в українській та польській мовах відображають як універсальні, так і національно-специфічні риси культурних кодів. Універсальність виявляється у наявності всіх

трьох етнокодів в обох мовах та використанні подібних образів для вираження негативної оцінки, емоційних станів, просторово-часових відношень. Національна специфіка полягає у кількісній асиметрії репрезентації етнокодів, різному ступені деталізації окремих образів та відмінностях у семантичній наповненості фразеологізмів з ідентичними компонентами.

Перспектива дослідження полягає у залученні до компаративного аналізу англійської мови, що дасть змогу простежити специфіку репрезентації етнокодів культури у фразеологічних одиницях із компонентом «ірреальна істота» на матеріалі одно- та різносистемних мов, укладанні спеціального зіставного словника фразеологізмів з найменуваннями ірреальних істот на матеріалі української, польської та англійської мов, а також формуванні експериментального науково-дослідницького текстового корпусу з адекватним відбиттям у його структурі фразеологічних матеріалів різних мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова О.О. Міфологемна мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови). *Мовознавство*. 2006. № 6. С. 41–51.
2. Снитко О.С. Коди культури у мовній об'єктивації дійсності. *Studia Linguistica*. 2008. Вип. 1. С. 115–121.
3. Rapaille C. *The Culture Code: An Ingenious Way to Understand Why People Around the World Live and Buy as They Do*. Crown. 2007. 224 p.
4. Андрейчук Н.І. Мова і культура у контексті системного підходу в науках про людину. *Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови»*. 2010. Вип. 17. С. 169–175.
5. Шарманова Н.М. Духовний код як лінгвокультурний еталон нації (на матеріалі паремійних кліше). *Філологічні студії*. 2017. Вип. 15. С. 81–104.
6. Бацевич Ф.С. Духовна синергетика рідної мови: лінгвофілософські нариси : монографія. Київ : Академія, 2009. 192 с.
7. Ісаєвич Я.Д. Мовний код культури. Київ : Вища школа, 1997. 458 с.
8. Дев'ятко Н.В. Міфологічний образ України як утілення комунікативного коду національного інформаційно-культурного простору. *Гілея: Науковий вісник*. 2012. Вип. 57(2). С. 418–424.
9. Савченко Л.В. Етномакрокод духовної культури як репрезентант фразеологічної картини світу. *Лінгвістичні дослідження*. 2014. Вип. 38. С. 36–42.
10. Eco U. *La struttura assente. Introduzione alla ricerca semiologica*. 3-a edizione. Milano: Bompiani, 1968. 431 p.
11. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
12. Савченко Л.В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти. Сімферополь : Доля, 2013. 600 с.
13. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2011. 844 с.
14. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 920 с.
15. Бевз Ю. Фраземи з компонентом «міфологічна істота»: типологія і лінгвокультурологічний коментар. *Лінгвістичні студії*. 2023. Вип. 45. С. 150–161.
16. Бевз Ю.С. Фразеологічні одиниці з компонентом «ірреальна істота» в українській та англійській мовах з опертям на класифікацію етнокодів культури. *Слобожанський науковий вісник. Серія «Філологія»*. 2024. Вип. 7. С. 7–13.
17. Словник фразеологізмів української мови. Київ : Наукова думка. 2003. 1104 с.
18. Fliciński, Piotr. *Współczesny Słownik Frazologiczny*. Wydawnictwo IBIS. 2012.

REFERENCES

1. Selivanova, O.O. (2006). Mifolohemna motyvatsiia nominatyvnykh odynyt (na materialy ukrainskoi movy) [Mythologem motivation of nominal units (based on ukrainian language material)]. *Movoznavstvo*, vol. 6, pp. 41–51 [in Ukrainian].
2. Snytko, O.S. (2008). Kody kultury u movnii ob'iektyvatsii diisnosti [Cultural codes in linguistic objectivation of reality]. *Studia Linguistica*, vol. 1, pp. 115–121 [in Ukrainian].
3. Rapaille, C. (2007). *The Culture Code: An Ingenious Way to Understand Why People Around the World Live and Buy as They Do*. Crown, 224 p. [in English].
4. Andreichuk, N.I. (2010). Mova i kultura u konteksti systemnoho pidkhodu v naukakh pro liudynu [Language and culture in the context of a systems approach in human sciences]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya: Inozemni movy*. Lviv : VTs LNU im. I. Franka. Vol. 17. pp. 169–175 [in Ukrainian].
5. Sharmanova, N.M. (2017). Dukhovnyi kod yak linhvokulturnyi etalon natsii (na materialy paremiinykh klishe) [Spiritual code as a linguistic-cultural standard of a nation (based on proverbial clichés)]. *Filolohichni studii*. Vol. 15. 81–104. [in Ukrainian].
6. Batsevych, F.S. (2009). Dukhovna synerhetyka ridnoi movy: linhvofilosofski narysy: monohrafiia [Spiritual synergy of the native language: linguaphilosophical essays]. Kyiv : Akademiia. 192 p. [in Ukrainian].
7. Isaievych, Ya.D. (1997). Movnyi kod kultury [Language code of culture]. Kyiv : Vyshcha shkola. 458 p. [in Ukrainian].
8. Dev'iatko, N.V. (2012). Mifolohichniy obraz Ukrainy yak vtilennia komunikatyvnoho kodu natsionalnoho informatsiino-kulturnoho prostoru [The mythological image of ukraine as an embodiment of the communicative code of the national informational-cultural space]. *Hileia: Naukovyi visnyk*. Vol. 57 (2). Pp. 418–424 [in Ukrainian].
9. Savchenko, L.V. (2014). Etnomakrokod dukhovnoi kultury yak reprezentant frazeolohichnoi kartyny svitu [Ethnomacrocode of spiritual culture as representative of the phraseological worldview]. *Linhvistychni doslidzhennia*. Vol. 38. Pp. 36–42 [in Ukrainian].
10. Eco, U. (1968). *La struttura assente. Introduzione alla ricerca semiologica*. [The Absent Structure. An Introduction to Semiological Research.] 3-a edizione. Milano: Bompiani, 1968. 431 p. [in Italian].
11. Batsevych, F.S. (2007). Slovnyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii [Dictionary of intercultural communication terms]. Kyiv: Dovira. 205 p. [in Ukrainian].
12. Savchenko, L.V. (2013). Fenomen etnokodiv dukhovnoi kultury u frazeolohii ukrainskoi movy: etymolohichni ta etnolinhvistychni aspekty [The phenomenon of ethnocodes in the spiritual culture's phraseology of the ukrainian language: etymological and ethnolinguistic aspects]. Simferopol: Dolia. 600 p. [in Ukrainian].
13. Selivanova, O.O. (2011). Linhvistychna entsyklopediia [Linguistic encyclopedia]. Poltava : Dovkillia. 844 p. [in Ukrainian].
14. Zahnitko, A. (2020). Suchasnyi linhvistychnyi slovnyk [Modern linguistic dictionary]. Vinnytsia : TVORY. 920 p. [in Ukrainian].
15. Bevz, Yu. (2023). Frazemy z komponentom 'mifolohichna istota': typolohiia i linhvokulturolohiinyi komentar [Phraseology with the component 'mythological being': typology and linguacultural commentary]. *Linhvistychni studii*. Vol. 45. Pp. 150–161 [in Ukrainian].
16. Bevz, Yu.S. (2024). Frazelohichni odynytzi z komponentom "irrealna istota" v ukrainskii ta anhliiskii movakh z opertiam na klasyfikatsiiu etnokodiv kultury [Phraseological units with the "unreal being" component in Ukrainian and English languages based on the classification of cultural ethnocodes]. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Seriya: Filolohiia*. Vol. 7. Pp. 7–13 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 30.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

UDC 81'373:81(420):(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.7>

THE THEORETICAL ASPECTS OF TRANSLATING IT NEOLOGISMS (WITH A FOCUS OF ON POPULAR SCIENCE LITERATURE)

Kateryna Ivanenko

Lecturer at the Department of Theory and Practice
of Translation from English
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska Str., 73, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2137-4194
e-mail: kateryna.ivanenko@knlu.edu.ua

Abstract. The research focuses on IT-related neologisms featured in popular scientific literature as its primary object. Its subject is the distinctive features involved in translating these neologisms, using examples drawn specifically from such literature. The data set includes neologisms selected through continuous sampling from relevant sources.

The significance of this research lies in its contribution to consolidating existing knowledge on translating IT terminology while providing an in-depth understanding of the challenges associated with such translations. This coursework highlights the distinctive features and intricacies of translating IT neologisms, identifies major issues faced during the translation process, and examines the methods and strategies applied to address these challenges effectively.

Within the IT industry, the continuous emergence of new technologies, products, and concepts plays a significant role in shaping modern life. This sector is distinct from others due to the rapid pace at which novel terms and concepts arise, necessitating frequent translation efforts. IT neologisms – referring to newly coined words, terms, and ideas specific to information technology – pose a substantial challenge for translators. Such terms are often relatively recent and might lack precise equivalents in other languages. Even when equivalents exist, they may fail to align with the target language's terminological standards, potentially resulting in misinterpretations of the text. The relevance of investigating this topic stems from the frequency and speed at which advancements occur in the domains of information technology and computer science. In the contemporary world, where technological applications and the rapid dissemination of information bear increasing significance, accurate linguistic translation becomes essential for fostering effective communication across diverse nations and cultural contexts.

This paper examines the key stages in the development of scientific thought in the field of neologism research. It describes in detail the existing methods of translating IT neologisms in the context of popular science discourse.

Key words: translation, translation analysis, neologism, popular science discourse, IT.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ СФЕРИ ІТ (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

Катерина Іваненко

викладач кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови
Київського національного лінгвістичного університету
вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-2137-4194
e-mail: kateryna.ivanenko@knlu.edu.ua

Анотація. Дослідження зосереджується на неологізмах, пов'язаних з інформаційними технологіями, що зустрічаються в популярній науковій літературі як на своєму основному об'єкті. Його предметом є особливості перекладу цих неологізмів на прикладі конкретних виразів, узятих із такої літератури. Набір даних включає неологізми, відібрані шляхом безперервного відбору з відповідних джерел.

© К. Іваненко, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Значення цього дослідження полягає у його внеску в консолідацію існуючих знань про переклад ІТ-термінології, а також у наданні глибокого розуміння проблем, пов'язаних із таким перекладом. Ця курсова робота висвітлює особливості та складнощі перекладу ІТ-неологізмів, визначає основні проблеми, що виникають під час перекладу, та аналізує методи і стратегії, що застосовуються для ефективного вирішення цих проблем.

У галузі інформаційних технологій постійна поява нових технологій, продуктів та концепцій відіграє значну роль у формуванні сучасного життя. Ця галузь відрізняється від інших швидким темпом появи нових термінів та концепцій, що вимагає частих перекладацьких зусиль. Неологізми в галузі інформаційних технологій – це новостворені слова, терміни та ідеї, характерні для інформаційних технологій, які становлять значну проблему для перекладачів. Такі терміни часто є відносно новими і можуть не мати точних еквівалентів в інших мовах. Навіть якщо еквіваленти існують, вони можуть не відповідати термінологічним стандартам мови перекладу, що може призвести до неправильного тлумачення тексту. Актуальність дослідження цієї теми впливає з частоти та швидкості прогресу в галузі інформаційних технологій і комп'ютерних наук. У сучасному світі, де технологічні додатки та швидке поширення інформації набувають усе більшого значення, точний лінгвістичний переклад стає необхідним для забезпечення ефективної комунікації між різними країнами та культурними контекстами.

У цій статті розглядаються ключові етапи розвитку наукової думки в галузі дослідження неологізмів. Детально описуються існуючі методи перекладу неологізмів у сфері інформаційних технологій у контексті науково-популярного дискурсу.

Ключові слова: переклад, аналіз перекладу, неологізм, науково-популярний дискурс, інформаційні технології.

Problem statement. The IT industry is a dynamic field where new technologies, products, and concepts emerge continuously, shaping modern life in significant ways. Unlike other sectors, the IT domain sees the frequent introduction of new terms and ideas that often require translation. IT neologisms – new words, terms, and concepts specific to this field – pose a considerable challenge for translators. These terms are often recent developments and might lack precise equivalents in other languages. Even when a corresponding term exists, it might not align with the linguistic or terminological norms of the target language, potentially leading to misinterpretations and confusion.

The purpose of this work is to explore the specific features involved in translating IT-related terminology from English into Ukrainian and to identify potential challenges that may emerge during the translation process. To achieve this **goal**, the following tasks need to be addressed:

1. Examine the theoretical framework relevant to the topic of this study.
2. Analyze the English-language information technology vocabulary found in popular scientific literature, identifying key terms and newly coined words that require translation into Ukrainian.

The subject of this research is on IT neologisms found in popular scientific literature.

The study examines the specific aspects involved in translating these IT neologisms, drawing from examples within popular scientific texts as an object.

Presentation of the main research material. The examination of neologisms constitutes a significant area of inquiry within linguistics, as it offers valuable perspectives on the dynamics of language evolution and the intricate relationship between language and society. This subsection delves into the concept of neologisms in linguistic studies, encompassing their definition, classifications, and functions. Additionally, it addresses the complexities associated with the analysis and translation of neologisms, with particular emphasis on the domain of information technology (IT), where novel terms are frequently generated. Within the realm of science, neologisms form a vital component of a language's lexical framework. Their emergence is often driven by the rapid advancements in science and technology, which necessitate the creation of new terminologies and conceptual categories. These newly coined lexical units carry specific scientific interpretations and are indispensable elements of specialized vocabularies. Scientific neologisms play a pivotal role in articulating innovative technical processes and methodologies, thereby facilitating the precise and unequivocal transmission of information. This precision supports the accurate interpretation and comprehensive understanding

of scientific developments while simultaneously fostering progress in scientific and technological domains. However, not all scientific neologisms attain permanence within the linguistic repertoire. While some may fade over time, others achieve widespread adoption, emerging as universal terms deployed across various scientific and technological disciplines [5, p. 271].

Translating IT neologisms in popular science literature demands a comprehensive theoretical foundation in both translation studies and information technology. This task presents significant challenges, particularly when dealing with specialized IT terminology. One applicable theoretical approach for tackling the translation of IT neologisms is functionalism. This framework highlights the necessity of identifying the communicative purpose of the text and tailoring the translation to align with the needs of the target audience. Consequently, translators must assess the technical expertise and familiarity with IT terms among the intended readers, selecting suitable translations for neologisms according to this understanding [9, p. 13].

An alternative theoretical framework applicable to the translation of IT neologisms is skopos theory. This approach prioritizes the purpose of the translation and the needs of the target audience over strict adherence to the source text. Within skopos theory, the primary goal for the translator is to create a version of the text that fulfills the same communicative intent in the target language, even if this requires departures from the original content [7, p. 156].

Neologisms rank as some of the most challenging lexical units to translate due to their unique meanings, often tied to emerging phenomena, processes, technologies, objects, and concepts. Various methods are available for translating neologisms, as outlined in [1, p. 322–323]:

Transcription involves the phonetic rendering of a word from one language into another, ensuring that the sound structure is preserved in accordance with the phonological characteristics of the target language. For instance, the English-origin neologism “big data” can be transcribed directly into the same form as “big data”. 2. Transliteration refers to the process through which the written format of a word is adapted from one language into another while maintaining its original orthographic representation. As an illustration, the neolo-

gism “blogger” is transliterated identically as “blogger”. 3. Calquing entails the formation of a new lexeme in the target language, modeled after the structural and semantic components of a term in the source language. This strategy ensures the preservation of both the meaning and configuration of the original term. When translating neologisms, it is essential to consider the semantic and stylistic nuances inherent to the source word, alongside the context in which it is employed. Furthermore, identifying equivalent terms in the target language often proves challenging, particularly when the neologism is relatively recent and lacks a standardized translation [10, p. 62].

Translation strategies play a crucial role in accurately translating IT neologisms found in popular science texts. One effective method for this task is employing lexical transformations. This approach encompasses techniques such as practical transcription, transliteration, conventional reproduction, and loan translation. These methods focus on adapting words from one language to another, usually in a formal and sometimes phonetic manner [4, p. 40–42].

An alternative method involves employing lexical and semantic transformations, as outlined in [8, p. 143]:

1. Transposition: Adjusting the arrangement of words or phrases to align with the grammar and syntax of the target language.

2. Replacement: Substituting original text elements with equivalent expressions in the target language.

3. Addition: Incorporating extra words or phrases to clarify or ensure accurate meaning in the target language.

4. Omission: Excluding certain words or phrases from the original text when they are unnecessary or may cause confusion in the translation. Lexical-semantic transformations constitute more extensive adjustments to the meanings of words, including processes such as generalization, differentiation, substantiation, and modulation. These techniques are instrumental in ensuring that the translated content faithfully conveys the original intent while being easily comprehensible for the target audience [8, p. 143–144].

Additionally, translators must employ grammatical transformations, as outlined in [8, p. 144], to ensure the text seamlessly adapts to the target language: 1. Antonymic translation involves conveying words or phrases using their

opposite or contrasting meanings in the target language to fit the context. 2. Total reorganization requires rearranging the structure of the text, such as altering paragraph or section sequences, to enhance readability and alignment with the norms of the target language. 3. Compensation refers to modifying the text to account for linguistic differences, which may include adding supplementary words to express nuances implicit in the source material. 4. Transformations of idioms in translation involve converting idiomatic expressions from the source text into culturally or contextually equivalent phrases in the target language, potentially requiring adjustments to grammar, syntax, or vocabulary.

The translation of neologisms necessitates careful consideration of their classification and the specific characteristics of their formation. In the case of neolexes, the recommended strategies often include borrowing or calque techniques, while the translation of neophrases may involve either calque methods or content-based translation approaches. Additionally, it is essential to acknowledge the varied forms in which neologisms manifest across languages, such as through transcription, transliteration, or calquing [3].

The application of particular translation methodologies may vary based on the context and the nuanced characteristics of the text. For instance, in technical documentation, precise terminology is often more appropriate, whereas in advertising or promotional content, a modified rendition tailored to appeal to the target audience may be preferable [6, p. 8].

Neologisms within the realm of the Internet and information and communication technologies (IT) are linguistic innovations that emerge due to the rapid advancements in IT and its influence on society. These neologisms serve as a vital component of language, reflecting the ongoing technological progress and transformations within the socio-cultural domain [2].

Various methods are employed to translate IT neologisms, with the most prominent being [2]:

1. Tracing: This involves directly translating neologisms from another language while retain-

ing their phonetic and graphical structure. Examples include електронна пошта (email), веб-сайт (website), хештег (hashtag).

2. Borrowing: Here, terms are adopted from other languages where they have already gained widespread usage within the field. Examples are selfie (селфі), internet (інтернет), blog (блог).

3. Neutralization: This approach replaces neologisms with more familiar words or expressions that effectively convey their meaning. Examples include online store (інтернет-магазин) and webcam (відеокамера). 4. Combination: This method involves forming a new word by merging two or more terms that illustrate its meaning. Examples are електронна комерція (e-commerce), програмне забезпечення (software), and мережа соціальних зв'язків (social network).

Conclusions. In summation, the process of translating IT neologisms in popular science literature demands a thorough grasp of both the source and target languages, as well as their respective cultural nuances. The translator must possess an in-depth understanding of the distinctive features of modern scientific discourse alongside a solid command of the lexical, grammatical, and semantic adaptations pertinent to the translation process. The choice of suitable translation strategies for IT neologisms in this context is contingent upon both the situational framework and the intended audience of the resultant text. Thus, it is imperative for the translator to take into account the preferences and expectations of the target readership while ensuring that the translation retains accuracy, fluency, and accessibility.

The research employed several methods to meet its goals and objectives, including analysis and synthesis, descriptive translation, continuous sampling, discursive analysis, and statistical analysis. The study's theoretical value is rooted in its ability to consolidate theoretical knowledge regarding the translation of IT terminology and delve deeper into challenges related to the accurate translation of these terms into the target language.

BIBLIOGRAPHY

1. Бабак Г.С., Краснова Н.В. Неологізми. Семантичні особливості та переклад. *Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference*, м. Vancouver, 13–15 травня 2020 р. 2020. С. 321–325.
2. Білоконь Г.М., Сорока С.В. Неологізми сфери Інтернет- та інформаційно-комунікаційних технологій і способи добору їх перекладу. *По результатам XVII международной научно-практической конференции «Наука в современном мире», 2-я часть*, м. Київ, 2017. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/28754/1/Soroka_Bilokon_Neologisms.pdf

3. Дзюбіна О.І. Структура, семантика та прагматика сленгових неологізмів соціальних мереж Twitter та Facebook (на матеріалі англійської мови) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2016. 206 с.
4. Зубрик А.Р. Застосування перекладацьких модифікацій під час перекладу роману «Голодні ігри» Сюзанни Коллінз. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2017. № 66. С. 40–42.
5. Федорова Ю.Г., Овчаренко Д.І. Особливості мовної репрезентації неологізмів сфери «наука». *Young Scientist*. 2017. Т. 52. № 12. С. 270–275.
6. Яровенко Л.С. Теорія перекладу. Одеса : Букаєв В.В., 2021. 88 с.
7. Cheung A. Functionalism and foreignisation: applying skopos theory to bible translation : A thesis submitted to the University of Birmingham for the degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY. 2011. 317 p.
8. Hatalaska M.S. Language manipulation means in English love discourse and its translation into Ukrainian. *Вісник КНЛУ. Серія «Філологія»*. 2017. Vol. 20, no. 20. P. 139–146.
9. Skopeckova E. Translation and language learning : untapped potential of functionalist approach to translation in the foreign language classroom. *Brno Studies in English*. 2018. P. 5–17.
10. Svider I.A. Lexical aspects of translation. Kamianets-Podilsky, 2021. 192 p.

REFERENCES

1. Babak, H.S., Krasnova, N.V. (2020). Neolohizmy. Semantychni osoblyvosti ta pereklad [Neologisms. Semantic features and translation]. Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference, m. Vancouver, 13–15 trav. 2020. S. 321–325.
2. Bilokon, H.M., Soroka, S.V. (2017). Neolohizmy sfery internet ta informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii i sposoby doboru yikh perekladu [Neologisms of the Internet and information and communication technologies and methods of selecting their translation]. Po rezultatam XVII mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoi konferentsyy «Nauka v sovremennom myre» 2 chast, m. Kyiv. Retrieved from: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/28754/1/Soroka_Bilokon_Neologisms.pdf.
3. Dziubina, O.I. (2016). Struktura, semantyka ta prahmatyka slenhovykh neolohizmiv sotsialnykh merezh Twitter ta Facebook (na materialy anhliiskoi movy) [Structure, semantics and pragmatics of slang neologisms of social networks Twitter and Facebook (based on English language material)]: dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04. Lviv, 2016. 206 s.
4. Zubryk, A.R. (2017). Zastosuvannia perekkladatskykh modyfikatsii pry pereklyadi romanu «Holodni ihry» Siuzanny Kollinz [The use of translation modifications in the translation of the novel «The Hunger Games» by Suzanne Collins]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka Akademiia»*. № 66. S. 40–42.
5. Fedorova, Yu.H., Ovcharenko, D.I. (2017). Osoblyvosti movnoi reprezentatsii neolohizmiv sfery «Nauka» [Features of the linguistic representation of neologisms in the field of «Science»]. *Young Scientist*. Т. 52, № 12. S. 270–275.
6. Yarovenko, L.S. (2021). Teoriia perekladu [Translation theory]. Odessa : vyd. Bukaiev Vadym Viktorovych, 88 s.
7. Cheung, A. (2011). Functionalism and foreignisation: applying skopos theory to bible translation : A thesis submitted to the University of Birmingham for the degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY. 317 p.
8. Hatalaska, M.S. (2017). Language manipulation means in English love discourse and its translation into Ukrainian. *Visnyk KNLU. Serii Filolohiia*. 2017. Vol. 20, no. 20. P. 139–146.
9. Skopeckova, E. (2018). Translation and language learning : untapped potential of functionalist approach to translation in the foreign language classroom. *Brno Studies in English*. P. 5–17.
10. Svider, I.A. (2021) Lexical aspects of translation. Kamianets-Podilsky, 192 p.

Дата першого надходження статті до видання: 26.11.2025
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 8. 814. 39
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.8>

МОВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВЕРБАЛЬНОГО ВПЛИВУ В ЖАНРОВИХ РІЗНОВИДАХ МЕДІАДИСКУРСУ

Лариса Козловська

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри бізнес-лінгвістики
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
просп. Берестейський, 54/1, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-0523-9913
Researcher ID: 57222709576
e-mail: larysa.kozlovska@kneu.edu.ua

Вікторія Чолан

кандидат філологічних наук, доцент кафедри бізнес-лінгвістики
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
просп. Берестейський, 54/1, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0001-5329-1604
e-mail: victoria_cholan@ukr.net

Анотація. У статті застосовано дискурсивний підхід до виокремлення специфічних для масмедійної інформації жанрових різновидів та встановлення частотного мовного інструментарію, використованого для трансляції вербального впливу на колективну ментальність соціумів. Дискурсивний підхід до вивчення мови публіцистичних текстів преси спирається на трактування самого явища вербального впливу як медійно орієнтованого, що забезпечує впровадження інформаційного сегменту у свідомість адресата, орієнтуючи на перебудову світосприйняття й типу життєдіяльності відповідно до програми тексту. Запропоновано визначальні критерії, за якими встановлено особливі характеристики сучасного масмедійного дискурсу України. Це критерії динаміки та всеосяжності поширення інформації, що уможливають висновок про найбільш масові за останні десятиріччя інформаційні та віртуальні потоки, марковані істотною привабливістю для різних спільнот, які безпосередньо впливають на колективну ментальність у завчасно спланованому напрямі.

Виокремлено показники, які сприяють всеосяжності вербального впливу публіцистичних текстів у медійному дискурсі, такі як миттєва доступність хронотопу публіцистичного тексту одночасно для невизначеної множини представників колективного адресату; можливість створення цільових аудиторій унаслідок диференціації представників колективного адресату на групи за різними параметрами; інноваційна інформаційна дифузія. Регламентований цими показниками сучасний інноваційний формат публіцистичних текстів медійного дискурсу маркований текстовими конструкціями, які водночас сполучають властивості текстів і властивості окремого жанрового різновиду – клікбейтні заголовні номінації.

Змістове наповнення таких заголовних номінацій відповідає вимогам афористичності, емоційної насиченості, визивності, стислості вираження, що забезпечує динамічність сприйняття та міцність фіксації у свідомості комунікативного адресата.

Мовному інструментарію, який забезпечує структурну форму цієї текстової одиниці, потрібна формально лаконічна синтаксична конструкція, що лапідарно виражає змістове наповнення. У публіцистичних текстах медійного дискурсу простежена тенденція використання із цією метою односкладних, переважно безособових, інфінітивних, номінативних, семантично повних, але структурно неповних, еліптичних речень, складних реченневих побудов із синтаксичним паралелізмом.

Ключові слова: публіцистика, масмедійний дискурс, інформаційний контент, вербальний вплив, клікбейтна заголовна номінація.

THE LINGUISTIC TOOLS OF VERBAL INFLUENCE IN GENRE VARIETIES OF MEDIA DISCOURSE

Larysa Kozlovska

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Business Linguistics
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Berestevsky prosp., 54/1, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0523-9913
Researcher ID: 57222709576
e-mail: larysa.kozlovska@kneu.edu.ua*

Victoria Cholan

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
at the Department of Business Linguistics
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Berestevsky prosp., 54/1, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5329-1604
e-mail: victoria_cholan@ukr.net*

Abstract. *The article applies a discursive approach to identifying genre varieties specific to mass media information and establishing the frequency of linguistic tools used to convey verbal influence on the collective mentality of societies. The discursive approach to studying the language of journalistic press texts is based on the interpretation of the phenomenon of verbal influence as media-oriented, which ensures the introduction of an information segment into the consciousness of the addressee, orienting them towards restructuring their worldview and type of life activity in accordance with the text's agenda.*

A decisive criterion is proposed for establishing the specific characteristics of contemporary mass media discourse in Ukraine. According to the authors, this criterion lies in the dynamics and comprehensiveness of information dissemination, which allows us to speak of the most massive information and virtual flows in recent decades, marked by significant appeal to various communities, which directly and indirectly influence the collective mentality in a pre-planned direction.

Indicators that contribute to the comprehensiveness of the verbal influence of journalistic texts in media discourse have been identified, such as the instant availability of the chronotope of a journalistic text simultaneously to an indefinite multitude of representatives of the collective addressee, the possibility of creating target audiences by differentiating representatives of the collective addressee into groups according to various criteria, and information diffusion.

The modern innovative format of journalistic texts in media discourse, defined by these indicators, is marked by textual constructions that simultaneously combine the properties of textual constructions and a separate genre variety – clickbait headlines. The content of such headline nominations meets the requirements of aphoristic, emotional intensity, provocativeness, and conciseness of expression, ensuring dynamic perception and retention in the recipient's mind.

As for the linguistic tools that provide the structural form of this textual unit, a concise, formally laconic syntactic construction is needed that succinctly expresses the content. In journalistic texts of media discourse, there is a tendency to use simple, predominantly impersonal, infinitive, nominative, semantically complete but structurally incomplete, elliptical sentences, complex sentence structures with syntactic parallelism.

Key words: *journalism, mass media discourse, information content, verbal influence, clickbait headline nomination.*

Постановка проблеми. Проблема вербального впливу на колективного адресата, трансльованого завдяки цілеспрямованому мовному оформленню текстових конструкцій різних жанрових різновидів, чие функціонування в комунікації утворює дискурсивні

простори, давно розглядають представники різних наукових напрямів на підставі відмінних підходів.

Зокрема, основоположні праці автора теорії інформації К.Е. Шеннона другої половини ХХ ст. дають змогу тлумачити інформаційний

сегмент комунікативного процесу як першорядний тригер вербального впливу: текстові повідомлення, породжені певним джерелом, функціонально призначені до передачі адресатові комунікації, тобто здатні переміщатися в реально-віртуальному просторі й часі, наділені доступним для розуміння з боку інтерпретаторів значенням, чие сприйняття повинне індукувати подальші фізичні, психологічні, інтелектуальні, мовленнєві дії адресата повідомлення. [1, с. 10–21; 2, с. 19–27].

У межах концепції мозаїчної культури, оприлюдненої у працях французького вченого другої половини ХХ ст. А.А. Моля та його послідовників, увага акцентована на потенціалі засобів масової комунікації зумовлювати кореляцію між соціодинамічним відбором і комбінуванням мовних знаків інформаційного повідомлення та подальшими, бажаними для адресанта діями й способами осмислення фактів із боку масового адресата – аудиторії. Із таких позицій зміст вербального впливу, здійснюваного передусім ЗМІ, кваліфікується як підготовка громадської аудиторії до позитивного сприйняття зашифрованої в семантико-синтаксичній/прагматичній структурі трансльованого інформаційного повідомлення – сприйманого у форматі фрагменту культури – прескриптивного імпульсу й подальших планованих адресантом активних відповідних дій на тлі переосмислення, переоцінки фактів буття. [3; 4, с. 67–96].

У пошуках результативних комунікативних стратегій вербального впливу на масову свідомість соціуму в умовах інформатизації суспільства, насамперед у сфері медіарилейшнз, деякі фахівці стратегічного інформування в масмедіа активно звертаються до відомих теорій мовленнєвих актів американського прагмалінгвіста Дж.Р. Серля та британського філософа мови Дж.Л. Остіна, де розроблено типологію структурно-семантичних маркувань соціально значущих висловлень: репрезентативів (фіксація відповідальності мовця за повідомлення), директив (намагання мовця примусити об'єкт мовлення до дій), комісивів (покладення мовцем на об'єкт мовлення певних зобов'язань) і т. п. [6, с. 221–239; 7].

Актуальність теми. Відомо, що сучасний медіадискурс, або, як його ще прийнято називати, дискурс масової інформації, сформувався як результат зміщення реальної антропоцентричної моделі суспільно-соціальних

комунікативних процесів до віртуальної моделі мережевих Інтернет-площин. Іншими словами, у медійному дискурсі акцент вербальної комунікації динамічно перенесений із паперового журнального, газетного формату публіцистичних текстів, радіоповідомлень і навіть теленовін на Інтернет-видання. Тож споживання публіцистичного інформаційного контенту з боку колективного чи індивідуального адресата переважно відбувається на різних онлайн-платформах: вебсайтах, банерах, у блогах, соцмережах, відеофайлах чи аудіофайлах, подкастах, месенджерах та за допомогою інших вебресурсів, які демонструють високу інтернетну активність користувачів на тлі трансформації мовних засобів, використовуваних у структурній організації традиційних і креативних публіцистичних жанрових різновидів.

Згадані унікальні особливості медіадискурсу зумовлюють сучасну актуальність аспекту функціонування частотних диференційованих мовних ресурсів, що забезпечують вербальний вплив на соціуми, трансльований через публіцистичні медіатексти.

Мета і завдання статті – систематизувати диференційовані мовно-мовленнєві засоби, частотні для найуживаніших жанрових різновидів публіцистичних медіатекстів; стратифікувати жанрові різновиди медіадискурсу; встановити кореляцію текстових конструкцій із традиційними типами мовленнєвих актів з урахуванням притаманних їм специфічних показників вербального впливу на колективного адресата.

Об'єктом дослідження стали публіцистичні тексти, залучені до розгляду з вебресурсів, блогів, подкасти, журналістські пости в соціальних мережах, коментарі фахівців-публіцистів.

Предмет дослідження становлять лінгвістичні характеристики синтаксичних конструкцій у співвіднесеності з різновидами мовленнєвих актів як засобів маніфестації заголовних номінацій публіцистичних текстів в Інтернет-ресурсах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поширення між членами одного суспільства чи різних суспільств інформації у форматі жанрових різновидів публіцистичних текстів, чий субстанції структуровані за допомогою ресурсів, насамперед, рідної мови, корелює зі здійсненням вербального

впливу. Зрозуміло, що інформація реалізується лише в результаті взаємодії інформаційних фрагментів із суб'єктами, які її сприймають та інтерпретують, засвідчуючи цим свою належність до мовно-мовленнєвої системи (субсистеми), відзначену фізичною та умоглядною сутністю. З опорою на подані тези поняття вербального впливу тлумачать у дослідженнях саме як ініційоване та регламентоване комунікативним суб'єктом упровадження у свідомість комунікативного об'єкта ідеї з формально імпліцитним чи експліцитним прескриптивним імпульсом. Тож можна погодитися з висновками Дж.Д. Ліллера, що вербальний вплив на індивідуально-колективну свідомість адресата є онтологічно властивою будь-якої інформації, оскільки досяжним результатом її розповсюдження стає бажаний стан індивідуально-колективної свідомості соціуму комунікантів; цей стан піддається контролю й регуляції також за допомогою мовних інструментів [8, с. 79–84, 187–192].

Розвиваючи одне з положень засновника феноменологічної мовної філософії Е. Гусерля, можна сказати, що реально комунікатор-адресант передає не повідомлення, він передає «ключ» до нової програми дій комунікатора-адресата з умовно позитивним ефектом, що фіксується у свідомості адресата. Надалі ініціація аналогічних програм із боку адресанта повідомлення може сформувати у свідомості адресата своєрідний гештальт, «упакований» у позитивний контекст [9, с. 43].

Безпрецедентним прикладом результативно тривалої програми вербального впливу на колективну свідомість соціумів треба вважати кодекс канонічних рукописних текстів, що були перекладені з грецького койне старослов'янською мовою у другій половині IX ст. Цей кодекс розпочав максимально успішну трансляцію вербального впливу на ментальність колективного адресата ще в ранньосередньовічному східнослов'янському ареалі під номінацією «Типікон», чия форма збігається зі структурою полісемантичної іменникової лексеми, запозиченої з грецької мови. Як указує М.М. Скабалланович, професор Київської духовної академії, слова «Τυπικόν» немає у грецькій мові, є слово «τυπός», яке може означати *закон, статут*, але лише у специфічному екзистенційному

контексті. [10, с. 61–65]. На нашу думку, лексема використана для заголовної номінації цілісного текстового кодексу без перекладу, без добору еквівалентної лексичної одиниці, щоб увиразнити феноменальність вербального впливу на колективну ментальність адресата програми, закладеної в архітектоніці старослов'янського Типікарного текстового кодексу, унікальну єдність прагматичної настанови та функціональної цілеспрямованості всього комплексу різножанрових різностильових текстів, які містили програмні положення життєдіяльності нової цивілізації, формування суперетносу, побудови держави нового цивілізаційного типу.

Адже ця програма, що створювалася для формування «позитивних» доцентрових гештальтів (конструктивних образів об'єктивного реального й суб'єктивного внутрішнього світу) у свідомості соціумів – споживачів текстів, спиралася на синергію древніх універсальних і автентичних комунікативно-прагматичних констант, таких, зокрема, як *рідна земля – рідна сторона, близький – ближній, друг – брат, гість – чужий, воля, заповідь – закон, держава*.

Результатом колективного засвоєння східнослов'янським адресатом і масового втілення положень програми текстів Типікону у практику життєдіяльності стало засвідчене літописцями й підтвержене сучасними археологічними, археографічними, філологічними дослідженнями будівництва міст із численними церквами поблизу річок Десна, Остер, Трубіж, Сула, Стугна, які охоче активно освоювалися й заселялися людьми; перебудова столиці згідно з ідеєю свідомої конструктивної діяльності, що кардинально змінює умови життя соціуму; масове запровадження шкіл для дітей; всенародно підтримана зміна юридичних законодавчих установлень для скасування смертних покарань; щоденне безоплатне наділення продуктами усіх охочих, до чого долучалися численні містяни, при цьому літописці підкреслюють, що жодних зловживань у реалізації проекту не відзначалося. [11, с. 116–125].

Варто звернути увагу на вагомість функціонального навантаження заголовної номінації згаданого текстового кодексу, вираженої односкладним субстантивним номінативним реченням, єдиний компонент якого, згідно з традиційною синтаксичною класифікацією,

має семантику «називного представлення». Специфіка семантики такого типу виявляється як називання предмету мовлення чи думки, зорієнтоване на активацію асоціативно-наочного уявлення про нього у свідомості адресата. [12, с. 257–261]. За нашими спостереженнями, назва старослов'янського Типікарного кодексу заклала основи розвитку нового жанрового різновиду текстових одиниць, який остаточно сформувався у сучасному масмедійному дискурсі у форматі клікбейтних заголовків.

У дослідженні виокремлено чинники параметризації сучасного масмедійного дискурсу України, які регламентують формування текстових конструкцій, що в згаданому дискурсі одночасно існують у функції текстів і у функції окремого жанрового різновиду – клікбейтні заголовні номінації. До цих чинників належать:

- миттєва доступність хронотопу публіцистичного тексту одночасно для невизначеної множини представників колективного адресата;

- можливість створення цільової аудиторії унаслідок диференціації представників колективного адресата на групи за різними критеріями: демографічними показниками (подібні фрагменти біографії, вік, стать, релігійна приналежність, економічні доходи, культурні вподобання і т. п.); політичними пріоритетами; національно-регіональною приналежністю.

Зрозуміло, що групи осіб, які мають зв'язки з іншими соціальними спільнотами, отримують доступ до найширшого діапазону інформації. Посиленої вагомості набувають міжособистісні зв'язки у групах, виділених за критеріями спільного фаху, професії та за віковими критеріями. Ментальність колективного адресата, диференційованого за поданими критеріями на групи «одномумців», що являють собою цільові аудиторії, найбільш сприятлива для впровадження трансльованої через інформацію ідеї та її ціннісної оцінки;

- новітні технології масового розповсюдження вербального впливу, притаманного публіцистичним текстам, з онлайн-платформ соціальних мереж у медійному дискурсі первинно зорієнтовані на 5% користувачів, які входять до складу колективного адресата, від 50% популяції. Далі, уже завдяки комунікації з 5% користувачів вплив поширюється

з невинною швидкістю, оволодіваючи свідомістю інших людей.

Ця закономірність сформульована в дифузійній теорії Е. Роджерса, який уважав, що явище дифузії інформаційних інновацій у комунікативному процесі здійснюється через певні канали в конкретному проміжку часу щодо членів соціальної системи. [13]. Причому запорукою інформаційної дифузії є масмедіа, поширюється вона в міжособистісному спілкуванні всередині груп, і саме групи, масові спільноти мають стати результатом дифузії інформаційних інновацій.

Змістове наповнення таких заголовних номінацій відповідає вимогам афористичності, емоційної насиченості, провокативності, лапідарності вираження, що забезпечує динамічність сприйняття та міцність фіксації у свідомості комунікативного адресата.

Коли йдеться про мовний інструментарій, який забезпечує структурну форму клікбейтних конструкцій, то варто наголосити на використанні формально лаконічних синтаксичних конструкцій, що виражають змістове наповнення текстової одиниці. У публіцистичних текстах медійного дискурсу простежена тенденція вживання для цього односкладних, переважно безособових, інфінітивних, номінативних, семантично повних, але структурно неповних, еліптичних речень, складних реченнєвих побудов із синтаксичним паралелізмом. Зазвичай такі заголовні номінації призначені інтригувати, провокувати, викликати експресивну емоційну реакцію, при цьому перебуваючи в рамках етичних норм. [14, с. 91].

Висновки. Трансформація реальної антропоцентричної моделі суспільно-соціальних комунікаційних процесів у віртуальну модель мережевих інтернетних площин, що передбачає швидкість поширення інформаційних блоків серед споживачів-комунікантів, масштабність інформаційної дифузії, вимагає перетворення жанрового формату публіцистичних текстів. За таких умов вербальний вплив на колективну свідомість адресата, запрограмований в архітектоніці інноваційних текстових конструкцій вебконтенту, повинен досягати «ефекту блискавки», а отже, містити так звану інтригу, примушуючи споживача до читання й інтерпретації, викликаючи спектр емоцій під час сприйняття інформації як сенсацій-

ної. Такий трансформований жанровий різновид представлений клікбейтними текстовими конструкціями.

Подальші дослідження цих мовних одиниць уможливають поглиблений аналіз впливу клікбейтних текстових конструкцій

на ефективність комунікації та формування громадської думки у віртуальному просторі, стимулюють активний науковий інтерес до трансформованих під впливом цифрових технологій та мережевої культури класичних медійних жанрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Shannon C.E. Communication in the presence of noise. *Proceedings of the Institute of Radio Engineers*, 1949. 37(37), 10–21.
2. Shannon C.E. Communication theory of secrecy systems. *Bell System Technical Journal*, 1949. 19–27.
3. Moles A.A. *Information theory and esthetic perception* (J. E. Kohen, Trans.). University of Illinois Press. 1966. 217 p.
4. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації, 2010. С. 67–96.
5. Austin J.L. *How to do things with words* (2nd ed.). Harvard University Press. 1975.
6. Searle J.R. What is a speech act? In M. Black (Ed.), *Philosophy in America*, 1965. 221–239. Allen and Unwin.
7. Searle J.R. *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge University Press. 1969.
8. Lilleker D.G. *Key concepts in political communication*. 2006. 79–84, 187–192. SAGE Publications.
9. Гусерль Е. Досвід і судження. Дослідження генеалогії логіки, 2024. С. 43.
10. Ульяновський В.І. Церква в Українській державі 1917–1920 рр. (доба Української Центральної Ради): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, 1997. С. 61–65.
11. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь, 1998. Т. 4. С. 116–125.
12. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис, 1972. С. 257–261.
13. Rogers, E.M. (2003). *Diffusion of innovations* (5th ed.). Free Press.
14. Павлушенко О. Заголовок інформаційно-новинних медіаматеріалів як засіб клікбейту. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Філологія (мовознавство)»*, 2025, 40, С. 89–97. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2025-40-09>

REFERENCES

1. Shannon, C.E. (1949). Communication in the presence of noise. *Proceedings of the Institute of Radio Engineers*, 37(37), 10–21.
2. Shannon, C.E. (1949). Communication theory of secrecy systems. *Bell System Technical Journal*, 19–27.
3. Moles, A.A. (1966). *Information theory and esthetic perception* (J. E. Kohen, Trans.). University of Illinois Press. 217 p.
4. Mak-Kveyl, D. (2010). Teoriya masovoyi komunikatsi [Theory of Mass Communication], pp.67–96. [in Ukrainian].
5. Austin, J.L. (1975). *How to do things with words* (2nd ed.). Harvard University Press.
6. Searle, J.R. (1965). What is a speech act? In M. Black (Ed.), *Philosophy in America*, 221–239. Allen and Unwin.
7. Searle, J.R. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge University Press.
8. Lilleker, D.G. (2006). *Key concepts in political communication*. 79 – 84, 187–192. SAGE Publications.
9. Huserl', E. (2024). Dosvid i sudzhennya. Doslidzhennya henealohiyi lohiky [Experience and Judgment. Studies in the Genealogy of Logic]. P. 43. [in Ukrainian].
10. Ul'yanovs'kyy, V.I. (1997). Tserkva v Ukrayins'kiy derzhavi 1917–1920 rr. (doba Ukrayins'koyi Tsentral'noyi Rady): *navchal'nyy posibnyk dlya studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv* [The Church in the Ukrainian State 1917–1920 (the time of the Ukrainian Central Rada)], pp. 61–65. [in Ukrainian].
11. Tolochko, O P., Tolochko, P.P. (1998). Kyivs'ka Rus' [Kyivan Rus], pp.116–125. [in Ukrainian].
12. Suchasna ukrayins'ka literaturna mova. Syntaksys (1972). [Modern Ukrainian literary language. Syntax], pp. 257–261. [in Ukrainian].
13. Rogers, E.M. (2003). *Diffusion of innovations* (5th ed.). Free Press.
14. Pavlushenko, O. (2025). Zaholovok informatsiyno-novynnykh mediamaterialiv yak zasib klikbeytu [The headline of informational and news media materials as a means of clickbait]. *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho. Seriya: Filolohiya (movoznavstvo)*. pp. 89–97 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 25.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

ЗМІСТОВА ПАРАДИГМА МОТИВУ КОХАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ ЛІРИЦІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ

Наталія Коломієць

кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету української філології
Криворізького державного педагогічного університету
просп. Університетський, 54, м. Кривий Ріг, Україна
orcid.org/0000-0001-5455-2538
e-mail: kolomiets_n1@ukr.net

Анотація. У статті зроблено спробу компаративного аналізу змістової парадигми мотиву кохання в українській та французькій ліриці. Виявлено специфіку осмислення цього мотиву в поетичних творах XIX – початку XX ст., що дало змогу окреслити еволюцію любовної тематики в контексті зміни художніх стилів, світоглядних орієнтирів та культурних моделей.

З'ясовано, що в першій половині – середині XIX ст. обидві національні літератури конституують мотив кохання в межах романтичної парадигми, проте реалізують його різними художньо-культурними конструктами. В українській поетичній традиції любовне переживання органічно інтегрується у фольклорний контекст, кохання постає не лише як інтимне почуття, а й як моральна категорія, що тісно пов'язана з народною ментальністю, звичаєвими нормами та символікою пісенної культури. Натомість у французькій ліриці цього періоду домінує психологічно-індивідуалістична модель, що акцентує на неповторних внутрішніх переживаннях ліричного суб'єкта, інтенсивності особистого досвіду, конфлікті між ідеалом і реальністю.

Українська поезія другої половини XIX – початку XX ст., зберігаючи етичний і гуманістичний виміри любовної тематики, поглиблює її інтимно-психологічний та філософсько-екзистенційний рівні, активно засвоює тенденції європейських модерністських течій, що позначилося на зростанні уваги до внутрішнього світу особистості та складності художнього відтворення емоційних станів. Французька лірика цього періоду переходить до символістської естетики, що трансформує мотив кохання в багатошарову семантичну структуру, де чуттєвість, духовність, еротизм і метафізична рефлексія поєднуються у витончену поетичну систему. Таким чином, спільною для обох традицій у цей період є тенденція до ускладнення любовної проблематики, однак національні моделі її художнього втілення залишаються відмінними за типом емоційної організації та глибиною культурних кодів.

Ключові слова: мотив кохання, українська поезія, французька поезія, поетика почуттів, романтизм, реалізм, ранній модернізм, порівняльний аналіз.

CONTENT PARADIGM OF THE LOVE MOTIF IN UKRAINIAN AND FRENCH LYRICS OF THE XIX – EARLY XX CENTURIES

Nataliia Kolomiets

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Ukrainian Philology
Kryvyi Rih State Pedagogical University
University Ave., 54, Kryvyi Rih, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5455-2538
e-mail: kolomiets_n1@ukr.net

Abstract. The article attempts a comparative analysis of the content paradigm of the love motif in Ukrainian and French lyrics. The specificity of the interpretation of this motif in the poetic works of the 19th and early 20th centuries has been revealed, which makes it possible to outline the evolution of the love theme in the context of changes in artistic styles, worldview orientations, and cultural models.

© Н. Коломієць, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

It was found that in the first half – middle of the 19th century, both national literatures constitute the motif of love within the framework of the romantic paradigm, but implement it with different artistic and cultural constructs. In the Ukrainian poetic tradition, the experience of love is organically integrated into the collective-ethical and folklore context, in which love appears not only as an intimate feeling, but also as a moral category that is closely related to the folk mentality, customary norms and symbols of song culture. Instead, the French lyric of this period is dominated by a psychological-individualist model that emphasizes the unique inner experiences of the lyrical subject, the intensity of personal experience, and the conflict between ideal and reality.

Ukrainian poetry of the second half of the 19th and early 20th centuries, while preserving the ethical and humanistic dimensions of the love theme, deepens its intimate-psychological and philosophical-existential levels, actively assimilates the trends of European modernist movements, which resulted in increased attention to the inner world of the individual and the complexity of the artistic reproduction of emotional states. French lyrics of this period transition to symbolist aesthetics, transforming the motif of love into a multilayered semantic structure, where sensuality, spirituality, eroticism, and metaphysical reflection are combined into a sophisticated poetic system. Thus, common to both traditions is the tendency to complicate the issue of love, but national models of its artistic embodiment remain different in the type of emotional organization and the depth of cultural codes.

Key words: love motif, Ukrainian lyrics, French lyrics, poetics of feelings, romanticism, realism, early modernism, comparative analysis.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку літературознавства позначився формуванням нових підходів до інтерпретації змістових і формальних складників художнього твору, його природи, історико-культурних вимірів тощо. У цьому контексті особливої актуальності набуває мотивний аналіз, який дає змогу простежити специфіку індивідуально-авторського бачення дійсності. Дослідження змістової парадигми мотивної структури творів різних поетикальних моделей сприяє цілісному розумінню художньо-естетичних еволюційних процесів.

Мотив кохання у різні історичні епохи отримував багатовимірне тлумачення, що зумовлено його загальнокультурною значущістю як феномена духовної культури. Попри універсальність цього досвіду, існують специфічні прояви його художньої актуалізації, спричинені національними особливостями різних літератур, світоглядними та естетичними запитами доби тощо. Зіставний аналіз французької та української ліричних традицій дає змогу виявити особливості літературних відкриттів, змістові доміанти та поетичні стратегії у трактуванні теми кохання митцями різних напрямів. Такий підхід розкриває специфіку художнього осмислення мотиву кохання залежно від історичної епохи, культурних парадигм і світоглядних установок авторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «мотив», «мотивний аналіз творів» привертають увагу сучасних літературознав-

ців. Категорія «мотив художнього твору» перебувала в полі вивчення науковців у порівняльній, семантичній, функціональній та інших площинах. Серед теоретичних розвідок, у яких порушено проблему сутності та структури мотиву, варто відзначити праці К. Палій, А. Тимченко, А. Ткаченка та ін. Вивченню та узагальненню провідних функцій мотивів у творі присвячено публікації М. Коршунової, Т. Кушнірової, Р. Пархоменко та ін. У цих працях наголошено, що мотив є структурним компонентом художнього твору, корелює з його тематичною організацією, забезпечує розгортання сюжету й репрезентацію авторської естетичної концепції, а також виконує функцію смислового увиразнення провідної ідеї тексту. Синтетичних праць, які були б спеціально присвячені вивченню змістової парадигми мотиву кохання в українській та французькій ліриці XIX – початку XX ст., немає.

Мета і завдання дослідження. Мета статті полягає у тому, щоб з'ясувати структуру та особливості семантичної значущості мотиву кохання в українській та французькій поезії XIX – початку XX ст. Відповідно до мети визначено такі провідні завдання: установити ключові естетичні та культурні чинники, що формували любовну тематику в українській і французькій ліриці окресленого періоду; проаналізувати семантичні та образні особливості репрезентації мотиву кохання в національних літературах, простежити варіанти його художньої реалізації

та їх еволюцію від романтизму до раннього модернізму.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Традиційно кохання постає у сприйнятті людей як загальнолюдський культурний код. В українській та французькій ліриці XIX – початку XX ст. цей мотив набував різних змістових і художніх відтінків (від романтичного, ідеалізованого оспівування до філософського осмислення природи почуття). Змістова парадигма мотиву кохання охоплює емоційно-психологічний та культурно-ціннісний рівні поетичних текстів та визначається історико-літературним контекстом, національною традицією, індивідуально-авторським стилем. Як відзначає М. Васків, любовно-еротична поезія є вагомим складником лірики як роду, вона знаходить відгомін у серцях переважної більшості читачів. «Така поезія єднає поетів і читачів усіх часів і народів. Бо в кожного кохання переживання його перипетій є індивідуальним і неповторним, але так само кожен читач шукає у ліричних версіях споріднені почуття, емоції, найдрібніші спільні моменти й порухи, можливо, «підказки» до подальших дій чи уникнення помилок тощо» [1, с. 261].

Філософія кохання у кожного народу має особливі національні прояви, що залежать від емоційного психопиту, історико-культурних рис тощо. Як в українській, так і у французькій ліриці мотив кохання має глибоке коріння, що сягає фольклорних джерел. В обох поетичних традиціях кохання виступає не лише емоційним станом, а й моральною цінністю, що визначає гармонію людини зі світом, природою, ближніми. Від українських фольклорних джерел до авторської лірики першої половини XIX ст. спостерігається безперервність емоційно-психологічного та символічного осмислення кохання як однієї з головних екзистенційних категорій. У французькій поетичній традиції кохання зберігає риси ідеалізованого почуття, що формує естетику емоційної широти та внутрішньої драми. Н. Міронова, аналізуючи особливості трактування етнокультурного концепту *amour*, відзначила, що ядерні компоненти цього французького національного коду переважно зберігаються в авторських концептосферах, проте периферійні поля мають відмінний зміст [2, с. 14].

У культурі романтизму набуває розвитку культ кохання. Він бере початок у національній французькій традиції від лірики трубадурів, які започаткували культуру куртуазної любові – *Fin Amors*. «У куртуазному універсумі трубадурів правив бог любові, який уславлював і вдосконалював душу. <...> Почуття кохання трактувалося як одухотворений потяг до краси, культура поклоніння й розчарування; асоціювалося з забороненим плодом, фізичною спрагою, недосяжною мрією» [3, с. 309]. Культурний концепт куртуазної любові набув нових обрисів у літературі XVIII ст. та трансформувалася в інтимній ліриці романтизму, яка є показовою у плані побудови міжособистісної комунікації, соціокультурних та світоглядних змін у суспільстві.

Ідейно-художня парадигма мотиву кохання в ліриці французького романтизму має широкий план вираження попри несприятливу для розвитку інтимної поезії суспільну атмосферу. Добі Першої імперії імпонувала класицистична поетична традиція з домінуванням раціоналістичного підходу, лаконізмом, логічно вибудованою композицією тощо. У період Реставрації та Липневої монархії відбувається інституалізація романтизму як домінантного художнього типу творчості, що зумовило трансформацію поетичних принципів. У літературу приходить увага до внутрішнього світу людини, почуттєвої сфери. Саме у цей період активно до інтимної лірики звертається В. Гюго, драму серця розкриває А. де Ламартін, радість страждання, поклоніння жінці відтворює Ш. Сент-Бев тощо.

У ліриці А. де Ламартіна кохання постає переважно в спогадах самотнього чоловіка як почуття, що синтезує біль і задоволення, смуток і радість, страждання і втіху. Уже перша збірка «Поетичні медитації» засвідчила відхід автора від наслідування поетичних технік попередників, що трактувалися романтиками як обмеження творчого вираження митця. Тексти поета оголюють внутрішнє життя особистості та вражають читача ліризмом.

Вірші «Озеро», «Храм», «Мрія», «До Ельвіри», «Безсмертя», «Осінь», «Самотність» та ін. вирізняються почуттєвістю, відвертістю в розкритті особистого досвіду втрати коханої, пов'язаної з її смертю. Мотив кохання уявлено в щемливих спогадах про щасливий час, який не можна повернути. Усвідомлення

ліричним суб'єктом швидкоплинності життя зумовлює журливу, безвідрадну тональність творів. Ліричний суб'єкт поезії «Озеро», апелюючи до уявного читача, закликає не гаяти часу та насолоджуватися різними проявами життя і кохання: «*Aimons donc, aimons donc! / de l'heure fugitive, hâtons-nous, jouissons! / L'homme n'a point de port, le temps n'a point de rive; / il coule, et nous passons!*» [4, с. 163].

Відчуття завершеності життя та атмосфера з'єднання з вічним Духом роблять почуттєвий світ простором мрії, марення. Тема має автобіографічний вектор – смерть Ж. Шарль, зустрічі та листування з якою надихали митця на творчість. Образ цієї жінки збережено у віршах автора під ім'ям Ельвіра. Подібна мистецька концепція засвідчує те, що доробок А. де Ламартіна віддаляється від бачення поетичних текстів як «епопеї знання» митцями доби Просвітництва та набуває іншого звучання – «інтимного «епосу про душу» [5, с. 44].

П.-Ж. Беранже, відмовившись від канонів класицизму, відродив жанр пісні та демократичну культуру у французькій національній традиції. Тексти, побудовані на лексиці живої народної мови, природним способом містять у собі розмовні кліше та фразеологізми. Його інтимна та еротична лірика сповнена емоційним ліризмом та інтимністю почуттів. Ліричний суб'єкт твору «Багато кохання» («*Beaucoup D'amour*») розкриває цінність любові як духовного феномена порівняно зі славою та багатством: «*L'éclat, le renom, la fortune, / Moins que l'amour rendent heureux*» [6, с. 153]. Таким чином, почуття кохання осмислюється як індивідуальний досвід, що несе універсальний зміст.

У ліриці А. де Мюссе кохання постає засобом пізнання світу. Автор наголошує на трагічній суперечності між прагненням до духовної єдності та неминучим розчаруванням. У вірші «Смуток» любов потрактовано як джерело духовного становлення через страждання. Близькою за звучанням є поезія «Травнева ніч», де муза, апелюючи до поета, називає любов синтезом натхнення й муки. Вірш «Спогад» сповнений ностальгії та внутрішнього розпачу через трагічне кохання. Це почуття в ліриці автора постає своєрідним мірилом гармонії.

У творах В. Гюго «Смуток Олімпія», «Завтра, на світанку...», «Стара пісня юних

днів» та ін. любов постає вічною, незламною силою, що здатна пережити розлуку, втрати і навіть смерть. Ліричний суб'єкт набуває рис автобіографічності, його переживання подаються як автентичний щоденник душі, що засвідчує суттєві зміни художніх форм інтимної поезії.

Романтики відходять від класицистичної традиції та прагнуть індивідуалізації інтонації, емоційної щирості, спонтанності почуттів. Змістова парадигма цього мотиву в поезії першої половини XIX ст. вибудовується на основі таких семантичних опозицій, як: духовне/тілесне, ідеальне/земне, гармонія/страждання, вірність/зрада. Кохання у французькій літературі означеного періоду постає одним із головних чинників формування романтичної картини світу, у якій почуття набуває статусу абсолютної цінності. Поезія доби утвердила нову естетику почуттів – індивідуальну, емоційно насичену, духовно спрямовану, що заклала підвалини розвитку європейської ліричної традиції другої половини XIX ст.

Українській ліриці першої половини – середини XIX ст. властива національна специфіка, що зумовлена особливостями світогляду народу, історичним контекстом і фольклорною традицією. Мотив кохання стає одним із провідних у творчості багатьох письменників (В. Забіли, Л. Боровиковського, М. Петренка, Т. Шевченка, Є. Гребінки та ін.). На відміну від західноєвропейських митців означеного періоду українські поети осмислюють любов в народнопоетичній традиції, ґрунтуючись на системі архетипних образів та сталій символіці. Наприклад, любовні стосунки в низці творів («Не щербечи, соловейку...», «Світи, світи, місяченьку» В. Забіли, «Вечірній дзвін», «Утоптала стежечку» М. Петренка та ін.) змодельовані через універсальні природні знаки: калину, тополь, явір, зорю, місяць та ін. Такі художні особливості надають почуттю позачасового виміру.

Означена фольклорна парадигма зумовила формування особливого національного емоційно-образного коду. Сталість образної системи забезпечує повторюваність структур, у яких кохання осмислюється з позицій духовної єдності, втраченої гармонії чи екзистенційної туги. У творчості В. Забіли, наприклад, мотив кохання сповнений ніжності та глибокого смутку: його ліричний герой переживає не пристрасті, а тиху, щирю любов,

часто нерозділену, але піднесену («Кохання», «Розлука», «Маруся», «Голуб», «Туга серця» та ін.). У творах Л. Боровиковського («Молодиця», «Чарівниця», «Розставання» та ін.) і М. Петренка («Тебе не стане в сих місцях...», «Туди мої очі, туди моя думка...», «Недуг» та ін.) виразніше звучить мотив самотності, туги за недосяжним ідеалом, що наближає їхні твори до європейського романтизму. Кохання у цих текстах осмислюється як форма духовного випробування, прагнення до гармонії, що ніколи не досягається цілком.

Любов у творах українських поетів-романтиків зображується не лише як пристрасть, а й як духовна цінність. Через любовну тематику письменники розкривають глибинні моральні засади українського характеру. Якщо французька лірика часто звертається до екзистенційного «я» та зіставлення ідеальної й реальної площин, то в українській поезії глибоко особистісні мотиви стають не лише темою інтимного переживання, а й способом передачі моральних, духовних і соціальних цінностей. Осмислення мотиву кохання інтегрується в національну традицію, має виразне етнокультурне забарвлення. Українські поети, спираючись на фольклорні традиції, трактують кохання як етичну категорію, соціально-культурний феномен та психологічну рефлексію. Такий підхід забезпечив формування гуманістичної моделі в українській ліриці, що зберегла свою актуальність у подальшому розвитку літератури.

Середина – друга половина XIX ст. у французькій літературі позначена глибокою трансформацією естетичних і світоглядних орієнтирів. «Провідним вектором руху поезії середини XIX ст. був взаємозв'язок та взаємозбагачення лірики романтичного та реалістичного спрямувань» [7, с. 37]. Моделювання художньої реальності в літературі реалізму Франції опиралося на настанови глибокого всебічного дослідження дійсності, соціально-психологічного детермінізму, віддзеркалення проблем доби та ін., що зумовило домінанту художнього об'єктивізму над емоційним самовираженням митців. Такі потенції передусім реалізувала проза, що й відбилося на жанровому діапазоні національної літератури. На зміну романтичному культу почуття приходить реалістичне й символістське переосмислення внутрішнього світу людини. Мотив кохання, який у добу романтизму був

художнім відлунням ідеалу, у творчості поетів цього періоду набуває складнішого, багатомірного характеру – стає інструментом пізнання людської природи, духовного відчуження та пошуку сенсу буття.

У культурному французькому дискурсі другої половини XIX – початку XX ст. мотив кохання виокремлюється як один із ключових змістових векторів поетичної свідомості. У поезії Ш. Бодлера любов постає амбівалентним почуттям – поєднанням захоплення й страждання, краси й гріха. У збірці «Квіти зла» мотив кохання розкриває драму людського існування між тілесним і духовним початками («Мурилка», «Обітниця», «З'ява», «Тихцем», «Мій частий сон» та ін.). Поет демонструє кризу романтичного світогляду, коли кохання перестає бути рятівною силою, а перетворюється на болісне відчуття неможливості гармонії. Це почуття осмислюється як сполучення потягу до трансценденції й водночас як сюжет внутрішнього занепаду.

Поетична мова кохання П. Верлена постає сповненою натяків, півтонів, ритмічної музичності. У збірках «Мудрість», «Романси без слів» любовні переживання передаються через нюансовану психолого-емоційну палітру: тугу, ніжність, каяття, зневіру. Його ліричний герой не прагне до піднесеного ідеалу, а радше сповідує беззахисність людського серця перед силою почуттів. Ніжним і болючим постає це переживання в поезії «Мій давній сон»: «Je fais souvent ce rêve étrange et pénétrant / D'une femme inconnue, et que j'aime, et qui m'aime» [8, с. 46]. У цьому контексті кохання набуває ознак мрії про ідеалізовану жінку і водночас звучить як відчуття втрати. Автор експериментує з музичністю стилю, де звучання, пауза й інтонація набувають відчутної ролі в реалізації мотиву. Змістова парадигма кохання у французькій ліриці цього періоду актуалізує таке семантичне поле: бажання – очікування – розчарування.

Українська лірика другої половини XIX – початку XX ст. звільняється від суто фольклорної традиції, набуваючи рис психологізму та індивідуалізації почуттів. Наприклад, у творчості І. Франка любовна тема постає у широкій філософській і соціальній перспективі. У збірках «З вершин і низин», «Зів'яле листя» кохання зображується як складний духовний досвід, що поєд-

нує страждання, пошук гармонії й усвідомлення неминучої самотності. Письменник уводить мотив кохання у контекст морального вибору, де поразка в особистому житті не руйнує особистість, а поглиблює її духовне самопізнання.

У поезії Лесі Українки мотив кохання поєднується з темою духовної свободи, внутрішньої сили та гідності жінки. Її ліричні героїні прагнуть не лише любити, а й залишатися вірними собі, своїм ідеалам. Кохання постає як вияв активної життєвої позиції, як духовне зусилля, що підносить людину над буденністю. У віршах «Все, все покинуть, до тебе полинуть...», «Коли дивлюсь глибоко в любі очі...», «Не жаль мені, що я тебе кохаю...» та ін. любов осмислюється як тонка гармонія між ніжністю і болем, між ідеалом і реальністю.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Компаративний огляд української та французької лірики XIX – початку XX ст. дає підстави стверджувати, що обидві традиції вибудовують мотив кохання як інтегральний естетичний і світоглядний конструкт, у якому фіксуються зміни культурної свідомості, моральних уявлень

та художніх орієнтирів часу. У поезії першої половини XIX ст. цей мотив розгортається у руслі романтизму, проте його національні модифікації суттєво різняться: українська лірика тяжіє до фольклорно-етичного підґрунтя, тоді як французька зосереджується на індивідуально-психологічній природі переживання. У другій половині XIX – на початку XX ст. розвиток мотиву кохання відбувається в напрямі внутрішньої диференціації: українська поезія, не втрачаючи морально-етичного змісту, посилює інтимно-рефлексивний та філософський аспекти, а французька продуктивно опановує символістську естетику, формуючи багаторівневу систему значень і нюансовану емоційну палітру любовного досвіду.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розширення типологічного аналізу любовної семантики, зокрема на вивчення трансформацій мотиву кохання в контексті модерністських течій початку XX ст. Перспективним також видається залучення ширшого кола міжкультурних паралелей та інтермедійних зв'язків, що дасть змогу глибше осмислити динаміку європейського любовного дискурсу в історико-естетичній перспективі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васьків М. «Коли кохання вперто проситься у вірш»: Павло Мовчан любовно-еротичний. *Синopsis: текст, контекст, media*. 2024. № 30(4). С. 260–267.
2. Myronova N. Caractéristiques individuelles du code ethnoculturel français amour (sur le matériel du roman d'Amelie Nothomb «Mercure»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2019. № 43. Т. 3. С. 12–15.
3. Яременко Н., Коломієць Н. Куртуазна література доби Середньовіччя і трансформація її ідей у епоху Відродження. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського*. Серія «Філологічні науки». 2014. Вип. 4.13. С. 308–313.
4. Lamartine de A. *Meditations poetiques*. Creative Media Partners, LLC, 2022. 342 p.
5. Loiseleur A. Lamartine et le «philosophe mourant». *Méditations poétiques, impressions philosophiques. Dans Romantisme*. 2004. № 2 (124). P. 43–52.
6. Beranger P.-J. *Oeuvres completes de P.-J. de Béranger*. 1847. Paris : Edité par Perrotin, 1847. URL: <https://www.poesie-francaise.fr/pierre-jean-de-beranger/poeme-beaucoup-d-amour.php>
7. Коломієць Н., Яременко Н. Історія зарубіжної літератури другої половини XIX століття: матеріали для вивчення : навчальний посібник. Кривий Ріг, 2021. 144 с.
8. Verlaine P. *Poèmes saturniens*. 1994. Paris, éd. Larousse. 176 p.

REFERENCES

1. Vaskiv, M. (2024). “Koly kokhannia vperto prosyt’sia u virsh”: Pavlo Movchan liubovno-erotychnyi [“When love persistently asks to enter the verse”: Pavlo Movchan’s love-erotic poetry]. *Synopsis: Tekst, Kontekst, Media*, 30(4), 260–267. [in Ukrainian].
2. Myronova, N. (2019). Caractéristiques individuelles du code ethnoculturel français amour (sur le matériel du roman d'Amelie Nothomb “Mercure”) [Individual characteristics of the French ethnocultural code of love (based on Amélie Nothomb’s novel “Mercure”)]. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Seria: Filolohiia*, 43(3), 12–15. [in French].

3. Yaremenko, N., & Kolomiets, N. (2014). Kurtuazna literatura doby Seredn'ovichchia i transformatsiia yii idei u epokhu Vidrodzhennia [Courtly literature of the Middle Ages and the transformation of its ideas in the Renaissance]. *Naukovyi Visnyk Mykolaivskoho Derzhavnoho Universytetu im. V O. Sukhomlynskoho. Seriya: Filolohichni Nauky*, 4(13), 308–313. [in Ukrainian].
4. Lamartine, A. de. (2022). *Méditations poétiques* [Poetic meditations]. Creative Media Partners, LLC. [in French].
5. Loiseleur, A. (2004). Lamartine et le “philosophe mourant”. *Méditations poétiques, impressions philosophiques* [Lamartine and the “dying philosopher”: Poetic meditations, philosophical impressions]. *Romantisme*, 2(124), 43–52. [in French].
6. Béranger, P.-J. (1847). *Œuvres complètes de P.-J. de Béranger* [Complete works of P.-J. de Béranger]. Paris: Perrotin. Retrieved from: <https://www.poesie-francaise.fr/pierre-jean-de-beranger/poeme-beaucoup-d-amour.php> [in French].
7. Kolomiets, N., & Yaremenko, N. (2021). *Istoriia zarubizhnoi literatury druhoi polovyny XIX stolittia: Materialy dlia vyvchennia* [History of world literature of the second half of the 19th century: Study materials]. Kryvyi Rih. [in Ukrainian].
8. Verlaine, P. (1994). *Poèmes saturniens* [Saturnian poems]. Paris: Larousse. [in French].

Дата першого надходження статті до видання: 24.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 81'373.611:78.03 (=161.2, =152.51)
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.10>

МУЗИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В КОРЕЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ І ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ (НА МАТЕРІАЛІ НАЗВ ТРАДИЦІЙНИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ)

Мирослава Корецька

здобувачка вищої освіти кафедри корейської і японської філології
факультету східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету
вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, Україна
e-mail: myroslava.koretska@knlu.edu.ua

Людмила Рибачківська

кандидат філологічних наук,
завідувачка кафедри англійської мови і перекладу
факультету східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету
вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-5860-5550
e-mail: liudmyla.rybachkivska@knlu.edu.ua

Анотація. У статті розглянуто лексико-семантичні й етимологічні особливості назв традиційних музичних інструментів у корейській та українській мовах. З'ясовано, як культурні та історичні чинники впливають на формування термінології в обох мовах та які закономірності простежуються у способах творення назв інструментів. Значну увагу приділено впливу міжмовних контактів, зокрема запозичень із китайської, італійської, тюркських мов, що відображається у структурі та семантиці термінів. Проаналізовано звуконаслідувальні елементи (ономотопею) та описові маркери, які уточнюють призначення й властивості інструментів, як-от корейські терміни 장구 (джанггу), 단소 (дансо), 비파 (біпа) та українські «зозуля», «ріг». Виявлено відмінності у формуванні музичної термінології: у корейській мові частина назв пов'язана з історичними державними утвореннями (наприклад, 가야고 (каяго)), тоді як в українській мові подібні зв'язки трапляються рідше. Це засвідчує, що, попри спільні закономірності, кожна мова відображає власні культурні й історичні особливості. Практичний аналіз дав змогу визначити основні способи творення термінів та їх семантичне навантаження, що може бути використано у перекладі, викладанні музики та створенні навчальних матеріалів. Результати дослідження підтверджують важливість порівняльного підходу для розуміння музичної термінології та її культурного контексту. Перспективи подальших досліджень охоплюють аналіз сучасної музичної лексики (зокрема, термінів К-Поп), вивчення впливу перекладу та міжмовних контактів на розвиток музичних терміносистем. Окрім того, систематизація та створення порівняльних баз даних назв інструментів допоможуть розширити можливості практичного використання таких матеріалів у навчанні, перекладі та міжкультурній комунікації. Отримані результати сприяють глибшому розумінню взаємозв'язку мови, культури та музики й демонструють, як традиційні музичні інструменти відображають національні та історичні особливості кожного народу, формуючи водночас спільні закономірності у способах творення музичних термінів.

Ключові слова: музична термінологія, семантика, традиційні музичні інструменти, порівняльний аналіз, міжкультурна комунікація, етимологія.

**MUSICAL TERMINOLOGY IN KOREAN AND UKRAINIAN:
LEXICAL-SEMANTIC AND COMPARATIVE ANALYSIS
(BASED ON THE NAMES OF TRADITIONAL MUSICAL INSTRUMENTS)**

Myroslava Koretska

Higher Education Applicant at the Department of Korean and
Japanese Philology Faculty of Oriental and Slavic Philology
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska Str., 73, Kyiv, Ukraine
e-mail: myroslava.koretska@knlu.edu.ua

Liudmyla Rybachkivska

Candidate of Sciences in Philology,
Head of the Department of English Language and Translation
Faculty of Oriental and Slavic Philology
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska Str., 73, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5860-5550
e-mail: liudmyla.rybachkivska@knlu.edu.ua

Abstract. The article examines the lexical-semantic and etymological features of the names of traditional musical instruments in Korean and Ukrainian. It explains how cultural and historical factors influence the formation of terminology in both languages and what patterns can be traced in the ways of creating names for instruments. Considerable attention is paid to the influence of interlingual contacts, in particular borrowings from Chinese, Italian, and Turkic languages, which is reflected in the structure and semantics of terms. Onomatopoeic elements (onomatopoeia) and descriptive markers that specify the purpose and properties of instruments, such as the Korean terms 장구 (janggu), 단소 (danso), 비파 (bipa) and the Ukrainian зозуля, піз, are analysed. Differences in the formation of musical terminology have been identified: in Korean, some names are associated with historical state formations (e.g., 가야고 (gayago)), while in Ukrainian such associations are less common. This shows that, despite common patterns, each language reflects its own cultural and historical characteristics. Practical analysis made it possible to identify the main ways of creating terms and their semantic load, which can be used in translation, music teaching and the creation of teaching materials. The results of the study confirm the importance of a comparative approach to understanding musical terminology and its cultural context. Prospects for further research include the analysis of contemporary musical vocabulary (in particular, K-Pop terms), the study of the influence of translation and interlingual contacts on the development of musical terminology systems. In addition, the systematisation and creation of comparative databases of instrument names will help to expand the practical use of such materials in teaching, translation and intercultural communication. The results obtained contribute to a deeper understanding of the interconnection between language, culture and music and demonstrate how traditional musical instruments reflect the national and historical characteristics of each people, while at the same time forming common patterns in the ways musical terms are created.

Key words: musical terminology, semantics, traditional musical instruments, comparative analysis, intercultural communication, etymology.

Постановка проблеми. У сучасному світі дедалі більше зростає вплив корейської індустрії розваг, зокрема феномену К-Поп, у зв'язку з чим актуальним стає вивчення музичної термінології та її зіставлення з українською. К-рор не лише популяризує сучасну музику, а й стимулює інтерес до традиційних музичних інструментів, які все частіше поєднуються із сучасними звучаннями у творах виконавців. Це створює новий простір для міжкультурної комунікації та формування нових музичних понять у перекладацькій практиці.

Питання музичної термінології окреслено в роботах С. Булик-Верхоли, Л. Соколової, D. Lee, В. Деньковича, Т. Сідлецької та інших дослідників. Проте зіставлення музичних термінів корейської та української мов на матеріалі назв традиційних музичних інструментів у контексті сучасної культури залишається недостатньо вивченим.

Отже, проблема полягає у виявленні спільних та відмінних рис лексико-семантичної структури музичних термінів у двох мовах і визначенні культурно-національних

чинників, що вплинули на формування цієї лексики.

Мета і завдання статті. Метою статті є порівняльний аналіз лексико-семантичних особливостей музичної термінології корейської та української мов у назвах традиційних інструментів. Для реалізації поставленої мети передбачено виконати такі завдання: проаналізувати наукові праці, присвячені проблемі музичної термінології та принципам її класифікації; визначити семантичні та етимологічні риси назв традиційних музичних інструментів у корейській та українській мовах; виявити подібності та відмінності у способах творення відповідних термінів.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єкт дослідження – музична термінологія корейської та української мов. Предмет дослідження – лексико-семантичні особливості назв традиційних музичних інструментів у корейській та українській мовах, їх порівняльний аналіз з урахуванням культурно-національної специфіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Музична термінологія є специфічною підсистемою лексики, що включає назви музичних явищ, технік та інструментів. Як зазначає Christophe Roche, термін відображає не лише слово, а й поняття (концепт), яке воно позначає, тобто певну когнітивну й культурну категорію [1, с. 1]. У контексті музики це означає, що назви традиційних інструментів відображають не лише їх звукове позначення, а й містять інформацію про будову, спосіб гри, матеріал виготовлення та історико-культурне значення.

С. Булик-Верхола аналізує лексико-семантичні процеси в українській музичній термінології, показуючи, що архаїзми та історизми поступово виходять з активного вжитку, тоді як запозичення й діалектні назви поповнюють терміносистему, що свідчить про її динамічний розвиток [2].

В. Денькович досліджує символіку українських народних інструментів і підкреслює, що їхні назви виконують не лише комунікативну, а й культурно-символічну функцію [3, с. 84].

Класифікація музичних інструментів у сучасній музикознавчій практиці зазвичай ґрунтується на фізичному принципі утворення звуку. Згідно з Lee (2019), система

Hornbostel–Sachs поділяє музичні інструменти на такі основні категорії: **струнні** (*Chordophones*), **духові** (*Aerophones*), **ударні** (*Idiophones* та *Membranophones* [4, с. 74]. У корейській музичній традиції до струнних належать 가야금 (каягим), 해금 (хегим); до ударних – 장구 (чангу), 북 (бук), до духових – 대금 (тегим), 피리 (пхірі) [5]. В українській музичній традиції ударні інструменти представлені бубном і бугаєм; духові – сопілкою та сурмою; струнні – кобзою, бандурою й торбаном [6, с. 76–80]. Окрім того, музичні інструменти можна класифікувати за матеріалом виготовлення, способом гри та історичною належністю, що дає змогу глибше аналізувати особливості музичної термінології.

У корейській музичній термінології назви інструментів часто відображають **походження, конструкцію та звук**. Наприклад, 가야금 (каягим) складається з 가야 (кая) – назва історичного регіону Кая. Назви 해금 (хегим) та 장구 (чангу) демонструють інформацію про форму інструмента та спосіб гри [7].

В українській музичній термінології назви інструментів зазвичай пов'язані з їхньою **функцією, способом гри або характером звучання**. Це можна проілюструвати на прикладі *сопілки*: сама назва походить від дієслова *сопіти* – видавати свистячий звук, характерний для цього інструмента. Така етимологія відображає лексико-семантичний зв'язок між терміном та його звуковою або функціональною характеристикою, що є типовим для українських народних музичних інструментів.

Таким чином, формування музичних термінів у корейській та українській мовах відбувається за подібними принципами: морфологічна структура й семантичне мотивування назв інтегрують лінгвістичний, функціональний і культурний аспекти, що створює підґрунтя для подальшого порівняльного аналізу.

Щоб підтвердити зазначені положення та детальніше дослідити закономірності лексико-семантичного формування назв музичних інструментів, доцільно провести практичний аналіз конкретних прикладів традиційних інструментів обох культур. Для цього аналізу буде використано по дев'ять назв музичних інструментів із корейської та української мов.

Першою категорією для аналізу будуть розглянуті **струнні інструменти**.

Українські традиційні струнні інструменти:

1. Гуслі – назва походить від слов'янських слів «*густити*», «*гудіти*». Це дерев'яний щипковий інструмент трикутної форми з натягнутими струнами [6, с. 75].

2. Басоля (басок) – різновид віолончелі українського походження. У Центрі та на Сході України переважає чотириструнна форма, на Заході – триструнна. Інструмент виконує функції баса в ансамблі [6, с. 76].

3. Кобза – щипковий інструмент з овальним корпусом, шийкою з ладами, струнами та приструнками. В. Ємець наводить дві версії походження кобзи. Згідно з першою, кобза є одним із найдавніших музичних інструментів азійського походження і вже в XII ст. був відомий серед половців; звідти він перейшов до татар, а згодом потрапив і в Україну. Друга версія пов'язує походження кобзи з турецько-татарськими народами, що підтверджується наявністю подібного інструмента у сучасних турків – «*кобуз*», який за формою нагадує давню кобзу [8, с. 3].

Корейські традиційні струнні інструменти:

1. 거문고 (*гомунго*) – назва інструменту має давню історію. Згідно з історичними текстами 삼국사기 (Самгук Сагі, «Історичні записи трьох держав Кореї»), за часів держави Когурьо король Сан-Ак придумав назву для семиструнного інструмента. Під час виконання мелодій на цьому інструменті до нього прилітав чорний журавель і «танцював» під музику. Назва утворена з формем 고 (го) – «струнний інструмент, цитра» та 거문 (гомун) – «чорний». Компонент 고 (го) запозичений з китайського ієрогліфу, який позначав струнні інструменти сімейства цитр. Таким чином, назва означає «чорна цитра», що вказує як на матеріал виготовлення (чорне дерево), так і на тип звуковидобування – щипковий [5, с. 20–21].

2. 가야고 (каяго) – інструмент названий на честь Королівства Кая, де його було винайдено. Це надає інструменту статус історичного маркера корейської музичної та культурної ідентичності [5, с. 27].

3. 비파 (біпа) – назва інструменту виконує кінетичну та ономотопеїчну функції, оскільки описує основні рухи пальців під час гри: 비 (*бі*) – «вниз», 파 (*па*) – «вгору». Такий

підхід підкреслює техніку виконання та специфіку гри на інструменті [5, с. 33].

Наступна класифікація, яку ми розглянемо, – духові інструменти.

Українські народні духові інструменти:

1. Окарина (зозуля) – назва походить з італійської «*гусятко*». Інструмент має шість отворів для пальців, що забезпечує багатий звуко-ряд і тембр. Окарина звуконаслідує виття звірів та спів птахів, особливо кування зозулі [8, с. 78].

2. Дуда (коза) – народний духовий інструмент язичкового типу. Складається з повітряного міха (зі шкіри кози або барана), трубки нагнітання повітря, ігрової трубки з 5–6 отворами та басової й квінтової трубок. Дуда використовувалася пастухами та козаками для виконання як протяжних, так і швидких імпровізаційних мелодій [8, с. 78].

3. Ріг – давній сигнальний та ритуальний інструмент, виготовлений із коров'ячого рога. В Україні відомий із часів Київської Русі як бойовий інструмент дружин. Ріг видає гучний, пронизливий звук, проте лише поодинокі ноти [8, с. 79].

Корейські народні духові інструменти:

1. 대금 (*тегим*) – назва інструменту є описовим маркером його розміру. Вона складається з морфем 대 (*те*), що означає «великий», та 금 (*гим*) – «бамбукова флейта». Таким чином, назва означає «велика бамбукова флейта», яка є найбільшою традиційною флейтою Кореї. Великий розмір інструмента зумовлює насичений тон та потужну виразність у виконанні [5, с. 47].

2. 향피리 (хянпхірі) – назва інструменту є культурно-класифікаційним маркером, оскільки морфема 향 (*хян*) означає «місцевий, корінний». Інструмент використовували для виконання придворної музики, народних пісень та імпровізаційних жанрів [5, с. 54].

3. 단소 (дансо) – назва інструменту є описовим маркером його розміру. Вона складається з морфем 단 (*дан*) – «короткий, невеликий» та 소 (*со*) – «вертикальна флейта». Назва відображає конструктивну властивість інструменту (довжина приблизно 43 см), що робить його придатним для делікатної орнаменталізації та легкого опанування [5, с. 57–58].

Остання категорія, яку ми розглянемо, – ударні інструменти.

Українські народні ударні інструменти:

1. Бугай – назва походить від італійської *frictio* («тертя»). Це західноукраїнський фрик-

ційний інструмент, що імітує ревіння бугая (бика). Складається з дерев'яного циліндра, обтягнутого шкірою, із прикріпленим пучком кінського волосся. Звук утворюється шляхом смикання мокрими руками за це волосся [8, с. 80].

2. Бухало – великий, але компактний український барабан із прикріпленою тарілочкою. Використовувався переважно в танцювальній музиці. Кріпився до пояса, а звук отримували за допомогою калатайки по барабану та металевого прутика по тарілці [8, с. 80].

3. Тулумбас – різновид української литаври, поширений серед запорізьких козаків у XVII ст. Це великий казаноподібний барабан, обтягнутий шкірою, по якій ударили калаталом. Тулумбаси мали різні розміри, зокрема, великі моделі (*набати*) використовувалися попарно та перевозилися на конях [8, ст. 80].

Корейські народні ударні інструменти:

1. 장구 (джанггу) – двоголовий барабан у формі пісочного годинника, також відомий як 요고 (його) – «поперековий барабан». Лексично інструмент створює контраст між вищими і нижчими тонами, імітуючи звук дощу. Його походження, ймовірно, запозиччене або сформувався під впливом індійського прототипу (*дамару*). Широке використання джанггу датується часами Когурьо [5, с. 66–67].

2. 쟁과리 (кквенгварі) – невеликий ручний дзвін, також відомий як 쇠 (све) або 소금 (согим) – «малий метал». Виконавець на ньому, 상쇠 (сангсве), є лідером ансамблю. Назва інструменту, ймовірно, є оноματοпечною, імітуючи його різкий, дзвінкий звук, та етимологічно пов'язана з терміном «метал» (쇠). Сам інструмент 쟁과리 (кквенгварі) символізує звук грому [5, с. 62].

3. 징 (джінг) – великий ручний дзвін із глибоким, резонансним звуком, який огортає ансамбль та позначає основні ритмічні межі, створюючи відчуття порядку. Викорис-

товувався у придворній та військовій музиці. Інструмент символізує вітер [5, с. 64].

Проаналізована інформація щодо лексико-семантичних та етимологічних властивостей назв традиційних музичних інструментів обох мов показала такі закономірності їх творення. У корейській та українській мовах простежуються запозичення з інших мов і культур (китайська, італійська, тюркські мови), що здійснювалося через окремі морфеми. Окрім того, назви обох мов мають звуконаслідувальні властивості (ономатопея), наприклад «зозуля» та 장구 (джанггу). Часто назви формуються через описовий маркер, як-от «ріг», 단소 (дансо) або 비파 (біпа). Серед відмінностей слід зазначити, що в корейській мові частина термінів походить від назв державностей (가야고 (каяго)), що підкреслює історико-культурний контекст їх виникнення. Таким чином, способи творення термінів музичних інструментів у корейській та українській мовах подібні, проте кожна мова відображає власні культурні особливості та історичний вплив державності України та Республіки Корея на формування музичної термінології.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Порівняльний аналіз підтвердив, що способи творення термінів у двох мовах подібні за структурою та семантикою, але кожна терміносистема має власні національні та історико-культурні особливості. Теоретичні положення щодо класифікації музичних інструментів, семантичних та етимологічних термінів були підтверджені практичним аналізом і дають змогу глибше розуміти взаємозв'язок мови, культури та музики.

Перспектива дослідження полягає у розширенні аналізу сучасної музичної термінології, створенні порівняльних словників і баз даних музичних термінів для практичного застосування у перекладі, викладанні музики, відкриваючи нові можливості для подальших лінгвістичних і міжкультурних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dans TOTH. *Terminologie et Ontologie: Théories et Applications*. TOTH 2007: *Terminologie et Ontologie*. Annecy, France. 2007. URL: https://christophe-roche.fr/Bibliographie/2007/Ontoterminologie_TOTH_2007.pdf (дата звернення: 19.11.2025).
2. Булик-Верхола С. Лексико-семантичні процеси в українській музичній термінології. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2013. № 765. С. 78–81.
3. Денькович В. Репрезентації та символізм народних музичних інструментів у сучасній українській національній культурі. *Українські культурологічні студії*. 2023. № 12. Т. 1. С. 84–87. [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1\(12\).18](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1(12).18)

4. Lee D. Hornbostel-Sachs Classification of Musical Instruments. *Knowledge Organization*. 2020. Vol. 47. № 1. P. 72–91. DOI: <https://doi.org/10.5771/0943-7444-2020-1-72>
5. Chun I.P. *Musical Instruments of Korea*. 1st ed. Seoul : Asian Culture, 2025. ISBN 979-11-92666-23-5.
6. Українська народна музична творчість : навчальний посібник / упоряд. Л.С. Соколова. Харків : Друкарня МАДРИД, 2019. 126 с. ISBN 978-617-7683-95-6.
7. Everything Korea. *A Guide to Korean Traditional Music: Instruments and Genres*. URL: <https://everythingkorea.blog/2025/03/20/a-guide-to-korean-traditional-music-instruments-and-genres/> (дата звернення: 19.11.2025).
8. Сідлецька Т.І. Шляхи виникнення та розвитку кобзи і бандури в Україні. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2010. Вип. 16. Т. 1. 219 с.

REFERENCES

1. Dans, T. (2007). Terminologie et ontologie: Théories et applications. TOTh 2007: Terminologie et Ontologie. Annecy, France. Retrieved from: https://christophe-roche.fr/Bibliographie/2007/Ontoterminologie_TOTh_2007.pdf
2. Bulyk-Verkhola, S. (2013). Leksyko-semantychni protsesy v ukrainskii muzychnii terminolohii [Lexical-semantic processes in Ukrainian musical terminology]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*. Serii: Problemy ukrainskoi terminolohii, (765), 78–81 [in Ukrainian].
3. Denkovych, V. (2023). Rerezentatsii ta symbolizm narodnykh muzychnykh instrumentiv u suchasni ukrainskii natsionalni kulturi [Representations and symbolism of folk musical instruments in contemporary Ukrainian national culture]. *Ukrainski kulturolohichni studii*, 12(1), 84–87. [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1\(12\).18](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1(12).18) [in Ukrainian].
4. Lee, D. (2020). Hornbostel-Sachs classification of musical instruments. *Knowledge Organization*, 47(1), 72–91. <https://doi.org/10.5771/0943-7444-2020-1-72>
5. Chun, I.P. (2025). *Musical instruments of Korea* (1st ed.). Seoul: Asian Culture.
6. Sokolova, L.S. (2019). *Ukrainska natodna muzychna tvorchist: navch. posib.* [Ukrainian folk musical creativity: a textbook]. Kharkiv: Drukarnya MADRYD [in Ukrainian].
7. Everything Korea. (2025). *A guide to Korean traditional music: Instruments and Genres*. Retrieved from: <https://everythingkorea.blog/2025/03/20/a-guide-to-korean-traditional-music-instruments-and-genres/>
8. Sidletska, T.I. (2010). Shliakhy vynyknennia ta rozvytku kobzy i bandury v Ukraini [The origins and development of the kobza and bandura in Ukraine]. *Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*, 16(1), 219 p. Rivne: RDHU [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 20.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 821.133.1: 82-31(д'Авенія)
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.11>

ПОЧУТИ, ІНШОГО НЕ БАЧАЧИ: РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У РОМАНІ А. Д'АВЕНІА «ПЕРЕКЛИЧКА»

Ірина Кушнір

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри світової літератури
Львівського національного університету імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна
orcid.org/0000-0001-5812-2543
Researcher ID: OXB-7482-2025
e-mail: iryna.kushnir@lnu.edu.ua

Анотація. У статті досліджено роман А. д'Авенія «Перекличка» як приклад педагогічного роману крізь призму головного персонажа – учителя Гомера Ромео. Проаналізовано, як реалізовується модус школи-радості як головний концепт (за Р. Кохан), оскільки цей роман показує потребу зміни та переакцетування освіти на особочентричну, акцентуючи на важливій ролі вчителя в освітньому процесі. Визначено основні характеристики сучасного вчителя: вчитель як товариш і порадник у навчальному процесі, його функція у формуванні особистості учня впродовж навчального процесу. Констатуємо, що фізична сліпота персонажа Гомера Ромео є символічною, щоб показати важливість ідеї «слухати, щоб почути». Констатуємо символічність імені вчителя (очевидний інтертекстуальний натяк на сліпого Гомера). Проаналізовано його методичний підхід, що Гомер Ромео назвав «перекличка», коли ім'я учня набирає значущості і синонімізується з особистістю. Письменник зобразив десятох підлітків-персонажів у критичний момент їхнього життя, щоб показати множинність викликів, що постають у підлітковості. Особочентричність (зосередження на пізнанні своєї самості підлітком через висловлення себе на перекличці) становить композиційний центр роману. Важливим доповненням для пізнання особистості вчителя є його щоденник, що стає прикладом діалогічності між учителем і учнем. Роман порушує питання педагогічної майстерності та спілкування між учителем і так званими «складними підлітками», оскільки правильний підхід сприяє формуванню повноцінної особистості учня. Визначено головні педагогічні засади за А. д'Авенія: мудрість, емпатія, «горіння», допомога і залученість у проблеми учнів. Відзначаємо поліадресованість роману А. д'Авенія «Перекличка» – від підлітків до педагогів та батьків.

Ключові слова: педагогічний роман, дитинство-як-радість, підліток, учитель, концепт «школа-як-радість», педагогічна майстерність, особочентричність навчання.

HEARING WITHOUT SEEING: THE ROLE OF THE TEACHER IN A. D'AVENIA'S NOVEL "THE ROLL CALL"

Iryna Kushnir

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of World Literature
Ivan Franko Lviv National University
Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5812-2543
Researcher ID OXB-7482-2025
e-mail: iryna.kushnir@lnu.edu.ua

Abstract. In the article A. D'Avenia's novel "Roll Call" as an example of a pedagogical novel through the prism of the main character, teacher Homer Romeo has been examined. It has been analysed how the modus of the school of joy was implemented as the main concept (according to R. Kohan), as this novel shows the need to change and re-emphasise education as person-centred, emphasising the important role

© I. Кушнір, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

of the teacher in the educational process. The main characteristics of a modern teacher: a teacher as a friend and advisor in the learning process; the role in shaping the student's personality throughout the learning process have been defined. It has been stated that the physical blindness of Homer's character Romeo is symbolic, to show the importance of the idea of "listening to hear". The symbolism of the teacher's name (an obvious intertextual reference to the blind Homer) has been underlined. His methodological approach called "roll call" when a student's name takes on significance and becomes synonymous with their personality has been studied. The writer depicted ten teenage characters at a critical moment in their lives to show the multitude of challenges that arise in adolescence. Self-centredness formed the compositional centre of the novel. An important addition to the teacher's personality is his diary, which serves as an example of dialogue between teacher and student. The novel raises the issue of pedagogical skill and communication between the teacher and so-called "difficult teenagers", since the right approach contributes to the formation of a personality in the student. The main pedagogical principles according to A. D'Avenia have been identified: wisdom, empathy, burning, help and involvement in students' problems. We note the multi-addressability of A. D'Avenia's novel "Roll Call": from teenagers to teachers and parents.

Key words: *educational novel, childhood-as-joy, teenager, teacher, concept of school-as-joy, pedagogical mastery, person-centred education.*

Постановка проблеми. Роман А. д'Авенія «Перекличка» (2020) є одним із репрезентативних творів сучасної італійської підліткової прози. У статті запропоновано аналіз цього роману крізь призму головного персонажа – учителя, що стає центром нарації, та підлітковості як важливого художнього елемента, що разом розкривають його символічні домінанти та сенс. Спробуємо проаналізувати, як модус школи-радість як головний концепт (за Р. Кохан, 2020) роману показує потребу зміни та переакцетування освіти на особочентричну, акцентуючи на ролі та функції учителя в освітньому процесі.

Мета і завдання. Актуальність розвідки полягає у відкритті для українських читачів, дослідників-літературознавців та педагогів одного із важливих романів, що входять у корпус текстів літератури про освітній процес для підлітків. Уперше звертаємося саме до літературознавчого аналізу роману А. д'Авенія «Перекличка», оскільки він є абсолютним лідером у закордонних читачів та більш досліджений винятково європейськими літературознавцями. Маємо на меті виокремити роль учителя як товариша і порадирика у навчальному процесі, указати його функцію у формуванні особистості учня впродовж навчального процесу. Завданнями є вивчити образ Гомера Ромео, пояснити символічність його сліпоты, показати важливість ідеї «слухати, щоб почути», проаналізувати його методичний підхід «перекличка».

Предмет та об'єкт. Предметом нашого дослідження є образ учителя Гомера Ромео і, відповідно, об'єктом – роман А. д'Авенія «Перекличка». Науковим підґрунтям для

дослідження стали концептуалізація домінанти радість у монографії Р. Кохан [1], дослідження, що присвячені термінології літератури про дитинство, наратології та метамодернізму (Л. Мацевко-Бекерська [2]) та дослідників літератури для дітей (М. Славова, Е. Огар та ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження. У романі А. д'Авенія «Перекличка» важливими компонентами моделювання світу підлітковості є оповідь від першої особи – учителя Гомера Ромео та діалогічність цього персонажа з учнями-підлітками його класу, що функціонує як своєрідна трибуна для висловлення та сприяє пізнанню окремішності кожної з особистостей через дискусію усіх важливих проблем. Особочентричність (зосередження на пізнанні своєї самості підлітком через висловлення себе) становить композиційний центр роману. Письменник зобразив десятох підлітків у критичний момент їхнього життя, щоб показати множинність викликів, що постають у підлітковості (окрім проваленого іспиту, що є лише незначною проблемою порівняно з іншими). Важливим доповненням для пізнання особистості вчителя є його щоденник («У пошуках втраченого часу. Щоденник сліпого вчителя»).

Серед епіграфів роману «Перекличка» – уривок із восьмої пісні «Одіссеї», де йдеться про значущість імені людини:

Ймення скажи, яким батько і мати тебе називали

Й інші, хто в вашому місті живе і наоколо нього.

Бо взагалі без імення ніхто між людей не буває,

Хто б не родився на світ – родовита людина чи проста,

Кожного з них, породивши, іменням батьки наділяють [5].

Він орієнтує реципієнта на прочитання значущості кожної особистості через її ім'я, що наповнюється сенсом у кожному окремому випадку.

Учитель зазначає, що ім'я набирає значущості та синонімізується з особистістю. Роман розпочинається із так званого пояснення-розшифрування імені вчителя: Гомер Ромео, що п'ять років тому осліп. *«Forse per questo li antichi dicevano che il destino è nel nome; che ti piaccia o no, sei chiamato a rispondere all'appello. Nel mio caso è così: mi chiamo Omero, in greco «colui che non vede»... e cinque anni fa sono diventato cieco. Omero Romeo a dirla tutta, 45 anni, DNA per metà di padre professore universitario di astrofisica, appassionato di musica classica e di sua moglie <...> per l'altra metà di madre professoressa di greco e latino, appassionata di Omero (il mio nome lo ha scelto lei, mio padre aveva proposto un più semplice Alberto, in onore di Einstein) e di enigmistica (il mio nome è anche l'anagramma del mio cognome)» [6, с. 9].* Уважаємо, що персонаж А. д'Авенія наділений символічною сліпотю, що допомагає йому краще бачити сутність людини, підлітка, учня.

Викликом для сліпого вчителя стає спроба знову працювати у школі, викладаючи природничі науки в особливому класі, де всі учні – другорічники, звідси слід, на думку директора школи, їх підготувати до успішної здачі випускного іспиту вдруге. *«Ma se è vero che tutte le classi felici sono simili fra loro, è ancor più vero che ogni classe infelice è infelice a modo suo. La quinta che o ereditato <...> canta una infelicità corale, a cui ciascuno partecipa con un timbro inconfondibile, ne scaturisce una sofferenza polifonica in cui ogni dolore si collega a un'altro, lo arricchisce» [6, с. 10].* Тобто Гомер Ромео потрапляє у клас, від якого його колеги відмовилися, із так званими складними учнями-підлітками.

На співбесіді з директором відбувається символічне жонглювання словом «зрілість» (що в італійській мові позначає також іспит завершення шкільної освіти) у значенні саме усвідомлення себе, коли Гомер Ромео цитує «Короля Ліра» Шекспіра: *«È un miracolo che siano arrivati alla maturità».* – *«L'uomo deve*

aspettare con pazienza il suo momento di uscire dal mondo come aspetta il momento per entrarci. Maturità è tutto!» [6, с. 14].

Учитель Ромео вважає за потрібне не лише викладати основи природничих наук, а й пізнати кожного зі своїх учнів-підлітків за іменем, почути його через висловлення, оскільки не може їх бачити, роблячи акцент на імені як синонімі особистості: *«Sprechiamo la maggior parte del nostro tempo e delle nostre energie a nasconderci, ma sotto sotto vogliamo venire alla luce. Siamo fatti per nascere, non certo per morire. È un nome ben detto da luce e dà alla luce ogni angolo dell'anima e del corpo, perché purtroppo ciò per cui vogliamo essere amati, noi, lo nascondiamo. Questo è il potere di un nome proprio: fermare la ruota incessante del tempo e far ricominciare da capo una storia in cui tutto è stato visto. Questo è il miracolo di un appello ben fatto» [6, с. 11].*

Педагогічним принципом Ромео стає гра, що дає свободу гравцям у висловленні: *«Il caos ci ha liberato dall'ossessione del controllo e ci ha aperto gli occhi sulla realtà: niente determinismo, niente catene di cause ed effetti. La vita del cosmo è un gioco imprevedibile ma non per questo assurdo, come tutti i giochi veramente divertenti. Il caos ha salvato la libertà e la libertà è l'unica cosa che rinnova la vita. Un gioco che a regole precise, ma con libertà infinita per i giocatori. Quindi si diverta con questo caos, non si mai cosa può trovarci dentro» [6, с. 19].* Навчальна мета Ромео – дослідження не фізики чи хімії, а життя: *«Mettiamo in chiaro che la materia che insegno non sono «le scienze», perché la materia è sempre e solo la vita, e le scienze sono un modo per capire qualcosa della misteriosa sostanza di cui è fatta. <...> Noi vediamo veramente soltanto ciò a cui accordiamo la dovuta attenzione. E così la vita diventa insapore, noiosa, ripetitiva. Invece se prestiamo attenzione, la vita si apre, come se rispondesse all'amore del nostro sguardo o del nostro ascolto, del nostro tocco» [6, с. 51].*

Навчальний клас перетворюється на місце зустрічі та розкриття особистостей десяти так званих складних підлітків: *«I greci chiamavano aulos il flauto, l'aula e la cassa di risonanza in cui la vita soffia le storie di ragazzi che mai avremmo scelto. Per questo amo l'aula vuota, in attesa di animi e corpi. E qui noi insegnanti «professiamo» gli articoli del nostro credo: l'appello» [6, с. 25].*

Паралельно розкривається проблема ставлення учнів до вчителів, здебільшого як до порожнього місця у класі, до виконавця ролі, а не людини: *«nessuno mi ha salutato: morto un professore se ne fa un'altro. Per i ragazzi noi insegnanti siamo ruoli, non persone»* [6, с. 26]. Так само вчителі обмежуються викладом фактів із предмету, що навчають, не йдучи назустріч учневі, не розуміючи його. Приклад учительки Аннимарії, що замкнулася у власному болю через смерть сина, втратила віру і запал навчати (*«Insegno da sempre. E il tuo entusiasmo lo ha avuto anche io. Anch'io ero convinta che avrei salvato tante vite con la letteratura, ma c'è voluto poco a capire che si trattava di sogni. Ai ragazzi non importa nulla di nulla»* [6, с. 212]), проте знаходить розуміння і підтримку в Елізи, підлітка, що зробила аборт, так Аннамарія віднаходить сенс реалізувати себе в усіх дітях – її учнях. Приклад педагогічного підходу Гомера Ромео навчає і вчителів, і учнів не втікати від життя, а шукати способи подолання проблем: *«Credo che esistano due categorie di persone: quelle che fuggono da qualcosa e quelle che cercano qualcosa. O forse è più preciso dire che ci sono persone che smettono di fuggire da qualcosa e cominciano a cercare, e persone che non iniziano mai a cercare perché sono impegnate a fuggire. Diventare adulti e smettere di fuggire, cominciare a cercare e restare, essere presenti a se stessi senza scappare di fronte alla realtà»* [6, с. 59].

Від першого дня Гомер Ромео розкривається перед учнями, розповідаючи «історію свого імені», тобто показує себе людиною з досягненнями та невдачами, що може також страждати і плакати: *«Posso spiegare come sono diventato cieco, ma non so la risposta al perché proprio io. È capitato. Le lacrime mi cadono dagli occhi a intervalli regolari e le asciugo con il dorso della mano»* [6, с. 31]. Говорячи про зрілість особистості, Ромео пояснює потребу усвідомлення себе у світі, вміння жити і будувати стосунки, відповідальністю за себе та інших, а головне – навчитися рухатися вперед до цієї зрілості не тільки як кінцевого іспиту, а й як руху до своєї самості. Його рух – до операції на очах, до «бачити», звідси кожен з учнів повинен віднайти сенс власного життєвого руху. Позиція Ромео як включеності у клас, а не відмежування і ховання за роль учителя, знаходить відгук у серцях підлітків та завойовує їхню довіру; вони поступово розкриваються,

обговорюючи головне: біль, страх, смерть, самотність: *«Perché esiste il dolore?» chiede ancora la ragazza, con un tono di voce che non è spietato come potrebbe sembrare, ma disperato, perché quella domanda sta ponendo a se stessa e non a me»* [6, с. 31]. Свій фізичний недолік, сліпоту, Ромео перетворює на перевагу: слухати, щоб почути їхні голоси, їхні проблеми, їхню сутність: *«Gli adolescenti sono come mastini della verità, quando ne sentono l'odore, non mollano più la presa e mordono finché non se ne portano via almeno un pezzo»* [6, с. 31].

А. д'Авенія акцентує на гіперчутливості сучасних підлітків у реальності ХХІ ст., їх слід спочатку вислухати і почути перед тим, як навчати. Позиція письменника втілена у головному персонажеві – це Гомер Ромео, що запроваджує новаторську переключку на початку уроку: він слухає кожного з учнів, завданням котрого постає розповісти про своє ім'я через призму ідентичності: *«Dalla prossima lezione cominceremo a lavorare sui perché. <...> «Dal momento che io non posso vedervi, dal vostro nome dipenderà la vostra stessa vita, come nella tavola periodica, la posizione dell'elemento dal numero atomico. Per questo svolgeremo l'appello nel modo che adesso vi spiegherò. <...> Dopo aver pronunciato il vostro nome, racconterete che cosa lo definisce meglio, come se doveste descrivere un minerale nelle sue manifestazioni essenziali: la conformazione fisica, la struttura cristallina, l'origine, le proprietà». <...> «Ma perché? Che vuole che ci sia sotto un nome?» <...> «Salvare un nome. Per questo faccio l'insegnante e non voglio smettere di farlo anche se sono diventato cieco. Voi siete i fenomeni per i quali a me è chiesto di stabilire il nome preciso e l'appello è la formula completa che salva il mondo. A voi la scelta se essere dei fenomeni unici o dei fenomeni da baraccone: tutti uguali e utili soltanto a far ridere la gente»* [6, с. 33]. Ромео висловлює своє педагогічне кредо як «урятувати ім'я», тобто розкрити кожного учня як неповторну сутність. Він залишає підліткам вільний вибір – розказати по себе чи залишитися частиною безіменної маси. Сутність переключки – виявити присутність особистості тут і зараз, але це також і засіб покликати на допомогу: *«Appello significa chiamare per nome una persona, per accettarsi che sia presente, invocazione, richiesta d'aiuto»* [6, с. 36].

Роман «Переключка» – про педагогічну майстерність учителя та вміння розкрити

підліткам їхню унікальність: «*La vita era un messaggio in codice. E non è forse questo un nome proprio? Una sequenza unica di lettere scelte dallo sconfinato alfabeto della vita, per identificare ciò che non si è mai dato nella storia e mai più si darà nel suo corso. Ma il nome ha bisogno di essere pronunciato da qualcuno, così come il DNA non basta a fare un destino. Il genoma infatti non è originale senza le epigenoma, cioè il modo in cui la vita si tocca ogni giorno e ci modifica anche nelle nostre strutture più profonde. Al nostro nome rispondiamo: PRESENTE! perché accende tutto il nostro destino come un interruttore fa con la luce. Siamo un fenomeno fisico e metafisico unico, che sparisce tutte le volte che diciamo «io» per finta, perché solo il suono magico delle nostre lettere può attivare il composto di gioia e dolore, di amore e disamore, di paura e avventura di cui siamo fatti. Non si può rispondere al proprio nome per abitudine, perché non si è vivi per abitudine, ma per inquietudine» [6, c. 36]. Ромео акцентує на індивідуальності імені, що втрачається за більш узагальненим Я, бо ж ім'я зберігає усі характеристики особистості. Він наголошує так звану «поезію особистості», що втрачається за використання тільки прізвища: «*Troppo spesso i nostri nomi propri si riducono ai nomi comuni, quelli necessari agli usi comuni, per i quali uno vale l'altro: piatto, letto, tavola... Ma quando un nome proprio diventa un nome comune smette di vivere: la poesia non serve forse a restituire ai nomi comuni la loro dignità di nomi propri?» [6, c. 37].**

На думку письменника, озвучену його персонажем – учителем, ім'я визначає сутність людського існування, тому і кожен прагне реалізувати себе (ім'я як іманентна характеристика особистості) у професійній діяльності, міжособистісних стосунках, інформаційному просторі, зовнішньому вигляді, досягненнях, захопленнях, а також у крайніх формах: насильстві, амбіціях, залежностях чи руйнуванні. Ім'я постає своєрідною гарантією належності до чогось або когось, способом зберегти власну ідентичність. Саме воно зменшує відчуття смертності, і в цьому полягає сутність боротьби за виживання: «*In entrambi i casi è presente una voce che definisce le condizioni di possibilità della vita umana: una volta spinti nella luce, che cosa dobbiamo fare per rimanerci? Tutti dalla mattina alla sera lottiamo perché il nostro nome venga pronunciato come si deve. Lo cerchiamo dappertutto, in un posto di lavoro,*

in una relazione, in una notizia, in un vestito, in un record, in una passione, in una perversione, nella violenza, nell'ambizione, nella dipendenza, nella distruzione, nel dominio e nel piacere, in una tomba e nella scelta di qualcosa o qualcuno a cui appartenere; perché questo è avere un nome, avere qualcosa o qualcuno che lo tenga al sicuro. Il nome ci fa essere un po' meno mortali, e questa è la vera lotta per la sopravvivenza, prima ancora che quella della specie» [6, c. 36–37].

Свою мету як учителя Гомер Ромео бачить так: сконцентруватися на особистості учнів, дати їм розкритися, а не самовихваляння своїми знаннями: «*Per riuscire a insegnare devo concentrarmi sulla presenza dei ragazzi e non sulle mie aspettative. Devo lasciare che siano loro a venire alla luce e non io ad illuminarmi, almeno ci devo provare» [6, c. 37].* Учень Оскар зауважує, що їх найкраще побачив саме Ромео: «*Prof, lei ci vede meglio delle altri prof! esclama Oscar divertito» [6, c. 56].*

У тексті роману домінує автобіографічний наратив, у якому сцена самоназивання і пояснення імені набуває ключового значення для розуміння ідентичності. Перед читачем постає галерея учнів-підлітків, що у монологічній формі розповідають про себе, своє ім'я, розкриваючи впродовж роману свої проблеми та долаючи їх за підтримки вчителя Ромео.

Роман поділяється на частини відповідно до навчального року – від вересня (знайомство із учнями) до наступного вересня (коли Ромео починає працювати з наступним класом). Після кожної частини курсивом читаємо щоденник Гомера Ромео («*У пошуках втраченого часу. Щоденник сліпого вчителя»*), де він письмово співпереживає кожному учневі, спілкуючись із ним на «ти», наводячи факти із власного життя, де він також постає нерішучим, робить неправильний вибір, тобто теж постає людиною зі слабкостями: страх мати дітей, залежати від допомоги інших у щоденній рутині («*Adesso ho un superudito, un superolfatto, un supertatto. Superpoteri senza pretese di salvare il mondo, perché a stento riesco a non sbattere contro le auto e a centrare il water per fare la pipì» [6, c. 28],* розрив стосунків із батьком та спроба їх відновити). Гомер теж учиться жити та любити, того ж і навчає учнів. Коли у нього приходять думки про самогубство, то його рятують любов і підтримка дружини, а далі народжується донька Пенелопа: «*Credo che amore consista in questo, mostrare la*

propria debolezza a qualcuno e scoprire che non se ne servirà per affermare la propria forza, anzi, al contrario, per mostrarsi altrettanto debole. Unire due debolezze, il modo di diventare forti. E proprio così è nata Penelope. Quando ho perso del tutto la vista, ho deciso che non avrei più avuto figli, non sopportavo l'idea di non poterli vedere. Ma a poco a poco mia moglie mi ha insegnato ad amarmi attraverso di lei» [6, с. 31]. Через сліпоту Ромео не може допомогти синові П'єтро робити домашні завдання, показати зірки, прочитати оповідання, проте він може розповісти йому про всі відтінки дощу, і дощ стає для сина голосом батька: «Poi un giorno camminavamo mano nella mano, tornando da scuola quando si è messo a piovere. E ho cominciato a raccontarle come tutte le cose, un attimo prima mute e sole, erano diventate una sinfonia: ticchettare sulle macchine, picchiare sulle foglie, rimbalzare sull'asfalto, tintinnare sulle tegole, scoppiettare sugli ombrelli, tamburi, retare sull'erba... gli descrivevo gli effetti della pioggia. <...> La pioggia era diventata un dono anche per lui. «Tutti scappano quando piove, per loro la pioggia è una brutta, per me invece ha la tua voce». Così mi ha detto» [6, с. 267]. Так сліпота стає викликом і поступово трансформується у перевагу для Гомера: «Da quando sono cieco ho capito che la luce non è semplicemente quella che si riflette. È stato il giorno del mio appello. La vita mi ha chiamato per nome e mi ha chiesto se ero presente, anzi se lo ero mai stato e se mi ero illuso di essere attraverso tutte le maschere che avevo indossato nel corso degli anni» [6, с. 50]. Операція не змогла повернути зір, проте він навчився бачити по-іншому. Під час клінічної смерті, коли Гомер почув голос померлої матері, він вибрав повернутися сліпим до життя, де є інші способи бачити: «Io voglio stare qui con te, ma non posso abbandonare i miei studenti alla mia famiglia». «È quello che succede quando si muore, Omero, ma non li abbandoni, sei con loro come in un'altro modo». <...> Li apro ed è tutto buio come sempre. «Non sono morto?» «Sì, eri morto. Poi sei tornato». E gli occhi, non vedo niente. <...> Le accarezzo il viso e sento che è diventato più puro, più luminoso, come sanno essere i volti delle donne a diciott'anni. <...> Perché io ci vedo Elena, ci vedo benissimo» [6, с. 312–317].

Класифікуємо роман «Перекличка» як педагогічний, оскільки проблема реформи освіти постає у центрі обговорення. Після застосування гри «Перекличка» в одному класі

цей новаторський підхід знаходить підтримку в інших учнів інших шкіл, проте йому опираються більшість учителів та директор школи, уважаючи це бунтарством. Учитель Ромео відсторонений від викладання, учні отримали дисциплінарне попередження. Утручання міністра не таке ефективне, як відеозаклик Гомера Ромео та Аннимарії з роз'ясненням цього педагогічного феномену. Усе завершується добре, бо інакше і не може бути: учні Гомера Ромео формулюють нові засадничі принципи освіти: школа – це не примус, а вибір тих, хто прагне пізнати світ. Викладачі, доценти, вихователі називаються Учитель. І справжній Учитель має три якості: мудрість – любити й знати те, що навчає; емпатію – розуміти й приймати тих, кого навчає; пристрасть («горіння») – уміти знаходити шлях, щоб зробити знання живим для кожного. Наставники ж також проходять власну підготовку: від початку вони вибирають певний напрям і навчаються сім років: чотири роки здобуття ступеня та три роки спеціалізації. Зарплата вчителів забезпечує їм гідні умови життя, тож вони не змушені підробляти в інших сферах. Учителям заборонено говорити про своє особисте життя, якщо воно не пов'язане з темою уроку чи не є справді необхідним для навчання. Життя вчителя проявляється лише у знаннях, які він передає, у способі викладання та в його турботі про учнів. Наприкінці кожного тижня діти дякують наставнику за те, чого вдалося досягти завдяки його допомозі. Раз на тиждень, почергово й у визначеній формі, один із учителів проводить заняття зі свого предмета для колег тієї ж спеціальності. виклики зростання. Саме на позитивних сторонах він будує шлях до подолання слабких. Учителі показують, як кожна тема звільняє людину від шаблонів і банальних уявлень. Адже культура – це не музей, а жива сила, що розкриває життя завдяки істині, красі й добру. Наприкінці навчального року викладачі отримують анонімні відгуки від учнів про власну роботу [6, с. 297–302].

Учні Гомера здають випускний іспит, відповідаючи на все ще традиційні питання, тоді як слід би питати учня, хто він є і ким став, на думку Гомера Ромео: «Dopo tanti anni a scuola la domanda più importante è un pro forma affidato a uno sconosciuto che non sa nulla delle vite degli studenti; giusto qualche risposta su Manzoni; le cause della Prima guerra mondiale

e gli integrali... Una domanda che riduce ciascuno di loro ha un fare, come in una catena di montaggio, al posto di essere: Chi sei? Che cosa sei venuto a portarci che prima non c'era?» [6, с. 297–302]. Як результат навчання із Гоме-ром Ромео, учні вміють відповісти на головне питання: хто ти? Головне – не кількість балів, а підготовка до успішного життя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відзначимо велике дидактичне значення роману «Перекличка» А. д'Авенія; його цільовою аудиторією бачимо не лише підлітків, а й учителів, педагогів, психологів, батьків. Констатуємо, що прийом «сліпоти, щоб побачити і почути», використаний письменником для формування позитивного образу Вчителя з великої літери на прикладі персонажа Гомера Ромео, що, застосовуючи особистісний підхід до кожного учня («перекличка»), синонімізуючи ім'я та особистість), сприяє відновленню людяності та довіри у стосунках «учитель – учень».

Підкреслимо важливість емпатії, турботи та пошуку вирішення проблем, бо учень – це не проблема, це – людина. Наголосимо, що школа радості заперечує ізоляцію та самотність підлітка як таку, створює простір розкриття кожного учня, надаючи підтримку для подолання проблем, де жоден не залишається наодинці зі своїми проблемами. Уважаємо, що цей роман заперечує знецінення освіти, знань, особи вчителя, пропонує нові педагогічні рішення, виступаючи проти стандартизації та суспільного тиску на освіту.

Підсумуємо, що роман «Перекличка» А. д'Авенія пропонує упровадження нової гуманістичної моделі освіти – школи радості, що пропагує простір свободи, довіри, розвитку учня як особистості за сприяння і підтримки вчителя. У перспективі – зосередження на особливостях нарації на прикладі вказаного роману та поглиблення дослідження ідентичності учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кохан Р.А. «Як воно: отримати в подарунок увесь світ?» Поетологічне розгадування РАДІСНОЇ головоломки : монографія. Одеса : Гельветика, 2020. 320 с.
2. Мацевко-Бекерська Л.В. Концепт читання як умова організації наративу в дитячій літературі. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Лінгвістика і літературознавство*. 2009. Вип. XX. С. 299–309. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/items/2113110b-dd46-4578-8b00-3b4a2c683f66>
3. Огар Е. *Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки*. Львів : Аз-Арт, 2003. 160 с.
4. Славова М. *Попелюшка літератури. Теоретичні аспекти літератури для дітей*. Київ, 2002. 81 с.
5. Тен Б. Одиссея. Пісня 8. Поетичні майстерні. Вірші, проза, аналітика, огляди. URL: <https://maysterni.com/publication.php?id=19403>
6. D'Avenia A. Appello. Mondadori, 2020. 355 p.

REFERENCES

1. Kokhan, R.A. (2020). "Yak vono: otrymaty v podarunok uves' svit?" Poetolohichne rozhaduvannya RADISNOYi holovolomky: Monohrafiya. [“How does it feel to receive the whole world as a gift?” Poetic solving of a JOYFUL puzzle: a monograph]. Odessa: Helvetyka. 320 p. [in Ukrainian].
2. Matsevko-Bekerska, L.V. (2009). Kontsept chytannya yak umova orhanizatsiyi naratyvu v dytyachiy literaturi. [The concept of reading as a condition for the organisation of narrative in children's literature]. *Aktualni problemy slovyanskoyi filolohiyi: Lihvistyka i literaturoznavstvo* [Current issues in Slavic philology: Linguistics and literary studies]. 2009. Iss. XX. Pp. 299–309. Retrieved from: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/items/2113110b-dd46-4578-8b00-3b4a2c683f66> [in Ukrainian].
3. Ohar, E. (2003). Dytyacha knyha: problemy vydavnychoyi pidhotovky. [Children's books: issues in publishing]. Lviv: Az-Art. 160 p. [in Ukrainian].
4. Slavova, M. (2002). Popelyushka literatury. Teoretichni aspekty literatury dlya ditey [Cinderella of literature. Theoretical aspects of children's literature]. Kyiv. 81 p. [in Ukrainian].
5. Ten, B. Odisseia. [Odyssey]. Pisnia 8. [Song 8]. *Poetychni maisterni. Virshi, proza, analityka, ohliady*. [Poetry workshops. Poems, prose, analysis, reviews]. Retrieved from: <https://maysterni.com/publication.php?id=19403>
6. D'Avenia, A. (2020). Appello. Mondadori. 355 p. [in Italian].

Дата першого надходження статті до видання: 24.11.2025
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

ОСНОВНІ ЕМОЦІЙНО-ОЦІННІ МОВНІ ЗАСОБИ В УРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ: НА МАТЕРІАЛІ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОГО ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА ТА ВАРШАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Наталія Луцишина

здобувач вищої освіти СО «Магістр» спеціальності «035 Філологія»
Донецького національного університету імені Василя Стуса
Хмельницьке шосе, 7, м. Вінниця, Україна
orcid.org/0009-0002-5388-4287
e-mail: lutsyshyna.n@donnu.edu.ua

Ірина Гарбера

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри
загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології
Донецького національного університету імені Василя Стуса
Хмельницьке шосе, 7, м. Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0001-5365-054X
e-mail: iryna.garbera@gmail.com

Анотація. Статтю присвячено комплексному аналізу емоційно-оцінних мовних засобів, що застосовуються здобувачами вищої освіти для врегулювання конфліктних ситуацій у повсякденній комунікації. На матеріалі соціолінгвістичного опитування студентів Донецького національного університету імені Василя Стуса та Варшавського університету з'ясовано гендерно-вікові параметри вибірки, частотність виникнення конфліктів і провідні сфери їх прояву. Установлено, що для обох груп респондентів типовими зонами конфліктогенності є сімейне спілкування, а для українських студентів – також політичний дискурс. Проаналізовано ставлення опитаних до впливу мовних засобів на перебіг і результат конфліктної взаємодії: абсолютна більшість учасників анкетування визнає ключову роль добору слів у деескалації напруги.

На основі відкритих відповідей респондентів здійснено класифікацію конфліктогасних висловлювань за трьома типами: раціональні, емоційні та раціонально-емоційні. Кількісний та якісний аналіз показав, що домінантною стратегією для обох вибірок є використання раціональних мовних конструкцій, зорієнтованих на логічне аргументування, пояснення позиції, пошук компромісу та конструктивне обговорення проблеми. Емоційні та раціонально-емоційні висловлювання виконують переважно функції підтримання емоційної рівноваги, вираження емпатії та створення сприятливого тону для подальшої взаємодії. Порівняльний аналіз українських і польських прикладів засвідчив близькість комунікативних стратегій, попри відмінності культурних та мовних контекстів.

Отримані результати підтверджують, що свідомий добір емоційно-оцінних мовних засобів є невід'ємним компонентом конструктивного врегулювання конфліктів і відображає сформованість комунікативної компетентності молоді у міжособистісній сфері. Дослідження відкриває перспективи подальшого вивчення культурно зумовлених моделей конфліктного дискурсу та ефективності різних стратегій мовленнєвої поведінки.

Ключові слова: конфлікт, емоційно-оцінні мовні засоби, соціолінгвістичне опитування, раціональні стратегії, емпатія, конфліктна комунікація, міжкультурна взаємодія.

**BASIC EMOTIONAL AND EVALUATIVE LANGUAGE TOOLS
IN CONFLICT RESOLUTION: BASED ON THE MATERIALS
OF A SOCIOLINGUISTIC SURVEY OF STUDENTS AT THE VASYL' STUS
DONETSK NATIONAL UNIVERSITY AND THE UNIVERSITY OF WARSAW**

Nataliia Lutsyshyna

*Higher Education Applicant at the Master's degree in the specialty «035 Philology»
Vasyl' Stus Donetsk National University
Khmelnyske shose, 7, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0009-0002-5388-4287
e-mail: lutsyshyna.n@donnu.edu.ua*

Iryna Harbera

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of General and Applied Linguistics and Slavic Philology,
Khmelnyske shose, 7, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5365-054X
e-mail: iryna.garbera@gmail.com*

Abstract. *This article presents a comprehensive analysis of emotional and evaluative linguistic means used by university students to resolve conflict situations in everyday communication. Based on a sociolinguistic survey conducted among students of Vasyl' Stus Donetsk National University and the University of Warsaw, the study identifies the gender and age characteristics of the sample, the frequency of conflict occurrences, and the primary spheres in which conflicts arise. The findings demonstrate that family communication is the most typical domain of conflict for both respondent groups, while political discourse additionally emerges as a significant source of tension for Ukrainian students. The survey also reveals that the overwhelming majority of participants acknowledge the crucial role of word choice in reducing tension and influencing the outcome of a conflict.*

Using respondents' open-ended answers, the study offers a classification of conflict-reducing linguistic expressions into three types: rational, emotional, and rational-emotional. Quantitative and qualitative analysis shows that both groups predominantly rely on rational linguistic strategies aimed at logical argumentation, explanation of one's viewpoint, searching for compromise, and facilitating constructive dialogue. Emotional and rational-emotional expressions, though less frequent, serve important functions such as maintaining emotional balance, expressing empathy, and creating a favorable tone for communication. A comparative analysis of Ukrainian and Polish responses indicates significant similarity in communicative strategies despite cultural and linguistic differences.

The results confirm that the conscious selection of emotional and evaluative linguistic means is a key component of constructive conflict resolution and reflects the communicative competence of young people in interpersonal interaction. The research also points to further prospects for studying culturally conditioned models of conflict discourse and the effectiveness of various speech strategies in conflict management.

Key words: *conflict, emotional and evaluative linguistic means, sociolinguistic survey, rational strategies, empathy, conflict communication, intercultural interaction.*

Постановка проблеми. Конфлікти є невід'ємним складником людської комунікації та соціальної взаємодії на всіх рівнях – від міжособистісного до глобального. У сучасному суспільстві, особливо в умовах культурного та мовного різноманіття, питання ефективного врегулювання конфліктних ситуацій набуває особливої актуальності. Мовні засоби відіграють ключову роль у процесі конфліктної взаємодії, оскільки саме через вербальну комунікацію відбувається як ескалація протиріч, так і їх конструктивне вирішення.

Попри наявність численних досліджень конфліктів у різних гуманітарних науках, недостатньо вивченими залишаються конкретні емоційно-оцінні мовні механізми, які використовують представники різних культур для деескалації конфліктних ситуацій. Особливий інтерес становить порівняльний аспект використання вербальних стратегій урегулювання конфліктів носіями різних мов та представниками різних культурних середовищ, зокрема українського та польського студентства.

Конфлікти, зокрема вербальні, досить продуктивно опрацьовано Флорієм Бацевичем

чем – в аспекті комунікативної лінгвістики загалом та комунікативної толерантності зокрема [1, с. 45–57]; Людмилою Білоколенко – в аспекті узагальненої українськомовної репрезентації міжособистісного конфлікту [2, с. 72–87]; Наталією Войцехівською – в аспекті аналізу конфліктного дискурсу в художній літературі [3, с. 32–34]; Любомирою Гнатюк – в аспекті конфліктної міжкультурної взаємодії [4, с. 187–196] та ін.

Метою статті є виявлення та аналіз основних емоційно-оцінних мовних засобів, які використовують здобувачі вищої освіти для врегулювання конфліктних ситуацій, на матеріалі соціолінгвістичного опитування студентів Донецького національного університету імені Василя Стуса та Варшавського університету. Дослідження передбачає з'ясування частотності виникнення конфліктів у повсякденному житті респондентів, сфер їх прояву, ставлення до впливу вербальних засобів на результат конфлікту, а також класифікацію конкретних мовних конструкцій за типами (раціональні, емоційні, раціонально-емоційні) з метою визначення домінантних комунікативних стратегій урегулювання міжособистісних протиріч.

Предмет дослідження. Конфліктна комунікативна взаємодія у студентському середовищі та вербальні засоби врегулювання конфліктів.

Об'єкт дослідження. Емоційно-оцінні мовні засоби, які використовують здобувачі вищої освіти Донецького національного університету імені Василя Стуса та Варшавського університету для врегулювання конфліктних ситуацій, їх класифікація за типами (раціональні, емоційні, раціонально-емоційні) та особливості функціонування в міжкультурному комунікативному просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конфлікти – досить поширене комунікативне (як міжособистісне, так і національне, глобальне) явище в нашій історії та сьогоденні. На думку Орісі Демської, вони є частиною, а саме передумовою, еволюційного розвитку людини, тому їх вивчають, аналізують, осмислюють, розв'язують тощо представники фактично всіх галузей гуманітарних знань: соціологи, політологи, психологи, економісти, культурологи, лінгвісти та ін. [5, с. 69–74]. Конфліктогени відіграють основну роль у формуванні конфлікту. Ними можуть виступати слова, дії людей або їхня

бездіяльність, у результаті чого виникає конфліктна ситуація [6, с. 13].

Конфлікти виникають у всіх сферах нашого життя, тому потрібно навчитися їх гармонізувати, вирішувати та завершувати. Основні способи завершення конфлікту включають: 1) його безпосереднє розв'язання; 2) поступове врегулювання; 3) поетапне згасання; 4) перехід у новий конфлікт.

Успішному подоланню протиріччя сприяють неупереджене обговорення проблеми, розкриття її сутності та здатність учасників зосереджуватися на головному. Натомість акцентуація на другорядних деталях і орієнтація виключно на власні інтереси зменшують можливості для конструктивного вирішення конфлікту. Після аналізу та оцінки конфліктної ситуації сторони прогнозують можливі шляхи її подолання й вибирають ті способи вирішення, які найбільше узгоджуються з їхніми інтересами та обставинами.

Стратегія подолання конфлікту визначає головну лінію поведінки учасника на завершальному етапі протистояння. Виділяють п'ять основних стратегій: суперництво, компроміс, співпрацю, уникнення та пристосування. Вибір конкретної стратегії зумовлений низкою чинників: особистісними характеристиками опонента, масштабом завданих і власних утрат, наявністю ресурсів, соціальним статусом, можливими наслідками, значущістю проблеми, що розв'язується, тривалістю конфлікту та іншими обставинами [7, с. 15–23].

У нашій роботі ми акцентуємо увагу на мовних засобах вирішення конфліктів. Для досягнення мети дослідження проведено соціолінгвістичний експеримент. Сучасний соціолінгвістичний експеримент – це складний процес, який потребує ретельної організації та продуманого підходу. Його мета полягає в отриманні репрезентативних і максимально об'єктивних даних про мовну поведінку людей або інші аспекти функціонування мовного колективу [8].

Було проведено соціолінгвістичний експеримент між студентами Варшавського університету (Uniwersytet Warszawski, далі – UW) та Донецького національного університету імені Василя Стуса (далі – ДонНУ імені Василя Стуса). Здобувачам було запропоновано пройти анкету «Основні емоційно-оцінні мовні засоби у врегулюванні конфліктів (Podstawowe środki językowe o charakterze

emocjonalno–oceniającym w rozwiązywaniu konfliktów)». Ідея полягала в тому, щоб зрозуміти, які мовні засоби вживають респонденти (представники різних культур, менталітетів плюс носії різних мов) у вирішенні конфлікту. Загалом в експерименті взяли участь 27 здобувачів (13 – із Варшавського університету, 14 – із ДонНУ імені Василя Стуса).

Результати:

Частка респондентів жіночої статі серед здобувачів Варшавського університету становить 69,2%, а чоловічої – 30,8% (рис. 1), тоді як у ДонНУ імені Василя Стуса 85,7% – жінки, 14,3% – чоловіки (рис. 2).

Пłeć:

13 відповідей

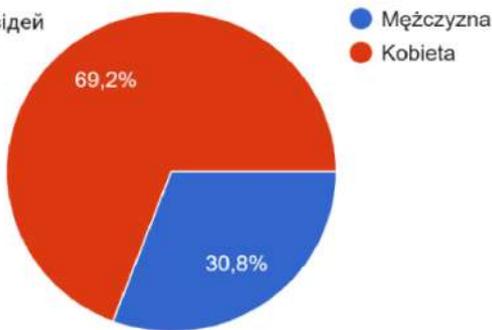

Рис. 1. Відсоткове відношення опитаних здобувачів чоловічої та жіночої статей у UW

Ваша стать:

14 відповідей

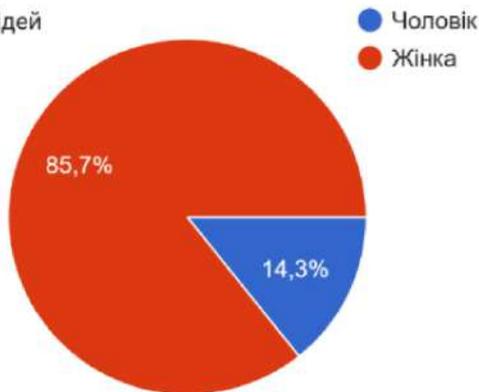

Рис. 2. Відсоткове відношення опитаних здобувачів чоловічої та жіночої статей у ДонНУ

Загалом вікова категорія респондентів UW різнилася: 61,5% становлять здобувачі віком від 18 до 25 років, 23,1% – від 26 до 40 років, 15,4% – від 41 до 60 років (рис. 3). Вік опитаних здобувачів ДонНУ – 18–25 років (рис. 4).

Kategoria wiekowa:

13 відповідей

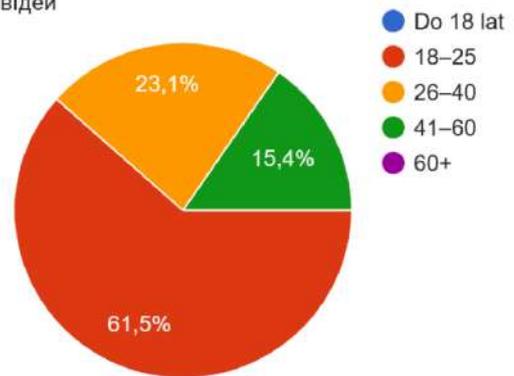

Рис. 3. Вікова категорія опитаних здобувачів у UW

Ваша вікова категорія:

14 відповідей

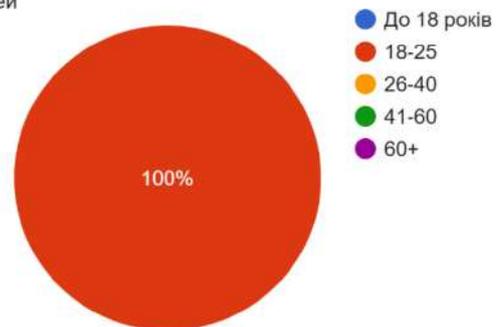

Рис. 4. Вікова категорія опитаних здобувачів у ДонНУ імені Василя Стуса

Опитування показало, що 69,2% здобувачів UW іноді стикаються з конфліктами, а 30,8% – рідко (рис. 5); 35,7% здобувачів ДонНУ часто стикаються з конфліктними ситуаціями, 35,7% – іноді, 28,6% – рідко (рис. 6).

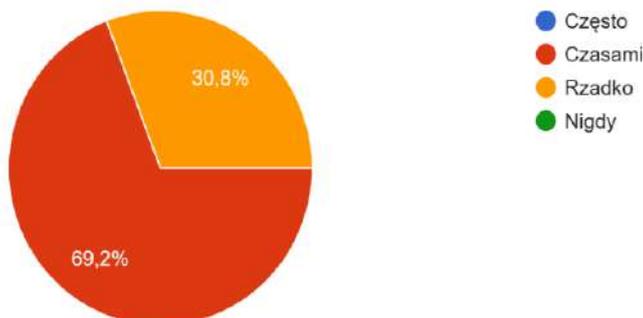
Як видно зі схем, найчастіше конфлікти у здобувачів трапляються у сім'ї. Та, звичайно, якщо брати до уваги ситуацію в Україні, то у сфері політики (рис. 7, 8).

Як видно з результатів, більшість українських та польських здобувачів вважають, що добір слів реально впливає на результат конфлікту (рис. 9, 10).

Здобувачам було запропоновано вибрати з переліку ті мовні засоби, які найчастіше вони використовують у врегулюванні конфліктів (рис. 11, 12). Найбільше здобувачі двох університетів послуговуються позитивною лексикою (українці – 64,3%, поляки – 69,2%) та емпатичними висловленнями (українці – 92,9%, поляки – 69,2%).

Jak często spotykasz się z sytuacjami konfliktowymi w codziennym życiu?

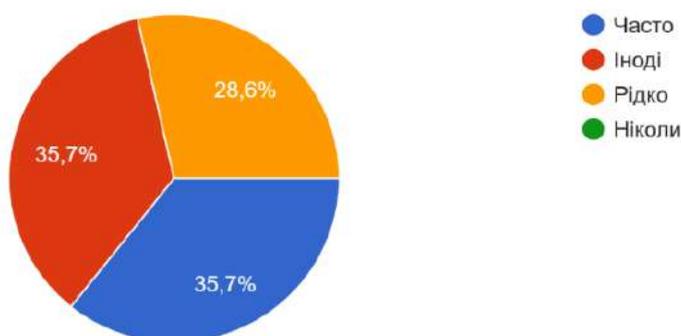
13 odpowiedzi

Рис. 5. Наскільки часто здобувачі UW стикаються з конфліктними ситуаціями у повсякденному житті

Як часто ви стикаєтесь із конфліктними ситуаціями у повсякденному житті?

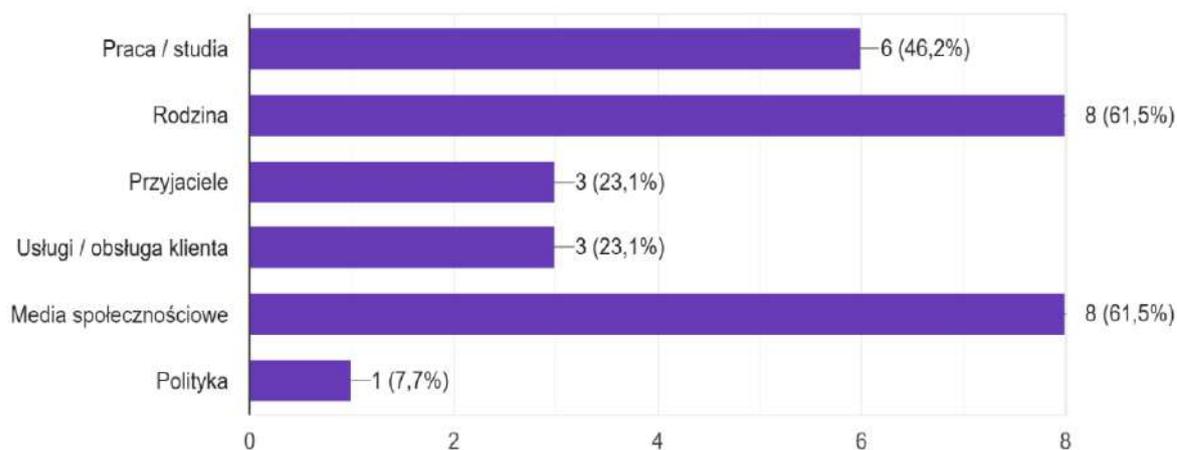
14 odpowiedzi

Рис. 6. Наскільки часто здобувачі ДонНУ імені Василя Стуса стикаються з конфліктними ситуаціями у повсякденному житті

W jakich sferach najczęściej występują konflikty? (można wybrać kilka odpowiedzi)

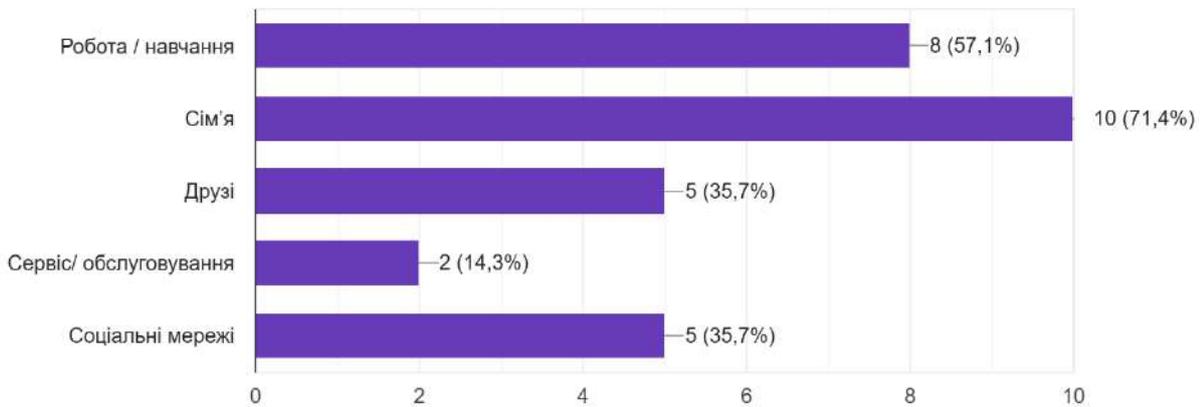
13 odpowiedzi

Рис. 7. Сфери, у яких найчастіше виникають конфлікти у здобувачів UW

У яких сферах найчастіше виникають конфлікти? (можна обрати кілька варіантів)

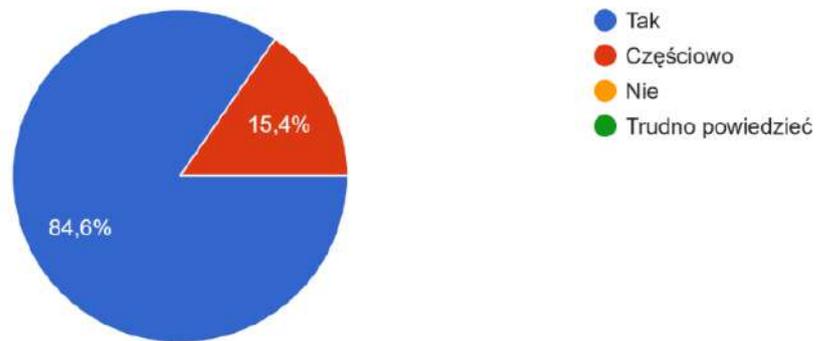
14 відповідей

Рис. 8. Сфери, у яких найчастіше виникають конфлікти у здобувачів ДонНУ

Czy uważasz, że wybór słów rzeczywiście wpływa na wynik konfliktu?

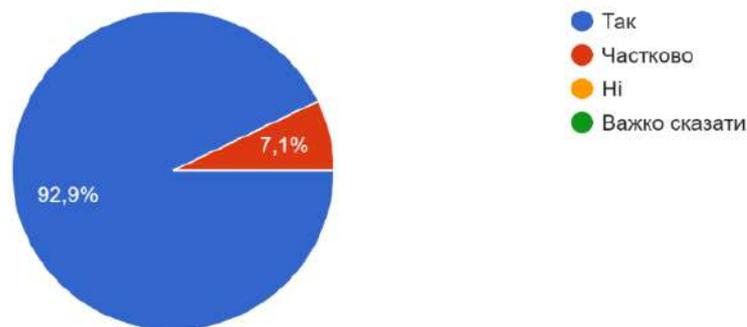
13 відповідей

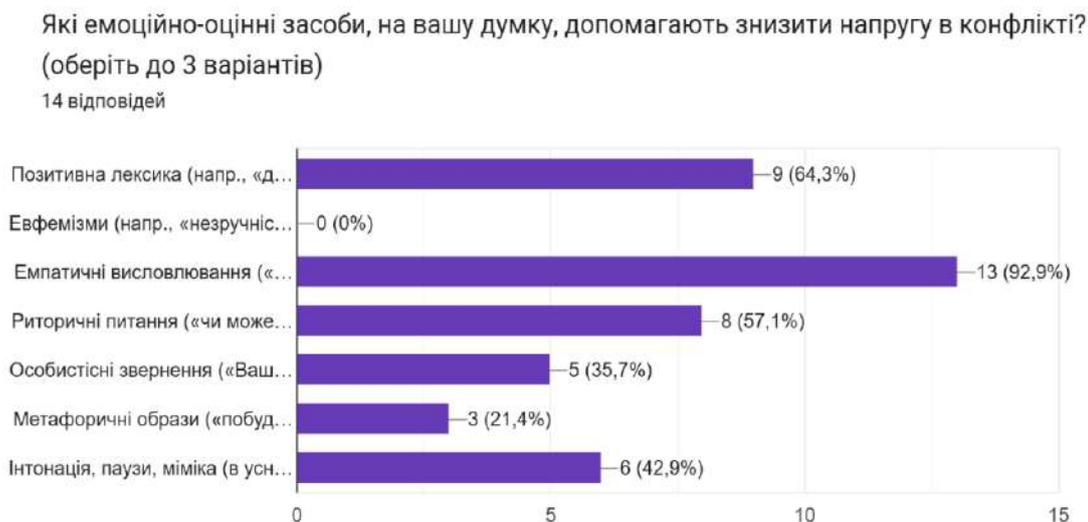
Рис. 9. Думка здобувачів UW щодо того, що добір слів реально впливає на результат конфлікту

Чи вважаєте ви, що добір слів реально впливає на результат конфлікту?

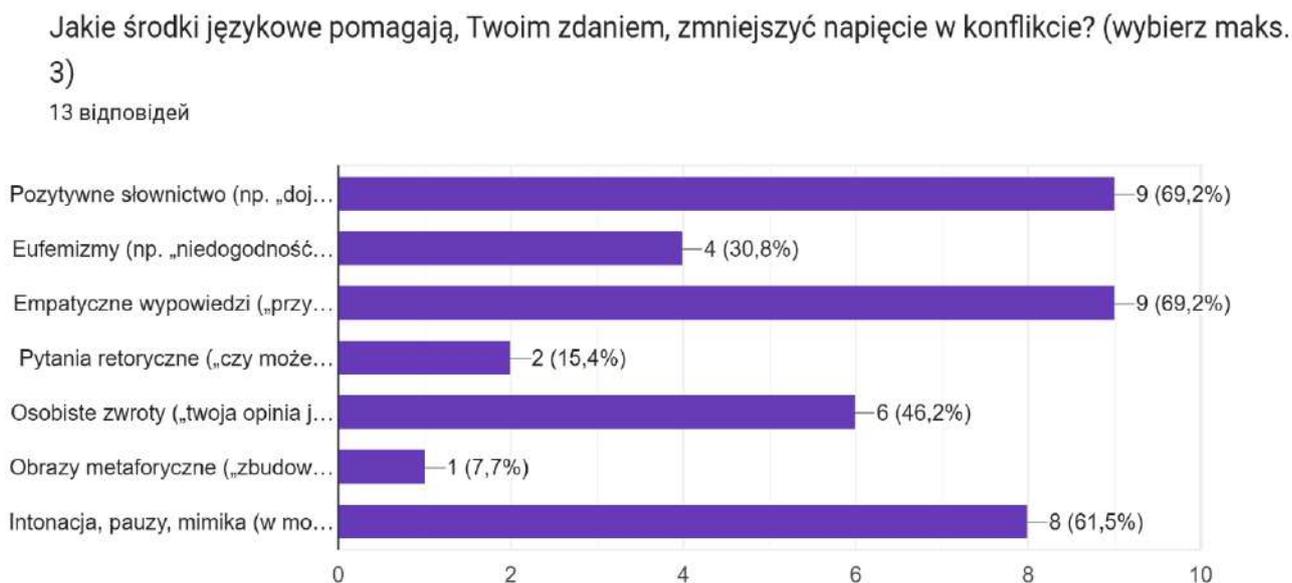
14 відповідей

Рис. 10. Думка здобувачів ДонНУ щодо того, що добір слів реально впливає на результат конфлікту

Рис. 11. Емоційно-оцінні засоби для зниження напруги в конфлікті (здобувачі ДонНУ ім. Василя Стуса)

Рис. 12. Емоційно-оцінні засоби для зниження напруги в конфлікті (здобувачі UW)

Польським та українським здобувачам було запропоновано написати приклади (5–7) використовуваних особисто ними мовних засобів, що ефективно допомагають вирішити/врегулювати конфлікт. У результаті отримані фрази було поділено на три різновиди: раціональні (коли учасник конфліктної комунікативної ситуації у процесі добору мовних засобів для врегулювання конфлікту апелює до розуму, мовної свідомості, ціннісної картини світу, морального складника осо-

бистості тощо), емоційні (у тому разі, якщо учасник конфліктної комунікативної ситуації у доборі й використанні для її гармонізації мовних засобів спирається на власний (поточний у ситуації конфлікту) емоційний стан, психоментальний тип особистості, темперамент тощо) та раціональні + емоційні (органічне дискурсивне поєднання двох попередніх різновидів, варійоване залежно від контексту й розгортання конфліктної комунікативної ситуації).

Таблиця 1

Відповіді українських здобувачів

№	Раціональні	Емоційні	Раціональні + емоційні
1	«я також думала/відчувала те саме, тому розумію тебе»	«ми зараз сваримось, як (якась метафора). Це не те, що ми хотіли, погодься»	«я люблю та поважаю тебе, тому не хочу, щоб ця сварка змушувала думати тебе інакше. Я лише хочу пояснити свою точку зору»
2	«я розумію, чому ти саме так реагуєш»	«Мені неприємно, коли розмовляють у такому тоні, тому що я відчуваю стрес»	
3	«я розумію, чому ти так думаєш»	«давай заспокоїмось і все обговоримо»	
4	«нам обом не подобається ситуація, що склалась, тому давай спробуємо знайти компроміс»	«мені не сподобалась така-то поведінка/дія, чи можемо ми повпливати на зміни у цій ситуації?»	
5	«як я розумію, тобі важливо, щоб ми дотримувалися дедлайну?»	«дякую за твою точку зору»	
6	«я хочу зрозуміти твою думку», «я знаю, що можу помилятися»	«що вже дасть сваритися, коли нічого вже не зміниш, і мені це теж не подобається, але...»	
7	«чи правильно я тебе зрозуміла?»	«прошу вибачення за непорозуміння»	
8	«тобто ти маєш на увазі...»	«можливо, вас порадує такий варіант?»	
9	«я тебе вислухаю»	«сподіваюся, ми зможемо вирішити ситуацію»	
10	«я вас розумію, але все-таки чи не могли ми б зробити ось так...»	«гарзд, тоді спробуймо все виправити»	
11	«я розумію твою точку зору, давай знайдемо компроміс, давай спокійно поговоримо»	«я би на вашому місці відчув би те ж саме»	
12	«давай спробуємо розібратися разом»	«добре, що ми зараз проговорюємо ці моменти»	
13	«можливо, ми можемо знайти компроміс»	«ще поб'ємося зараз; тільки не кусайся»	
14	«що ти пропонуєш?»		
15	«я розумію тебе того...»		
16	«якщо це єдина проблема то давай...»		
17	«якщо це проблема, то давай якось її вирішувати»		
18	«розумію ваш негатив стосовно цієї ситуації»		
19	«можемо знайти компроміс у такому разі»		
20	«розумію ваше хвилювання»		
21	«вибачте, що так трапилось»		
22	«дозвольте, будь ласка, усе пояснити»		
23	«вибачте, але, мабуть, у нас непорозуміння»		
24	«я ціную вашу думку, але дозвольте мені теж сказати»		
25	«я розумію твою реакцію»		
26	«я справді хочу краще зрозуміти тебе»		
27	«давайте обговоримо це питання»		
28	«давайте вирішимо це питання зараз»		
29	«дякую за зауваження»		

Відповіді польських здобувачів

№	Раціональні	Емоційні	Раціональні+емоційні
1	2	3	4
1	«Rozumiem Twój punkt widzenia. Dla mnie natomiast ważne jest XXX, dlatego zależy mi na XXX. Może w takim razie róbmy xxx?» «Я розумію твою точку зору. Для мене ж важливе XXX, тому мені важливо, щоб було XXX. Можливо, тоді зробимо xxx?»	«Jestem w tej chwili bardzo zdenerwowanx tą sytuacją i potrzebuje chwili, żeby się wyciszyć. Czy możemy wrócić do tej rozmowy za x minut?» «Я зараз дуже засмучений/засмучена цією ситуацією й потребую трохи часу, щоб заспокоїтися. Чи можемо повернутися до цієї розмови за x хвилин?»	«Słyszę, że to jest dla Ciebie ważne, ale nie zgadzam się z tym. Moim zdaniem XXX. Co Ty o tym sądzisz?» «Я чую, що це для тебе важливо, але я із цим не згоден/згодна. На мою думку, XXX. Що ти про це думаєш?»
2	«potrzebuję x» «Мені потрібно x»	«Kiedy do mnie mówisz w ten sposób czuję XXX. Prosiłabym, żebyś się tak do mnie nie zwracałx.» «Коли ти так до мене говориш, я відчуваю XXX. Я б попросив/попросила, щоб ти так до мене не звертався/не зверталася»	«Nie ma co się denerwować» «Немає сенсу нервуватись»
3	«proponuję x» «Я пропоную x»	«czuję x» «Я відчуваю x»	«Rozumiem że możesz tak czuć» «Я розумію, що ти можеш так себе почувати»
4	«możemy x?» «Чи можемо ми x?»	«Rozwiążmy to spokojnie» «Давайте вирішимо це спокійно»	«Rozumiem, co czujesz Spróbujmy znaleźć razem rozwiązanie Nie chciałem cię urazić» «Я розумію, що ти відчуваєш. Спробуймо разом знайти рішення. Я не хотів тебе образити»
5	«Porozmawiajmy, wyjaśnijmy to» «Давай поговоримо, прояснімо це»	«Ważne że mówisz szczerze co czujesz» «Важливо, що ти щиро говориш про свої почуття»	«Moim zdaniem, sytuacja nie jest fatalna, damy radę!» «На мою думку, ситуація не є катастрофічною – ми впораємося!»
6	«Dziękuję za zrozumienie» «Дякую за розуміння»	«Czuję, że...» «Я відчуваю, що...»	«myślę, że Twoje uczucia mogą być powodowane jakąś inną sytuacją» «Я думаю, що твої почуття можуть бути викликані якоюсь іншою ситуацією»
7	«Liczę, że podpiszemy tę umowę» «Сподіваюся, що ми підпишемо цю угоду»	«No słuchaj, chyba...» «Ну слухай, мабуть...»	
8	«Znalezienie rozwiązania teraz umożliwi nam udaną współpracę w przyszłości, w przypadku podobnych sytuacji» «Знайдення рішення зараз дозволить нам успішно співпрацювати в майбутньому»	«Ej no to raczej nie jest tak, że...» «Ей, це, мабуть, не зовсім так... »	

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
9	«Mam wrażenie, że...» «Маю враження, що...»	«No zazwyczaj tak bywa, ale...» «Зазвичай так буває, але...»	
10	«Odebrałam to jako...» «Я сприйняла це як...»	«Nie martw się! Możemy wszystko dyskutować. Współczuję, ale...» «Не хвилюйся! Ми можемо все обговорити. Я співчуваю, але...»	
11	«Żarty, jeśli jest na to przestrzeń, a nie mam siły kontynuować, typu «Przynajmniej nie jesteśmy jacyśtam», odwoływanie się do tego, co padło, ale obracanie tego w żart» «Анекдоти, якщо для них є місце: «Принаймні ми не якісь там (гірші)», посилаючись на сказане, але перетворюючи його на жарт»	«omówmy to na spokojnie» «Давай обговоримо це спокійно»	
12	«pозwól mi najpierw dokładnie wyjaśnić sytuację» «Дозволь мені спочатку точно пояснити ситуацію»	«Bardzo przepraszamy za niedogodności» «Щиро вибачаємося за незручності»	
13	«bardzo by mi pomogło, gdybyś..., ale jeśli nie dasz rady, to jakoś sobie poradzę» «Мені було б дуже корисно, якби ти... але якщо не зможеш – я якось впораюся»	«zależy mi, żebyśmy ze sobą rozmawiali» «Мені важливо, щоб ми розмовляли»	
14	«rozumiem twój punkt widzenia, ale...» «Я розумію твою точку зору, але...»	«jak się czujesz z tą sytuacją, chcę znać twoje emocje» «Як ти почуваєшся в цій ситуації? Я хочу знати твої емоції»	
15	«może uda się znaleźć jakiś kompromis» «Можливо, нам вдасться знайти компроміс»		
16	«Przepraszam, możliwe jest, że nie wzięłam pod uwagę wszystkich okoliczności» «Вибач, можливо, я не врахувала всі обставини»		
17	«Rozumiem Cię, ale spójrz na sprawę z mojego punktu widzenia» «Я тебе розумію, але подивись на ситуацію з мого боку»		
18	«Czy możemy znaleźć kompromis?» «Чи можемо ми знайти компроміс?»		

1	2	3	4
19	«Jestem pewna, że uda nam się rozwiązać ten problem» «Я впевнена, що ми зможемо вирішити цю проблему»		
20	«Rozumiem Pana/Pani niezadowolenie, możemy w tej sytuacji...» «Я розумію ваше незадоволення, у цій ситуації ми можемо...»		
21	«Czy możemy to Państwu jakoś wynagrodzić?» «Чи можемо ми якось компенсувати вам це?»		
22	«Państwa opinia jest dla nas bardzo ważna» «Ваша думка дуже важлива для нас»		
23	«Postaramy się mieć to na uwadze idąc dalej» «Ми постараємося враховувати це в подальшій роботі»		
24	«jeśli chcemy coś zmienić, to zróbmy to razem» «Якщо ми хочемо щось змінити, давай зробимо це разом»		

Висновки. Отже, студенти Донецького національного університету імені Василя Стуса та Варшавського університету послуговуються здебільшого раціональними мовними засобами з метою залагодження конфліктної комунікативної ситуації (порівняно з часткою емоційних мовних засобів). Досить невелика кількість відповідей репрезентує тяжіння мовців до раціоналізму та емоційності. В експерименті було виявлено й випадки, коли людина не могла точно сформулювати, якими мовними засобами послуговується, а описала їх (а також узагальнені механізми, стратегії, способи вирішення конфлікту), наприклад: «*Moje ulubione z pracy, zwłaszcza w mailach: Rozumiem, że [parafraza tego, co powiedział rozmówca]. [Od razu przejście do przedstawienia mojego argumentu i opisanie sytuacji z mojej prespektywy]*» (Я розумію, що [переказ сказаного співрозмовником]. [Далі – одразу моя аргументація та опис ситуації...]); «1. spokojny ton głosu; 2. wyrażanie zrozumienia emocji drugiej osoby; 3. proponowanie rozwiązania; 4. parafrazowanie wypowiedzi innej

osoby; 5. nie wiem, co jeszcze ((1. спокійний тон голосу; 2. вираження розуміння емоцій іншої людини; 3. запропонування рішення; 4. перифразування слів іншої особи; 5. не знаю, що ще : ( )); «Спокійно говорю, погоджуюсь, шукаю компроміси»; «не підвищувати тон, спокійний голос, вибачення або визнання помилок, перетягнути фокус із проблеми на її вирішення».

Таким чином, емоційно-оцінні мовні засоби відіграють ключову роль у врегулюванні конфліктних ситуацій серед студентської молоді різних культурних середовищ. Аналіз результатів соціолінгвістичного опитування студентів Донецького національного університету імені Василя Стуса та Варшавського університету дає можливість стверджувати, що, попри культурні, мовні та соціальні відмінності, респонденти обох університетів демонструють подібні мовленнєві стратегії у ситуаціях конфліктної взаємодії. Найчастіше студенти вибирають раціональні мовні засоби, що підкреслює пріоритет логічної аргументації, прагнення до компромісу й орієнтацію на конструктивний діалог. Водночас

емоційні та раціонально-емоційні висловлювання хоч і засвідчують меншу частотність, відіграють важливу роль у вираженні емпатії, підтримці емоційної рівноваги та зниженні напруги. Респонденти української та польської вибірок виявили високу усвідомленість впливу мовних засобів на хід і результат конфлікту, що підтверджено їхнім переконанням у значущості добору слів під час комунікативної взаємодії. Отримані дані дають змогу зафіксувати тенденцію до домінування стратегій співпраці та конструктивного обговорення проблеми, що свідчить про сформованість

комунікативної компетентності, спрямованої на гармонізацію міжособистісних стосунків.

Отже, результати дослідження підкреслюють важливість свідомого використання емоційно-оцінних мовних засобів у процесі врегулювання конфліктів, а також окреслюють перспективи наукових розвідок, зокрема щодо поглибленого аналізу культурних маркерів мовленнєвої поведінки, порівняння ефективності різних комунікативних стратегій та розроблення практичних рекомендацій для підвищення рівня конфліктної компетентності у молодіжному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2009. 344 с.
2. Білоконенко Л.А. Українськомовна репрезентація міжособистісного конфлікту : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. Дніпро, 2016. 454 с.
3. Войцехівська Н. А. Конфліктний дискурс в українській художній літературі: структурний, семантичний, комунікативний і лінгвокогнітивний аспекти : дис. докт. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 512 с.
4. Гнатюк Л.Я. Технології міжперсонального спілкування у міжкультурній взаємодії. Донецьк, 2013. 336 с.
5. Демська О.М. Мовні конфлікти з перспективи лінгвоконфліктології. *Наукові записки НаУКМА*. 2018. С. 69–74.
6. Соціальний конфлікт: інноваційні комунікативні технології врегулювання : практичний посібник / Г.М. Бевз та ін. 2020. 144 с.
7. Лавриненко Г.А. Конструктивне розв'язання конфліктів: форми, стратегії і способи вирішення. *Політичне життя*. 2023. № 1. С. 15–23.
8. Боголюбов С.А. *Соціолінгвістика*. 2017. URL: <https://stud.com.ua/76134/sotsiologiya/sotsiolingvistika> (дата звернення: 14.11.2025).

REFERENCES

1. Batsyevych, F.S. (2009). *Osnovy komunikatyvnoi lnhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv. 344 p. [in Ukrainian].
2. Bilokononko, L.A. (2016). *Ukrainskomovna reprezentatsiia mizhosobystisnoho konfliktu* [Ukrainian-language representation of interpersonal conflict] (Doctoral dissertation). Dnipro. 454 p. [in Ukrainian].
3. Voitsekhivska, N.A. (2018). *Konfliktnyi dyskurs v ukrainskii khudozhnii literaturi: strukturnyi, semantychnyi, komunikatyvnyi i lnhvokohnityvnyi aspekty* [Conflict discourse in Ukrainian fiction: Structural, semantic, communicative and linguocognitive aspects] (Doctoral dissertation). Kyiv. 512 p. [in Ukrainian].
4. Hnatiuk, L.Ya. (2013). *Tekhnolohii mizhpersonalnoho spilkuvannia u mizhkulturnii vzaiemodii* [Interpersonal communication technologies in intercultural interaction]. Donetsk. 336 p. [in Ukrainian].
5. Demaska, O.M. (2018). *Movni konflikty z perspektyvy lnhvokonfliktolohii* [Linguistic conflicts from the perspective of linguoconflictology]. *Naukovi zapysky NaUKMA*, pp. 69–74. [in Ukrainian].
6. Bevez, H.M., Petrenko, I.V., Husiev, A.I., Davydov, V.I., Ivachevska, O.V., Maleieva, N.S., & Tsukur, O.H. (2020). *Sotsialnyi konflikt: innovatsiini komunikatyvni tekhnolohii vrehuliuvannia: praktychnyi posibnyk* [Social conflict: Innovative communicative technologies of regulation: A practical guide]. 144 p. [in Ukrainian].
7. Lavrynenko, H.A. (2023). *Konstruktivne rozv'iazannia konfliktiv: formy, stratehii i sposoby vyrishennia* [Constructive conflict resolution: Forms, strategies, and methods of solving]. *Politychne zhyttia*, (1), 15–23. [in Ukrainian].
8. Boholiubov, S.A. (2017). *Sotsiolnhvistyka* [Sociolinguistics]. Retrieved from <https://stud.com.ua/76134/sotsiologiya/sotsiolingvistika> (accessed 14 November 2025). [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 20.11.2025
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

ЕТИЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ В БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ: ПРОТИДІЯ МОВНИМ МАНІПУЛЯЦІЯМ І ТОКСИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Тетяна Огаренко

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи

Центральноукраїнського національного технічного університету

Університетський проспект, 8, м. Кропивницький, Україна

orcid.org/0000-0002-8400-1670

e-mail: tetogarenko@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто проблему етичності мовлення в сучасному бізнес-середовищі як ключового чинника формування професійної культури, репутації та стійких партнерських відносин. Етичне мовлення визначено як форму дотримання не лише вимог культури мовлення, а й загальних етичних принципів, зокрема поваги до співрозмовника й уникнення дискримінаційних висловів, збалансованість оцінок та уникнення емоційної поляризації, достовірності поданої інформації тощо. Доведено, що ділова комунікація – це спілкування, що просуває продукт, послугу чи організацію; передає відомості в межах фірми або слугує офіційною заявою установи. У бізнес-індустрії етичність мовлення перетворюється на інструмент стратегічного розвитку.

Особливу увагу приділено аналізу мовних маніпуляцій і токсичних комунікативних практик, які дедалі частіше виникають у корпоративному дискурсі під впливом цифровізації, високої конкуренції та інформаційних ризиків. У роботі визначено основні типи мовних маніпуляцій: емоційні (апеляція до емоцій), інформаційні (прихована аргументація), логіко-семантичні та синтаксичні (псевдологічні конструкції), стилістичні, статистичні маніпуляції. Окреслено механізми їхнього впливу на поведінку адресата. Показано, що токсична комунікація формується через систематичне використання маніпулятивних тактик, агресивної риторики, приниження, мікроагресій, а також прихованого психологічного тиску. Доведено, що такі практики негативно впливають на корпоративний клімат, продуктивність персоналу, мотивацію та рівень довіри між учасниками бізнес-процесів. Визначено техніки виявлення маніпулятивного спілкування для протидії такій формі комунікації. Запропоновано комплекс стратегій протидії мовним маніпуляціям: розвиток критичного мислення, упровадження внутрішніх стандартів етичної комунікації, корпоративні тренінги, медіаграмотність, політика нульової толерантності до токсичності. Підкреслено, що культура етичної комунікації є необхідним елементом стратегічного розвитку бізнесу й гарантією його довгострокового успіху в умовах цифрової економіки.

Ключові слова: етичність мовлення, мовні маніпуляції, токсична комунікація, бізнес-комунікації, стратегічний розвиток бізнесу.

ETHICS OF SPEECH IN A BUSINESS ENVIRONMENT: COUNTERACTING LANGUAGE MANIPULATIONS AND TOXIC COMMUNICATION

Tetiana Oharienko

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Economics,
Entrepreneurship and Hotel and Restaurant Business,
Central Ukrainian National Technical University
University Ave., 8, Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8400-1670
e-mail: tetogarenko@gmail.com*

Abstract. *The article discusses the issue of ethical speech in the modern business environment as a key factor in shaping professional culture, reputation and sustainable partnerships. Ethical speech is defined as a form of compliance not only with the requirements of speech culture, but also with general ethical principles, in particular, respect for the interlocutor and avoidance of discriminatory expressions; balance of assessments and avoidance of emotional polarisation; reliability of the information provided, etc.*

Particular attention is paid to the analysis of linguistic manipulation and toxic communication practices, which are increasingly common in corporate discourse under the influence of digitalisation, high competition and information risks. The work identifies the main types of linguistic manipulation: emotional (appeal to emotions), informational (hidden argumentation), logical-semantic and syntactic (pseudological constructions), stylistic, and statistical manipulation. The mechanisms of their influence on the behaviour of the addressee are outlined. It is shown that toxic communication is formed through the systematic use of manipulative tactics, aggressive rhetoric, humiliation, microaggressions, and hidden psychological pressure. It is proven that such practices negatively affect the corporate climate, staff productivity, motivation, and the level of trust between participants in business processes. Techniques for identifying manipulative communication to counteract this form of communication are identified.

A set of strategies for counteracting linguistic manipulation is proposed: developing critical thinking, introducing internal standards of ethical communication, corporate training, media literacy, and a zero-tolerance policy towards toxicity. It is emphasised that a culture of ethical communication is a necessary element of strategic business development and a guarantee of its long-term success in the digital economy.

Key words: *ethical speech, language manipulation, toxic communication, business communication, strategic business development.*

Постановка проблеми. Етичність мовлення в бізнес-середовищі перетворюється на стратегічний ресурс, що впливає на репутацію компанії, ефективність управління, динаміку взаємодії між співробітниками та успішність маркетингових кампаній. Зростання ролі цифрових каналів значно підвищує вимоги до якості мовленнєвого контенту – його достовірності, прозорості та етичності. Водночас поширення маніпулятивних практик і токсичних форм спілкування ускладнює підтримання професійних стандартів та загрожує як внутрішній стабільності організацій, так і їхнім зовнішнім комунікаціям. Тому дослідження етичності мовлення та механізмів протидії мовним маніпуляціям є актуальним і важливим напрямом сучасних комунікативних студій.

Заявлена проблема вивчалася низкою дослідників. Ф. Бацевич узагальнював теоретичні підходи комунікативної лінгвістики

[1]. А. Смерчко, Д. Кочмар, І. Будз звертали увагу на комунікативні стратегії й тактики, досліджували прагматичний вплив контексту, що будується на завоюванні довіри адресата з маніпулятивною метою [2]

В. Аккурт цікавилася методами лінгвістичного маніпулятивного впливу, розглядаючи мовне маніпулювання як складний психолінгвістичний процес [3]. Проблема вербальних маніпуляцій у соціальних мережах присвятили свої роботи Ж. Горіна, О. Олійник [4].

Етичність мовлення в бізнес-середовищі передбачає не лише дотримання культури мовлення, а й уникнення проявів токсичної комунікації, виявлення використання маніпулятивних технологій.

Мета статті – вивчити проблему етичності бізнес-спілкування з урахуванням проблем мовних маніпуляцій і можливих проявів токсичності комунікації.

Завдання статті: 1) проаналізувати підходи до трактування понять «етичність», «мовні маніпуляції», «токсичність» спілкування; 2) описати типи мовних маніпуляцій; 3) визначити механізми протидії маніпулятивному впливу й токсичній комунікації.

Предмет дослідження – комунікація в бізнес-середовищі.

Об'єкт дослідження – маніпулятивні та токсичні мовні продукти, що порушують етичність ділового спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Етичність мовлення виступає важливим складником професійних бізнес-комунікацій. Як стверджує В. Ровенська, «бізнес-етика є основою будь-яких ділових взаємин, оскільки надає певний набір правил поведінки, які забезпечують ввічливий та шанобливий обмін інформацією між колегами, партнерами або клієнтами. Дотримання прийнятих норм бізнес-етики ... сприяє створенню комфортної атмосфери в колективі та налагодженню ефективної співпраці, надає орієнтири для ділового спілкування, знання яких допоможе уникнути багатьох непорозумінь і конфліктів» [5, с. 50].

Ділова комунікація – це спілкування, що просуває продукт, послугу чи організацію; передає відомості в межах фірми або слугує офіційною заявою установи. У бізнес-індустрії етичність мовлення перетворюється на інструмент стратегічного розвитку. «Особливістю ділового спілкування є те, що формальні офіційні статуси в бізнес-середовищі визначають необхідність дотримання відповідних норм і стандартів, у тому числі й етичну поведінку. Ділове спілкування, будучи формально-рольовим, вимагає суворого дотримання учасниками рольового ампула. Кожній ролі відповідають певні очікування інших учасників спілкування. Необхідно враховувати це і вести себе відповідно до вимог, що пред'являються конкретною обстановкою та прийнятою роллю. До того ж нині розповсюджена практика формування етичних кодексів окремих професій та окремих організацій, якими затверджується принципові засади ведення бізнес-спілкування з різноманітними категоріями стейкхолдерів», – зазначають Р. Дубас й А. Липовенко [6].

Етичність мовлення передбачає відповідальне використання мовних засобів, що

базується на принципах поваги, достовірності, коректності та прозорості. У професійному контексті вона виконує декілька функцій: забезпечує довіру між партнерами та клієнтами; підтримує ефективність управління через чіткість і зрозумілість повідомлень; формує позитивний імідж компанії; сприяє попередженню конфліктів та зниженню психологічної напруги.

Етичне мовлення пов'язане з корпоративною культурою та репутаційним капіталом: компанії з високими стандартами комунікації демонструють більшу клієнтську лояльність, меншу плинність кадрів та стабільнішу репутацію, здобувають переваги на ринку.

Етичне мовлення передбачає дотримання не лише вимог культури мовлення, й загальних етичних принципів: поваги до співрозмовника й уникнення дискримінаційних висловів; збалансованості оцінок та уникнення емоційної поляризації; достовірності поданої інформації; прозорості намірів та відсутності прихованого впливу; лояльності та стриманості навіть у конфліктних ситуаціях.

На думку В. Ровенської, чіткість і конкретність у спілкуванні повинні бути на першому місці. «Це означає, що важливо уникати двозначності й невизначеності у висловлюваннях, бути прямим і точним у формулюваннях. Кожне слово має нести певний зміст, маючи на меті досягнення конкретних результатів спілкування. Важливо пам'ятати, що ясність мовлення – запорука успішного діалогу. Це особливо критично під час обговорення домовленостей або в процесі переговорів, де кожне слово важливе» [5, с. 50].

Наступними складниками етичного успішного спілкування є уважне й шанобливе ставлення до співрозмовника, тобто здатність активно слухати, відкладаючи вбік усі відволікаючі чинники, щоб повністю зосередитися на словах партнера; тактовність і ввічливість важливі незалежно від статусу співрозмовника, оскільки прояв доброзичливості та коректності у висловлюваннях сприяють налагодженню довірчих відносин; культура письмового спілкування важлива, бо в добу цифрових технологій комунікування часто відбувається у письмовій формі; адаптація до змін умов повинна виявлятися в гнучкості спілкування з метою підтримання довгострокових ділових відносин [5].

Одним із чинників порушення етичності спілкування є використання маніпулятивних технологій. Головними інструментами маніпуляцій є вербальні засоби.

Мовна маніпуляція – це прихований вплив на свідомість адресата з метою формування потрібної установки на рішення чи поведінку. Її ефективність базується на використанні психологічних тригерів, інформаційних прогалів та емоційної вразливості.

О. Нагорна стверджує: «Лінгвістичні маніпуляції – це вплив на сприйняття та емоції людей за допомогою мови і сприяють створенню ілюзій та помилкового сприйняття. Їхня мета – спонукати людей до дій, які вигідні маніпулятору. Маніпуляції працюють, тому що вони використовують психологічні механізми, які змушують людей некритично сприймати інформацію» [7, с. 66].

Ж. Горіна пропонує розглядати такі найпоширеніші мовні засоби маніпуляцій: мовна гра, мовні кліше, стилістично забарвлена лексика, невмотивовані узагальнення, художні засоби, вставні конструкції, імперативи, введення в текст «цифрової» інформації [4].

Варто звернути увагу на кілька типів мовних маніпуляцій.

– **Інформаційні маніпуляції** – це приховування частини фактів; стратегічне перебільшення або применшення інформації; подання даних без необхідного контексту.

– **Емоційні маніпуляції передбачають:** апеляцію до почуття провини, страху чи невпевненості («утрата можливості», «ризик невігоди»); створення штучного відчуття терміновості; виклик почуття провини чи відповідальності; уживання емоційно забарвлених слів для посилення впливу.

– **Логіко-семантичні та синтаксичні маніпуляції** – це використання таких прийомів: хибні причинно-наслідкові зв'язки; псевдовибір або навідні питання; узагальнення та стереотипні формули; умовні конструкції, які підштовхують до бажаного рішення.

– **Стилістичні маніпуляції створюються завдяки таким засобам:** використання професійного жаргону для приховування справжнього змісту; емоційно забарвлена лексика, що викликає потрібну реакцію.

– **Статистичні маніпуляції** базуються на: використанні некоректних порівнянь; поданні даних без контексту; опорі на

«середні значення», які не відображають реальності.

– **Лексичні маніпуляції включають:** використання професійного жаргону для приховування змісту; словотворення з позитивною конотацією замість нейтральних понять.

Основною характеристикою мовного маніпулювання є прихований зміст, на що звертає увагу й В. Аккурт: «Саме у цьому полягає складність цього феномена: маніпулятор впливає не явно, а приховано, і у зв'язку із цим адресату часто не вдається розпізнати його справжні наміри й захиститися від такого роду дій» [3, с. 11–12].

Маніпулятивні техніки можуть використовуватися у переговорах, внутрішньокорпоративних повідомленнях, HR-практиках, маркетингових кампаніях та антикризових комунікаціях.

Дієвість маніпуляцій зумовлена низкою чинників. Маніпуляції базуються на:

- когнітивних упередженнях (ефект авторитету, ефект терміновості, ефект дефіциту);
- емоційному перенавантаженні;
- емоційній сприйнятливості людини до загроз або обіцянок вигоди;
- обмеженні доступу до інформації;
- створенні штучного дефіциту часу чи ресурсів;
- обмеження часу або інформації;
- порушенні логічних зв'язків, що ускладнює критичне осмислення інформації.

У підсумку маніпулятор отримує контроль над рішенням співрозмовника, а той часто навіть не усвідомлює зміну власної позиції.

Маніпулятивне спілкування може стати перехідною ланкою до токсичної комунікації. Токсичність у мовленні проявляється у формах, що порушують психологічну безпеку, моральний комфорт та професійну повагу.

Токсична комунікація охоплює вербальні й невербальні прояви агресії, психологічного тиску, знецінення чи маніпулятивної поведінки. Найпоширеніші форми некомфортного спілкування: сарказм, іронія, натяки з негативною конотацією; приховані образи; публічні докори, приниження; різкі зауваження; пасивно-агресивна поведінка; маніпулятивне перекладання відповідальності; категоричність та ультимативні формулювання; знецінення думок чи досягнень співробітників.

Наслідками токсичної комунікації є зниження продуктивності, посилення конфліктів,

зниження психологічної безпеки, плінність кадрів та погіршення репутації компанії, руйнування корпоративної культури.

Протидія мовним маніпуляціям і токсичній комунікації є ключовою умовою забезпечення інформаційної безпеки, стабільності суспільних відносин та ефективності професійної взаємодії. У сучасному комунікаційному середовищі, насиченому цифровими каналами та швидкоплинними потоками інформації, якість мовлення та етичні стандарти комунікації визначають рівень суспільної довіри, корпоративну репутацію, а також психологічний комфорт учасників взаємодії.

Для уникнення маніпулятивного спілкування необхідно використовувати різні техніки виявлення такої форми, наприклад:

- сканування мовленнєвих маркерів: перебільшень, псевдовибору, невизначених формулювань, узагальнень, емоційних маркерів;

- логічна перевірка: аналіз логічної структури повідомлення, пошук суперечностей між фактами та висновками;

- аналіз намірів співрозмовника: чи є в меседжі приховані вигоди.

Маніпулятивне та токсичне мовлення руйнує культуру діалогу й підмінює аргументацію емоційними чи психологічними впливами. Протидія цим явищам є важливою частиною формування етичної комунікаційної культури, заснованої на повазі, достовірності та відповідальності за слово.

Інструментами нейтралізації маніпулятивного впливу є:

- уточнювальні запитання – повертають спілкування у сферу фактів: «Що саме ви маєте на увазі?», «Звідки походить ця інформація?», «Які є альтернативи?»;

- переформулювання – зменшує емоційний тиск і допомагає прояснити зміст, повертає дискусію до фактів та нейтралізує емоційний компонент;

- раціоналізація ситуації – переведення розмови в нейтральне, логічне русло для зниження впливу психологічного тиску;

- тайм-аут або перенесення ухвалення рішення – протидія штучному дефіциту часу;

- посилення на регламенти та корпоративні стандарти – повернення до об'єктивних норм;

- використання асертивної комунікації – чітке, спокійне й упевнене вираження позиції без конфліктності.

Для профілактики токсичних комунікацій у бізнес-середовищі рекомендовано низку заходів: створення корпоративного кодексу етичної комунікації; навчання співробітників ненасильницькому спілкуванню, медіаграмотності й критичному мисленню; регулярний аудит корпоративної комунікаційної культури; забезпечення механізмів анонімного повідомлення про токсичну поведінку; розвиток лідерства, орієнтованого на емпатію та командну взаємодію.

Етична комунікація дає компанії низку стратегічних переваг, а саме: формує довіру клієнтів і партнерів; зміцнює бренд роботодавця; підвищує ефективність внутрішньої взаємодії; мінімізує ризики конфліктів та репутаційних утрат; сприяє професійному розвитку та збереженню кадрів.

Компанії, що дотримуються етичних стандартів комунікації, мають більш стійкі ринкові позиції та демонструють високий рівень адаптивності до кризових ситуацій.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Етичність мовлення є важливою характеристикою комунікативної компетентності фахівців бізнес-індустрії та визначальним чинником формування здорового, продуктивного та прозорого бізнес-середовища. Етична комунікація виступає не лише моральним імперативом, а й ключовим чинником конкурентоспроможності та сталого розвитку сучасного бізнесу. Мовні маніпуляції й токсична комунікація становлять серйозну загрозу для організацій, оскільки негативно впливають на ухвалення рішень, мотивацію персоналу та корпоративну репутацію. Протидія цим явищам потребує інтеграції індивідуальних навичок, корпоративних інструментів та стратегій професійного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2009. 376 с.
2. Смерчко А.А., Кочмар Д.А., Будз І.Ф. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми успішної комунікації в когнітивному та прагматичному ракурсі. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2023. № 2. С. 87–95. URL: <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.2.12> <http://academstudies.volyn.ua/index.php/humanities/article/view/472>

3. Аккурт В. Методи маніпулятивного впливу у лінгвістиці. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2020. Вип. 30. С. 5–23.
4. Горіна Ж.Д., Олійник О. Засоби вербальної маніпуляції у соціальних мережах Facebook, Instagram, Twitter. *Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців, м. Одеса, 26–27 листопада 2020 р. Одеса : Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, 2020. С. 34–38.
5. Ровенська В.В. Бізнес-етика в мультикультурному середовищі та ділові комунікації. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2024/59-2024/8.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).
6. Дубас Р.Г., Липовенко А.Р. Ділова комунікація: етичний аспект. URL: <https://ekonomics.com.ua/s90-dilova-komunikaciya-etichniy-aspekt> УДК 316.472 (дата звернення: 19.11.2025).
7. Нагорна О.О. Мова як інструмент маніпуляції: стилістичний аналіз використання лексики у політичному й діловому дискурсах. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/32/part_2/13.pdf (дата звернення: 10.11.2025).

REFERENCES

1. Batsevych, F.S. (2009). *Osnovy komunikatyvnoyi linhvistyky*. [Fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv : Akademiia. [in Ukrainian].
2. Smerchko, A.A., Kochmar, D.A., & Budz, I.F. (2023). Komunikatyvni stratehii i taktyky: problemy uspishnoyi komunikatsiyi v kohnityvnomu ta prahmatychnomu rakursi. [Communicative strategies and tactics: Issues of successful communication in cognitive and pragmatic perspective]. *Akademichni studii. Seriya «Humanitarni nauky»*, (2), pp. 87–95. Retrieved from: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/humanities/article/view/472> (data zvernennia: 20.11.2025) [in Ukrainian].
3. Akkurt, V. (2020). Metody manipulyatyvnoho vplyvu u linhvistytsi. [Methods of manipulative influence in linguistics]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho: Linhvistychni nauky*, 30, pp. 5–23. [in Ukrainian].
4. Horina, Zh.D., & Oliinyk, O. (2020). Zasoby verbalnoyi manipulyatsiyi v sotsialnykh merezhakh Facebook, Instagram, Twitter. [Means of verbal manipulation in social networks Facebook, Instagram, Twitter]. *Linhvistyka y linhvodydaktyka: zdobutky i perspektyvy rozvytku : Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference of Young Scholars* (Odesa, 26–27 lystopada 2020 r.), pp. 34–38. [in Ukrainian].
5. Rovenska, V.V. (2024). Biznes-etyka v multykulturnomu seredovishchi ta dilovi komunikatsii. [Business ethics in a multicultural environment and business communications]. Retrieved from: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2024/59-2024/8.pdf> (data zvernennia: 15.11.2025). [in Ukrainian].
6. Dubas, R.H., & Lypovenko, A.R. (2022). Dilova komunikatsiia: etychnyi aspekt. [Business communication: Ethical aspect]. Retrieved from: <https://ekonomics.com.ua/s90-dilova-komunikaciya-etichniy-aspekt>. (data zvernennia: 19.11.2025). [in Ukrainian].
7. Nahorna, O.O. (2023). Mova yak instrument manipulyatsii: stylistychnyi analiz vykorystannia leksyky u politychnomu y dilovomu dyskursi. [Language as a tool of manipulation: Stylistic analysis of lexical use in political and business discourse]. Retrieved from: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/32/part_2/13.pdf (data zvernennia: 10.11.2025). [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 24.11.2025
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

СИНТАКСИЧНІ ДЕФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ОБРАЗНОГО МОДЕЛЮВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Олена Похилюк

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української філології
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
вул. Нагірна, 13, м. Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0003-2786-4055
Researcher ID: NKP-8253-2025
e-mail: olhovaolena@ukr.net

Анотація. У статті досліджено синтаксичні деформації як один із провідних засобів образного моделювання реальності в поетичному мовленні. Обґрунтовано актуальність вивчення нетипових синтаксичних конструкцій у сучасній українській поезії як таких, що не лише організують ритмічну структуру вірша, а й формують семантичну напруженість, експресивну динаміку та інтерпретаційне багатоголосся. Об'єктом аналізу стали поетичні тексти Віктора Крупки, у яких парцеляція, хіазм і повтор функціонують як маркери внутрішнього психологічного стану, філософської рефлексії та стильової самобутності. У дослідженні представлено теоретичне обґрунтування поняття синтаксичної деформації, узагальнено визначення термінів на основі сучасних лінгвістичних джерел.

Проаналізовано типові моделі парцельованих конструкцій, симетричних і хіастичних структур, а також варіативних і ритмічних повторів у поезії. Особливу увагу приділено тому, як ці синтаксичні явища сприяють реалізації емоційного, інтонаційного та концептуального наповнення вірша. Виявлено, що поезика Віктора Крупки вирізняється синтаксичною пластичністю, яка реалізується через активне варіювання структур, розщеплення мовленнєвих одиниць, нарощення повторюваних конструкцій, що дає змогу авторові моделювати індивідуальну мовну реальність. Зроблено висновки про те, що синтаксичні деформації у поезії не є порушенням мовної норми, а, навпаки, свідомим естетичним вибором, спрямованим на формування складної образно-сміслової тканини тексту.

Ключові слова: синтаксична деформація, парцеляція, хіазм, синтаксичний повтор, поетичний текст, образне моделювання, сучасна українська поезія.

SYNTAX DEFORMATIONS AS A MEANS OF ILLUSTRATIVE MODELING OF REALITY IN POETIC TEXTS

Olena Pokhyliuk

Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer at the Department of Philology
Communal Higher Education Institution
“Vinnytsia Humanities Pedagogical College”,
Nahirna Str., 13, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2786-4055
Researcher ID: NKP-8253-2025
e-mail: olhovaolena@ukr.net

Abstract. This article explores syntactic deformations as a significant tool for figurative modeling of reality in contemporary Ukrainian poetry. The study focuses on how deliberate deviations from normative syntactic structures – specifically, parcellation, chiasmus, and syntactic repetition – function as means of intensifying poetic expression, generating rhythm, and creating semantically rich textual configurations. The research problem arises from the underexplored role of non-standard syntax in shaping poetic meaning and structuring

© О. Похилюк, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

the emotional and conceptual dimensions of modern poetic discourse. The relevance of the study lies in the growing attention of literary linguistics to expressive syntax as a carrier of not only stylistic individuality but also cognitive-emotional experience and cultural memory.

The object of analysis is the poetry of contemporary Ukrainian poet Viktor Krupka, whose texts are characterized by a high degree of syntactic flexibility, fragmentation, and rhythmic variability. Using methods of structural-semantic, stylistic, componential, and interpretive analysis, the article reveals that parcellated structures in Krupka's work act as markers of inner dialogue, psychological transition, or dramatic culmination. Chiasmus, in turn, reflects symmetrical logic, philosophical tension, and aesthetic framing. Repetitions perform both intonational and semantic functions, emphasizing conceptual oppositions, inner transformations, and emotional density. The author proves that syntactic deformations are not violations of linguistic norms but a conscious poetic strategy aimed at expanding the expressive potential of language and modeling a unique poetic reality.

The article contributes to the understanding of how poetic syntax transforms under the influence of individual style and modern aesthetic demands. The findings may serve as a basis for further investigations in the fields of poetic stylistics, cognitive poetics, and Ukrainian literary language studies. The conclusions open perspectives for comparative stylistic analyses of poetic syntax in the works of other contemporary Ukrainian authors.

Key words: *syntactic deformation, parcellation, chiasmus, syntactic repetition, poetic text, figurative modeling, modern Ukrainian poetry.*

Постановка проблеми. Сучасна українська поезія відзначається глибоким синтаксичним новаторством, яке сприяє формуванню унікальних образів та концептуальних моделей реальності. Синтаксичні деформації – це свідомі відхилення від нормативної структури речення, які використовуються для досягнення художньої експресії, емоційної насиченості та глибини змісту. У поетичних текстах такі деформації стають потужним інструментом образного моделювання світу, даючи авторам змогу передавати складні емоційні стани, філософські роздуми та культурні контексти.

Проблема функціонального й стилістичного навантаження синтаксичних деформацій є надзвичайно актуальною в сучасному мовознавстві, оскільки поетичний текст дедалі частіше сприймається не лише як естетичний об'єкт, а й як структурована модель внутрішнього й зовнішнього світів. Серед синтаксичних засобів особливої уваги заслуговують парцеляція, хіазм, синтаксичні повтори та інші стилістичні фігури, які, трансформуючи синтаксичну норму, стають маркерами авторського стилю, художньої інтенції та концептуального мислення поета.

У вітчизняному мовознавстві ця проблема досліджується у працях Ю. Зоріної, яка акцентує увагу на інноваційній природі парцеляції та її функціонуванні в поетичному мовленні Василя Стуса, а також Ю. Ричагівської та Н. Волос, котрі аналізують хіазм як складну синтаксичну фігуру, що забез-

печує симетричність поетичної композиції. Значний внесок у вивчення експресивного синтаксису зроблено Л. Оліфіренко, яка розглядає синтаксичні повтори як глибинні елементи текстової естетики. Однак синтаксичні деформації у контексті сучасної української поезії, зокрема в індивідуальному стилі таких авторів, як Віктор Крупка, досі не були предметом окремого комплексного аналізу.

Отже, не розв'язаною залишається частина загальної проблеми, пов'язана з визначенням функціонального статусу та естетичної ролі синтаксичних деформацій у поезії Віктора Крупки як одного з найоригінальніших голосів сучасного літературного процесу. Саме ця площина аналізу є предметом розгляду у пропонуваній розвідці.

Метою дослідження є з'ясування ролі та функціонального навантаження синтаксичних деформацій (зокрема парцеляції, хіазму, синтаксичних повторів) у поетичному мовленні як засобу образного моделювання реальності, а також виявлення їхньої естетичної, семантичної та стилістичної специфіки на матеріалі сучасної української поезії, насамперед творів Віктора Крупки.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження стали поетичні тексти сучасного українського поета Віктора Крупки, розміщені на платформі Poetree.club (2020–2025), у яких активно реалізуються синтаксичні деформації [1].

У процесі аналізу застосовано низку теоретичних та описових методів: метод струк-

турно-семантичного аналізу використано для виявлення формальних ознак синтаксичних деформацій (парцеляції, хіазму, повторів) та визначення їхньої ролі у формуванні образної структури поетичного висловлення; метод стилістичного аналізу дав змогу встановити функціональні особливості вживання синтаксичних засобів у межах поетичного дискурсу та з'ясувати їхню експресивно-змістову навантаженість; метод компонентного аналізу застосовано для дослідження смислової структури парцельованих і повторюваних синтаксичних конструкцій, а також для аналізу опозицій у хіастичних формах; метод якісного інтерпретативного аналізу – для поглибленого тлумачення лексико-синтаксичних одиниць у контексті образного моделювання реальності; метод суцільної вибірки використано під час добору поетичного матеріалу з корпусу віршів Віктора Крупки, що містять синтаксичні деформації, для подальшого аналізу.

Такий комплекс методів дав змогу здійснити системне й поглиблене дослідження синтаксичних деформацій як функціонально маркованих засобів поетичного мовлення, що сприяють моделюванню складних емоційних та концептуальних реальностей у сучасній українській поезії.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є поетичні тексти Віктора Крупки, у яких реалізуються різні типи синтаксичних деформацій. Предметом дослідження є синтаксичні деформації як засоби образного моделювання реальності в поетичному мовленні, їхні функції, структурні моделі та естетико-сміслові навантаження у поезії Віктора Крупки.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Синтаксичні деформації охоплюють широкий спектр явищ, зокрема парцеляцію, інверсію, хіазм, еліпсис, повтори та інші стилістичні фігури. Ці засоби дають змогу поетам відходити від стандартних мовних конструкцій, створюючи нові форми вираження думок та почуттів. За словами Ю. Зоріної, «синтаксичні інновації у поетичному мовленні <...>, зокрема парцеляція та сегментація, сприяють створенню особливої ритміко-синтаксичної організації тексту, що підсилює експресивність поетичного висловлення» [2, с. 109].

На нашу думку, буде доречним насамперед визначитися з трактуваннями різних дефініцій і баченням щодо певних синтаксичних інновацій. По-перше, порівняймо такі явища, як сегментація і парцеляція мовних одиниць. Сегментація у лінгвістиці є ширшим поняттям. Вона стосується поділу мовного потоку на відносно самостійні одиниці різних рівнів: фонетична сегментація (поділ мовлення на звуки, склади), морфологічна сегментація (поділ слів на морфеми), синтаксична сегментація (поділ речень на синтаксичні одиниці: фрази, члени речення), семантична сегментація (поділ тексту на смислові одиниці).

Таким чином, сегментація є базовим процесом аналізу мови, який дає змогу виділити та вивчити її складові частини на різних рівнях.

Парцеляція на відміну від сегментації є конкретним стилістичним прийомом на синтаксичному рівні. Парцеляція – це стилістичний прийом, що полягає у розчленуванні цілісної змістово-синтаксичної структури на інтонаційно й пунктуаційно ізольовані комунікативні частини – окремі речення. У результаті членування одного речення, переважно складного або досить поширеного, виникає дві частини, з яких основна (більша) називається базовою, а менша – парцелятом. Стилiстичний акцент зосереджується саме на парцеляті. Парцельовані конструкції виконують у тексті змістопідсилювальну й ритмомелодійну функції [3, с. 132].

У сучасному мовознавстві парцеляція визначається як спосіб мовленнєвого оформлення речення кількома комунікативними одиницями – фразами. Це завжди стилістичний засіб, який використовується для надання динамізму, емоційності, експресії [4, с. 1024].

Згідно з дослідженнями, парцеляція – це фігура мелодики мовлення, у якій частини єдиного речення інтонаційно розмежовуються як самостійні речення (на письмі – розділовими знаками) [5, с. 215].

Ці дефініції указують на те, що парцеляція виконує не лише структурну, а й образно-комунікативну функцію, сприяючи передачі суб'єктивних станів, психоемоційної напруги, драматизму, а в поетичних текстах – ритмічної фрагментації, що підсилює смислову багатозначність.

Таким чином, парцеляція у сучасному мовознавстві розглядається як універсаль-

ний стилістичний засіб, що дає змогу автору акцентувати увагу на певних елементах висловлення, створювати ритмічну організацію тексту та передавати емоційні стани. Цей прийом широко використовується у поетичних текстах для досягнення експресивності та глибини образного моделювання реальності, для акцентування уваги на окремих елементах висловлення, створення пауз та ритмічної організації тексту.

Основна функція парцеляції – це створення певного стилістичного ефекту: підсилення емоційності та експресивності (відокремлені частини привертають увагу, надають тексту динамізму та емоційного забарвлення); створення пауз та акцентів (парцеляція дає змогу зробити паузи в мовленні або на письмі, виділяючи ключові слова чи ідеї), зміна ритму та інтонації (розчленування речення впливає на його ритмічну організацію та інтонаційний малюнок), імітація розмовної мови (парцеляція може надавати тексту більш невимушеного, розмовного характеру).

Таким чином, можемо узагальнити порівняння аналізованих мовознавчих термінів в аспекті обсягу поняття: сегментація – ширше поняття, що охоплює поділ мови на різних рівнях, а парцеляція – вужче поняття, конкретний стилістичний прийом на синтаксичному рівні; у функціональному аспекті: сегментація – базовий аналітичний процес для вивчення мови, а парцеляція – стилістичний прийом для створення певних художніх ефектів; в аспекті мовнорівневого аналізу: сегментація може застосовуватися до фонетики, морфології, синтаксису, семантики, а парцеляція стосується переважно синтаксису; у мотиваційному аспекті: парцеляція є завжди навмисним авторським прийомом, натомість сегментація – це об'єктивний процес поділу мови.

Отже, можна сказати, що парцеляція є одним із можливих результатів синтаксичної сегментації, коли цей поділ здійснюється автором тексту з певною стилістичною метою. Сегментація є необхідним етапом для вивчення мови, тоді як парцеляція – це інструмент для надання тексту виразності та емоційності.

Для ілюстрації теоретичних умовиводів щодо особливостей функціонування парцеляції на синтаксичному рівні художнього мовлення наведемо й проаналізуємо при-

клади активного використання цього прийому в поезії Віктора Крупки. У вірші «*a сад / от-от / прозріє й полетить. / чекає небо і земля чекає. / ще до пори / помолиться навзрид*» [1] парцеляція розчленовує речення, створюючи ефект очікування та внутрішнього трепету. Кожна окрема частина підсилює образ саду, що «*прозріє й полетить*», та загальну атмосферу напруження перед важливою миттю.

В. Крупка використовує парцеляцію також для передачі внутрішнього роздвоєння ліричного героя («*на тишу й мовчання*»): «*п у с т и / пусти, якщо можеш... і я проросту / горілиць, / надвоє себе розділивши – на тишу й / мовчання. / мій степ перетнули бродячі, прозрілі / вовки, / додавши ще й спадок слідів до космічної / карми*» [1]. Відокремлені частини речення акцентують увагу на метафоричних образах (*степ, вовки, карма*), посилюючи філософський підтекст.

Парцеляція у наступному фрагменті автора створює відчуття швидкоплинності часу («*скільки того літа залишилось*») та всюдисущості природи («*обніжок тут. обніжок уже там*»): «*ж и в у / і скільки того літа залишилось. / обніжок тут. обніжок уже там. / зелена кров. зелені в Бога крила, / пошиті з найхисткіших ранку трав. / і скільки тих дрібниць мені на втіху*» [1]. Розчленовані частини речення підкреслюють яскраві образи («*зелена кров*», «*зелені в Бога крила*»), надаючи тексту містичного забарвлення.

Парцеляція може також передавати мінливість та непередбачуваність долі: «*н а с к і л ь к и / доля як дощ, як повня, як вітер / на перехресті. / доля з трамвая, зненацька сідає в таксі – / доля в такому коловороті версій*» [1]. Кожна відокремлена частина речення порівнює долю з різними явищами та ситуаціями (*дощ, повня, вітер, трамвай, таксі*), створюючи образ «*коловороту версій*».

Цікавим є фрагмент із поезії автора, де парцеляція має імітувати розмовну мову, передаючи емоційне напруження та заклик до дії: «*ВИДИХНИ / видихни... просто візьми і тупо видихни. / нас повертають – більше не будем великими. / ми наче тиші-дерева-залізобетона-тиші, / навіть коли мілкі, хочемо глибше, / навіть коли табу, ліземо далі*» [1]. Розчленовані частини речення підкреслюють відчуття втрати величчя та внутріш-

нього прагнення до глибини, незважаючи на обмеження.

Парцеляція у фрагменті «*I... / і затихає вітер – / Бог іде молитися, / висновуючи з тиші віть прийдешнього... / це тільки чутно, але ще не видно, / як слід береться*» [1] створює паузи, які підкреслюють урочистість моменту («*Бог іде молитися*»). Відокремлені частини речення акцентують увагу на процесі «*висновування з тиші віть прийдешнього*» та поступовому проявленні невидимого.

Парцеляція використовується автором для підсилення значущості серця як джерела «*таїни і прийдешності*»: «*СЕРЦЕ / серце, яке дарує таїну і прийдешність, / сьогодні для схимних, / а завтра для тих, хто вірує, / так і для мене – візьме... і просто воскресне – / кризь душу проникне у грішне від часу тіло*» [1]. Розчленовані частини речення підкреслюють ідею воскресіння та проникнення душі в тіло, надаючи тексту релігійно-філософського змісту.

Відокремлені частини речення акцентують увагу на просторових образах («*вище серця, до місяця*»), підсилюючи романтичний настрій та створюючи ефект інтимності та відкритості: «*НЕПРИБОРКАНИ / розмилися у мене на грудях, / вище серця, / хоч відразу, а хочеш за кілька слідів до місяця – / і здається...*» [1].

У наступному прикладі парцеляція передає бажання звільнитися від чогось (осінь, небо) та відчуття плину часу (ніч, день): «*відпустити б осінь. / хай собі іде. / хай собі... мені – по шклу рукою. / буде ніч. за нічю буде день, / жовтня межі, стулені до крови. / відпустити б небо...*» [1]. Розчленовані частини речення підкреслюють яскраві тактильні та візуальні образи («*по шклу рукою, жовтня межі, стулені до крови*»), посилюючи меланхолійний настрій.

У прикладі «*втеча моя застигла – / хтось течію зурочив. / руки вигадують крила, / крила вигадують очі. / кілька начерків тишею – / тишею кілька речень*» (Крупка) парцеляція створює відчуття зупинки та внутрішнього пошуку. Відокремлені частини речення акцентують увагу на метафоричних образах («*течія, руки, крила, очі, тиша*»), передаючи ідею творчого процесу та народження нових смислів.

Як бачимо з вищенаведених прикладів, парцеляція є важливим стилістичним засобом у поезії Віктора Крупки, який допо-

магає автору створити особливу емоційну атмосферу, підкреслити ключові образи та думки, а також надати поезії динамічності та виразності.

Ще одним із різновидів синтаксичних деформацій, що моделюють реальність у поетичних текстах, є хіазм. Це стилістична фігура, яка полягає в оберненому розташуванні синтаксичних елементів у суміжних фрагментах тексту. Елементи першої частини, як правило, розташовуються у зворотному порядку в другій частині. За загальноприйнятим визначенням у літературознавстві хіазм – це стилістична фігура, що будується на інверсії (зміні порядку) слів або синтаксичних одиниць у двох суміжних фразах або реченнях. Це створює ефект «перехреснення» й підкреслює смисловий зв'язок між контрастними або зіставлюваними елементами [5, с. 215].

Л. Мацько визначає хіазм як одну з фігур думки або фігур мовлення, яка використовує перехресний порядок слів для досягнення виразності та запам'ятовуваності [3, с. 132].

Ю. Ричагівська та Н. Волос зазначають, що «хіазм у поетичному мовленні <...> функціонує як складний прийом, що виникає на базі простіших синтаксичних засобів – повтору, паралелізму, порядку слів» [6, с. 69].

На основі аналізу мовного матеріалу можемо зауважити, що в поезії хіазм є потужним стилістичним засобом, який виконує низку важливих функцій: підсилення смислового зв'язку та контрасту, створення ритмічної та звукової гармонії, привернення уваги читача, надання виразності та експресивності, структурування тексту тощо.

Перехресне розташування елементів дає змогу підкреслити зв'язок між ними, навіть якщо вони розташовані у зворотному порядку. Це особливо ефективно для вираження контрастних ідей або зіставлення понять. Наприклад: «*Не питайте, хто я, а питайте, що я*». Тут відбувається перехреснення займенників «*хто*» і «*що*» та дієслова «*питайте*», що підкреслює різницю між ідентичністю та сутністю.

Хіазм часто надає поетичному тексту особливого ритму та мелодійності. Симетрична або інвертована структура може створювати ефект луни або повторення, що сприймається на слух. Окрім того, незвичне перехресне розташування слів або фраз виділяє хіастичну конструкцію з-поміж інших, привертаючи до

неї увагу читача й спонукаючи до глибшого осмислення. Аналізований стилістичний прийом робить поетичне мовлення більш яскравим, емоційним та образним, даючи можливість автору тонко грати зі словами та їхнім порядком, створюючи унікальні стилістичні ефекти.

У деяких випадках хіазм може слугувати засобом структурування тексту, об'єднуючи суміжні рядки або строфи за допомогою перехресних зв'язків між ключовими елементами.

У поетичному мовленні хіазм може бути більш складним і тонким, охоплюючи не лише окремі слова, а й цілі фрази або синтаксичні конструкції. У дослідженні хіазму як складної синтаксичної фігури в поезії Стуса Ю. Ричагівська та Н. Волос також відзначають, що паралелізм і повтор відіграють важливу роль у формуванні структури хіастичних конструкцій. Авторки зауважують: «Повторювання однакових або подібних синтаксичних одиниць у зворотному порядку сприяє створенню особливої ритміко-інтонаційної хвилі, що формує виразну смислову симетрію» [6, с. 68]. У цьому аспекті повтори виступають не просто формальною ознакою, а глибинним механізмом поетичного мислення, через який реалізується концептуальна напруга між ідеєю та її мовною реалізацією.

Аналіз хіазму в поезії В. Крупки дає змогу виявити індивідуальні особливості використання цієї фігури та її роль у створенні унікального поетичного стилю.

Віршовий рядок «*де все уже не так і ...так*» [1] демонструє хіазм через інверсію фрази «не так і ...так», де повторення слова «так» із негативною часткою створює дзеркальну структуру. Це підкреслює внутрішню боротьбу ліричного героя та амбівалентність його стану.

Рядки «*ти денний. нічний. для дзеркал своїх аж міфічний – / ти дикий. тягучий. глухий / ...від межі полин*» [1] містять хіастичну структуру через послідовне перерахування прикметників, що описують суб'єкта, з подальшим їх дзеркальним відображенням, що створює ефект балансу та симетрії, підкреслюючи складність і багатогранність образу.

У поезії В. Крупки натрапляємо на хіазм, який проявляється у протиставленні «*вічність у мить*» та «*крайнеба кістки*», де абстрактні поняття поєднуються з конкретними, створюю-

ючи глибоку метафору про швидкоплинність часу та глибину емоційного досвіду: «*переписати: кинути вічність у мить, / не проковтнула ще заячого переляку, / але прошила сльозою крайнеба кістки*» [1].

Класичним прикладом хіазму є рядок «*чекає небо і земля чекає*» [1], де порядок слів у другій частині речення дзеркально відображає першу, підкреслюючи взаємозв'язок між небом і землею та створюючи ритмічну гармонію.

Хіазм у поезії «*і сні, і мрії, і птахи мовчали – / покраяні, / довірливі, початі – / у віршах, ще яких /не прочитати...*» [1] тут полягає у структурі перерахування, де перші три елементи («*сні*», «*мрії*», «*птахи*») знаходять своє відображення у наступних описах («*покраяні*», «*довірливі*», «*початі*»), створюючи симетричну та емоційно насичену картину.

У фрагменті «*серце, яке дарує таїну і приїдешиність, / сьогодні для схимних, / а завтра для тих, хто вірує, / так і для мене – візьме... і просто воскресне – / крізь душу проникне у грішне від часу тіло*» [1] хіазм проявляється через зміну порядку фраз, де «*сьогодні для схимних*» та «*завтра для тих, хто вірує*» створюють дзеркальну структуру, підкреслюючи універсальність і вічність серця як символу.

Рядки «*а я – про дощ, а дощ – про те, що буде, / бредемо поруч, і бредем, бредем / у вечір, в ніч, у ранок призабутий, / а потім, потім, потім трохи в день*» [1] демонструють хіастичну структуру через повторення та інверсію фраз, що створює ефект циклічності та підкреслює безперервність руху та часу.

Рядки «*сонце як перестрах. / сутінь як тавро*» [1] містять хіазм через паралельну структуру порівнянь, де «*сонце*» та «*сутінь*» порівнюються з «*перестрахом*» та «*тавром*» відповідно, створюючи симетрію та контраст між світлом і темрявою.

Рядки «*я пальчиком у твоїм сонці. / я вірою в небі твоєму*» [1] демонструють хіазм через зміну порядку слів у фразах, що створює дзеркальну структуру та підкреслює інтимність і глибину зв'язку між ліричним героєм та адресатом.

Проаналізовані приклади свідчать про майстерне використання Віктором Крупкою хіазму як стилістичного прийому для ство-

рення ритмічної гармонії, підкреслення емоційної напруги та глибини образів у його поезії.

Окрім парцеляції та хіазму, одним із найуживаніших засобів синтаксичної деформації у поезії є повтори, які сприяють ритмізації тексту, підсилюють емоційний вплив та акцентують увагу на ключових елементах висловлення.

У Словнику літературознавчих термінів повтор визначено як «стилістичний засіб, що полягає у багаторазовому вживанні одного чи кількох елементів мовлення з метою посилення емоційного впливу або створення ритмічної організації тексту» [5, с. 215]. А у Великому тлумачному словнику сучасної української мови повтор трактується як «наголошене відтворення тих самих мовних одиниць із метою підкреслення їх важливості в контексті» [4, с. 1024].

Психолінгвістичний та естетичний ефекти повторів також аналізуються у працях з риторики. Так, Л. Мацько та О. Мацько зазначають, що повтор як стилістичний прийом здатний «викликати емоційне піднесення, підкреслити важливість думки та формувати певний ритм мовлення, який часто використовується у поезії як засіб експресії» [3, с. 132].

У поезії дуже часто повтори використовуються для створення ефекту нав'язливості думок. Як зазначено в дослідженні Л. Оліфіренко, «повтори як постійні стимули естетичного й експресивного сприйняття синтаксичної симетрії є глибинними текстовими категоріями, що здатні формувати художній образ як єдність поняттєвої структури та її мовного втілення» [7, с. 11]. У поетичному мовленні повтори виступають не лише як засіб ритмізації, а й як виразник психологічної напруги, сумніву, афективного стану, внутрішньої боротьби. Ю. Зоріна у статті про синтаксичні інновації у поезії В. Стуса підкреслює, що «повторюваність синтаксичних структур у межах одного контексту набуває семантичного навантаження: не лише ритмізує висловлення, а й увиразнює рефлексії ліричного суб'єкта» [2, с. 109]. Така повторюваність, за спостереженнями дослідниці, тісно пов'язана з інтонаційною та інтерпунктною організацією поетичного мовлення, що створює ефект «діалогу із собою» як доміанти стилю Стуса.

Синтаксичні повтори – це стилістичний прийом, за якого автор навмисно повторює

однакові синтаксичні структури (анастрофи, анафори, епіфори, симплока, епаналепсис тощо), створюючи ритмічну, інтонаційну та емоційну напругу. У поетичному мовленні цей засіб не лише слугує ритмізації, а й актуалізує семантику образів, створює ефекти нав'язливості, розщеплення, нарощення.

У поезії Віктора Крупки синтаксичні повтори є ключовим елементом його стилістичної манери, створюючи ритмічну організацію тексту та підсилюючи емоційний вплив. Ці повтори не лише формують мелодіку вірша, а й слугують засобом вираження внутрішнього стану ліричного героя.

У вірші «Що й почім» спостерігається використання анафори та епаналепсису: «*ми забрели у смуток цього ранку – / у ранку цього смуток забрели*» [1]. Тут повторення фрази з інверсією підкреслює циклічність емоційного стану та створює ефект замкненого кола, що відображає внутрішню боротьбу ліричного героя.

Вірш В. Крупки «А сад» починається анафорою: «*а сад / а сад*», яка повторюється на початку рядків, створюючи ефект фіксації уваги на образі саду як символі психоемоційного стану. Повтор підсилює атмосферу навіювання, чекання, медитації. Анафора є базовим прийомом, що формує ритміко-синтаксичну організацію тексту: «*а сад не знатиме оманності птахів, / не відкричить...*» [1]. Тут анафорично повторюється заперечна конструкція, яка підсилює відчуження, ностальгію й фатальність.

Використана у вірші симплока «*чекає небо і земля чекає*» [1] створює циклічність, конденсацію очікування. Така конструкція типова для молитовного дискурсу й може бути трактована як вияв паралелізму.

Епаналепсис, або інверсивний повтор, «*він марить, жде, / що сонно позове / оте настояне на митях щастя...*» [1] створює ефект повернення до мотиву чекання з новим семантичним розгалуженням. Виникає поетична індукція: очікуване стає синтаксичним ядром.

Аналізуючи вірш автора «Пусти», натрапляємо на анафору та графічне дублювання: «*п у с т и / п у с т и*» [1]. Повтор із графічним розривом – семантична й ритмічна пауза. Цей повтор є лаконічним, але промовистим імперативом. Він виконує подвійну функцію: візуальну (ритміка рядка) й семантичну

(розірвана емоція, заклик, прохання, агонія). У цій формі повтор виступає як візуалізований паралелізм.

Низка повторів із варіативністю «пусти мене. / пусти. залікую в собі дон кіхота... / пусти, якщо можеш...» [1] виконує важливу функцію драматизації, нарощення внутрішньої напруги ліричного героя. Повтор в імперативній формі, особливо в поєднанні з умовними конструкціями, творить образ глибоко особистого звернення й трансцендентного прохання.

Повтор синтаксичної конструкції «я буду...» в рядку «я буду інакшим. я буду за межами гри...» [1] – це форма художньої декларації. Такий повтор типово використовується для самовизначення, внутрішньої трансформації персонажа.

Як можемо зауважити на основі аналізу віршів В. Крупки, у його поезії синтаксичні повтори не є механічним копіюванням фраз. Вони мають складну семантичну структуру, часто поєднуються з графічними засобами (пробіли, паузи), створюють медитативний ритм. Повтори в аналізованій поезії створюють інтонаційну напругу та ритміку, передають екзистенційну тривогу або молитовний заклик, організують семантичні поля образів, слугують засобом індивідуального стилю поета.

Окрім того, у поезії Крупки часто натрапляємо на синтаксичні паралелізми, які надають тексту особливої ритмічності та музичності. Ці повтори сприяють створенню ефекту нав'язливості думок, що є характерним для поетичного мовлення.

Загалом синтаксичні повтори в поезії Віктора Крупки виконують не лише декоративну функцію, а й слугують засобом глибшого розкриття емоційного стану ліричного героя, надаючи тексту особливої експресивності та ритмічної організації.

Таким чином, синтаксичні повтори у поетичному мовленні – це не лише форма, а й глибока змістова стратегія. Вони слугують способом актуалізації внутрішнього досвіду ліричного героя, оформленням ритмічної структури вірша та одночасно – інструментом інтерпретації світу через мовлення. У поезії В. Крупки повтори набувають особливої значущості як засіб художнього моделювання реальності та емоційного самовираження.

Висновки. У дослідженні доведено, що синтаксичні деформації є важливим складником поетичного мовлення, що дає змогу митцям моделювати реальність не лише через образну лексику, а й через специфічну організацію синтаксичних структур. Такі явища, як парцеляція, хіазм, синтаксичні повтори та паралелізми, активно функціонують у сучасній українській поезії як потужні засоби ритмізації, експресивного навантаження та глибинного смислового моделювання.

Особливо виразним і системним є використання синтаксичних деформацій у творчості Віктора Крупки. Аналіз поетичних текстів автора засвідчив, що він майстерно застосовує парцеляцію як інструмент психологічного загострення образу, створення напруженої або розмитої ритмічної організації тексту. Хіазм у його поезії виявляє здатність структурувати поетичний дискурс за принципом перехрещення та дзеркальної композиції, формуючи концептуально виразні блоки смислу. Повтори ж у поезії Крупки виконують як інтонаційну, так і семантичну функції, організують внутрішню логіку розвитку думки ліричного героя, надають мовленню характеру молитви, нав'язливої думки або емоційного прориву.

На основі системного аналізу поетичного матеріалу встановлено, що синтаксичні деформації функціонують як засоби глибокої естетичної трансформації висловлення, збагачують внутрішню архітектоніку вірша, уможливають передачу афективного, екзистенційного або духовного досвіду мовою нової поетичної чутливості. Отже, синтаксис в умовах поетичного мовлення трансформується з інструменту логічного упорядкування у смислотворчий і концептуально значущий ресурс.

Подальші наукові студії можуть бути спрямовані на порівняльний аналіз синтаксичних деформацій у творчості різних представників сучасної української поезії (наприклад, Івана Малковича, Сергія Жадана, Катерини Калитко), щоб виявити індивідуальні стилістичні домінанти; дослідження синтаксичних деформацій у контексті психолінгвістики, зокрема як мовна форма відображає внутрішні конфлікти, трансцендентні переживання, афективну напругу ліричного суб'єкта; інтермедійне вивчення –

аналіз парцельованих та хіастичних структур у візуальній і перформативній поезії (зокрема, графічної версії текстів Крупки), що дасть змогу поглибити розуміння синтаксису як пластичного елемента. Такі дослід-

ження сприятимуть розвитку української поезики, стилістики та інтерпретативної лінгвістики загалом, збагачуючи інструментарій аналізу мови як естетичної і філософської практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крупка В. Найкращі вірші. *Poetree*. URL: <https://ua.poetree.club/explore?query=%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%BA%D0%B0> (дата звернення: 12.07.2025).
2. Зоріна Ю. Синтаксичні інновації в поетичному мовленні В. Стуса: парцеляція та сегментація. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2019. № 26. С. 107–111. <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2019.26.181451>
3. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика : підручник. Київ : Вища школа, 2006. 311 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.
5. Словник літературознавчих термінів. Київ : Академія, 2001. 431 с.
6. Ричагівська Ю., Волос Н. Хіазм як складна синтаксична фігура в поетичному мовленні Василя Стуса. *Лінгвістичні студії*. 2024. № 2. С. 67–72. <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2024-2-7>
7. Оліфіренко Л. Мовна естетика поезії Василя Стуса : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2002. 14 с.

REFERENCES

1. Krupka, V. (2025). Naikrashchi virshi [Best poems]. *Poetree*. Retrieved from: <https://ua.poetree.club/explore?query=%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%BA%D0%B0> [in Ukrainian].
2. Zorina, Yu. (2019). Syntaksychni innovatsii v poetychnomu movlenni V. Stusa: partseliatsiia ta sehmentatsiia [Syntactic innovations in Vasyl Stus's poetic language: parcellation and segmentation]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Serii: Filolohiia*, (26), 107–111. <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2019.26.181451> [in Ukrainian].
3. Matsko, L.I., & Matsko, O.M. (2006). Rytoryka: pidruchnyk [Rhetoric: textbook]. Kyiv: Vyshcha shkola, 311 p. [in Ukrainian].
4. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Comprehensive explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. (2001). Kyiv; Irpin: Perun, 1440 p. [in Ukrainian].
5. Slovyk literaturoznavchykh terminiv [Dictionary of literary terms]. (2001). Kyiv : Akademiia, 431 p. [in Ukrainian].
6. Rychahivska, Yu., & Volos, N. (2024). Khiazm yak skladna syntaksychna fihura v poetychnomu movlenni Vasyliia Stusa [Chiasmus as a complex syntactic figure in Vasyl Stus's poetic language]. *Linhvistychni studii*, (2), 67–72. <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2024-2-7> [in Ukrainian].
7. Olifirenko, L. (2002). Movna estetyka poezii Vasyliia Stusa [Linguistic aesthetics of Vasyl Stus's poetry] (Author's abstract of PhD dissertation in philology, specialty 10.02.01). Donetsk, 14 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 20.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 811.161.2'37

DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.15>

КАЗКОВІ АНТРОПОНІМИ В ЛЕКСИКОГРАФІЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

Руслан Сердега

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна

orcid.org/0000-0001-7064-4547

Scopus ID: 58854145000

e-mail: ruslan.serdega@karazin.ua

Анотація. Власні назви становлять важливий складник фольклорних текстів. Проблема дослідження онімної лексики завжди лишатиметься актуальною. Помітну й виразну її групу становлять казкові антропоніми. Вони є тими одиницями, що відображають своєрідність національної мовної картини світу певного народу. Використовуються такі назви в казках усіх народів світу, але в мові усної народної словесності кожного народу вони набувають самобутніх ознак. Поглиблене дослідження казкових антропонімів потребуватиме спеціального лексикографічного розроблення. Мета розвідки полягатиме у з'ясуванні специфіки антропонімів, що мають виразну казкову природу, та поданні зразків лексикографування цих словесно-художніх засобів усної народної творчості українців. Вона передбачатиме вилучення з текстів українських чарівних народних казок специфічних власних імен, установлення їхніх структурних особливостей та представлення моделей лексикографічного опису таких одиниць. Об'єктом розвідки стали антропоніми, уживані в героїко-фантастичних (чарівних) казках українського народу. Ми не аналізували в представленому дослідженні ті антропоніми, що збігаються зі звичайними людськими іменами, а лише ті, що мають виразну казкову природу, виразний наліт екзогенності. Для системного опису казкових антропонімів було використано описовий метод, який дає змогу за допомогою основних прийомів наукового аналізу (спостереження, інтерпретації та узагальнення) здійснити ґрунтовний аналіз досліджуваних мовних явищ. Метою розвідки зумовлене й використання лексикографічного методу, який поглибить здійснюваний опис, дасть змогу отримати більш повне уявлення як про мову фольклору загалом, так і про аналізований нами його сегмент – казкові антропоніми зокрема. Також для демонстрації та унаочнення семантики описуваних фактів використано метод контекстуального аналізу. Розглянуто однокомпонентні та багатокомпонентні антропонімні утворення, наявні в текстах чарівних (героїко-фантастичних) казок, а також подано зразки лексикографічного опису цих словесно-художніх засобів української усної народної творчості.

Ключові слова: антропоніми, казка, героїко-фантастичні казки, мова фольклору, словникова стаття, реєстрове слово, усна народна словесність.

FAIRYTALE ANTHROPONYMS IN LEXICOGRAPHICAL COVERAGE

Ruslan Serdeha

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Language

V. N. Karazin Kharkiv National University

4, Svobody Square, Kharkiv, Ukraine

orcid.org/0000-0001-7064-4547

Scopus ID: 58854145000

e-mail: ruslan.serdega@karazin.ua

Abstract. Proper names are an important component of folklore texts. The problem of researching onymic vocabulary will always remain relevant. Fairy-tale anthroponyms constitute a notable and distinctive group. They are the units that reflect the uniqueness of a particular nation's national linguistic picture of the world. An in-depth study of fairy-tale anthroponyms will require special lexicographical research. The purpose

© Р. Сердега, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

of our research will be to clarify the specifics of anthroponyms that have a distinct fairy-tale character, and to provide examples of lexicographic description of these verbal and artistic means of Ukrainian folk oral creativity. She will involve extracting specific proper names from the texts of Ukrainian fairy tales, establishing their structural features and presenting models of lexicographical description of such units. The object of our research was anthroponyms used in heroic-fantastic (magical) fairy tales of the Ukrainian people. In this study, we did not analyse anthroponyms that coincide with ordinary human names, but only those that have a distinct fairy-tale nature and a distinct exogenous flavour. For a systematic description of fairy-tale anthroponyms, a descriptive method was used, which allows, with the help of its basic techniques of scientific analysis (observation, interpretation and generalisation), to carry out a thorough analysis of the linguistic phenomena under study. The purpose of the research is determined by the use of the lexicographic method, which will deepen the description and provide a more complete picture of both the language of folklore in general and the segment we are analysing – fairy-tale anthroponyms – in particular. We also used contextual analysis to demonstrate and illustrate the semantics of the facts described. The article examines single-component and multi-component anthroponymic formations found in magical (heroic-fantastic) fairy tales and provides examples of lexicographic descriptions of these verbal and artistic means of Ukrainian folklore.

Key words: *anthroponyms, fairy tale, heroic-fantasy tales, folklore language, dictionary entry, register word, oral folk literature.*

Постановка проблеми. Антропоніми становлять один із важливих складників фольклорного твору, і проблема їх дослідження досі лишається актуальною. Антропоніми використовуються в казках усіх народів світу, але в мові усної народної словесності кожного народу вони набувають самобутніх ознак. Проблема дослідження онімів пов'язана з багатьма особливостями, властивими фольклорному творові як факту художньої дійсності: сюжетом, композицією, жанрово-стильовими особливостями, його образним наповненням. Увага до тих власних назв, що функціонують у текстах фольклору, дає нам змогу глибше проаналізувати усно-народний твір, зокрема його структурні особливості. Поряд із реальними постатями, що жили та діяли в певну епоху, у творах усної народної словесності, особливо в героїко-фантастичних та чарівних казках, натрапляємо на імена вигаданих героїв. Поглиблене вивчення власних назв, що функціонують в усній народній творчості, зокрема й казковій, безсумнівно, потребує спеціального лексикографічного опрацювання. Такі антропоніми обов'язково мають бути відображені в лексикографічних розробках, присвячених описові мови фольклору, бо вони в багатьох випадках становитимуть специфіку фольклорних текстів певного жанру й потребуватимуть, очевидно, ремарок, що відбиватимуть їхні особливості. Це можуть бути позначки, що передаватимуть загальнофольклорні явища, наприклад фольк. (фольклорне), і відповідно позначатимуть ті онімні утворення, що загалом відбивають специфіку фольклору,

властиві його мові як своєрідний факт мовно-художньої дійсності, а також конкретизовані позначки, що вказуватимуть на належність оніма до певного жанру народної уснословесної творчості, наприклад казк. (казкове).

Назви уявних героїв становлять значний пласт тих онімів, що функціонують у текстах фольклору. Зрозуміло, що не всі існуючі назви такого плану ми зможемо представити у цій розвідці. Вони ще потребуватимуть цілеспрямованої уваги дослідників, прискіпливого вивчення та детального наукового аналізу.

Мета і завдання статті. Мета полягатиме в дослідженні специфіки вигаданих (казкових) антропонімів та поданні зразків лексикографування цих словесно-художніх засобів усної народної творчості українців. Її реалізація передбачатиме вилучення з текстів чарівних та героїко-фантастичних казок специфічних власних імен, установлення їхніх структурних особливостей та представлення зразків лексикографування таких одиниць.

Методи дослідження зазначеного мовного матеріалу зумовлені його специфікою та вибраною метою. Для системного опису казкових антропонімів нами було використано описовий метод. Саме він дає змогу за допомогою своїх основних прийомів наукового аналізу (спостереження, інтерпретації та узагальнення) здійснити ґрунтовний аналіз досліджуваних мовних явищ. Вибрана мета потребує й застосування лексикографічного методу, який поглибить здійснюваний опис, дасть змогу отримати більш повне уявлення як про мову фольклору загалом, так і про аналізований нами його сегмент – казкові антропоніми зокрема.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження стали антропоніми, відмінні від звичайних буденних імен, що мають виразну казкову сутність і вживаються переважно в героїко-фантастичних або чарівних казках. Предметом наукової розвідки є лексикографічний опис відповідних власних найменувань.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Антропоніми, уживані в текстах народних казок, мають виразні особливості. Такі найменування здавна привертати увагу дослідників, насамперед фольклористів. Наприклад, О.М. Тиховська дослідила систему персонажів чарівних казок Закарпаття крізь призму психоаналітичного аспекту [1]. Л.Г. Мушкетик у монографії «Персонажі української народної казки» (2014) проаналізувала систему персонажів чарівної та соціально-побутової казки, розподіливши описуваних героїв згідно з аксіологічною та дидактичною спрямованістю по вісі добра й зла [2]. Привертати увагу назви казкових персонажів і, зрозуміло, лінгвістів. О.О. Порпуліт здійснила порівняльний аналіз українських народних казок, зіставивши їх із творами відповідного жанру в російській мові [3]. М.А. Венгрєнівська цікавилася проблемами перекладу таких найменувань на французьку мову [4]. М.І. Редьква дослідила семантико-функціональні особливості антропонімів у народних чарівних казках на матеріалі записів ХІХ ст. [5]. М.А. Курушина звернула увагу на мовно-культурну специфіку ономастикону українських чарівних казок [6]. Спеціальному лексикографуванню такі назви не піддавалися. Потрапляли в коло зору лексикографів лише поодинокі назви казкових осіб, та й то не завжди ці назви безпосередньо прив'язані до фольклорних творів. Так, наприклад, Г.П. Лукаш у «Словнику конотативних власних назв» відображає назву «Баба-Яга», наводячи крім конотативних значень на кшталт «некрасива і сварлива жінка» ще й пряме значення, але воно не ілюструється за допомогою фольклорного матеріалу [7, с. 49]. Кілька подібних найменувань, зокрема назви міфічних істот, зафіксовано в словнику, виданому авторським колективом під керівництвом Н.О. Данилюк, проте вони не завжди ілюструються контекстами, дібраними безпосередньо з фольклорних текстів.

Наприклад, назву «Змій» проілюстровано прикладом із народної легенди [8, с. 451], а казкове найменування «Баба-Яга» рядком із поезії П. Грабовського [8, с. 439]. Назви на кшталт «Баба-Яга», «Коцій Безсмертний», «змій» зафіксовані в словнику-довіднику В.В. Жайворонка «Знаки української етнокультури» [Жайворонок]. Лише до першого найменування «Баба-Яга» подано ілюстрацію з української народної казки [9, с. 21]. Однак ці лексикографічні розробки загалом, зрозуміло, і не ставили своїм завданням використовувати для ілюстрації внесених до реєстру слів матеріал, вилучений із фольклорних джерел. Окрім того, нас цікавитимуть не назви казкових істот міфічного плану, як-от **Баба-Яга, Воронячий цар, Доля, Змій, Коцій Безсмертний, Мана, Матір вітрів, Песиголовець** і т. п., а найменування людей, хоча й наділених, можливо, подекуди надприродними здібностями (великою силою, надзвичайною влучністю, неймовірною швидкістю та іншими властивостями). Ми не будемо аналізувати тут звичайні імена на кшталт **Іван** чи **Юрко**. Залучатимемо їх лише в тому разі, коли такі імена матимуть прикладку, що вказуватиме більш-менш чітко на їхню фольклорно-мовну навантаженість, казкову природу.

Казковий епос – це найбільший пласт української народної творчості. Термін «казка» походить від дієслова «казати», бо цей твір, дійсно, треба розказувати. М.Б. і З.Б. Лановик дають таке визначення цього жанру, яке ми цілком поділяємо: «Казка – це епічний твір народної словесності, у якому відображено різночасові вірування, погляди та уявлення народу у формі структурованої, хронологічно послідовної сюжетної оповіді, яка має чітку композиційну будову, яскраву виражену колізію (в основі якої лежить протиборотство між добром і злом, що завершується перемогою добра)» [10, с. 405].

Казкові твори, по суті, становлять один із найдавніших і найпопулярніших жанрів фольклору, затребуваність якого пояснюється тим, що він має постійну цільову аудиторію – дітей. Казка як жанр усної народної словесності має виразні особливості, оскільки «відрізняється від інших фольклорних наративів (легенда, переказ, бувальщина тощо) настановою на вимисел» [11, с. 450]. Ця настанова властива загалом усім типам народних

казок – казкам про тварин, чарівним (фантастичним) і соціально-побутовим, але найяскравіше виражена зазначена тенденція саме в чарівних казках, які ми й беремо до уваги у цій статті. Досліджувані казки часто називають ще фантастичними, героїчними, героїко-фантастичними. Загалом такі означення здебільшого виступають у фольклористичних працях як синонімічні. Так, наприклад, М.Б. і З.Б. Лановик зазначають, що чарівні (героїчні) казки становлять найбільшу групу казкового народного епосу і що їх інколи називають ще фантастичними [10, с. 426]. Збірник подібних казок, упорядкований І.П. Березовським і виданий у 1984 р. в серії «Бібліотека усної народної творчості», мав назву «Героїко-фантастичні казки» [12].

Важко сказати, який із тих термінів найкраще передає сутність описуваних реалій. Загалом слід зауважити, що використання означень «чарівні» або «фантастичні» щодо аналізованого нами різновиду казок є значною мірою умовним, бо незвичайні персонажі чи події можуть бути наявними і в інших різновидах казкового народного епосу. У соціально-побутових казках, наприклад, відносно часто діє такий незвичайний персонаж, як чорт, а в казках про тварин можуть розмовляти не лише живі звірі, а й штучні, зроблені людиною, як, наприклад, солом'яний бичок в однойменній казці.

Щодо терміна «героїчні», то він теж не відображає усієї сутності відповідного жанрового різновиду українських народних казок, бо він може стосуватися лише частини епічних творів цього типу – тих, де діє герой, наділений надзвичайною силою або неабиякою кмітливостю, що дає йому змогу перемогти всіх ворогів, тобто у центрі такої казки перебуває образ героя-богатиря, завдяки доблесті, звитязі, мужності, кмітливості й мудрості якого відбуваються всі події, описувані в казковому творі. Наприклад, до таких належать казки «Кирило Кожум'яка», «Козак Мамарига», «Котигорошко», «Казка про Івана-богатиря», «Телесик». Отже, вигадка нерідко поєднується з героїкою в такого роду казках, але серед чарівних чи фантастичних казок є такі, які майже зовсім позбавлені такого елемента. Наприклад, «Дарунки з трьох зернин», «Кривенька качечка», «Про дідову та бабину дочку», «Сонце, Мороз і Вітер».

На нашу думку, найбільш доцільно використовувати для позначення цих казок термін «героїко-фантастичні», хоча він теж не надто ідеальний, з огляду на те, що фантастичність зустрічається також і в інших типах казок, але все-таки чарівність або ж фантастичність більшою мірою властива саме таким казковим творам, а частина цього означення «героїко» включає у себе й другий можливий складник цих казок – наявність супергероя, наділеного надзвичайними фізичними чи розумовими здібностями. Або ж необхідно виділяти два типи казок – чарівні (фантастичні) та героїчні, і основним критерієм розмежування таких казок може виступити якраз наявність чи відсутність у казковій оповіді доблесного чи кмітливого героя, що долає усі труднощі й перешкоди на своєму шляху та сприяє перемозі добра над злом.

До аналізованих нами антропонімів можна цілком застосувати структурну класифікацію, а вона, як відомо, «базується на кількості компонентів оніма» [13, с. 40]. Для української мовної дійсності традиційною загалом є тричленна формула – прізвище, ім'я, по батькові. Однак у героїко-фантастичних казках подібні конструкції майже зовсім не використовуються, хоча тричленні конструкції, щоправда, іншого типу також наявні. Це здебільшого чисті прикладкові сполуки, що частково узгоджуються між собою або які мають водночас і прикладкову частину, й таку, що вибудовується на основі синтаксичного зв'язку керування. Також це можуть бути складні утворення, у яких повторюється один із елементів.

Загалом серед найменувань вигаданих казкових персонажів, що функціонують у складі досліджуваних казок, переважають однокомпонентні та двокомпонентні структурні моделі. Хоча, як уже зазначалося вище, трапляються, щоправда, і трикомпонентні утворення, у яких власним іменем у повному розумінні цього слова здебільшого є перший компонент, а другий виступає переважно розгорнутою прикладкою. Наприклад, **Іван-мужичий син**. Однак загалом такі прикладкові конструкції є переважно двокомпонентними: **Булат-молодець, Іван-богатир, Іван-дурень, Іван-прапорщик, Іван-царевич, Іван-царенко, Протопей-прапорщик, Соловій-розбійник, Сухобродзенко-богатир** та ін. Другий компонент указує або на рід

занять героя, його соціальний статус (**прапорщик, розбійник, царевич, царенко**), або підкреслює його зовнішній вигляд, вік, розумові здібності (**дурень** – загалом розумово обмежена людина, але в казці це зазвичай людина з необхідними вміннями, хоча й прихованими від інших, необдарованих людей; **молбдець нар.-поет.** «статна здорова молода людина міцного складу, бравого вигляду» [14, с. 217], **богати́р** – дужа людина, відважний воїн). Якщо такий компонент становить загальну назву, то він тоді пишеться з малої літери, але в тому разі, коли прикладка не просто уточнює власну назву (рід занять людини з певним іменем, її соціальний стан, указує на зовнішні ознаки), а продовжує виконувати функцію індивідуалізації героя, його імені, то вона пишеться з великої літери (**Іван-Королевич, Іван-Побиван**). Хоча в таких іменах другий елемент може сприйматися як прізвисько героя, яке відповідно пишемо окремо від імені. Порівняйте: *Ну, змії вже вкрай злякавсь Івана Побивана* [12, с. 27] і *Змії зажмури́в, а Іван-Побиван як огріє змія тією залізякою межі очі, то той аж здригнувсь* [15, с. 196].

До однокомпонентних належать, зокрема, такі, як **Бориня, Вернигора (Вертиземля, Перевернигора, Розбийскала, Сучикамінь, Товчикамінь Хитайгора), Вернидуб (Кривихаща, Ломидерево), Вітер, Всеви́пвайло, (Обпивайло, Обпивало, Перепийвода), Вседрижайло, Ісан, Мороз, Морозко, (Морозько), Василина, Всепо́йдаило (Голод, Об'їдайло, Об'їдало), Голопуз, Гора, Гризонько, Далекогляд, Далекометайло, Деокліціян, Долманьош, Ержіка, Єруслан (Єруслан Лазарович), Копито, Котигорошко (Покотигорошко, Покотигорошок), Красновіт, Круглячок, Крутивус, Лебідка, Лілея, Мал, Місизалізо, Незнайко, Нетіпаха (Оксанка), Ногтиборода, Оферма, Перескачгора, Побігайло (Скороход), Поваревич, Полуша, Попелюх (Попіляник), Поприк, Перчик, Пройдисвіт, Рибак, (красуня, прекрасна) Роксана, Росланій, Сікловиця, Слухало, Сніжниця, Спудзар, Сторож, Стрілець, Сухинський, Сучевич, Сучиплита, Телесик, Трьомсин, Сучимотузок, Царевич, Чорнокнижник, Чорнокнижниця, Чортополов.**

Деякі з таких назв потребують при собі загального найменування, наприклад **бабуся**

Неділя, дід Кокоть, князь Володимир, князь Гвидон, князь Додон, князь Кардаус, козак Мамарига, пані Горголиця, цар Будігор, цар Вахрамей (Змійовид), цар Ірод, цар Калін, цар Поганин, цар Филистин, Цар Вогняний Щит (цар Вогняний Щит-Полум'яний Спис). Хоча вони, зрозуміло, можуть використовуватися у творах, як із прикладкою-загальною назвою, так і без неї. Наприклад, *А в Ірода була полонянка, така гарна дівчина, що й в світі другої такої нема, та ще й розумна та вміла* [15, с. 128] і *Бачить цар Ірод, що так просто не подолати Івана, вирішив схитрувати* [Яремійчук, 1989, с. 128]; *Пішов далі козак Мамарига* [15, с. 133] і *Погостював Мамарига в свого побратима днів зо три, а тоді попрощався з ним і далі поїхав – тих двох шукати* [15, с. 134]; *Вони кажуть, що пані Горголиці* [16, с. 147], *Горголиця послухала та й пішла в дуба* [16, с. 148]; *Ісан знову пішов до бабусі Неділі* [17, с. 98] і *Набрав Ісан цілющої й живущої води і вернувся назад до Неділі* [17, с. 98].

Однокомпонентні антропонімні казкові утворення, уживані в текстах українських народних казок, за будовою можуть бути як простими, мати один корінь (**Копито, Лілея, Мал, Слухало, Сторож, Стрілець** та ін.), так і складними, тобто такими, що поєднують кілька коренів (**Вернигора, Далекогляд, Далекометайло, Котигорошко, Красновіт, Місизалізо, Ногтиборода, Перепийвода, Перескачгора, Товчикамінь, Хитайгора, Чорнокнижник** та ін.). Переважно це імена, які утворені злиттям дієслівної та іменникової основ (**Вертиземля, Ломидерево, Пройдисвіт, Розбийскала, Сучикамінь**). Дієслово в таких утвореннях має форму наказового способу: **Кривихаща, Крутивус, Покотигорошко, Сучимотузок**. Відносно продуктивною є модель з означальним займенником все в препозиції та другою дієслівною, ускладненою суфіксацією: **Всеви́пвайло, Вседрижайло, Всепо́йдаило**. Представлена в казках також модель, що складається з прикметникової та іменникової основ (**Красновіт, Чорнокнижник, Чорнокнижниця**), і модель, що складається з числівника та іменника (**Трьомсин**). Зазвичай такі назви мають прозору мотивацію. Наприклад, **Всеви́пвайло** – той, що все випиває, **Розбийскала** – той, що розбиває скалу. Не надто прозору мотивацію

має ім'я **Чортополов**. Перша частина походить від іменника «чорт» (нечиста сила, біс; надприродна істота з козячими ногами, ріжками та хвостом). Друга, можливо, пов'язана з дієсловом «полоти». Вочевидь із таким компонентом його значення, як «виривати руками (бур'яни)». У казці «Іван-прапорщик» Чортополов змальований як сильний і здоровенний чоловік. Та й саме слово «чорт» часто пов'язують із такими словами, як *čersti, *črtō «проводити борозну, орати (рити)», тобто це «той, хто рие (земляний, підземний дух)». Отже, можливо в цьому імені маємо обігрування подібного значення, наприклад, «той, що рие, вириває». Відзначимо варіантність імен деяких казкових героїв: **Вернигора, Вертиземля, Перевернигора, Розбийскала, Сучикамінь, Товчикамінь, Хитайгора; Вернидуб, Кривихаща, Ломидереву; Всевипивайло, Обпивайло, Обпивало, Перепийвода; Всепоїдайло, Голод, Об'їдайло, Об'їдало; Котигорошко, Покотигорошок; Мороз, Морозко, Морозько; Побігайло, Скороход; Попелюх, Попіляник**. Подібні варіанти обов'язково мають відзначатися в словниковій статті, присвяченій описові певного казкового героя.

Значне місце в казках займають і двокомпонентні антропонімі утворення: **Анна Престоянна, Біла Челядина, Білий Полянин (Білий-Полянин), Бова Королевич, Ванька-Дурачок, Ведмідь-Іванко, Булат-молодець** (поряд може використовуватися й однокомпонентна назва Булат), **Бух Копитович, Ганна-панна, Ахмед-Булат, Гнат Булат (Гнат-Булат), Дівка-Чорнявка, Єруслан Лазаревич, Іван-Вітер, Іван Голик, Іван Мисливець, Іван Музика, Іван Пецовський, Іван Рожан, Іван Сучевич (Іван Сученко), Іван Торбина, Іван Фармудзь, Іван Фат-Фрумос (Фат-Фрумос), Іван Яворовий, Ілля Муромець, Камінь-Голова, Кирило Кожум'яка, Лабардо Янчі (Погорілий Янко), Маркобрун Султанович** (син царя Султана Султановича), **Мілітриста Кірбітовна** (матір Бови Королевича), **Найда-Водоплив, Парубок-Переможець, Рильо Позарович, Риста Бакуш, Ружа Іван, Сейпентел Ілонка (Ілона), Сухобродзенко Василь, Сухобродзенко Іван, Чудилище-Страшилище** (зачарований царевич). Такі утворення часто вибудовуються за зразком звичайних моделей ідентифікації людини,

наявних в об'єктивній реальності: 1) особове ім'я, прізвище (**Грицько Перчик, Іван Голик, Іван Рожан, Іван Торбина, Іван Фармудзь, Іван Яворовий, Ілля Муромець, Кирило Кожум'яка** та ін.) або на перше місце виноситься прізвище, а після нього подається ім'я (**Сейпентел Ілона, Сухобродзенко Василь, Сухобродзенко Іван**); 2) особове ім'я, ім'я по батькові (**Зіндзівей Андронович, Кірбіт Вірзалович, Лазар Лазаревич, Султан Султанович**). Останні назви часто потребують при собі загальної назви, що уточнює його соціальний статус: **князь Зіндзівей Андронович, цар Кірбіт Вірзалович, богатир Лазар Лазаревич, цар Султан Султанович**.

Дуже продуктивною для творення казкових антропонімів є модель, яка складається з означення та означуваного слова: **Грубий Іванко, Дикий Павло, Капустяний Сторож, Дикий Павло, Нещасний Данило, Прекрасна Єлена, Прекрасна Настасія, Прекрасна Царівна, Стрижений Іван**. Інколи другий компонент (означуване слово) може сприйматися як загальна назва й писатися з малої літери: **Білий цар, Дикий цар, Дикий чоловік, Дурний цар, Зелений витязь, Зелений цар, Поганий цар, Чорний цар**.

Активно вживаються в українських народних казках юкстапозити-прикладки: **Булат-молодець, Іван-богатир, Іван-дурень, Іван-прапорщик, Іван-царевич, Іван-царенко, Мар'я-царівна, Протопей-прапорщик, Соловій-розбійник, Сухобродзенко-богатир** та ін. Другий компонент у таких утвореннях здебільшого становить загальну назву, що конкретизує власне ім'я і яку ми пишемо з малої літери. Однак, як ми зазначали вище, у тих юкстапозитах, де другий компонент не втрачає здатності індивідуалізувати ім'я, утворювати нове поняття, ми пишемо його з великої літери. Наприклад, **Іван-Королевич**. Так почав себе називати Іван – коровин син, хлопець-сирота, якого вигодувала корова.

Інколи в чарівних казках трапляються й трикомпонентні утворення. Нами було вилучено утворення з двома першими повторюваними елементами (**Куці-Куці-Борка**), числівниково-іменниково-іменникове утворення **Трьом-син-Борис**, іменну сполуку, що становить поширену прикладку (**Іван-**

мужичий син), відокремлену конструкцію (Іван, Руський богатир). Також натрапляємо на конструкцію з чотирьох компонентів, що складається з особового імені, ім'я по батькові та поширеної прикладки: **Іван Іванович-руський царевич**. Такі назви, безсумнівно, потребують лексикографічного опису.

Відзначимо, що частина аналізованих казкових антропонімів має виразний екзогенний характер (Зіндзівей Андронович, Кірбіт Вірзалович, Лабардо Янчі, Куці-Куці-Борка, Маркобрун Султанович, Мілітрита Кірбітовна, Рильо Позарович, Риста Бакуш, Сейпентел Ілона, Султан Султанович, Фат-Фрумос). Однією з причин використання таких імен у героїко-фантастичних казках може бути жанротворча настанова цих казок на незвичайність. Елемент незвичайності, по суті, є обов'язковим для цього жанрового різновиду, і наведені вище імена сприяють привнесенню такого елемента у відповідні тексти усної народної словесності. Появу незвичних для української мовної дійсності імен у структурі героїко-фантастичних казок можна пояснити також впливом іноетнічних традицій. Твори усної народної словесності можуть зазнавати не лише внутрішньої міграції (переміщатися від одного казкаря чи оповідача в межах певної країни), а й зовнішньої, тобто внаслідок міжмовних контактів переходити від одного народу до іншого, зрозуміло, зазнаючи при цьому певних змін, зумовлених проникненням казки до нового націокультурного простору. Так, наприклад, безсумнівним запозиченням є ім'я **Фат-Фрумос**. На українському ґрунті це ім'я зазнало певної звукової трансформації (відбулася заміна звука е на а), а також не властиві українському фольклору імена були замінені на зрозуміліше Іван (**Іван Фат-Фрумос**). Герой на ім'я **Фет-Фрумос** (Алістар, Базилік або Филімон Фет-Фрумос) часто зустрічається в румунських та молдавських казках. Ця казка, очевидно, була почута українським казкарем від представників сусідніх народів і перенесена на український ґрунт, зокрема казку про цього героя було зафіксовано в Чернівецькій області України [17, с. 108–111], яка безпосередньо межує з Румунією на півдні, а також із Молдовою на південному сході.

Словникова стаття для опису відповідних власних назв, на нашу думку, має складатися

з: 1) самої назви (реєстрового слова, найбільш типового найменування для називання відповідного казкового героя); 2) мінімальної інформації про словозміну антропоніма (стаття має містити вказівку на форму родового відмінка описуваних онімів); 3) ремарки, що вказує на властивість відповідних антропонімів загалом для фольклору (*фольк.*), для казкового жанру (*казк.*), містити за потреби нормативно-обмежувальну ремарку діал. (діалектне), яка вказує на належність назви до одного з територіальних різновидів національної мови; 4) інформації про варіанти імені, безпосередньо вживані в текстах фольклору (пропонуємо такі варіанти подавати напівжирним курсивом відразу після короткої інформації про граматичні та стилістичні особливості реєстрового слова); 5) тлумачення назви; 6) після тлумачення за необхідності можуть подаватися інші відомі варіанти описуваного імені, але не зафіксовані безпосередньо в текстах фольклору; 7) ілюстрацій, що мають продемонструвати вживання заголовної назви та інших її варіантів, наявних у текстах фольклору; 8) опису джерела, з якого було вилучено контекст, із обов'язковим зазначенням сторінки.

Далі подамо зразки лексикографування як однокомпонентних, так і багатоконпонентних антропонімів, що переважно використовуються в чарівних казках українського народу.

КОТИГОРІШКО, -а. *фольк., казк.*
Покотигорішко, -а. Герой народної української казки, хлопчик надзвичайної сили й невеликого зросту, що народився від горошини. Натрапляємо й на варіант казки з іменем Покотигорошок (**Покотигорішок**, -шка), де цей герой перемагає діда Кокотя, але був зраджений братами Розбийскалою і Перевернигорою. *Ударив Котигорошко вдруге по пояс змія загнав у тік, ударив утретє, – зовсім убив* (Героїко-фантастичні казки / упоряд. І.П. Березовський. Київ : Дніпро, 1984. С. 42); *От Покотигорошко як дав змію булавою, так змій став по коліна в землі; ударив другий раз – і убив змія* (Українські народні казки / упоряд. Л.Ф. Дунаєвська. Київ : Веселка, 1991. С. 226); *Як замахне Покотигорошок дідом, той аж по кісточки заліз у землю* (Чарівна квітка: Укр. нар. казки з-над Дністра / упоряд. М.А. Зінчук. Ужгород : Карпати, 1986. С. 272).

КРУТІВУС, -а, фольк., казк. Герой народних українських казок, від покручення вуса якого здебільшого розступається вода, рідше здійсмається вітер, що примушує працювати вітряки; виступає помічником головного героя разом із Вернигорою і Вернидубом. Інша назва: **Вернивода**. *Дивиться: стоїть чоловік – Крутивус – посеред дороги і на один бік шість вітряків, а на другий – шість. На цей бік поверне одним усом – ці шість вітряків мелють, поверне на другий бік другим усом – ті шість вітряків мелють* (Героїчний епос українського народу: хрестоматія : навч. посібник / упоряд. О.М. Таланчук, Ф.С. Кислий. Київ : Либідь, 1993. С. 376); *Пішли . І так їм добре йти: де гора на дорозі – то Вернигора перекине; де ліс – Вернидуб виверне; де річка – Крутивус воду відверне* (Героїко-фантастичні казки / упоряд. І.П. Березовський. Київ : Дніпро, 1984. С. 44).

Двокомпонентні утворення описувати мемо за таким самим зразком, що й однокомпонентні. Закінчення родового відмінка в них слід подавати для обох складників.

БУХ КОПІТОВИЧ, Бұха Копітовича, фольк., казк. Казковий богатир, син купецької дочки та кучера Копита, наділений надзвичайною силою від народження. *Два аршини з половиною у плечах і два з половиною висоти у того Буха Копитовича, і сили у нього тридцять три пуди з восьминою; три пуди кулака одного* (Українські народні казки / ред.-уклад. Л.М. Безусенко. Донецьк : Сталкер, 2003. С. 260).

ІВАН-БОГАТІР, Івана-богати́ря, фольк., казк. **Іва́н**, -а, **Іва́н**, **се́лянський син**, **Іва́на**, **се́лянського сина**. Слабий від народження хлопець із селянської родини, зцілений у зрілому віці перехожим старцем та наділений ним богатирською силою. *Король з радістю віддав дочку за Івана-богати́ря, і стали вони собі жити в щасті та згоді* (Золота гора: укр. фантастично-пригодницькі казки в обробці Н. Забіли. Київ : Держ. вид-во дит. л-ри УРСР, 1959. С. 60); *Зігнувся Іван, підсунувся під мотуззя, а потім підвівся, підняв комору на плечі і пішов* (Там само, с. 57); – *Я, – каже хлопець, – Іван, селянський син, а комору таки перенесу, якщо ти її мені віддаси* (Там само, с. 57).

ІВАН-ВІТЕР, Івана-Вітра, фольк., казк. **Іва́н**, -а. Хлопець, який народився від замуrowаної в стіни дочки короля й вітру і мав над-

звичайну силу та зміг подолати безсмертного Козьолка. *І пішов Іван-Вітер у пекло* (Героїко-фантастичні казки / упоряд. І.П. Березовський. Київ : Дніпро, 1984. С. 93); *Іван качку розпоров, вийняв яйце* (Там само, с. 95).

ІВАН ПОБИВАН, Івана Побивана, фольк., казк. **Іва́н**, -а, **Іва́н-Побива́н**, Івана-Побивана. Герой народних українських казок, хитрий і сміливий юнак, що перемагає хитрістю й розумом змія. *Змій зажмуривсь, а Іван Побиван як огріє змія залізякою, то той аж здригнувся* (Героїко-фантастичні казки / упоряд., передм. та приміт. І. П. Березовського. Київ : Дніпро, 1984. С. 28); *Глянув Іван на неї [залізяку] та до змія: – Зажмур очі, бо як свистатиму, то тобі можуть очі повилазити* (Там само); *Змій зажмурив, а Іван-Побиван як огріє змія залізякою, то той аж здригнувся* (Українські народні казки / упоряд. Л.Ф. Дунаєвська. Київ : Веселка, 1990. С. 155).

НАЙДА-ВОДОПЛІВ, Найди-Водопліва, фольк., казк. **На́йда**, -и. **Водоплі́в**, -а. Герой казки «Про Найду-Водоплива», одинадцята дитина в сім'ї бідного селянина, викраденого паном, через те, що хлопчику судилося стати його зятем; прозваний Найдою, через те, що був знайдений вівчарями під дубом, де пан лишив його на поживу вовкам, а також Водопливом – після другої спроби пана позбавити хлопчика життя шляхом засунення його в дерев'яну скриню та скидання її з моста. *Найда-Водоплив пішов до батьків, забрав їх до себе* (Казки Карпат: укр. нар. казки / упоряд. І.В. Хланта. Ужгород : Карпати, 1989. С. 243); *Вівчарі взяли хлопчика до колиби, напоїли молоком і назвали Найдою* (Там само, с. 240); *Мудрець зрозумів, що Водоплива треба рятувати від смерті* (Там само, с. 242).

ПРЕКРА́СНА ЦА́РІВНА, Прекрасної Царівни, фольк., казк. **Ца́рівна**, -и. Героїня народних українських казок чарівної вроди, яка стає головному героєві (Івану Царевичу) за жінку і яку йому доводиться звільняти від злих сил (Кошці Безсмертного, царя Поганина та ін.). *Іван Царевич сідає на Кащейового коня, а Прекрасна Царівна – на Іванового* (Чарівна квітка: укр. народні казки з-над Дністра / запис., упоряд. М.А. Зінчук. Ужгород : Карпати, 1986. С. 143); *Приходить Кащей – нема Царівни* (Там само, с. 141).

Лексикографуванню необхідно піддавати і складніші за двокомпонентні утворення

власні назви, що складаються з трьох або навіть і більшої кількості елементів.

ІВАН-мужичий син, Івана-мужичого сина, фольк., казк. *Іван*, -а. Казковий герой, син простого мужика, наділений богатырською силою, який змушений випробувати свою відвагу й мужність у небезпечних пригодах – битвах з шести-, дев'яти й дванадцятиголовим змієм, царем Іродом. Інший варіант назви: **Іван – селянський син**. *Цар устав ранком і послав збудить Івана – мужичого сина* (Українські народні казки, легенди, анекдоти / упоряд. В.А. Юзвенко. Київ : Молодь, 1989. С. 190); *Але Іван ударив змія – заразом сім голів одрубав* (Там само, с. 192).

ТРЬОМ-син-БОРИС, Трьом сина-Бориса, фольк., казк. *Трьомсін*, -а. Герой казок, якого, коли він був малий, уніс від батьків орел, урятований трьома чоловіками (братами, розбійниками), через що й був названий відповідним ім'ям; на долю Трьомсина припадає багато випробувань через підняте перо жар-птиці. Інший варіант назви: **Трьом-син Борис**. *Дійшли до царського палацу: найнявся Трьом-син-Борис у царя конюхом, таким, що тільки чистить коні* (Казки з-за ґрат: Із спецсховища – до читача / упоряд. М.Д. Ходоровський. Київ : Фірма «Довіра», 1992. С. 44); *От раз панові робітники і догледілись, що Трьомсин, як чистить коня, то держить перо з жар-птиці, а від того шерсть на коневі так і стане вилискуватися* (Українські народні казки, легенди, анекдоти / упоряд. В.А. Юзвенко. Київ : Молодь, 1989. С. 243).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Антропоніми, уживані в текстах фольклору, зокрема й у казкових, становлять багатий і цікавий матеріал, який потребує усебічного висвітлення. Мають вони стати й об'єктом лексикографічного опрацювання. Для текстів усної народної творчості передусім властива варіантність, яка позначається не лише на сюжеті твору, а й на окремих його елементах. Імена казкових героїв, як засвідчує вищенаведений матеріал, теж зазнають певної варіативності. Ці варіанти, на нашу

думку, обов'язково мають бути представлені в словниковій статті, що описуватиме такі назви. Проаналізовані нами антропоніми різні за структурою, їх можна класифікувати залежно від кількості слів-компонентів, що входять до власної назви, виділяти зокрема одно- й багатокомпонентні словесні утворення (переважно дво-, рідше трикомпонентні). Лексикографуванню необхідно піддавати як однокомпонентні назви, так і багатокомпонентні. У героїко-фантастичних казках спостерігаємо значний відсоток екзогенних імен. Очевидно, однією з причин використання таких імен у відповідних казках може бути жанротворча настанова цього різновиду казкового епосу на незвичайність. Причину появи в структурі героїко-фантастичних казок значної кількості запозичених імен, зовсім не властивих для української повсякденної мовної дійсності, можна пояснити також впливом іноетнічних традицій. Фольклорні твори, насамперед казкові, можуть зазнавати не лише внутрішньої міграції (переміщатися від одного казкаря чи оповідача в межах певної країни), а й зовнішньої, тобто внаслідок міжмовних контактів переходити від одного народу до іншого, зрозуміло, зазнаючи при цьому певних змін, зумовлених проникненням казки до нового національно-культурного простору. Словникову статтю для опису власної назви пропонуємо вибудовувати за зразком статті тлумачного словника. Ресстрові слова пропонуємо розміщувати традиційно – за алфавітом, але можна їх розподілити на жіночі та чоловічі власні імена, як це традиційно роблять у словниках-довідниках власних імен. У словнику, що включатиме до свого складу різні оніми, можливий розподіл матеріалу за типом власної назви (агіоніми, ангелоніми, іконіми, міфоніми, теоніми і т. п.). Ми розглянули переважно лише ті найменування людей, що мають виразну казкову природу. У подальшому можна залучити для аналізу й лексикографічного опису антропоніми і з інших жанрів фольклору та назви різних надприродних істот, що функціонують у текстах казок та легенд.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тиховська О.М. Система персонажів чарівних казок Закарпаття: психоаналітичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.07. Львів, 2009. 22 с.
2. Мушкетик Л. *Персонажі української народної казки* : монографія. Київ : Укр. письменник, 2014. 360 с.
3. Порпуліт О.О. Ономастичний простір українських чарівних казок (у зіставленні з російськими казками) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2000. 19 с.

4. Венгренивська М.А. Казкові імена і назви та їх переклад: слов'яно-неслов'янський контекст. Слов'янський світ. 2008. Вип. 6. С. 203–220.
5. Редьква М.І. Семантико-функціональна система особових найменувань в українських народних чарівних казках (у записках XIX ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2008. 19 с.
6. Курушина М. Мовно-культурна специфіка онімів українських чарівних казок. *Studia linguistica*. 2012. Вип. 6 (2). С. 61–67.
7. Лукаш Г.П. *Словник конотативних власних назв*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 280 с.
8. Україна в словах: мовокраїнознавчий словник-довідник : навчальний посібник / упоряд. і кер. авт. кол. Н. Данилюк. Київ : Просвіта, 2004. 704 с.
9. Жайворонок В.В. *Знаки української етнокультури* : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
10. Лановик М.Б, Лановик З.Б. Українська усна народна творчість : підручник. Київ : Знання-Прес, 2006. 591 с.
11. *Літературознавча енциклопедія* : у 2-х т. Т. 1 / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. 608 с.
12. Героїко-фантастичні казки / упоряд. І.І. Березовський. Київ : Дніпро, 1984. 365 с.
13. Соприкїна В., Маленко О. Псевдонімікон української культурно-мистецької сфери початку ХХІ століття: лінгвістична інтерпретація : монографія. Харків : ХНПУ ; ХІФТ, 2021. 264 с.
14. Яременко В.В., Сліпушко О.М. Новий тлумачний словник української мови. Київ : Аконтіт, 2008. Т. 2. К-П. 928 с.
15. Українські народні казки / упоряд. О.С. Яремійчук. Київ : Веселка, 1989. 412 с.
16. Казки Карпат: українські народні казки / упоряд. І.В. Хланта. Ужгород : Карпати, 1989. 418 с.
17. *Чарівна квітка: Українські народні казки з-над Дніпра* / упоряд. М.А. Зінчук. Ужгород : Карпати, 1986. 301 с.

REFERENCES

1. Tykhovska, O.M. (2009). Systema personazhiv charivnykh kazok Zakarpattia: psykhoanalitichnyi aspekt. Avtoref. dis. kand. filol. nauk [The system of characters in Transcarpathian fairy tales: a psychoanalytic aspect (PhD thesis)]. Lviv, 19 p. [in Ukrainian].
2. Mushketyk, L. (2014). Personazhi ukrainskoi narodnoi kazky: monohrafiia [Characters of Ukrainian folk tales: a monograph]. Kyiv: Ukrainskyi pysmennyk, 360 p. [in Ukrainian].
3. Porpulis, O.O. (2000). Onomastychnyi prostir ukrainskykh charivnykh kazok (u zistavlenni z rosiiskymy kazkamy). Avtoref. dis. kand. filol. nauk [The onomastic space of Ukrainian fairy tales (in comparison with Russian fairy tales). Extended abstract of PhD Philol. sci. diss.]. Odesa, 19 p. [in Ukrainian].
4. Venhrenivska, M.A. (2008). Kazkovi imena i nazvy ta yikhonii pereklad: sloviano-neslovianskyi kontekst [Fairy names and titles and their translation: the Slavic and non-Slavic context]. *Slovianskyi svit*, issue 6, pp. 202–220. [in Ukrainian].
5. Redkva, M.I. (2008). Semantyko-funktsionalna systema osobovykh naimenuvan v ukrainskykh narodnykh charivnykh kazkakh (u zapysakh XIX st.). Avtoref. dis. kand. filol. nauk [Semantic and Functional System of Personal Names in Ukrainian Folk Magic Fairy Tales (in the Records of the XIX Century). Extended abstract of PhD Philol. sci. diss.]. Ivano-Frankivsk, 19 p. [in Ukrainian].
6. Kurushyna, M. (2012). Movno-kulturna spetsyfyka onimiv ukrainskykh charivnykh kazok [The linguistic and cultural specificity of the omics of Ukrainian fairy tales]. *Studia linguistica*, issue 6 (2), pp. 61–67. [in Ukrainian].
7. Lukash, H.P. (2017). Slovyk konotatyvnykh vlasnykh nazv [Dictionary of connotative proper names]. Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa, 280 p. [in Ukrainian].
8. Danyliuk, N. (Comp.). (2004). Ukraina v slovakh: Movokrainoznavchyi slovyk-dovidnyk [Linguistic and Country Studies Dictionary-Reference]. Kyiv: Prosvita Publishing Centre, 704 p. [in Ukrainian].
9. Zhaivoronok, V.V. (2006). Znaky ukrainskoi etnokultury: slovyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian ethnoculture: a dictionary and reference book]. Kyiv: Dovira, 703 p. [in Ukrainian].
10. Lanovyk, M.B, Lanovyk, Z.B. (2006). Ukrainska usna narodna tvorchist [Ukrainian oral folk art]. Kyiv: Znannia-Pres, 591 p. [in Ukrainian].
11. Kovaliv, Yu.I. (2007). Literaturoznavcha entsyklopediia: u dvokh tomakh [Literary encyclopaedia: in two volumes], vol. 1. Kyiv: Akademiia Publishing Centre, 608 p. [in Ukrainian].
12. Berезovskyi, I.P. (Comp.). (1984). Heroiko-fantastychni kazky [Heroic and fantasy tales]. Kyiv: Dnipro, 366 p. [in Ukrainian].
13. Soprykina, V., Malenko, O. (2021). Pseudonimikon ukrainskoi kulturno-mystetskoii sfery pochatku ХХІ stolittia: lnhvistychna interpretatsiia: monohrafiia [Pseudonymicon of the Ukrainian cultural and artistic

- sphere of the early twenty-first century: linguistic interpretation: a monograph]. Kharkiv, KhNPU; KhIFT, 264 p. [in Ukrainian].
14. Yaremenko, V.V., Slipushko, O.M. (2008). *Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [New explanatory dictionary of the Ukrainian language], vol. 2. Kyiv: Akonit, 926 p. [in Ukrainian].
  15. Yaremiichuk, O.S. (Comp.). (1989). *Ukrainski narodni kazky* [Ukrainian folk tales]. Kyiv: Veselka, 412 p. [in Ukrainian].
  16. Khlanta, I.V. (Comp.). (1989). *Kazky Karpat: ukrainski narodni kazky* [Tales of the Carpathians]. Uzhhorod: Karpaty, 418 p. [in Ukrainian].
  17. Zinchuk, M.A. (Comp.). (1986). *Charivna kvitka: Ukrainski narodni kazky z-nad Dnipra* [The Magic Flower: Ukrainian folk tales from across the Dnipro]. Uzhhorod: Karpaty, 301 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 19.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Маргарита Сєдакова

доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізького національного університету
вул. Університетська, 66, м. Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-9452-3763
Researcher ID: KQU-1548-2024
e-mail: margaritasedakova@hotmail.com

Дар'я Шульга

здобувач вищої освіти кафедри теорії та
практики перекладу з англійської мови
Запорізького національного університету
вул. Університетська, 66, м. Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0005-3038-7394
e-mail: dashashulga1903@gmail.com

Вікторія Погонєць

доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізького національного університету
вул. Університетська, 66, м. Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-2002-4758
e-mail: pogonets518@gmail.com

Анотація. Статтю присвячено дослідженню лінгвальних особливостей перекладу художніх творів. Авторський ідіостиль, мовна гра, авторські неологізми, стилістичні фігури, алюзії, інтертекстуальні елементи є саме тими лінгвальними особливостями художнього твору, які здатні створити неповторність літературного світу. Актуальні дослідження продемонстрували, що художній переклад набуває неабиякої популярності у сучасному перекладознавстві, оскільки дає змогу відтворити не лише інтенції автора, а й передає естетичну, стилістичну та культурну специфіку твору. Окрім того, художній переклад вимагає від перекладача особливої творчої гнучкості, інтерпретаційної чутливості та здатності до швидких креативних рішень. Під час дослідження було представлено класифікацію лінгвальних особливостей художнього твору, які розподіляються на лексичні, граматичні, стилістичні, семантичні та комунікативні, й зазначено типові перекладацькі труднощі, які постають перед перекладачем під час вибору правильної перекладацької стратегії, а саме: збереження оригінального змісту, передача комічного ефекту, адаптація художнього твору до мовної системи та культурного контексту мови перекладу. Продуктивними перекладацькими прийомами виявилися граматичні та лексичні трансформації, доместикація, калькування, конкретизація, антонімічний переклад, додавання/вилучення. З'ясовано, що специфіка перекладу лінгвальних особливостей полягає у поєднанні різних перекладацьких стратегій та прийомів задля адекватного відтворення мовної гри, авторських неологізмів, алюзій, метафор, порівнянь, епітетів, риторичних запитань. Правильне відтворення зазначених елементів вимагає від перекладача глибокої інтерпретації імпліцитних смислів, реконструкції іронічного чи парадоксального потенціалу та збереження оригінальної поетичної образності.

Ключові слова: лінгвальні особливості, художній твір, перекладацькі стратегії, стилістичні фігури.

LINGUISTIC PECULIARITIES OF LITERARY TRANSLATION

Marharyta Siedakova

Associate Professor at the Department of Theory and Practice
of Translation from the English language
Zaporizhzhia National University
Universitetska Str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9452-3763
Web of Science Researcher ID: KQU-1548-2024
e-mail: margaritasedakova@hotmail.com

Darya Shulga

Higher Education Applicant at the Department of Theory and
Practice of Translation from English
Zaporizhzhia National University
Universitetska Str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0005-3038-7394
e-mail: dashashulga1903@gmail.com

Victoria Pohonets

Associate Professor at the Department of Theory and Practice
of Translation from the English language
Zaporizhzhia National University
Universitetska Str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2002-4758
e-mail: pogonets518@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the study of linguistic features of the translation of a literary work. Author's idiosyncrasy, language play, author's neologisms, stylistic figures, allusions, intertextual elements are precisely those linguistic features of a literary work that are capable to create the uniqueness of the literary world. Current research has demonstrated that literary translation is gaining considerable popularity in modern translation studies as it allows to reproduce not only the author's intentions, but also conveys the aesthetic, stylistic and cultural specificity of the work. In addition, literary translation requires from the translator special creative flexibility, interpretative sensitivity and the ability to make quick creative decisions. During the study a classification of linguistic features of a literary work was presented, which are divided into lexical, grammatical, stylistic, semantic and communicative, and typical translation difficulties that arise before the translator when choosing the right translation strategy were noted, namely, preserving the original content, transmitting a comic effect, adapting the work of art to the language system and cultural context of the target language. Productive translation techniques were grammatical and lexical transformations, domestication, calque, concretization, antonymic translation, addition/subtraction. The authors of the study found that the specificity of translating linguistic features lies in the combination of various translation strategies and techniques for the adequate reproduction of language play, authorial neologisms, allusions, metaphors, comparisons, epithets, and rhetorical questions. Correctly reproducing these elements requires the translator to deeply interpret implicit meanings, reconstruct ironic or paradoxical potential, and preserve the original poetic imagery.

Key words: linguistic features, literary work, translation strategies, stylistic figures.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці художній переклад посідає особливе місце, оскільки він передбачає не лише відтворення смислової структури оригіналу, а й передачу естетичної, стилістичної та культурної специфіки твору. Лінгвальні особливості художнього тексту, а саме: авторський ідіостиль, мовна гра, індивідуально-авторські неологізми, метафорика,

стилістичні фігури, алюзії та інтертекстуальні елементи, створюють неповторність кожного літературного світу. Вони становлять найбільші труднощі для перекладача, вимагаючи не лише високої мовної компетенції, а й креативного підходу та розуміння поезики автора.

Метою статті є комплексний аналіз лінгвальних особливостей художніх творів

та виявлення ефективних перекладацьких стратегій їх відтворення українською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лінгвальні особливості перекладу художнього твору слід розглядати у межах лінгвістики тексту – галузі мовознавства, що вивчає структурно-граматичні, семантико-змістові та комунікативно-прагматичні характеристики тексту [14, с. 482]. Такі лінгвальні особливості охоплюють систему мовних засобів, що забезпечують цілісність і зв'язність твору, його інформативність, стилістичну виразність та ефективність сприйняття.

Вивченню питання лінгвальних особливостей перекладу художнього твору було приділено значну увагу дослідників. І. Кочан розглядає текст як багаторівневу систему, наголошуючи на ролі мовних категорій у створенні художнього образу та аналізуючи функціонування лексичних і синтаксичних засобів у структурі художнього тексту [9]. О. Селіванова аналізує лінгвальні аспекти тексту, акцентуючи увагу на взаємодії семантичних, прагматичних і когнітивних чинників мовлення [14]. І. Коломієць підкреслює значення мовних засобів у формуванні стилю та авторського задуму, а також систематизує стилістичні явища й показує їхню роль у художніх творах [8]. Т. Наумова та О. Щепка розглядають специфіку машинного перекладу художніх творів як можливість допомогти сучасному перекладачу швидше та якісніше відтворити текст мовою перекладу [11].

У художньому творі лінгвальні особливості проявляються насамперед у доборі лексики, використанні тропів і стилістичних фігур, у способах побудови синтаксичних конструкцій, а також у взаємодії мовних рівнів: фонетичного, морфологічного, лексичного та текстового. Саме вони забезпечують естетичний ефект, створюють атмосферу, допомагають розкрити характери персонажів та передати індивідуальний стиль автора. Наприклад, повтори можуть підсилювати експресію, незвичні словотворчі форми – формувати комічний або казковий ефект, а мовна гра – інтригувати читача та активізувати його уяву [8, с. 11].

Учені розрізняють такі ключові лінгвальні особливості художнього твору: лексичні, граматичні, стилістичні, семантичні та комунікативні [9, с. 25].

Лексичні особливості включають у себе вживання архаїзмів, неологізмів, діалектизмів;

використання синонімів, антонімів, омонімів; лексику з певним стилістичним забарвленням (емоційна, розмовна, офіційна тощо); авторські слова (індивідуально-авторська лексика) [8, с. 67]. Завдяки використанню емоційно забарвленої лексики, неологізмів чи образних назв текст набуває естетичної виразності. Каламбури, словотворчі ігри та омонімія можуть надавати комічного або іронічного відтінку, тоді як незвичні слова чи спеціально створені мовні одиниці допомагають створити відчуття фантастики та казковості. Багатозначність і метафоричність поглиблюють зміст, відкриваючи можливість для різних інтерпретацій, а використання просторіччя чи діалектизмів у мовленні персонажів підкреслює їхні риси та соціальне походження [9, с. 25].

Грамматичні особливості – це специфіка граматичної будови речень та форм слів, яка включає у себе використання певних часів, способів, форм дієслів. Окрім того, до граматичних особливостей належать використання активного чи пасивного стану, побудова складних синтаксичних конструкцій, повтори, еліipsis, анафора, парцеляція [10, с. 40]. Грамматичні особливості визначають ритм оповіді, динаміку розвитку подій, підкреслюють емоційність мовлення персонажів і навіть формують комічний чи парадоксальний ефект. Автор, змінюючи синтаксичні конструкції, може створювати як плавність та гармонійність, так і відчуття уривчастості чи хаотичності. Інверсії – незвичне використання часів або порушення синтаксичних правил – часто привертають увагу читача та підсилюють художній ефект [5, с. 73].

Стилістичні особливості – це засоби вираження авторського стилю або стилю тексту, до яких належать тропи (метафори, порівняння, епітети, алегорії), фігури мови (градація, антитеза, риторичне питання), вибір стилістичного регістру (офіційно-діловий, художній, розмовний) [8, с. 20]. Стилістичні особливості у художньому творі забезпечують індивідуальність авторського стилю та багатство виражальних засобів. Вони формують емоційне забарвлення тексту, створюють атмосферу і впливають на те, як читач інтерпретує художній світ. Використання метафор, епітетів, гіпербол, іронії чи гротеску допомагає авторові передати настрій,

посилити комічний або драматичний ефект. Завдяки стилістичним прийомам текст стає багатозначним, оскільки може одночасно викликати емоції, розважати, змушувати замислитися і навіть піддавати сумніву установлені уявлення [12, с. 15].

Семантичні особливості у художньому тексті визначають багатозначність, глибину та багаторівневість смислу твору. Вони дають автору змогу створювати подвійні або навіть множинні значення слів і висловів, формувати алюзії, метафори, символи та гратися зі сприйняттям читача. Завдяки цьому текст стає більш насиченим, читач змушений активно мислити, співвідносити слова з контекстом і робити власні інтерпретації. Семантичні особливості також допомагають передавати тонкі нюанси настрою, характери персонажів і внутрішню логіку світу твору [1, с. 79].

Комунікативні особливості у художньому тексті визначають специфіку спілкування між персонажами, а також взаємодію автора з читачем. Вони проявляються у виборі стилю мовлення, побудові діалогів, використанні звертань, реплік та мовних стратегій, які підкреслюють характер персонажів і встановлюють певний тон сприйняття тексту. Завдяки комунікативним особливостям текст стає живим, інтерактивним, а читач відчуває себе учасником подій, що відбуваються у творі [4, с. 29].

У процесі перекладу художнього твору фахівець стикається з низкою складних завдань: зберегти зміст, передати комічний або естетичний ефект, адаптувати текст до мовної системи та культурного контексту мови перекладу. Оскільки пряма передача деяких елементів не завжди можлива через лексичні й стилістичні відмінності між мовами, перекладач змушений використовувати різноманітні перекладацькі прийоми та стратегії [3, с. 51]. Під стратегією перекладу розуміємо свідомий вибір перекладача методів перекладу того чи того тексту.

На слушну думку науковців, під час перекладу художніх творів доцільно використовувати такі перекладацькі стратегії та прийоми: калькування, граматичні трансформації, лексичні трансформації, компенсацію, конкретизацію, доместикацію [Савіна, с. 238–239, Білозерська]. Калькування – переклад складових частин слів або морфем – використо-

вується для перекладу термінології або авторських неологізмів [2, с. 45; 6]. Граматичні трансформації допомагають відтворити правильний переклад речення зі складною граматичною структурою. Лексичні трансформації застосовуються під час перекладу лексичних одиниць, які є унікальними для певного твору. Доместикація – «етноцентричне редукування оригінального тексту відповідно до культурних цінностей мови перекладу» [16, с. 242]. При цьому зауважимо, що під час роботи над перекладом художнього твору перекладач часто вдається до поєднання різних перекладацьких прийомів для покращення якості перекладу для цільової аудиторії.

Розглянемо детальніше приклади застосування різних перекладацьких прийомів під час відтворення художнього твору «*Alice's Adventures in Wonderland*» українською мовою.

«*We're all mad here. I'm mad. You're mad*» [15, с. 90] // «*Ми всі тут божевільні. Я божевільний, та й ти теж божевільна*» [7]. Під час перекладу було застосовано граматичну та лексичну трансформацію для покращення стилістичної відповідності. Фрагмент «*You're mad*» відтворено як «та й ти теж божевільна», що додає експресії та робить висловлювання більш природним для українського читача. Окрім того, у зазначеному прикладі застосована мовна гра, яка є характерною для всього твору Л. Керрола.

Наступний приклад «*Curiouser and curiouser!*» [15, с. 84] // «*Все більш дивніше і більш дивніше*» [7] демонструє використання доместикації під час відтворення речення українською мовою, яка допомагає відтворити оригінальний зміст не лише точно, а й адаптує його відповідним чином для пересічного україномовного читача й прагне зробити зрозумілим та природним.

Зауважимо, що твори Л. Керрола часто поєднують у собі дитячу спонтанність та глибокі філософські моменти. Це є неабияким викликом для перекладача, оскільки необхідно відтворити текст саме таким чином, щоб зберегти інтенцію автора й сформулювати речення відповідно до норм та правил мови перекладу, наприклад: «*and the moral of that is – Be what you would seem to be*» – *or, if you 'd like it put more simply* – «*Never imagine yourself not to be otherwise than what it might appear to others that what you were or*

might have been was not otherwise than what you had been would have appeared to them to be otherwise» [15, с. 134] // «А мораль із цього така: будь такою, якою ти здаєшся. Або, якщо хочеш, можна висловити це ясніше: ніколи не думай про себе інакше, ніж це може здатися іншим, щоб те, чим ти був або міг бути, не було чимсь іншим, ніж те, чим ти був або міг здаватися іншим, коли був іншим» [7].

Зазначений приклад демонструє роботу зі складними синтаксичними конструкціями, а також специфічну спробу логічно пояснити моральні істини та життєві цінності. Під час перекладу застосовано прийоми граматичної трансформації, компенсації, еквівалентності. Незважаючи на надмірну філософську заплутаність запропонованого прикладу, на нашу думку, перекладач досягає саме того необхідного ефекту, який автор оригінального твору хотів донести до читача.

Наступний приклад дає змогу проаналізувати вживання стратегії компенсації, яка застосована перекладачем через граматичні невідповідності в англійській та українській

мовах: «*If you knew Time as well as I do», said the Hatter», «you wouldn't talk about wasting it. It's him» [15, с. 101] // «Якби ти знала Час так, як знаю я, – промовив Капелюшник, – ти б не говорила про гайнування його. Час – живий» [7]. Найбільшу складність у цьому разі виявляє речення «*It's him»*, переклад якого не може бути дослівним, оскільки призведе до втрати авторського задуму.*

Висновки. Отже, лінгвальні особливості художніх творів становлять багаторівневу систему, у межах якої удало поєднані лексичні, граматичні, стилістичні, комунікативні, семантичні компоненти, що забезпечують авторську інтенцію й здійснюють неабиякий вплив на читача. Специфіка перекладу лінгвальних особливостей полягає у тому, що перекладач має поєднувати різні перекладацькі стратегії та прийоми, а саме: калькування, граматичні трансформації, лексичні трансформації, компенсацію, конкретизацію, доместикацію, задля досягнення необхідного ефекту. Особливої уваги під час перекладу потребують випадки мовної гри, глибоких філософських роздумів, складних граматичних конструкцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпечний І. Теорія літератури. Київ : Смолоскип, 2009. 388 с.
2. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад : навчальний посібник. Київ : Нова книга, 2010. 232 с.
3. Богуславська Л.А. Відтворення мовної гри Л. Керролла в англо-українських перекладах: когнітивний аспект. 2017. 246 с.
4. Єжижанська Т.С. Проблеми комунікації у художньому тексті. *Філологічні науки. Літературознавство*. 2012. Вип. 13. С. 28–32.
5. Єфімов Л.П., Ясінецька О.А. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз. Вінниця : Нова книга, 2004. 240 с.
6. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 577 с.
7. Керролл Л. Аліса в Країні чудес / пер. Г. Бушина, 1960. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Lewis_Carroll/Alisa_v_kraini_chudes_vyd_1_960/ (дата звернення: 02.07.2025).
8. Коломієць І.І. Стилїстика української мови (Теоретичні основи стилістики. Художньо-виразові засоби мовлення). Умань, 2019. 240 с.
9. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту. Київ : Знання, 2008. 214 с.
10. Стилїстика української мови / Л.І. Мацько та ін. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
11. Наумова Т.М., Щепка О.А. Машинний переклад художніх текстів: теоретичний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 32. Т. 1. С. 132–137.
12. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. Тернопіль : Навчальна книга, 2000. 248 с.
13. Савіна Ю.О. Особливості перекладу комічних фрагментів художнього твору. Трансформація як спосіб досягнення адекватності перекладу. *Наукові записки*. 2023. Вип. 4(207). С. 236–242.
14. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
15. Carroll L. *Alice's Adventures in Wonderland*. Chicago: Illinos. 1998. 176 p.
16. Venuti L. *Strategies of translation: Routledge encyclopedia of translation studies*. London and New York: Taylor and Francis Books Ltd, 2001. 244 p.

REFERENCES

1. Bezpechnyi, I. (2009). *Teoriia literatury* [Theory of Literature]. Smoloskyp. 388 p. [in Ukrainian].
2. Bilozerska, L.P. (2010). *Terminolohiia ta pereklad : Navch. posibnyk* [Terminology and Translation : Textbook]. Nova knyha. 232 p. [in Ukrainian].
3. Bohuslavskaya, L.A. (2017). *Vidtvorennia movnoi hry L. Kerrolla v anghlo-ukrainskykh perekladakh: kohnityvnyi aspekt* [Reproduction of L. Carroll's language game in English-Ukrainian translations: cognitive aspect]. 246 p. [in Ukrainian].
4. Carroll, L. (1960). *Alisa v Kraini chudes* (H. Bushyna, Trans.) [Alice in Wonderland]. Retrieved from: https://chtyvo.org.ua/authors/Lewis_Carroll/Alisa_v_kraini_chudes_vyd_1960/ (date of application: 02.07.2025) [in Ukrainian].
5. Carroll, L. (1998). *Alice's Adventures in Wonderland*. Illinois. 176p.
6. Karaban, V.I. (2002). *Pereklad anhliskoi naukovoï i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshi, leksychni, terminolohichni ta zanrovo-stylistychni problemy* [Translation of English scientific and technical literature. Grammatical difficulties, lexical, terminological, and genre-stylistic problems]. Nova knyha. 577 p. [in Ukrainian].
7. Kochan, I.M. (2008). *Linhvistychnyi analiz tekstu* [Linguistic analysis of the text]. Znannia. 214p. [in Ukrainian].
8. Kolomyiec, I.I. (2019). *Stylistyka ukrainskoi movy (Teoretychni osnovy stylistyky. Khudozhno-vyrazovi zasoby movlennia)* [Stylistics of the Ukrainian language (Theoretical foundations of stylistics. Artistic and expressive means of speech)]. 214 p. [in Ukrainian].
9. Matchko, L.I., Sydorenko, O.M., et al. (2003). *Stylistyka ukrainskoi movy* [Stylistics of the Ukrainian language]. Vysha shkola. 462p. [in Ukrainian].
10. Naumova, T.M., & Shchepka, O.A. (2023). *Mashynnyi pereklad khudozhnykh tekstiv: teoretychnyy aspekt.* [Machine translation of literary texts: Theoretical aspect]. *Zakarpatski Filolohichni Studii.*, (32), 132–137 [in Ukrainian].
11. Ponomariv, O.D. (2000). *Stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy* [Stylistics of the modern Ukrainian language]. Navchalna knyha. 248 p. [in Ukrainian].
12. Savina, Yu.O. (2023). *Osoblyvosti perekladu komichnykh frahmentiv khudozhnogo tvor. Transformatsija iak sposib dosiahnennia adekvatnosti perekladu* [Features of translation of comic fragments of a literary work. Transformation as a way to achieve translation adequacy]. *Naukovi zapysky*, 4(207), P. 236–242. [in Ukrainian].
13. Selivanova, O.O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy* [Modern linguistics: directions and problems]. Dovkillia-K. 711 p. [in Ukrainian].
14. Venuti, L. (2001). *Strategies of translation: Routledge encyclopedia of translation studies.* In *Routledge encyclopedia of translation studies*. Taylor and Francis Books Ltd. 244p.
15. Yefimov, L.P., & Yasinecika, O.A. (2004). *Stylistyka anghliškoï movy i dyskursyvnyi analiz* [Stylistics of the English language and discursive analysis]. Nova knyha. 240 p. [in Ukrainian].
16. Yezhyzhanska, T.S. (2012). *Problemy komunikacii u khudozhnomu teksti* [Problems of communication in a literary text]. *Filolohichni nauky. Literaturoznavstvo*, (13), P. 28–32 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 23.11.2025
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

СТИЛІСТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ РЕЧЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПОРЯДКУ СЛІВ

Ольга Турко

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін початкової та дошкільної освіти

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна

orcid.org/0000-0002-4178-0483

Scopus Author ID: 57213196855

ResearcherID: AAT-1288-2021

e-mail: o.turko@tnpu.edu.ua

Анотація. У статті проаналізовано особливості стилістичної організації речень української мови крізь призму закономірностей порядку слів. Постановка проблеми зумовлена необхідністю аналізу способів вербалізації комунікативної інтенції мовця, варіантності моделей речень функціональних стилів, актуального членування та лінгвоментальної парадигми дослідження мовних явищ. Зацентовано на тому, що порядок слів у реченні виступає граматичною та когнітивно-прагматичною категорією, що забезпечує стилістичну організацію висловлень. Результати дослідження свідчать, що стилістична організація речень визначається закономірностями порядку слів: темо-ремним членуванням, прямим та непрямим порядком слів, інформаційною перспективністю, контекстною та прагматичною детермінованістю. Положення дослідження базуються на тому, що порядок слів у реченнях української мови розглядається як сукупність способів синтаксичного кодування, тобто індексації та оформлення членів речення за допомогою формально-граматичних засобів синтаксису, що визначаються потребами комунікативного синтаксису (актуальне членування речення), основним поняттям якого є інтенція мовця. У науковому та офіційно-діловому стилях переважає прямий порядок слів, що забезпечує логічну зрозумілість, однозначність висловлень та структурованість тексту. Непрямий порядок слів у цих стилях застосовується для маркування ключових елементів та акцентування важливої інформації. У публіцистичному, художньому та розмовному стилях помітна варіантність порядку слів, що дає змогу підкреслити емоційне забарвлення, ритм та інтонаційні акценти висловлень, а також адаптувати текст до комунікативної мети та жанрових вимог. Особливу увагу приділено типології комунікативної інтенції мовця, що інтегрується в мовну структуру певного речення і спричиняє порядок слів для реалізації комунікативно-прагматичної мети. Результати порівняльного аналізу стилів подано в таблиці, що демонструє співвідношення домінантних типів інтенції, жанрового різноманіття та особливостей порядку слів і реалізації теми/реми. Дослідження підтверджує, що порядок слів в українській мові виступає важливим інструментом стилістичного маркування та організації висловлень, відображає когнітивні та прагматичні стратегії мовця, забезпечує ефективну передачу інформації та сприяє реалізації жанрових і стилістичних завдань тексту.

Ключові слова: позиційність реченневих компонентів, варіантність моделей речень, комунікативна інтенція, функціональний стиль, тема/рема.

STYLISTIC ORGANISATION OF SENTENCES IN THE UKRAINIAN LANGUAGE THROUGH WORD ORDER

Olha Turko

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Philological Disciplines of Primary and Preschool Education
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
Maksym Kryvonos Str., 2, Ternopil, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4178-0483
Scopus Author ID: 57213196855
ResearcherID: AAT-1288-2021
e-mail: o.turko@tnpu.edu.ua

Abstract. The article analyses the peculiarities of stylistic organisation of sentences in the Ukrainian language through the prism of word order patterns. The problem is posed due to the need to analyse the ways of verbalising the speaker's communicative intention, the variability of sentence models of functional styles, the actual articulation and the linguistic-mental paradigm of studying linguistic phenomena. The focus is on the fact that word order in a sentence is a grammatical and cognitive-pragmatic category that ensures the stylistic organisation of utterances. The results of the study show that the stylistic organisation of sentences is determined by the regularities of word order: thematic-remembering articulation, direct and indirect word order, informational perspective, contextual and pragmatic determinism. The research findings are based on the fact that word order in Ukrainian sentences is considered as a set of syntactic coding methods, i.e. indexing and formatting of sentence members using formal grammatical means of syntax, which are determined by the needs of communicative syntax (actual sentence structure), the main concept of which is the speaker's intention. In scientific and official-business styles, direct word order prevails, ensuring logical clarity, unambiguity of statements and text structure. Indirect word order in these styles is used to mark key elements and emphasise important information. In journalistic, literary and colloquial styles, there is noticeable variation in word order, which allows for the emphasis of emotional colour, rhythm and intonational accents in utterances, as well as the adaptation of the text to communicative goals and genre requirements. Particular attention is paid to the typology of the speaker's communicative intention, which is integrated into the linguistic structure of a given sentence and determines the word order for the realisation of the communicative-pragmatic goal. The results of the comparative analysis of styles are presented in a table that demonstrates the correlation between dominant types of intention, genre diversity, and features of word order and theme/rheme realisation. The study confirms that word order in the Ukrainian language is an important tool for stylistic marking and organisation of utterances, reflects the cognitive and pragmatic strategies of the speaker, ensures effective transmission of information and contributes to the realisation of the genre and stylistic tasks of the text.

Key words: positionality of sentence components, variability of sentence models, communicative intention, functional style, theme/rheme.

Постановка проблеми. Стилістична організація речень української мови у фокусі закономірностей порядку слів визначається шляхом окреслення таких понять, як «комунікативна інтенція мовця», «інваріантна модель / варіантність моделей речень певного стилю мовлення», «вербалізація засобів вираження», у т. ч. семантико-граматичних, «актуальне членування», «лінгвоментальна парадигма аналізу мовних явищ».

У межах досліджень, присвячених стилістичній організації речень, спостерігаються тенденції до аналізу стилістичних функцій мовних одиниць, лексико-граматичних засобів вираження, а також використання синтаксичних конструкцій як інструмента

створення інформаційного наголосу, виокремлення теми/реми, формування емоційного забарвлення висловлення та підкреслення жанрових особливостей тексту.

Порядок слів та його стилістичний потенціал на сучасному етапі розвитку українського мовознавства представлено у працях таких науковців, як В. Рогожа [1], О. Бичок [2] (синтаксичні засоби вираження експресивності в офіційно-правових текстах); А. Ярова, Ю. Степчук [3] (порядок слів у заголовках і текстах новин як засіб риторичного впливу на реципієнта); О. Шухова [4] (типи порядку слів в односкладних дієслівних реченнях сучасної української розмовної мови); О. Кондратьєва [5] (стилістичний потенціал

порядку слів в науковому тексті); А. Капелюшний [6] (прямий порядок слів та інверсія під час телевізійного мовлення наживо) та ін.

Невирішеними залишаються питання систематизації стилістичних функцій порядку слів у різних стилях, виявлення закономірностей його використання як засобу стилістичного маркування.

Мета дослідження полягає в аналізі стилістичного потенціалу порядку слів в українській мові та виявленні його ролі у виокремленні теми/реми, формуванні емоційного забарвлення висловлень і підкресленні власне стилістичних особливостей текстів. Для досягнення цієї мети поставлено завдання: дослідити особливості стилістичної організації речень, визначити способи вираження комунікативної інтенції мовця через порядок слів, проаналізувати синтаксичні конструкції як інструмент створення інформаційного наголосу, визначити роль порядку слів як засобу стилістичного маркування тексту.

Об'єкт дослідження – тексти наукового, офіційно-ділового, публіцистичного, художнього та розмовного стилів. **Предмет дослідження** – функції порядку слів у текстах різних стилів, зокрема у формуванні логічної структури (тема/рема) та вираженні стилістичних особливостей текстів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стилiстична організація речень – вибір лексичних, граматичних та синтаксичних засобів для досягнення певного стилістичного ефекту – зумовлюється такими закономірностями порядку слів: темо-ремне членування (українська мова орієнтована на виділення теми (те, про що говориться) і реми (нової або ключової інформації)), що зумовлює можливість перестановки компонентів речення для підкреслення інформаційного наголосу, створення акценту або виділення важливих елементів висловлення; прямий/непрямий порядок слів, що дає змогу мовцеві змінювати позицію підмета, присудка, додатка чи обставини з метою стилістичного маркування; інформаційна перспективність речення (лінгвоментально в українській мові переважає розташування важливої інформації у кінці речення (периферійний ефект)), що дає змогу організувати текст так, щоб кінцевий елемент отримував максимальний комунікативний вплив; контекстна та прагматична детермінованість (порядок слів в українській мові часто

залежить від контексту та прагматичної мети висловлення).

Оскільки «мова створює концепти, визначає предмети, відокремлюючи їх один від одного *reg nomina* (по іменам), устанавлює відношення та структурує дійсність за допомогою слів» [7, с. 42], порядок слів «розглядається як похідний концепт мови», а «мова зумовлює особливості як мислення, так і пізнання» [8, с. 170]. Отже, стилістична організація речень в українській мові моделює притаманний мовцям спосіб концептуалізації дійсності та репрезентації смислів, що проявляється у таких лінгвоментальних характеристиках, як орієнтація на семантичну вагомість компонентів, тенденція до логічної та образної завершеності висловлень, схильність до експресивного структурування інформації, взаємодія граматичної свободи та комунікативної впорядкованості, антропоцентричний характеру мовної картини світу [9]. Тобто порядок слів в українській мові постає не лише граматичною, а й когнітивно-прагматичною категорією, що відображає специфіку мислення носіїв мови та забезпечує стилістичну організацію висловлень.

Порядок слів різною мірою визначає особливості функціональних стилів української мови, оскільки кожен із них має власні комунікативні завдання, жанрові особливості та ступінь експресивності.

Доповнюючи міркування С. Щербиної про те, що «науковий стиль існує у вигляді чіткого регламентованого набору стильових рис, прийомів та домінант, що є найбільш адекватними науковому дискурсу. Тобто науковий стиль виступає особливим конструктом наукового дискурсу з характерною йому підсистемою мовних засобів, що обслуговують сферу наукової комунікації» [10, с. 264], зауважимо, що порядок слів у науковому стилі спричиняє розташування підмета, присудка, додатка та обставини таким чином, щоб забезпечити логічну структурованість, когнітивну прозорість та однозначність смислу висловлення. Саме через прямий порядок слів речення реалізують інформаційно-структурну функцію, даючи реципієнту змогу послідовно сприймати наукові аргументи та виводи, а також мінімізує можливості для непередбачуваної експресії, що властива публіцистичному чи художньому стилю, напр.: *Положення О. Потебні щодо феномену поетичної мови*

і поетичної творчості виявилися перспективними для подальших наукових студій з теорії словесності (з монографії) / $S_{N1+N2} + A_{N4} + P_{Vf+Adj} + A_{Adj} + O_{N2} + A_{N2}$ (прямий порядок слів забезпечує логічну зрозумілість, послідовність викладу, зменшує експресивне навантаження і виключає подвійні смислові акценти, що дає змогу мовцеві передавати знання об'єктивно та системно, дотримуючись норм логіки і наукового аргументування). Тема: «положення О. Потебні щодо феномену поетичної мови і поетичної творчості»; рема: «для подальших наукових студій з теорії словесності перспективними виявилися».

Услід за С. Шабат-Савкою (мовознавиця виокремлює такі пити інтенцій, як когнітивно-ментальна; комунікативно-модальна; суб'єктивно-модальна; дискурсивно-жанрова; метакомунікативна [11, с. 75]) зацентровуємо на тому, що інтенція становить комплексну систему цілей і намірів, які інтегруються на різних рівнях мовної структури та забезпечують ефективність комунікативного акту.

Непрямий порядок слів у науковому стилі є менш поширеним і слугує для маркування важливих інформаційних елементів, підкреслення логічних або причинно-наслідкових зв'язків, а також для структурного варіювання тексту без утрати точності та об'єктивності висловлень, зокрема винесення обставини на початок речення акцентує умову чи сферу застосування результату, а початок речення з присудка підсилює експресивність оцінки, не порушуючи когнітивної зрозумілості наукового дискурсу, напр.: *Для подальших наукових студій з теорії словесності перспективними виявилися положення О. Потебні щодо феномену поетичної мови і поетичної творчості* (з монографії) / $C_{(Adj + N2)} + A_{N2} + A_{Adj} + P_{Vf} + S_{N1+N2} + A_{N4...}$ (позиція обставини на початок підсилює функцію інформаційного наголосу на застосуванні результатів, позиція присудка після обставини підсилює значення важливості положень О. Потебні). Науковий стиль презентує здебільшого когнітивно-ментальну інтенцію, оскільки передає факт і знання, мета мовця – інформувати реципієнта про значення наукових положень.

З-поміж мовних рис офіційно-ділового стилю варто назвати прямий порядок слів, типові конструкції (фразеологізми, кліше, штампи), нейтральну лексику, термінологічну точність, лаконічність і структурованість

речень, відсутність експресії та емоційного забарвлення, а також регламентовані формули ввічливості [12]. Структура речення формується так, щоб забезпечити чітку ієрархію інформації та відповідність нормам ділового спілкування. Напр.: *Відповідно до статті 12 Закону України «Про освіту», затвердити План заходів щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників на 2026 рік* (постанова) / $C_{\text{праер}+N2} + P_{Vf} + N_2 + A_{N2}$ (обставина на початку підкреслює нормативну основу і легітимізує дію, присудок (*затвердити*) після обставини підсилює наказовий характер, об'єкт дії розташований після присудка, що властиво офіційно-діловому стилю, де важливі точність та однозначність формулювання). Домінантна інтенція – когнітивно-ментальна, оскільки речення передає об'єктивний факт нормативного рішення – «затвердити План заходів». Окцього, є комунікативно-модальна інтенція у формі наказової модальності, бо мовцем формально виступає орган або посадова особа; реципієнт отримує інструкцію. Дискурсивно-жанрова інтенція чітко виражена – постанова/наказ, тобто дотримано логіки, стилю і структури документа. Тема: нормативна основа дії (*«Відповідно до статті 12 Закону України «Про освіту»*); рема: конкретне рішення або дія (*«затвердити План заходів щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників на 2026 рік»*). Отож прямий порядок слів і позиція обставини на початку речення підкреслюють легітимність рішення та його нормативну важливість.

У публіцистичному, художньому та розмовному стилях спостерігається варіантність застосування порядку слів із метою стилістичної організації речень. Таку особливість пояснюємо прагненням мовця досягти певного комунікативного ефекту: виділити ключову інформацію, підкреслити емоційне забарвлення висловлення або створити ритмічну та інтонаційну структуру тексту, зокрема в публіцистичному стилі зміна порядку слів використовується для акцентування важливих фактів чи оцінок, підсилення переконливості повідомлення; у художньому стилі варіантність порядку слів реалізує образність, емоційність та індивідуальний стиль автора, даючи змогу створювати певний ритм, наголос або художній ефект; у розмовному стилі зміни в порядку слів сприяють

динамічності мовлення, інтонаційним акцентам та адаптації висловлення до конкретного співрозмовника, що робить спілкування більш природним і виразним. Окрім цього, варіантність порядку слів спричинена жанровими особливостями цих стилів, що є менш регламентованими, більш різноманітними порівняно з науковим чи офіційно-діловим стилями, де порядок слів підпорядкований логіко-структурним та нормативним вимогам. Напр.: *У Тернополі триває третя доба безперервних пошуково-рятувальних робіт на місці ворожого удару* (з газети) / $C_{N6} + P_{Vfp} + S_{Num+N1} + A_{Adj} + O_{N2} + C$ (обставина місця «у Тернополі»), винесена на початок речення, підкреслює локалізацію події та виступає як тематична позиція, на яку орієнтується читач; присудок «триває» передає факт стану події; підмет «третя доба» уточнює її тривалість, акцентуючи на тривалості пошуково-рятувальних робіт; додаток «безперервних пошуково-рятувальних робіт» деталізує характер дії; обставина «на місці ворожого удару» конкретизує контекст і підсилює інформаційне значення повідомлення). Акцент на обставині місця формує непрямий порядок слів, що типово для публіцистичного стилю, де важливо виділити ключову інформацію на початку речення. Така конструкція реалізує когнітивно-ментальну інтенцію, передаючи факт і зміст події; комунікативно-модальна інтенція проявляється через акцент на зна-

чуєності події, а дискурсивно-жанрова – забезпечує відповідність стандартам публіцистичного тексту: інформаційна логіка, оперативність і привернення уваги читача. *«І знову я пізнаю себе нікчемною людиною ...»* (М. Хвильовий) / $C_{Advmod} + S_{Pron} + P_{Vf} + O_{Pron} + A_{Adj} + O_{N6}$ (обставина способу дії підкреслює повторюваність переживання, емоційну рефлексію; підмет (особовий займенник) указує на мовця; присудок (дієслово дії у теперішньому часі) передає процес самоусвідомлення; додаток (об'єкт внутрішнього переживання) указує на рефлексивний характер дії; означення і номінативна частина, що деталізує характер самооцінки героя, додає емоційно забарвлений опис. Суб'єктивно-модальна інтенція є домінантною, передає емоційне ставлення мовця до себе, через «нікчемною людиною» підкреслює особисті переживання та психологічний стан мовця, що характерно для художнього стилю. Тема: «я» – мовець як центр переживання, його внутрішній стан; рема: «пізнаю себе нікчемною людиною» – головне емоційне переживання мовця. Непрямий порядок слів підсилює емоційний ефект, створює драматизм.

Аналіз стилістичної організації речень української мови у фокусі порядку слів відповідно до типології комунікативної інтенції та жанрового розмаїття стилів дав змогу виявити домінування зазначених показників, що представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика стилів української мови: порядок слів і реалізація теми/реми

Стиль мови	Домінантні типи інтенції	Жанри	Особливості порядку слів та реалізації теми/реми
Науковий	Когнітивно-ментальна, мета-комунікативна, дискурсивно-жанрова	Наукові статті, монографії, дисертації	Прямий порядок слів, чітка структура «тема → рема», логічна послідовність викладу
Офіційно-діловий	Когнітивно-ментальна, комунікативно-модальна, дискурсивно-жанрова	Постанови, накази, розпорядження, договори	Прямий порядок слів, однозначність висловлення, тема (підмет) на початку, рема (присудок/додатки) в кінці
Публіцистичний	Когнітивно-ментальна, суб'єктивно-модальна, дискурсивно-жанрова	Новини, статті, репортажі, замітки	Переважає непрямий порядок слів; обставини на початку для теми, підмет і присудок – рема; варіантність для привернення уваги
Художній	Суб'єктивно-модальна, когнітивно-ментальна, дискурсивно-жанрова	Романи, новели, оповідання, поеми	Непрямий порядок слів, виділення емоційно забарвлених елементів, тема може зміщуватися для драматичного ефекту; рема містить емоційне навантаження
Розмовний	Суб'єктивно-модальна, когнітивно-ментальна, комунікативно-модальна	Діалоги, бесіди, щоденникові записи, усні розповіді	Непрямий порядок слів, інтонаційно мотивований; тема та рема залежать від інтенції мовця

Прямий порядок слів і чітка структура «тема → рема» характерні для наукового та офіційно-ділового стилів, забезпечуючи логічність і однозначність. Непрямий порядок слів переважає у публіцистичному, художньому та розмовному стилях, де тема та рема можуть зміщуватися для створення емоційного, драматичного або комунікативного ефектів.

Висновки. Порядок слів є визначальним засобом у стилістичній організації речень, оскільки визначає розподіл інформаційного

та емоційного навантаження між темою і ремою, сприяє увиразненню ключових елементів і формує комунікативну ефективність висловлення. Окрім цього, реалізація комунікативної інтенції залежить від позиційності реченневих компонентів, котрі дають змогу адаптувати висловлення до певного функціонального стилю та його жанру. Значно поглибить зміст порушеного питання дослідження варіантності порядку слів у міжстильових текстах, впливу інтонації на тему/рему.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рогожа В.Г. Порядок слів у висловленнях з експресивно-вольовою модальністю в текстах кодексів України. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2. С. 418–422.
2. Бичок О.І. Проблема порядку слів у мові законодавства України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство»*. 2009. № 17. Вип. 15 (1). С. 29–38.
3. Ярова А.Г., Степчук Ю.П. Риторичний потенціал порядку слів у текстах україномовних та англійськомовних новинних повідомлень. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Т. 2. Вип. 27. С. 199–203.
4. Шухова О.О. Квантитативні характеристики порядку слів у сучасній українській розмовній мові (на матеріалі односкладних дієслівних речень). *Лінгвістичні дослідження*. 2020. Вип. 52. С. 115–123.
5. Кондратьєва О.В. Порядок слів як засіб відтворення комунікативної структури речення в перекладі. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. № 43(2). С. 233–240.
6. Капелюшний А. Обґрунтованість використання прямого порядку слів та інверсії у телевізійному мовленні наживо. *Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика»*. 2015. Вип. 40. С. 347–354.
7. Мельничук О.Д., Зубілевич М.І., Фінчук Г.В. Роль мови в пізнанні світу: семантико-філософський підхід. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. № 1(3). Вип. 70. С. 41–45.
8. Москвін І. Природа ідеї порядку. *Діаґна / Докса*. 2024. Вип. 2(42). С. 165–175.
9. Турко О. Ментальний та лінгводидактичний аспекти порядку слів у реченнях української мови. *Формування професійної компетентності майбутніх фахівців: педагогічна та філологічна парадигми* : матеріали Міжнародної науково-практичної міждисциплінарної конференції, м. Тернопіль, 11 травня 2023 р. / за заг. ред. О. Турко, О. Янкович, Ю. Петрици. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2023. С. 8–13.
10. Щербина С.М. Науковий стиль у системі стильової диференціації сучасних літературних мов. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов*. 2017. № 16. С. 261–268.
11. Шабат-Савка С.Т. Вербалізація категорії комунікативної інтенції: когнітивні, граматичні та дискурсивні вияви : дис. ... д. філол. н. : 10.02.01. Чернівці, 2014. 438 с.
12. Сиротенко Т.В. Офіційно-діловий стиль та художнє бачення дійсності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2012. № 31. С. 98–101.

REFERENCES

1. Rohozha, V.H. (2006). Poriadok sliv u vyslovlenniakh z ekspresyvno-volovoiu modalnistiu v tekstakh kodeksiv Ukrainy [The order of letters in expressions with expressive-volitional modality in the texts of the Ukrainian codex]. *Universytetski naukovyi zapysky*, № 2, pp. 418–422 [in Ukrainian].
2. Bychok, O.I. (2009). Problema poriadku sliv u movi zakonodavstva Ukrainy [The problem of order in the legislation of Ukraine]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Movoznavstvo*, № 17, vyp. 15 (1), pp. 29–38 [in Ukrainian].
3. Iarova, A.H., & Stepchuk, Yu.P. (2023). Rytorychnyi potentsial poriadku sliv u tekstakh ukrainomovnykh ta anhlomovnykh novynnykh povidomlen [The rhetorical potential of order in Ukrainian and English news reports]. *Zakarpatski filolohichni studii / redkol.: I.M. Zymomria (holov. red.), M.M. Palinchak, Yu.M. Bidzilia ta in. Uzhhorod : Vydavnychiy dim «Helvetyka», t. 2, vyp. 27, pp. 199–203 [in Ukrainian].*
4. Shukhova, O.O. (2020). Kvantytatyvni kharakterystyky poriadku sliv u suchasniy ukrainiskiiy rozmovniy movi (na materialy odnoskladnykh diieslivnykh rechen) [Quantitative characteristics of the order of words in contemporary Ukrainian spoken language (based on material from relative clauses)]. *Linhvistychni*

- doslidzhennia* : zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnogo pedaho hichnogo universytetu imeni H.S. Skovorody / hol. red. Lepetiukha A.V. Kharkiv, vyp. 52, pp. 115–123 [in Ukrainian].
5. Kondratieva, O.V. (2013). Poriadok sliv yak zasib vidtvorennia komunikativnoi struktury rechennia v perekladi [The order of syllables in the creation of the communicative structure of a sentence in translation]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, № 43 (2), pp. 233–240 [in Ukrainian].
  6. Kapeliushnyi, A. (2015). Obgruntovanist vykorystannia priamoho poriadku sliv ta inversii v televiziinomu movlenni nazhyvo [Justification for the use of direct order sliv and inversion in live television broadcasting]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii zhurnalistyka*, vyp. 40, pp. 347–354 [in Ukrainian].
  7. Melnychuk, O.D., Zubilevych, M. ., & Finchuk, H.V. (2020) Rol movy v piznanni svitu: semantyko-filosofskyi pidkhid [The role of language in the recognition of light: a semantic-philosophical approach]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, № 1(3), vyp. 70, pp. 41–45 [in Ukrainian].
  8. Moskvina, I. (2024). Pryroda idei poriadku [The nature of order]. *Δόξα / Doksa*, 2024, vyp. 2 (42), pp. 165–175 [in Ukrainian].
  9. Turko, O. (2023). Mentalnyi ta linhvodydaktychnyi aspekty poriadku sliv u rechenniakh ukrainskoi movy [Mental and linguistic aspects of word order in Ukrainian sentences]. *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv: pedahohichna ta filolohichna paradyhmy* : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi mizhdystsyplinarnoi konferentsii, m. Ternopil, 11 travnia 2023 roku / za zahal. red. O. Turko, O. Yankovych, Yu. Petrytsy. Ternopil : Osadtsa Yu.V., pp. 8–13 [in Ukrainian].
  10. Shcherbyna, S.M. (2017). Naukovi styl u systemi stylovoi dyferentsiatsii suchasnykh literaturnykh mov [Scientific style in the system of stylistic differentiation of contemporary literary movements]. *Naukovi chasopys Natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni MP Drahomanova. Serii 9: Suchasni tendentsii rozvytku mov*, № 16, pp. 261–268 [in Ukrainian].
  11. Shabat-Savka, S.T. (2014). Verbalizatsiia katehoriï komunikativnoi intentsii: kohnityvni, hramatychni ta dyskursyvni vyjavy [Verbalization of categories of communicative intent: cognitive, grammatical, and discursive manifestations]: dys. ... d.filol.n. : 10.02.01 / Chernivtsi, 438 p. [in Ukrainian].
  12. Syrotenko, T.V. (2012). Ofitsiino-dilovyi styl ta khudozhnie bachennia diisnosti [Official-business style and artistic perception of reality]. *Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu Ostrozka akademiia. Serii: Filolohichna*, № 31, pp. 98–101 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 25.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 821.161.2
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.18>

ХРИСТИЯНСЬКІ ВІРШІ ЙОСИПА ТУРОБОЙСЬКОГО З «LIBELLUS EPIGRAMMATON» (1700)

Ольга Циганок

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов та перекладу
Державного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-4688-1953
e-mail: olga.tsyganok@gmail.com

Анотація. Статтю присвячено аналізу християнських віршів Йосипа Туробойського, розміщених у «*Libellus epigrammaton*» – додатку до латиномовної шкільної поетики «*Hymettus*» (1699/1700). Дванадцять епіграм, що поєднують барокову риторичну винахідливість, класичні поетичні техніки та глибоку біблійну символіку, становлять цікавий зразок новолатинської релігійної поезії доби Києво-Могилянської академії. У статті вперше здійснено публікацію, переклад і частковий коментар цих текстів, які досі залишалися малодоступними науковцям.

Авторка простежує внутрішню композицію добірки, що, попри зовнішню строкатість, виявляє цілісну логіку переходів – від епіграм про Богородицю та Іоанна Хрестителя до циклу про євангеліста Йоана та віршів, пов'язаних із воскресінням Христа. Виділяється мініцикл про жінок-мироносець (5 епіграм). Особливу увагу приділено поетичним прийомам: алегорії, порівнянню (уподібненню), хіазму, біблійній лаконічності, антитезі, грі слів, метафоричним зсувам та концепту, що забезпечує дотепний, часто несподіваний підсумок вірша. Епіграми демонструють широкий спектр риторичних технік – від алюзії на Писання до запозичень античної міфології (*syncretismus Christianus*).

Розгляд циклу дає змогу переосмислити творчість Йосипа Туробойського як важливий сегмент латиномовної поезії київського інтелектуального середовища кінця XVII ст. Аналіз показує, що епіграми не лише виконували дидактичну функцію в курсі поетики, а й становлять самостійну художню вартість, розкриваючи барокову семіотичну чутливість автора. Стаття вводить у науковий обіг новий комплекс текстів, актуалізує питання жанрової специфіки шкільної епіграми та відкриває перспективи подальших досліджень новолатинської поетичної спадщини Києво-Могилянської академії.

Ключові слова: Києво-Могилянська академія, релігійна поезія, епіграма, «Гіметт».

CHRISTIAN POEMS OF JOSEPH TUROBOYSKI FROM THE BOOK OF EPIGRAMS (1700)

Olha Tsyhanok

Doctor of Philology, Professor,
Professor at the Department of Foreign Languages and Translation
State University of Trade and Economics
Kyoto Str., 19, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4688-1953
e-mail: olga.tsyganok@gmail.com

Abstract. The article examines the Christian poems by Joseph Turoboysky included in the *Libellus epigrammaton*, an appendix to the Latin-language school poetics *Hymettus* (1699/1700). This set of twelve epigrams represents one of the most compelling examples of Neo-Latin religious poetry from the milieu of the Kyiv-Mohyla Academy, combining Baroque rhetorical ingenuity, classical poetic techniques, and profound biblical symbolism. The article offers the first publication, translation, and partial commentary on these texts, which until now have remained largely inaccessible to scholars.

© О. Циганок, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

The author traces the internal composition of the collection which, despite its seemingly miscellaneous character, reveals a coherent sequence of transitions: from epigrams about the Virgin Mary and John the Baptist to those concerning the Evangelist John and the cycle associated with the Resurrection of Christ. Particular attention is devoted to poetic devices such as allegory, similitudo (comparison), chiasmus, biblical brevity, antithesis, wordplay, metaphorical shifts, and the conceptus – a key Baroque technique responsible for the witty and often unexpected closure of the epigram. The poems display a wide range of rhetorical strategies, from allusions to Scripture and patristic tradition to borrowings from classical mythology (syncretismus Christianus).

The analysis of the cycle makes it possible to reconsider Joseph Turoboysky's oeuvre as a significant component of the Neo-Latin poetic culture of Kyiv's intellectual environment at the end of the seventeenth century. The study demonstrates that the epigrams served not only a didactic function within the poetics course but also possess independent artistic value. This publication brings a new corpus of texts into academic circulation, highlights the genre-specific features of the school epigram, and opens new prospects for further research on the Neo-Latin poetic heritage of the Kyiv-Mohyla Academy.

Key words: *Yosyp Turoboyskyi, Kyiv-Mohyla Academy, Christian poetry, epigram, Hymettus.*

Постановка проблеми. Так звані «шкільні поетики» (латиномовні підручники з віршування духовних шкіл) наприкінці розділу або всього курсу інколи містять зразки віршів різних жанрів (переважно епіграм), створені самим автором або його учнями. Ці додатки подавали поетичні приклади для ілюстрації правил. Наприклад, трактат «Про поетичне мистецтво» Феофана Прокоповича містить у третій книзі сьому главу «Epigramatum exempla proponuntur» («Приклади епіграм») [3, с. 511–513]. У поетиці «Гіметт» (1699/1700) такий додаток називається LIBELLUS EPIGRAMMATON in diversa materia et rebus (Книжечка епіграм на різні теми і речі). До нього входять 23 вірші латинською та польською мовами різної тематики [12, ff. 77–78v]. Серед них – 12 християнських епіграм обсягом від двох до шести рядків (разом із заголовками – 47 рядків). Ці тексти ніколи не досліджувалися, як і мало вивчена давня українська релігійна поезія загалом.

Дослідження творчості Йосипа Туробойського періоду Києво-Могилянської академії започаткувала Джованна Седіна [5; 6; 16]. Ставимо перед собою завдання опублікувати і прокоментувати усі християнські вірші цього автора з поетики «Гіметт» (1699/1700). Метою дослідження є ввести в науковий обіг, перекласти та частково визначити новолатинські поетичні техніки творення дванадцяти епіграм християнської тематики із «Libellus epigrammaton» Йосипа Туробойського.

Чи ця «Книжечка» має внутрішню структуру? На перший погляд, ні, бо релігійні епіграми подаються уперемішку зі «світськими». Проте внутрішня логіка, певна системність усе-таки помітна. «Libellus

epigrammaton» розпочинають три релігійні епіграми латиною (про явлення Богородиці, народження Іоанна Хрестителя та про Іоанна євангеліста на Тайній вечері). Потім слідує п'ять «світських» текстів (про жовтень, про четвер, два вітання викладача риторики отця Рафаеля з іменинами, вітання з іменинами Йоасафа). Далі натрапляємо на дев'ять релігійних віршів латиною. Фактично це два мініцикли, зв'язані між собою по-різному. Перший мініцикл із чотирьох віршів побудований на євангельських сюжетах, які слідує один за одним (Євангеліє від Йоана 20:19, 20:20, 20:27) – Христос являється учням (два твори), показує рани, і Хома прагне доторкнутися до Ісуса. Наступні п'ять епіграм побудовано на основі єдиної «теми» про жінок-мироносиць, фактично є поетичними варіаціями, парафразами. Завершують «Книжечку» шість «світських» епіграм польською мовою з латинськими заголовками (два вітання гостя, про коноплі як їжу, два жартивліви тексти та про непостійність удачі). Таким чином, у розміщенні текстів бачимо певну логіку. На жаль, доступний нам для аналізу рукопис – студентський конспект лекцій. XV епіграма пропущена (за логікою, це був ще один текст про жінок-мироносиць), XVII та XVIII неправильно пронумеровані, далі «збій» виправлено.

Відкриває «Книжечку» своєрідна декларація належності до грецької поетичної традиції – епіграма про Пресвяту Діву, яка з'явилася у Влахернах, щоб захистити покровом людей (I). На згадку про цю подію православною церквою на Русі у XII ст. встановлено свято Покрови Пресвятої Богородиці. Нагадування про заступництво Богородиці

Йосип Туробойський поєднує з алюзією на «mulier fortis» (сильну жінку, мужню жінку) Вульгати (Proverbia 31:10), яка дбає між іншими справами про одяг для своїх домашніх [14]. Отже, вірш порівнює Діву Марію з біблійною «мужньою жінкою», підкреслюючи силу, турботу і захист. У сучасних українських перекладах Приповістей (Приповідок) Соломона йдеться про жінку «чеснотну» (Огієнко) [1] чи жінку цнотливу (Турконяк) [4], проте латинські словники цього значення «fortis» не фіксують [2; 13; 15; 17]. Епіграма використовує цілий спектр поетичних технік, насичена риторичними засобами: окрім алюзії на біблійний образ, тут і парономасія (семантична гра довкола одягу «vestimenta – veste – tegens», «translatio argumenti» – перенесення смислу, побудоване на одному словесному корені), симетричний паралелізм і антитетичне порівняння (земне – небесне, біблійне – менш давня подія).

Епіграма про Іоанна Хрестителя (II) побудована на «каскаді» алегорій. Насамперед це його народження як образ духовного плодоношення Церкви: колись «безплідна» (як Єлизавета, мати Пророка (Лк 1:7,13)), Церква тепер має багатьох віруючих, духових дітей. Разом із тим це типова біблійна символічна паралель, «parallelismus membrorum» (Єлизавета – Церква; безпліддя – духовна плодючість). Ключове слово «sterilis» повторюється у різних синтаксичних позиціях і контекстах (класична риторична фігура «polyptoton»). Антитетичний троп *sterilis – innumera prole beandus* підкреслює чудо народження й плідність духовного служіння Іоанна. Алегорія у цій епіграмі не одинична: тут і «Sterilis Ecclesia» як алегоричний образ духовно неповної Церкви до явлення Месії, і Іоанн як «proles innumerabilis» – алегорія плідності проповіді.

Героєм третьої епіграми стає апостол і євангеліст Іоанн Богослов. Епіграма побудована на розгорнутій алегоричній метафорі. На Тайній Вечері Іоанн припав до грудей Спасителя (Йоан 13:23) наче «horologium pectoral» (нагрудний годинник). Як Іоанн, так і годинник здатні визначати час. Автор проводить аналогію: люди носять годинник, щоб знати, котра година, а християнин має «носити Івана» – тобто наслідувати його близькість до Христа, щоб пізнати «часи» – духовно розпізнавати події, аж до часу Суду.

У IX епіграмі попри алюзію на Євангеліє від Йоана 20:19, де Ісус воскреслий з'являється учням, головна поетична техніка – «similitudo» (порівняння). Автор пояснює чудесне явище: Христос, воскреснувши, входить крізь зачинені двері («Christus clausis ostiis venit») через аналогію з тим, як сонячні промені проникають крізь кришталь. Те, що здається неможливим, трапляється у природі. Типовий для неолатинських епіграм прийом – пояснити надприродне через природне – стає джерелом концепту. Епіграма дуже коротка, насичена змістом, із пропуском очевидних частин фраз – типова риса епіграмного стилю (еліпсис та лапідарність). Антитеза і паралелізм створюють барокову гру контрастів: «clausis ostiis» – «cristallum» (зачинене/прозоре), «post funera mortis» – «Phaebus» (смерть/світло). На ту саму базову техніку – *similitudo* (порівняння-аналогія) натрапляємо в епіграмі X. Бачимо чіткі паралелі з попереднім текстом, фактично йдеться про поетичну варіацію. Щоправда, тут концепт персоніфіковано-алегоричний: Христос не просто як бальзам – він сам був бальзамом.

XI епіграма «Христос показує учням рани» має в основі наступний рядок (20:20) з Євангелія від Йоана. Тут також бачимо порівняння через поетичну аналогію: як у воїна рани – це доказ доблесті в бою, так само стигми Христа – ознаки Його перемоги над смертю і гріхом. Смерть тлумачиться як битва, Христос – як переможець, що показує «бойові» рани як трофеї слави. Ключовим стає військовий образ. Це типова барокова техніка: релігійне через військове, сакральне через світське, чудесне через зрозуміле. Структуруючи фразу паралельно, поет протиставляє смерть і славу, рани й перемогу. Як і в попередніх епіграмах, мінімум слів, максимум смислу, морально-богословська кульмінація в останньому рядку. Цього разу концепт побудовано на поетизації воїнської честі.

Три епіграми (IX, X, XI) творять немовби мініцикл, належать до одного поетичного типу, але реалізують три різні моделі концепту: фізичний (природничий), алегорично-символічний та військово-героїчний. Це підкреслює ерудицію автора творів та його барокову риторичну вправність.

У XII епіграмі «Про святого Тому, який простягає руку до боку Христа» – алюзія на

Євангеліє від Йоана 20:27. Традиційні для латинських епіграм еліптичність, пропуск допоміжних слів роблять можливими різні інтерпретації. Можливо, тут натяк на Одкр. 21:27, де до книги життя вписуються лише ті, що очищені Агнцем. Місце рани Христа – як табличка для вписування імені. Цей мотив поширений у середньовічній містичній поезії, де рана Христа стає порталом до спасіння. Хома невірний хай тепер називається по-іншому, бо увірував.

Наступний мініцикл (XIII, XIV, XVI etc.) – про жон-мироносиць. У XIII епіграмі йдеться насамперед про Марію Магдалину (Йоан 20:1–2; Матв. 28:1–10). Ця жінка першою приходиться до гробу і стає свідком воскресіння. Епіграма відтворює відомий християнський мотив преображення Єви у Марію Магдалину: прародителька стала причиною смерті, інша жінка стає вісницею життя. У епіграмі натрапляємо на антитезу (протиставлення «смерті» та «життя»), прагнення до перехресної (симетричної) побудови (хіазм), полісемію та символізм («monumentum» виступає не лише буквально «гробницею», а й символом переходу від смерті до життя).

XIV епіграма у першому рядку розповідає про момент, коли мироносиці з цінною пахучою олією поспішали до гробу Ісуса (Мр. 16:1-2). Наступний рядок – риторичне питання, яке містить відсилання до римських Парок, богинь долі. Ця міфологічна алюзія – елемент техніки *syncretismus Christianus*, коли християнські реалії описуються через античну міфологію. Як і в інших релігійних епіграмах, використовується техніка біблійної лаконічності (*brevitas biblica*).

Далі поет переосмислює мир як «запах квітки». XVI епіграма базується на квітковій метафорі, яка поєднує благоухання пахоців жінок, аромат квітки, образ Христа як Квітки-життя. Головна поетична техніка тут – розгорнута метафора (алегорія «квітки»). Навколо неї вибудовано антитезу життя/смерті, підсилена риторичним питанням, еліпсом і інверсією. Уся сцена інтерпретується по-іншому, замінюючи конкретні реалії (гробниця, пахоці, тіло) на образи природи (квітка, аромат, збирання квітів). Смертний простір гробу перетворюється на сад, смерть – на життя, траур – на радість ароматів.

Епіграма XII поєднує євангельський сюжет із дотепним побутовим спостереженням,

типичним для середньовічної шкільної поезії: мироносиці поспішають до Христа, бо жінки завжди квапляться побачити, як вони виглядають при світлі. У центрі вірша знаходиться метафора «flos» (квітка). У першому рядку йдеться про тих, які радіють запахів квітки. У другому рядку «Flos» раптово переосмислюється – Христос уподібнюється до квітки. Це створює семантичний зсув, типовий для епіграмної дотепності: слово з буквального значення переходить у символічне. Побудова епіграми йде від буденного до сакрального. Перший рядок – ніби про бджіл або інших комах, що линуць до пахоців квітки). У другому рядку помічаємо раптовий перехід до Христа як квітки, тобто метафоричний злам. Це класична для епіграми структура: прозаїчний початок – несподівана релігійна або моральна кульмінація.

І на завершення християнської тематики «Книжечки» – коротка алегорична епіграма (XIII) з євангельським підтекстом, побудована на грі символів. Після двох образів із попередніх епіграм («жінка» як посилання на мироносиць, «квітка» як образ чистоти, краси, життя, воскресіння Христа) з'являється новий, логічно вмотивований образ бджоли (бджола летить до квітки, щоб узяти з неї мед). У християнській символіці бджола – образ душі, що прагне Божої благодаті.

Подаємо тексти дванадцяти епіграм в оригіналі та в перекладі українською мовою.

f.77. **LIBELLUS EPIGRAMMATON in diversa materia et rebus / Книжечка епіграм на різні теми і речі.**

EPIGRAMMA I.

De B. Virgine visa in Blachernis plegere populos / Про Пресвяту Діву, яка з'явилася у Влахернах, щоб захистити покровом людей

Haec mulier fortis quodam dicta a Salamone,
Vestimenta dedit provida quae famulis:
Visa tegens populum Virgo, sed veste Blachernis,
Hinc, Mulier nobis quid nisi fortis erit.
Мужня, колись названа так Соломоном,
Давала одержу, дбаючи, своїм домашнім;
Діва, що покрила народ покровом у Влахернах –
Хто Вона для нас, як не мужня жінка?

II.

Sterilis concipit Ioannem, quondam sterilis
Ecclesiae Prophetam

Concipit en sterilis vatem Elisabeta
Ioannem,

Caetus nam vates ille beandus erat
Qui sterilis quondam divinis? de glebis ortus
Innumera posthac prole beandus erat.

Безплідна зачинає Івана, колись без-
плідна – пророка Церкви

Ось Єлизавета, безплідна, зачинає пророка
Івана,

Бо це був святий пророк, що мав бути
благословенний;

Той, що колись постає з безплідної утроби,
Згодом буде благословенний незліченим
потомством.

III.

S. Ioannes in ultima coena super pectus
Christi Domini recumbens

Fuit pectorale horologium.

Pendula gestantur pectus super gorologia

Tempora que eis prudens noscere quosque
potest.

Саенанс decubuit qui in pectore Christi
Ioannes

Judicii extremi tempora nota dedit.

Hunc igitur quis devote in pectore portet,

Ultima qui cautus tempora nosse cupit.

Святий Іван, що на Таємній вечері спочи-
вав на грудях Господа Христа, був нагрудним
годинником

Якщо хтось має нагрудний годинник,

То, уміючи, може визначати за ним час.

Іван, який під час вечері схилився на груди
Христові,

Сповістив про часи останнього суду.

Тож нехай той, хто бажає обачно пізнати
останні часи,

Побожно носить його, Івана, в своєму
серці.

f.77v IX.

Christus clausis ostiis venit ad Discipulos

Ostia clausa subit post funera mortis Iesus:

Cristallum Phaebus nam penetrare valet.

Христос, коли двері були замкнені, прий-
шов до учнів

Ісус після смерті і воскресіння входить
крізь зачинені двері,

Бо Сонце Феб може проникати крізь
кришталь.

X.

De eodem

Ostia morte Redux quod Christus clausa
subivit;

Balsama res penetrant, Balsama Christus erat.

Про те саме

Христос, повернувшись із смерті, увійшов
крізь зачинені двері;

Бо, як бальзам проникає крізь речі, так
і Христос був тим Бальзамом.

XI.

Christus vulnera ostendit discipulis

Stigmata proponis Iesu post funera mortis

Gloria bellantum stigmata namque virum.

Христос показує учням рани

Ти являєш, Ісусе, після смерті свої
стигмати,

Бо для воїнів рани – це їхня слава.

f.78 XII.

De S. Thoma extendente manus ad latus
Christi

Thomas extendit digitos ad viscera Christi;

Deletum inscribat nomen et inde suum.

Про святого Тому, який простягає руку до
боку Христа

Тома простягає свої пальці до нутра
Христового;

Хай запише тепер своє нове ім'я замість
старого.

XIII.

De mulieribus quae primae venerunt ad
sepulchrum Domini

Faemina prima subit monumentum Christe
tuum, ut quae

Mortis erat, vitae nuncia prima foret.

Про жінок, які першими прийшли до гробу
Господа.

Жінка першою входить до твого гробу,
Христе,

Жінка була вісницею падіння-смерті, стала
провісницею життя-воскресіння.

XIV.

De iisdem dum festinabant cum aromatibus

Curritis impleta Mulieres pixide Nardo:

An Rex Parcarum hoc unguine Christus erit?

Про тих самих жінок, коли вони поспі-
шали з пахощами

Жінки біжать, наповнивши посудину нар-
довим миром.

Чи стане Христос царем Парок через це
помазання?

XVI.

De iisdem

Currunt ad tumulum guadent quae floris
odore;

Flos fuerat Christus, carpere nonne petunt?

Про них же

Ті, що тішаються ароматом квітів, нині
поспішають до гробу;

Христос був квіткою – чи вони не прагнуть Його зірвати?

XII (XVII)

De iisdem

Mane quid accelerant Mulieres visere Christum?

Nam speculum surgens femina(?) quaeque petit.

Про них же

Чому зранку жінки поспішають побачити Христа?

Бо, як тільки встає, кожна жінка шукає дзеркало.

XIII (XVIII) De iisdem

Floruit ut fato Iesus, hunc faemina quaerit;

Flos fuerat Iesus ast apis illa fuit.

Про них же

Христос розцвів-воскрес, як було признано, до Нього лине жінка

Христос був квіткою, а вона була бджолою.

Висновки. Таким чином, у публікації введено до наукового обігу малодоступний цикл християнських епіграм Йосипа Туробойського, здійснено їх переклад і коментар. Аналіз засвідчує барокову поетичну майстерність автора, своєрідність і цілісність добірки та значущість цих текстів для студій новолатинської поезії Києво-Могилянської академії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія в перекладі Івана Огієнка. URL: <https://only.bible/bible/ubio/pro-31/>
2. Литвинов В. Латинсько-український словник : у 4-х т. Київ : Наукова думка, 2020. Т. 2. С. 410–411.
3. Прокопович Т. Філософські праці. Вибране / упоряд. В. Литвинова. Київ : Дніпро, 2012. С. 511–513.
4. Святе Письмо. URL: <https://web.archive.org/web/20141218035033/http://teolib.h1.ru/SP/Pryp/31.htm>
5. Седіна Дж. Панегіричне звеличення Йоасафа Кроковського. *Слово і Час*. 2020. № 3. С. 65–90.
6. Седіна Дж. «Поема» Fasciculus myrrhae... Йосифа Туробойського (1699). *Theatrum Humanae Vitae. Студії на пошану Наталі Яковенко*. Київ. 2012. С. 435–460.
7. Циганок О. Поетичний цикл про Христа, який страждав, із підручника віршування Києво-Могилянської академії «Rosa inter spinas» (1696). *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 37. С. 313–317.
8. Циганок О. «Профазис» Йосипа Туробойського. Частина I (друкується).
9. Циганок О. «Профазис» Йосипа Туробойського. Частина II (друкується).
10. Циганок О. Поетичний цикл про Страсті Христові Йосипа Туробойського. Частина I (друкується).
11. Циганок О. Поетичний цикл про Страсті Христові Йосипа Туробойського. Частина II (друкується).
12. Hymettus extra Atticam duplici tramite neovatibus scandendus sive Poësis bipartite tum ligatae tum solutae orationis praeseptionibus instructa Roxolanaeque juventuti in Collegio Kijovo-Mohilaeano proposita [...] (1699) / Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, шифр 315 П/122, арк. 1–78 (зв.).
13. Jougan Aloizy, Ks. Dr. Słownik kościelny łacińsko-polski. Wydanie III. Wydawnicwo Archidiecezji Warszawskiej, 1992. S. 268.
14. The Latin Vulgate Old Testament Bible. URL: https://vulgate.org/ot/proverbs_31.htm
15. Mały słownik polsko-łaciński. Redaktor Naukowy Lidia Winniczuk. Warszawa, PWN, 1994. S. 79.
16. Siedina Giovanna. School Poetry Devoted to Ioasaf Krokovs'kyi. *Žnyva. Essays presented in Honor of George G. Grabowicz on His Seventieth Birthday. Harvard Ukrainian Studies*. 2011–2014. P. 681–703.
17. Słownik łacińsko-polski pod red Mariana Plezi. Tom II. Warszawa, PWN, 1962. S. 579.

REFERENCES

1. Bibliia v perekladі Ivana Ohiiienka [The Bible in Ivan Ohienko's Translation]. Retrieved from: <https://only.bible/bible/ubio/pro-31/>. [in Ukrainian].
2. Lytvynov, Volodymyr (2020). Latynsko-ukrainskyi slovnyk: u chotyrok h tomakh [Latin-Ukrainian Dictionary: in Four Volumes]. *Naukova dumka*, vol. 2, pp. 410–411. [in Ukrainian].
3. Prokopovych, Teofan (2012). Filozofski pratsi. Vybrane [Philosophical Works. Selected]. Uporiadkuvannia d. filos. n. Volodymyra Lytvynova, Kyiv, Dnipro, pp. 511–513. [in Ukrainian].
4. Sviatе Pysmo [Holy Scripture]. Retrieved from: <https://web.archive.org/web/20141218035033/http://teolib.h1.ru/SP/Pryp/31.htm>. [in Ukrainian].
5. Siedina, Dzhovanna (2020). Panehirychne zvelychennia Yoasafa Krokovskoho [Panegyric Praise of Ioasaf Krokovskyi]. *Slovo i Chas*, vol. 3, pp. 65–90. [in Ukrainian].
6. Siedina, Dzhovanna (2012). "Poema" Fasciculus myrrhae... Yosyfa Turoboiskoho (1699) [The Poem' Fasciculus myrrhae... by Yosyp Turoboisky]. *Theatrum Humanae Vitae. Studii na poshanu Natali Yakovenko*, Kyiv, pp. 435–460. [in Ukrainian].

7. Tsyhanok, Olha (2024). Poetychnyi tsykl pro Khrysta, yakyi strazhdav, iz pidruchnyka virshuvannia Kyievo-Mohylianskoï akademii “Rosa inter spinas” (1696) [The Poetic Cycle on the Suffering Christ from the Kyiv-Mohyla Academy’s Poetics Textbook *Rosa inter spinas* (1696)]. *Zakarpatski filolohichni studii*, vol. 37, pp. 313–317. [in Ukrainian].
8. Tsyhanok, O. “Profazys” Yosypa Turoboiskoho. Chastyna I [*Prophasis* by Yosyp Turoboiskyi. Part I] (drukuetsia). [in Ukrainian].
9. Tsyhanok, O. “Profazys” Yosypa Turoboiskoho. Chastyna II [*Prophasis* by Yosyp Turoboiskyi. Part II] (drukuetsia). [in Ukrainian].
10. Tsyhanok Olha. Poetychnyi tsykl pro Strasti Khrystovi Yosypa Turoboiskoho. Chastyna I [The Poetic Cycle on the Passion of Christ by Yosyp Turoboiskyi. Part I] (drukuetsia). [in Ukrainian].
11. Tsyhanok Olha. Poetychnyi tsykl pro Strasti Khrystovi Yosypa Turoboiskoho. Chastyna II [The Poetic Cycle on the Passion of Christ by Yosyp Turoboiskyi. Part II] (drukuetsia). [in Ukrainian].
12. *Hymettus extra Atticam duplici tramite neovatibus scandendus sive Poësis bipartite tum ligatae tum solutae orationis praeceptionibus instructa Roxolanaeque juventuti in Collegio Kijovo-Mohilaeano proposita [...]*, (1699). Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho, shyfr 315 P/122, ff. 1-78v.
13. Jougan Aloizy, Ks.Dr. (1992) *Słownik kościelny łacińsko-polski* [Church Latin–Polish Dictionary]. Wydanie III. Wydawnicwo Archidiecezji Warszawskiej, p. 268.
14. The Latin Vulgate Old Testament Bible. Retrieved from: https://vulgate.org/ot/proverbs_31.htm
15. *Mały słownik polsko-łaciński* (1994) [Concise Polish–Latin Dictionary]. Redaktor Naukowy Lidia Winniczuk, Warszawa, PWN, p. 79.
16. Siedina, Giovanna (2011-2014). School Poetry Devoted to Ioasaf Krovovskyi. *Žnyva. Essays presented in Honor of George G. Grabowicz on His Seventieth Birthday. Harvard Ukrainian Studies*, p. 681–703.
17. *Słownik łacińsko-polski* (1962) [Latin–Polish Dictionary] / pod red Mariana Plezi, vol. II, Warszawa, PWN, p. 579.

Дата першого надходження статті до видання: 21.11.2025
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

УДК 811.161.2'276.6:81'27
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.19>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ДИСКУРСУ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ТА ДІЛОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Оксана Назаренко

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та літературознавства,
Національного університету «Одеська юридична академія»
вул. Фонтанська дорога, 23, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-4697-6100
Scopus Author ID: 59228733900
e-mail: nazoks13@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена вивченню фахового спілкування в науковому та офіційно-діловому стилі, що є основою професійної діяльності.

Метою дослідження є аналіз професійного дискурсу та його функцій у формуванні мовної культури та комунікативних компетентностей мовців. Відповідно до поставленої мети вирішено такі завдання: 1) з'ясовано особливості лексичної організації професійного спілкування та встановлено типи відхилень, характерних для наукової і ділової комунікації; 2) розглянуто морфологічні й синтаксичні норми, що визначають структурованість і точність професійного тексту та виявлено найпоширеніші порушення; 3) проаналізовано приклади мовних помилок й запропоновано шляхи їх виправлення; 4) окреслено аспекти для підвищення мовної культури здобувачів освіти в контексті формування компетентності професійного спілкування.

Проаналізовано лексичні, морфологічні, синтаксичні та стилістичні особливості професійного мовлення, визначено типові порушення мовних норм, серед яких надмірна розмовність, суржик, кальки, некоректне використання термінів, граматичні та синтаксичні помилки. Наведено приклади правильного й неправильного вживання лексем, безособових конструкцій, форм І-ї особи однини та колективного «ми» та стандартизованих мовних кліше. Обґрунтовано, що застосування нормативних мовних засобів підвищує точність, логічність і об'єктивність викладу, сприяє ефективній комунікації та формуванню професійної компетентності здобувачів. Використано комплекс методів: описовий, аналізу й синтезу, порівняльний, контекстуально-інтерпретаційний та лінгвістичний аналіз. Отримані результати дозволяють окреслити напрямки вдосконалення професійного мовлення, підвищення мовленнєвої культури та якості науково-дослідної діяльності. Стаття стане у нагоді здобувачам і фахівцям зацікавлених у розвитку академічної та ділової комунікації.

Ключові слова: професійний дискурс, наукове мовлення, ділове мовлення, мовні норми, помилки, термінологія, комунікативна компетентність.

FEATURES OF PROFESSIONAL DISCOURSE IN MODERN SCIENTIFIC AND BUSINESS COMMUNICATION

Oksana Nazarenko

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Applied Linguistics and Literary Studies
National University «Odessa Law Academy»
Fontanskaya doroga Str., 23, Odessa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4697-6100
Scopus Author ID: 59228733900
e-mail: nazoks13@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the study of professional communication in scientific and official-business style, which is the basis of professional activity.

© О. Назаренко, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

The purpose of the study is to analyze professional discourse and its functions in the formation of language culture and communicative competences of speakers. In accordance with the set goal, the following tasks were solved: 1) the features of the lexical organization of professional communication were clarified and the types of deviations characteristic of scientific and business communication were established; 2) morphological and syntactic norms that determine the structure and accuracy of a professional text were considered and the most common violations were identified; 3) examples of language errors were analyzed and ways of their correction were proposed; 4) aspects for improving the language culture of education seekers in the context of the formation of professional communication competence were outlined.

The lexical, morphological, syntactic and stylistic features of professional speech are analyzed, typical violations of language norms are identified, including excessive talkativeness, slang, calques, incorrect use of terms, grammatical and syntactic errors. Examples of the correct and incorrect use of tokens, impersonal constructions, forms of the 1st person singular and the collective "we" and standardized language clichés are given. It is substantiated that the use of normative language means increases the accuracy, logic and objectivity of the presentation, contributes to effective communication and the formation of professional competence of applicants. A set of methods was used: descriptive, analysis and synthesis, comparative, contextual-interpretative and linguistic analysis. The results obtained allow us to outline areas for improving professional speech, improving speech culture and the quality of scientific and research activities. The article will be useful to applicants and specialists interested in the development of academic and business communication.

Key words: professional discourse, scientific speech, business speech, language norms, errors, terminology, communicative competence.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується зростанням ролі професійної комунікації у науковій та діловій сферах. Підвищення стандартів освіти та збільшення вимог до якості академічного письма зумовлюють необхідність чіткого дотримання норм професійного дискурсу, що охоплює лексичні, граматичні, стилістичні та прагматичні особливості фахового мовлення.

Попри значну кількість досліджень, у студентських та навіть фахових текстах трапляються порушення мовних норм: використання розмовних елементів, кальки, суржику, некоректних термінів, надмірної суб'єктивності, невідповідності структури жанровим вимогам. Це свідчить про потребу поглибленого аналізу професійного дискурсу, визначення його ключових рис, типових помилок та шляхів їх мінімізації. Проблема полягає в недостатньому рівні сформованості навичок професійного мовлення, що впливає на ефективність наукової та ділової комунікації. Дослідження особливостей професійного дискурсу є необхідним для вдосконалення комунікативної компетентності здобувачів освіти й молодих фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню професійного дискурсу, його структури, функцій та мовних ознак присвячено значну кількість праць українських і зарубіжних науковців. Посилено увагу дослідників на вивченні мовностилістичних аспектів культури мови [1].

Термін «дискурс» розглядається в лінгвістиці як мовлення, занурене в соціальний контекст і конкретну ситуацію спілкування. Виокремлюють підходи до аналізу дискурсу: критичний дискурс [2], жанровий [3] та когнітивний [3]. Зарубіжні дослідники підкреслюють, що професійний дискурс завжди пов'язаний із соціальним контекстом, виконує інформаційну та регулятивну функції, і формує корпоративну культуру. Фундаментальними є роботи Т. ван Дейка, який аналізує дискурс як складну когнітивно-комунікативну структуру та підкреслює його соціокультурну зумовленість [3]. Його концепція співвідношення знання, тексту та комунікативної ситуації дозволяє глибше зрозуміти механізми формування професійного дискурсу.

У вітчизняній лінгвістиці увагу зосереджено на таких проблемах: взаємозв'язок професійного мовлення, його тенденцію до стандартизації, уніфікації, зростання ролі термінологічної точності та комунікативної компетентності фахівців [6]; типові відхилення і виявлення стереотипних помилок, зумовлених впливом розмовної мови, кальок і суржику [7]; лексичні порушення здобувачів вищої освіти та підвищення мовної компетентності [8]; розвиток професійного мовлення здобувачів та роль мовної підготовки у становленні сучасного фахівця [9]; становлення, розвиток та формування літературної форми української мови [10].

Увагу зарубіжних дослідників зосереджено на вивченні жанрового аналізу англій-

ської мови в навчально-науковій комунікації [11] та професійному академічному дискурсу англійською мовою [12].

Загалом аналіз праць свідчить про те, що українські дослідники зосереджуються переважно на питаннях нормування професійного мовлення, тоді як зарубіжні науковці акцентують на когнітивних і соціальних механізмах дискурсу. Це підкреслює актуальність комплексного підходу, який враховує як мовну, так і позамовну структуру професійної комунікації.

Усі зазначені дослідження становлять теоретичне підґрунтя для аналізу особливостей сучасного професійного дискурсу й окреслюють коло основних проблем: недостатній рівень термінологічної культури, вплив розмовного стилю на фахові тексти, тенденцію до змішування стилів, недостатньо нормативних знань у майбутніх фахівців.

Мета дослідження – проаналізувати особливості професійного дискурсу в сучасній українській науковій та діловій комунікації, розкрити його роль у формуванні мовної культури та комунікативних компетентностей мовців. Досягнення поставленої мети дає змогу поглибити розуміння механізмів функціонування професійного дискурсу та визначити його роль у формуванні якісної мовленнєвої практики майбутніх фахівців. Відповідно до мети вирішено такі **завдання**: 1) з'ясовано особливості лексичної організації професійного спілкування та встановлено типи лексичних відхилень, характерних для наукової і ділової комунікації; 2) розглянуто морфологічні й синтаксичні норми, що визначають структурованість і точність професійного тексту та виявлено найпоширеніші порушення; 3) проаналізовано приклади мовних помилок у професійному дискурсі й запропоновано шляхи їх виправлення; 4) окреслено аспекти, які є визначальними для підвищення мовленнєвої культури здобувачів освіти в контексті формування компетентності професійного спілкування.

Предметом дослідження є мовні норми, структурно-семантичні та прагматичні особливості професійного дискурсу, що забезпечують ефективність фахової комунікації.

Об'єктом виступає професійне мовлення як засіб реалізації комунікативних стратегій у науковій і офіційно-діловій галузі.

Для аналізу професійного дискурсу були використані: зразки наукових статей і студентських робіт у галузі природничих і соціальних наук; ділові документи та офіційні листи українською мовою; усні дискусії та наради, записані з дозволу учасників.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні комплексу загальнонаукових і лінгвістичних методів. Застосовано описовий метод, аналізу й синтезу, лінгвістичний аналіз (лексичний, морфологічний і синтаксичний рівень), порівняльний метод та контекстуально-інтерпретаційний. Використання зазначених методів забезпечило комплексність і наукову обґрунтованість отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному мовознавстві поняття дискурсу розглядається як комплексне явище, що охоплює текст, ситуацію спілкування, комунікативні наміри та соціальний контекст. На відміну від тексту як статичної мовної одиниці, дискурс містить динаміку, закорінену в конкретних умовах комунікації. Т. ван Дейк, Л. Масенко, підкреслюють, що дискурс функціонує як інструмент впливу, регуляції, засвоєння знань і фіксації професійного досвіду.

Професійний дискурс функціонує як складна багаторівнева система, що інтегрує мовні норми, спеціалізовану термінологію, стандартизовані синтаксичні конструкції та прагматичні моделі взаємодії. Він передбачає не лише точність і логічність висловлення, а й уміння дотримуватися мовних норм на лексичному, морфологічному, синтаксичному й стилістичному рівні. Науковий дискурс характеризується об'єктивністю, логічною послідовністю, доказовістю, аргументованістю та формальною нейтральністю. Діловий дискурс зорієнтований на результат, регламентацію та документальне оформлення комунікації, що зумовлює використання нормативних мовних кліше, чітку структуру та стандартизовані формули. Спільною рисою обох дискурсів є вимога до чіткості, однозначності та усунення суб'єктивних оцінних компонентів. Слід проаналізувати основні рівні професійного дискурсу та типові порушення, які виникають у здобувачів освіти та фахівців.

1. Лексична організація професійного мовлення, що забезпечує однозначність та корек-

тність смислових зв'язків. Високий рівень термінологічності є обов'язковою ознакою наукового й ділового стилів, проте саме тут найчастіше трапляються відхилення – неточне використання термінів, уживання розмовної лексики, суржику або калькованих конструкцій. Одне з найпоширеніших порушень – використання загальних слів замість спеціалізованих термінів. Наприклад, конструкція *«робота системи»* є надто загальною, тоді як у професійному тексті доцільно вживати *«функціонування системи»*, *«продуктивність системи»* чи *«результативність алгоритму»*. Вислів *«у плані»* є канцеляризмом, що погіршує якість висловлення: *«У статті розглянуто питання ефективності роботи системи у плані її продуктивності»*. Нормативний варіант: *«У статті проаналізовано ефективність функціонування системи та її продуктивність»*.

Частотними є також випадки суржику та кальок зі споріднених мов. Наприклад, форма *«являються»* не відповідає нормам сучасної української літературної мови, тоді як нормативна конструкція – *«є»*. Кальковані синтаксичні моделі знижують рівень професійності: *«провести дискусію щодо даної проблеми»* є некоректною конструкцією, оскільки *«дискусія»* передбачає полемічний характер, тоді як більшість наукових обговорень не є дискусійними. У цьому разі нормативно: *«обговорити проблему»*. Наприклад, кальковане *«приймати участь»* замість *«брати участь»*, суржикове *«співпадати»* замість *«збігатися»*, неправильне *«адекватний»* у значенні *«належний»*. Ці відхилення формують відчутний бар'єр для професійного сприйняття тексту, адже порушують стандартність і нормативність.

Важливо також коректно використовувати дієслово *«треба»*, яке в професійному дискурсі має обмежену сферу вживання та має бути конкретизоване: не *«треба звернути увагу»*, а *«доцільно зосередити увагу»*, *«постає необхідність розглянути»* тощо. У науковому дискурсі її замінюють на безособові форми *«потрібно, необхідно, доцільно, слід»*, що усувають розмовність і підвищують формальність мовлення. Такі уточнення сприяють точнішій передачі смислу та зменшують суб'єктивність.

До основних лексичних засобів професійного дискурсу належать також мовні

кліше – стереотипні формули, які забезпечують структурну впорядкованість та однотипність мовлення. У науковому стилі такими є: *«досліджено, проаналізовано, встановлено, варто зазначити, результати засвідчують, у ході дослідження з'ясовано»* тощо. У діловому стилі – *«повідомляємо, просимо надати, відповідно до, згідно з наказом, на виконання рішення»*, що формують нормативну структуру документа.

2. Морфологічний рівень забезпечує правильність словозміни та узгодження. У професійному дискурсі важливу роль відіграють правильно сформовані дієслівні форми, а також вживання безособових конструкцій, що забезпечують нейтральність і наукову об'єктивність. Безособові дієслова, такі як *«встановлено»*, *«визначено»*, *«доведено»*, *«зумовлено»*, *«простежується»*, сприяють формуванню наукової об'єктивності. Наприклад: *«У ході дослідження встановлено, що рівень термінологічної компетентності залежить від систематичності мовленнєвої практики»*. Такий спосіб викладу усуває суб'єкта дії, що відповідає вимогам наукового стилю. Крім того, важливо уникати надмірного використання форм 1-ї особи однини *«я»*, замінюючи їх на форму множини *«ми»* або на безособові конструкції: *«У цьому розділі проаналізовано...»* замість *«У цьому розділі я проаналізував...»*. Це сприяє збереженню академічної традиції об'єктивності.

3. Синтаксична організація професійного дискурсу забезпечує логічність, структурованість, чіткість викладу, розвинену систему складних речень, для логічного розгортання думки та структурування причинно-наслідкових зв'язків. Переважають конструкції з підрядними з'ясувальними, означальними, умовними та обставинними зв'язками. Водночас уникають надмірного ускладнення, використання багатокomпонентності.

Однією з найчастіших проблем є ненормативні кальковані конструкції. Наприклад: *«має місце порушення норми»* – це вираз із канцелярським забарвленням; нормативним є: *«спостерігається порушення норми»*. Важливо також уникати граматичних двозначностей і нелогічних приєднувальних конструкцій. Так, у прикладі *«У дослідженні розглянуто питання термінологічної компетентності, яка є важливою для студентів, що дозволяє їм краще орієнтуватися»*

в наукових текстах» виникає неузгодженість: незрозуміло, хто «дозволяє». Нормативний варіант чітко структурує зміст: «У дослідженні розглянуто питання термінологічної компетентності, важливої для студентів, оскільки вона дає змогу їм краще орієнтуватися в наукових текстах». Не менш поширеною є проблема надмірної громіздкості синтаксичних конструкцій. Наприклад: «З метою досягнення високого рівня ефективності організації науково-дослідної діяльності здобувачів доцільним є забезпечення умов для формування належного мовленнєвого середовища» значно програє за ясністю варіанту: «Для підвищення ефективності науково-дослідної діяльності здобувачів важливо створити якісне мовленнєве середовище». Це демонструє, що синтаксична оптимізація підвищує прозорість викладу.

Типові порушення виникають внаслідок неправильного узгодження підмета з присудком «сукупність даних дозволяють» замість «дозволяє»; надмірного використання пасивних сполучень та конструкцій.

Важливим елементом синтаксичної організації є також дотримання меж абзацу, оскільки абзац у науковому тексті виконує функцію смислового блоку. Поширеною помилкою здобувачів є надмірне об'єднання кількох мікротем в одному абзаці, що ускладнює сприйняття матеріалу. Стандартний абзац професійного тексту має містити тематичне речення, розгортання думки, приклад (якщо доречно) та мікрОВисновок.

4. Стилістичні ознаки наукового та ділового дискурсу визначаються його функціями – інформативною, регулятивною, доказовою та стандартизаційною. Тому стилістика професійного мовлення повинна бути нейтральною, логічною та формалізованою. Основними рисами тексту виступають об'єктивність, послідовність, чіткість формулювань і відсутність емоційно-експресивних елементів. У науковому дискурсі недопустимі розмовні слова, художні тропи, іронія, індивідуально-авторські відступи. У діловому – емоційні конструкції, просторіччя, звертання, що порушують стандартизований характер документа. Типові стилістичні помилки включають надмірне використання логічно порожніх фраз «на даний момент», «як би там не було», тавтологію та плеоназми «основна сутність

полягає у суті», канцеляризми та словесні штампи.

Порівняння стилістичних засобів наукового та ділового дискурсів засвідчує, що обидва різновиди використовують стандартизовані формули, проте науковий дискурс прагне до аналітичної глибини, тоді як діловий – до компактності, однозначності й документальної точності.

Таким чином, професійний дискурс функціонує як структурована система, що потребує точного дотримання мовних норм на всіх рівнях. Аналіз прикладів і типових помилок дає змогу окреслити напрями подальшого вдосконалення мовленнєвої компетентності здобувачів освіти та сприяє формуванню високої культури наукової й ділової комунікації.

Аналіз студентських і службових текстів показує, що найпоширенішими є кальки та надмірна розмовність, які знижують фаховий рівень комунікації та формують неправильні мовленнєві моделі.

Удосконалення професійного дискурсу передбачає систематичну роботу з мовними нормами, що включає формування навичок роботи з термінологією, засвоєння мовних кліше, усунення суржику та калькованих структур. Ефективними є практики редагування текстів, порівняльний аналіз варіантів формулювань, цілеспрямована робота з типовими помилками.

Доцільним є використання моделей формального викладу, таблиць нормативності, словників термінів та вправ із трансформації розмовних конструкцій у професійно нейтральні. Такі методичні підходи сприяють формуванню високого рівня комунікативної компетентності та забезпечують якісне професійне спілкування в науковій та діловій сферах.

Висновки й перспективи подальших розробок у даному напрямі. Отже, дослідження дає підстави стверджувати, що професійний дискурс сучасної наукової та ділової комунікації функціонує як цілісна система, яка поєднує стандартизовані мовні норми, термінологічну точність, логічність викладу та академічну об'єктивність. Аналіз лексичних, морфологічних і синтаксичних особливостей професійного мовлення засвідчив, що найбільш типовими відхиленнями є використання розмовних елементів, суржику, калькованих конструкцій, невмотивованих

синонімічних замінів, порушень узгодження та переважаних синтаксичних моделей. Саме ці чинники найчастіше знижують якість фахової комунікації та ускладнюють точне відтворення змісту. Виявлено, що важливу роль у формуванні професійного дискурсу відіграє здатність мовця дотримуватися норм термінологічної культури, коректно використовувати безособові конструкції, уникати суб'єктивізованих форм і забезпечувати логічність побудови висловлення. Ретельний аналіз прикладів порушень та їх виправлення продемонстрував, що оволодіння нормативними засобами української мови сприяє підвищенню рівня академічної доброчесності, поліпшенню якості наукових текстів і роз-

витку здатності до ефективної професійної комунікації. Результати дослідження підтверджують, що системне формування мовленнєвої культури здобувачів освіти є необхідною умовою їхньої професійної підготовки, а цілеспрямована робота над усуненням типових помилок забезпечує розвиток компетентності, що відповідає сучасній науковій і діловій взаємодії.

Перспективи подальших досліджень у межах даної тематики вбачаємо у вивченні функцій інформаційних платформ та їхній вплив на різні види дискурсу; дослідження міжкультурної комунікації, розробка навчальних матеріалів для формування компетентностей здобувачів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради. 2-ге видання стереотипне. Київ: Либідь, 2001. 240 с.
2. Fairclough N. Critical Discourse Analysis. London: Longman. 1995.
3. Bhatia V. K. Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. London: Longman, 1993.
4. Bhatia V. K. World of Professional Discourse. London: Routledge. 2004
5. Van Dijk T. A. Discourse and Context. Cambridge: Cambridge University Press. 2008.
6. Масенко Л. Т. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. Київ: Києво-Могилянська академія. 2004. 164 с.
7. Шевчук С. В. Українське професійне мовлення. Київ: Алерта, 2011. 248 с.
8. Назаренко О. М., Кабанцева Н. В. Мовна компетенція студентів як основа культури мови: особливості та порушення норми. *Мовні і концептуальні картини світу*. Збірник наукових праць. Вип. 74 (2). Київ, 2023. С. 148–160.
9. Струганець Л. В., Бобесюк О. І., Веремчук О. В. та ін. Культура мови: від теорії до практики. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2015. 216 с.
10. Занько О. В., Назаренко О. М. Формування української літературної мови. *Причорноморські філологічні студії*. Науковий журнал. Вип. 3. Одеса, 2023 С. 28–33.
11. Swales J. Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
12. Hyland K. English for Academic Purposes. London: Routledge, 2006.

REFERENCES

1. Ponomariv, O. (2001). Kultura slova: movnostylistychni porady [Culture of speech: linguistic and stylistic advice]. 2-he vydannia stereotypne. Kyiv: Lybid, 240 s. [in Ukrainian].
2. Fairclough, N. (1995). Critical Discourse Analysis. London: Longman. [In English].
3. Bhatia, V. K. (1993). Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. London: Longman. [In English].
4. Bhatia, V. K. (2004). World of Professional Discourse. London: Routledge. [In English].
5. Van Dijk, T. A. (2008). Discourse and Context. Cambridge: Cambridge University Press. [In English].
6. Masenko, L. T. (2004). Mova i suspilstvo. Postkolonialnyi vymir [Language and Society. Postcolonial Dimension]. Kyiv: Kyievo-Mohylianska akademiia. 164 s. [in Ukrainian].
7. Shevchuk, S. V. (2011). Ukrainske profesiine movlennia [Ukrainian professional broadcasting]. Kyiv: Alerta, 248 s. [in Ukrainian].
8. Nazarenko, O. M., Kabantseva, N. V. (2023). Movna kompetentsiia studentiv yak osnova kultury movy: osoblyvosti ta porushennia normy [Students' language competence as the basis of language culture: features and violations of the norm] *Movni i kontseptualni kartyny svitu*. Zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 74 (2). Kyiv, S. 148–160. [in Ukrainian].
9. Struhanets, L. V., Bobesiuk, O. I., Veremchuk, O. V. ta in. (2015). Kultura movy: vid teorii do praktyky [Language culture: from theory to practice]. Ternopil : Navchalna knyha -Bohdan, 216 s. [in Ukrainian].

10. Zanko, O. V., Nazarenko, O. M. (2023). Formuvannia ukrainskoi literaturnoi movy [Formation of the Ukrainian literary language]. Prychornomorski filolohichni studii. Naukovyi zhurnal. Vyp. 3. Odesa, S. 28–33. [in Ukrainian].
11. Swales J. Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. [In English].
12. Hyland K. English for Academic Purposes. London: Routledge, 2006. [In English].

Дата першого надходження статті до видання: 29.10.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.11.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

UDC 659.4:316.7(497.2)

DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.9.20>

MEDIATIZED SOCIAL VALUES AND THEIR PERCEPTIONS BY BULGARIANS: AN EMPIRICAL STUDY

Diana Petkova

Doctor of Philosophy, Professor, Communication, Public Relations and Advertisement Chair

Faculty of Journalism and Mass Communication

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Moskovska Str. 49, Sofia, Bulgaria

orcid.org/0000-0002-0842-6466

e-mail: petkovadp@yahoo.com

Abstract. *Social values become progressively more important in the contemporary complex and diversified media environment. Media culture in postmodernity is the foundation on which social psychological attitudes, values, worldviews and tastes are built. The digitalization of modern society is a twofold process – on the one hand, it creates numerous opportunities for the affirmation of personal and civil freedoms, but on the other hand, it becomes a fertile environment for the appearance of negative phenomena, such as xenophobia, racism, sexism, hate speech and intolerance. The main hypothesis of the study is that certain values are deeply embedded in the mediatised society of each particular country. For this aim an empirical study has been done with respondents in Bulgaria. They have been asked what social values in their opinion the Bulgarian media uphold. Between the chosen values presented to the informants are: freedom and independence; moral and civil responsibility; justice and equality; fairness and transparency; empathy and respect; lifelong education and learning; culture and tradition; patriotism; and family and community values. Moreover, the respondents are asked to rate from 1 to 5 the extent to which these values are upheld by the media in the society. For all the above mentioned values the informants have chosen the average rate 3 ("neither much, nor less"). Based on the received answers it can be concluded that the majority of the Bulgarian respondents do not believe that maintaining and cherishing social values is nowadays a priority for the media. This means that social crises in post-totalitarian societies may simultaneously be perceived as media crises too. However, this hypothesis should be further developed and tested by comparing different post-totalitarian countries and their media environments.*

Key words: *media, social values, perceptions, Bulgarians, empirical study.*

МЕДІАТИЗОВАНІ СОЦІАЛЬНІ ЦІННОСТІ ТА ЇХ СПРИЙНЯТТЯ БОЛГАРАМИ: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Діана Петкова

доктор філософії, професор, кафедра комунікації, зв'язків з громадськістю та реклами, факультет

журналістики та масової комунікації

Софійський університет імені Св. Климента Охридського,

вул. Московська, 49, Софія, Болгарія

orcid.org/0000-0002-0842-6466

e-mail: petkovadp@yahoo.com

Анотація. *У сучасному складному та різноманітному медіасередовищі роль соціальних цінностей стає дедалі важливішою. Медіакультура епохи постмодерну є фундаментом, на якому формуються соціально-психологічні установки, ціннісні орієнтири, світогляд та естетичні смаки. Цифровізація сучасного суспільства постає двояким процесом: з одного боку, вона відкриває численні можливості для утвердження особистих і громадянських свобод, а з іншого – створює сприятливе підґрунтя для виникнення таких негативних явищ, як ксенофобія, расизм, сексизм, мова ворожнечі та нетерпимість.*

Основна гіпотеза дослідження полягає в тому, що певні цінності глибоко інтегровані в медіатизоване суспільство кожної окремої країни. З цією метою було проведено емпіричне дослідження за

© D. Petkova, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

участю респондентів із Болгарії. Учасникам було запропоновано визначити соціальні цінності, які, на їхню думку, підтримують болгарські медіа. Серед запропонованих інформантам цінностей були: свобода та незалежність; моральна та громадянська відповідальність; справедливість і рівність; чесність і прозорість; емпатія та повага; освіта й навчання впродовж життя; культура і традиції; патріотизм; сімейні та громадські цінності. Крім того, респонденти мали оцінити за п'ятибальною шкалою (від 1 до 5) ступінь підтримки цих цінностей медіа в суспільстві. За всіма зазначеними позиціями інформанти обрали середню оцінку 3 («ні багато, ні мало»).

На підставі отриманих відповідей можна дійти висновку, що більшість болгарських респондентів не вважають підтримку та утвердження соціальних цінностей пріоритетним завданням сучасних медіа. Це дає підстави припускати, що соціальні кризи в посттоталітарних суспільствах можуть одночасно сприйматися і як криза медіа. Водночас ця гіпотеза потребує подальшого розвитку та перевірки шляхом порівняльного аналізу медіасередовищ різних посттоталітарних країн.

Ключові слова: медіа, соціальні цінності, сприйняття, болгари, емпіричне дослідження.

Problem Statement. Social values in postmodernity have emerged as a complex and socially significant problem that affects all spheres of the mediatized society – from political systems and legal regulation, to the economy, media and entertainment industries, media pedagogy and education. Values are responsible for the formation of different models of democracies, and at the same time they relate to some of the main problems with information in the global world. In the era of post Covid-19 rumors and disinformation have become a real challenge for traditional media. The latter not only have to regularly and accurately inform their audiences about events, but nowadays they have to actively oppose to myths and conspiracy theories too. Thus, a paradoxical situation has been created – on the one hand, key values of modern society are freedom of speech, pluralism of opinions and tolerance. On the other hand, it is necessary for the media to actively oppose disinformation, thus limiting freedom of expression.

Media culture in postmodernity becomes the foundation on which social psychological attitudes, values, worldviews and tastes are built. It also presupposes the development of civil self-awareness as well as the assertion of individual and collective identities, as never before. Thus, the medialization of society represents a complex interaction between the media and the diverse social strata and fragments of society. The fragmentation and diversification of society deepens even further in the new digital environment, which naturally creates the conditions for the proliferation of virtual communities and identities.

In his book on the construction of news in the press, Sam Lebovitz (2016) [6] puts forward the idea of a mediatized capitalism, which,

according to him, is a complex synthesis of history, law, administration, economic forces and the media. The author also outlines the main challenges in front of the press in the modern era – unable to maintain old circulations in the age of the Internet, the newspapers and magazines limit the number of their reporters, and thus the opportunities for investigative and interpretive journalism. As a result, the classical media, Lebovitz argues, are less able to serve as a corrective to the processes in society. In this regard, freedom of expression depends not only on the specific political situation and on the legislative framework in a given country – the challenges are also outlined by the weakening influence of the classical media, which have previously had a strong impact on society.

Simultaneously, even nowadays some scholars build their analyses on the so called “cultivation theory”, proposed by Gerbner (1998) [3] which initially was related to the electronic media and to the television in particular. According to these researchers, the broadcast of violence on television is one of the main reasons for the development of violence and aggression in society. A number of social psychologists, such as Susan Herley (2004) [4], emphasize on the tendency of some individuals to “imitate” behavior that they perceive from the electronic media, including staging robberies, kidnappings and other criminal offenses based on films or even on broadcast footage by TV reporters. This is why researchers also raise questions related to the ethics of public and mass communication: should freedom of speech include the expression of aggression and how to regulate violence, aggression and hatred in the media?

In this relation, there are numerous studies of hate speech in the press and in the electronic media. In his research, van Dijk (2016) [9]

underlines the functions of the news in the formation of public opinion. Based on a discourse analysis of media content, the scientist comes to the conclusion that the news, even in the European Union, is often a demonstration of hatred, xenophobia and racism. According to the researcher, the European majorities still underestimate representatives of ethnic minorities, immigrants and refugees. In this regard, Christopher Josie (2010) [5], too, offers a detailed analysis of the discourse of racism and hatred in the digital space. By distinguishing between “overt” and “covert” racism, the researcher argues that the introduction of new technologies supports the emergence of new strategies for creation and maintenance of identities based on xenophobia and racism.

Hate speech has become even a more complex and significant problem with the digitalization of the media. According to Jack Batkin (2004) [1], due to the digitalization of mass communication today, the opportunities for individual participation and contribution to society have significantly increased, but simultaneously, the same technologies that provide many personal freedoms create and produce new methods for tracking, influencing and even controlling the public opinion.

Most of the researchers also emphasize on the active citizenship that develops with the digitalization of media. Authors, such as Frank Fisher (2009) [2], even claim that in a number of European countries the Internet gives a new impetus to actively participate during political elections and important public decision-making. In such a way, the Internet becomes an important element of the democratic revival or even a main mechanism for transformation of democratic models. All these problems bring to the fore the theory of the spiral of silence, first presented by Noele-Neumann (1974) [7]. This theory emphasizes the ability of electronic media to create public opinion that is shared by the majority, while the views of the minority are suppressed or ignored. According to Noele-Neumann, individuals who do not share the majority’s opinion are forced to remain silent in order to avoid stigmatization and isolation in society. In such a way, according to the author, electronic media create the illusion of social consensus.

If the theory of the spiral of silence seems justified for traditional media, the postmodern

processes demonstrate its limited application in relation to the digital media. The Internet and the social media impose an individualization of public communication and thus create numerous opportunities for the establishment of minority identities and views. Thus, in the digital space, there is exactly the opposite process – disintegration and fragmentation of public opinion, a phenomenon that in some cases can lead to the loss of public consensus (Petkova, 2023) [8]. However, based on various analyses, it becomes clear that the digitalization of modern society is a twofold process – on the one hand, it creates numerous opportunities for the affirmation of personal and civil liberties, but on the other hand, it becomes a fertile environment for the appearance of negative phenomena, such as xenophobia, racism, sexism, hate speech and intolerance, as well as disinformation and circulation of rumors and conspiracy theories.

Article Purpose and Task. Media pluralism is an important topic for a debate and analysis specifically in the post-socialist countries. Bulgaria, for example, has continued to define itself as a “transitional democracy” for more than 30 years. In post-totalitarian societies, there is an interesting phenomenon: while the traditional press can be strongly influenced by business interests and political parties, social media, on the contrary, lacks any censorship or even regulation. This has both positive and negative sides. On the one hand, individuals can freely express their points of view, but on the other, rumors and fake news become a constant part of the daily life of Bulgarians. Analyses done by the Pew Research Institute (2018) [10] point to the difficulty with which the Eastern European societies adapt to the traditional European values and norms, such as individualism, freedom of speech, acceptance of “others”, as well as to the openness towards ethnic, religious, cultural and sexual minorities. Thus, the main goal of the paper is to analyze how contemporary Bulgarians perceive social values presented by the media.

Research Subject and Object. The study of the basic values in postmodern Bulgarian culture can provide answers to numerous questions, such as: why do Bulgarians even nowadays consider their country “a transitional democracy”? What is the importance of the media in shaping these values in the post-totalitarian states? Also, there are certain historical and cultural factors that

underline the contemporary state of the media in the post-totalitarian countries. The study of values can provide answers to a number of problems related to media pluralism in the new digital environment too. The main hypothesis of the study is that certain values are deeply embedded in the mediatized society of each particular country. For this aim an empirical study has been done with respondents in Bulgaria.

Presentation of Basic Research material

Up to the beginning of May 2025, 429 Bulgarian respondents have been interviewed by means of an online questionnaire. Most of the respondents belong to the age group 18–25 (170 people), 53 are between 26 and 35 years old, 94 belong to the age group 36–45, 76 are between 46 and 55 years old, 22 are between 56 and 65 years old and only 16 people are over 66. Thus, mostly younger people are represented in this study. In such a way some tendencies in the evaluation of social values by the younger generations in Bulgaria can be outlined (Fig. 1).

The respondents have been asked what social values in their opinion the Bulgarian media uphold. Between the chosen values presented to the informants are: freedom and independence; moral and civil responsibility; justice and equality; fairness and transparency; empathy and respect; lifelong education and learning; culture and tradition; patriotism; and family and community values. Moreover, the respondents are asked to rate the extent to which these values are upheld by the media in

the society, as 1 is the most, 2 is much, 3 neither much, nor less, 4 is little and 5 is the least.

The majority of the respondents have chosen for each value the average rate 3 (neither much, nor less): 155 informants have ticked “neither much nor less” for freedom and independence, 165 – for moral and civil responsibility, 186 – for justice and equality, 126 – for fairness and transparency. Among the respondents 174 have also chosen the average rate 3 for empathy and respect, 183 – for welfare and security, 162 for education, 152 for culture and traditions, 158 for patriotism and 174 – for family and community values. The most positive responses have also been given for “culture and tradition” and “patriotism” and the most negative – for “fairness and transparency”.

Based on the received answers it can be concluded that the predominant part of the Bulgarian respondents do not think that Bulgarian media place special emphasis on social values. However, they also believe that media most often do not stick to fairness and transparency. Also, according to the interviewed Bulgarians the most cherished values by the Bulgarian media are the culture and national traditions as well as patriotism (see Fig. 2 and 3).

Conclusions and prospects of further developments. The study of values is very important in order to outline the media landscape in the post-Covid-19 epoch in different countries and regions. Social values are significant for post-totalitarian societies that can still hold

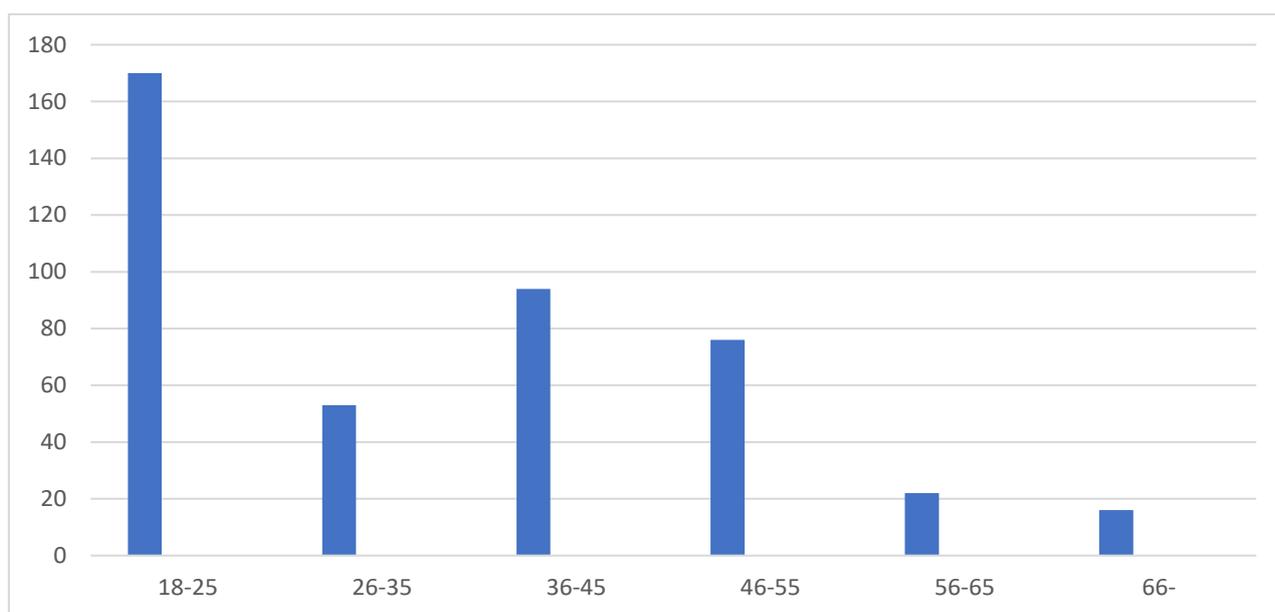
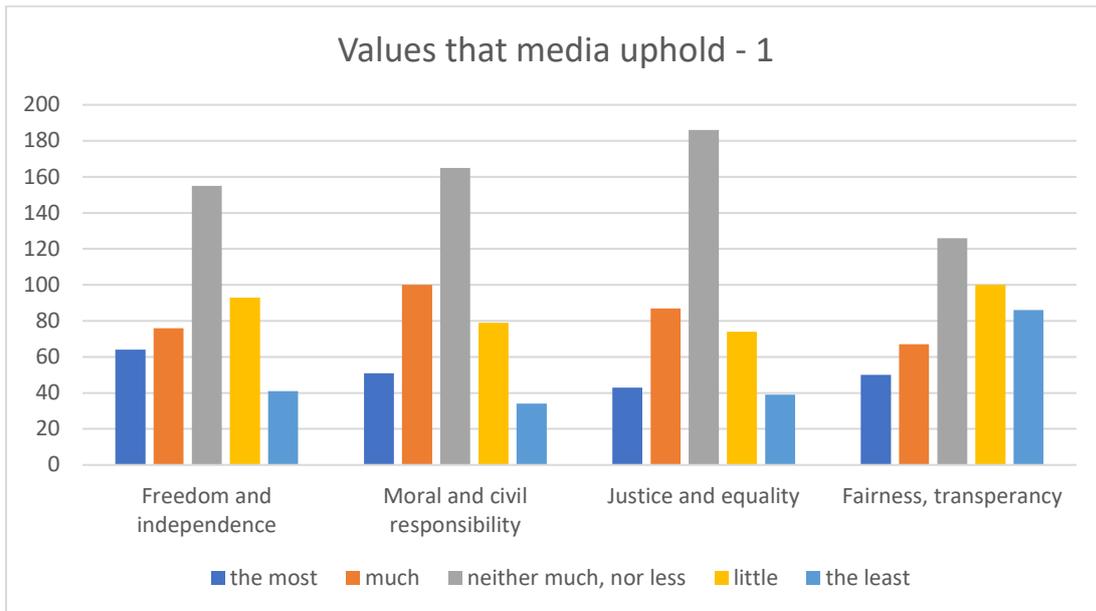
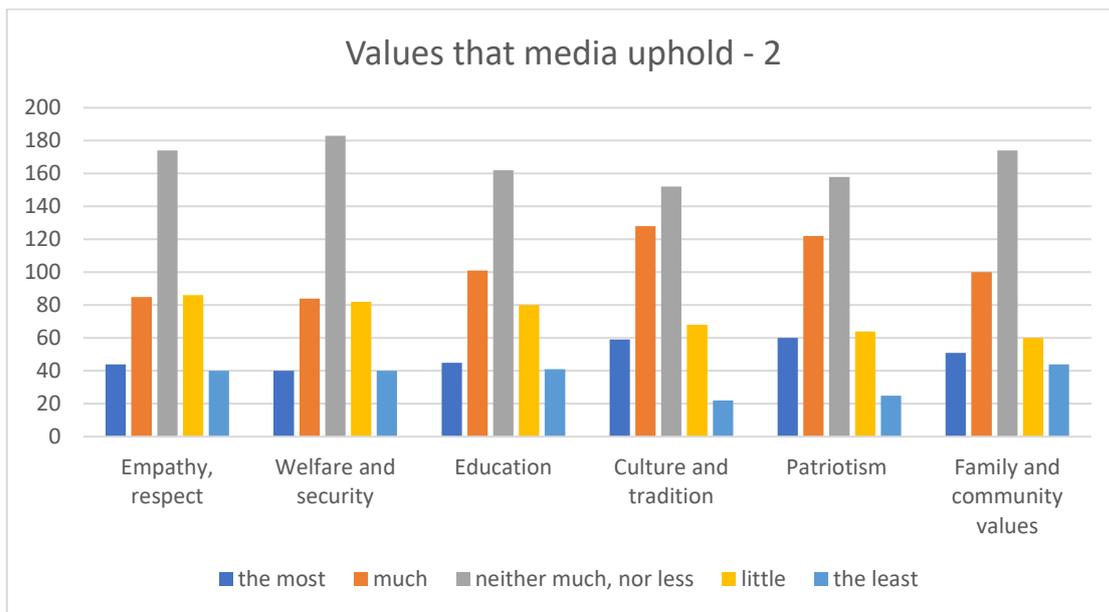

Fig. 1. Age of the respondents

Fig. 2. Values that media uphold

Fig. 3. Values that media uphold

to the heritage and trauma from the historical past. Simultaneously, the digitalization of communication both provides the opportunities for freedom of expression and presents challenges, as negative phenomena, such as hate speech and intolerance, have been on the rise. The data received from the Bulgarian study clearly indicates that the majority of the respondents do not believe that maintaining and cherishing social values is nowadays a priority for the media. This means that social crises in post-totalitarian societies may simultaneously be perceived as media crises too. This hypothesis

should be further developed and tested by comparing different post-totalitarian countries and their media environments. However, the social responsibility of the media is a problem that comes to the fore and becomes progressively more important in the digitalized postmodern era.

Gratitudes

This study has been done within the frames of a Bulgarian-Slovakian bilateral project, entitled “Media, Social Values and Disinformation in 21st century”, supported by the National Science Fund of Bulgaria with a contract No: КП-06-Словакия/3.

BIBLIOGRAPHY

1. Batkin, Jack M. Digital Speech and Democratic Culture: a Theory of Freedom of Expression for the Information Society, *New York University Law Review*, April 2004, vol. 79, issue 1, pp.1–58
2. Fischer, Frank. *Democracy & Expertise. Reorienting Policy Inquiry*, Oxford University Press, 2009
3. Gerbner, George. Cultivation analysis. An overview, *Mass Communication and Society*, vol.1, 1998, issue 3-4, pp. 175–194
4. Hurley Susan. Imitation, Media Violence and Freedom of Speech. In: *Philosophical Studies*, 2004, 165–218
5. Josey Christopher S. Hate Speech and Identity. An Analysis of neo Racism and the Indexing of Identity, *Discourse and Society*, 2010, vol. 21, No 1, pp. 27–39
6. Lebovic Sam. *Free Speech and Unfree News: The Paradox of Press Freedom in America*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016
7. Noelle-Neumann, E. The Spiral of Silence. A Theory of Public Opinion. *Journal of Communication*, 1974. 24(2), 43–51
8. Petkova Diana. Freedom of Speech and Democratic Values in the Digital Epoch: a Critical Perspective on the Post Totalitarian Media Culture, In: *Participatory and Digital Democracy at the Local Level: European Discourses and Practices*, ed. by Jilles Rouet and Thierry Comes, Springer, 2023, pp. 83–94
9. Van Dijk, Teun. A. *Elite Discourse and Racism*, Sage Publications, 2016
10. Pew Research Institute. Eastern and Western Europeans Differ on Importance of Religion, Views of Minorities and Key Social Issues, 2018 URL: <https://www.pewresearch.org/religion/2018/10/29/eastern-and-western-europeans-differ-on-importance-of-religion-views-of-minorities-and-key-social-issues/>

REFERENCES

11. Batkin, J. M. (2004). Digital speech and democratic culture: A theory of freedom of expression for the information society. *New York University Law Review*, 79(1), 1–58.
12. Fischer, F. (2009). *Democracy and expertise: Reorienting policy inquiry*. Oxford University Press.
13. Gerbner, G. (1998). Cultivation analysis: An overview. *Mass Communication and Society*, 1(3–4), 175–194.
14. Hurley, S. (2004). Imitation, media violence and freedom of speech. *Philosophical Studies*, 117, 165–218. (Зверніть увагу: у вихідних даних імовірно помилка з томом 117, а не 2004 як номером випуску.)
15. Josey, C. S. (2010). Hate speech and identity: An analysis of neo-racism and the indexing of identity. *Discourse & Society*, 21(1), 27–39.
16. Lebovic, S. (2016). *Free speech and unfree news: The paradox of press freedom in America*. Harvard University Press.
17. Noelle-Neumann, E. (1974). The spiral of silence: A theory of public opinion. *Journal of Communication*, 24(2), 43–51.
18. Petkova, D. (2023). Freedom of speech and democratic values in the digital epoch: A critical perspective on the post-totalitarian media culture. In J. Rouet & T. Comes (Eds.), *Participatory and digital democracy at the local level: European discourses and practices* (pp. 83–94). Springer.
19. Van Dijk, T. A. (2016). *Elite discourse and racism*. Sage Publications.
20. Pew Research Center. (2018, October 29). *Eastern and Western Europeans differ on importance of religion, views of minorities and key social issues*. <https://www.pewresearch.org/religion/2018/10/29/eastern-and-western-europeans-differ-on-importance-of-religion-views-of-minorities-and-key-social-issues/>

Дата першого надходження статті до видання: 27.10.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.11.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

НОТАТКИ

Науковий журнал

ПРИЧОРНОМОРСЬКІ ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Випуск 9, 2025

Коректура • *І. Чудеснова*
Комп'ютерна верстка • *Н. Фесенко*

Підписано до друку 30.12.2025 р.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 18,37. Зам. № 0226/178
Наклад 100 прим.

Надруковано:
Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.